

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

Lakiehdotusten perustelut

Laki asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa

1 luku Yleiset säännökset

1 §. *Lain tarkoitus ja soveltamisala.* Pykälässä säädettäisiin valinnanvapauslain tarkoituksesta ja soveltamisalasta.

Pykälän 1 momentin mukaan lain tarkoituksena on edistää sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden mahdollisuuksia valita palvelujen tuottaja ja parantaa palvelujen saatavuutta ja laatua. Suomalaisen valinnanvapausmallin kautta siirryttäisiin uudenlaiseen järjestelmään, jossa asiakas voisi itse vaikuttaa palveluntuottajansa valintaan ja siten saada laadukkaita palveluja oikea-aikaisesti ja yhdenvertaisesti hänen terveytensä ja hyvinvointinsa tukemiseksi erilaisissa elämäntilanteissa. Maakunnan liikelaitoksessa sosiaali- ja terveystalvelujen integraatio toteutuisi myös uudella tavalla. Palveluissa hyödynnettäisiin tarkoituksenmukaisesti eri asiantuntijoiden ja organisaatioiden osaamista. Valinnanvapaus vahvistaisi myös palvelujärjestelmän kannusteita kustannusvaikuttavaan toimintaan, jatkuvaan kehittämiseen ja innovaatioihin.

Pykälän 2 momentissa säädetään soveltamisalasta. Lakia sovelletaan maakunnan järjestämisvastuuseen kuuluvaan sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain mukaan kunnallinen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuu siirtyy maakuntien vastuulle vuonna 2020. Maakunnan järjestämisvastuulle kuuluvaan sosiaali- ja terveydenhuoltoon sisältyvät kaikki sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävät ja palvelut sekä myös hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen jäisi osaltaan myös kuntien tehtäväksi, minkä lisäksi maakuntien pitäisi myös omassa toiminnassaan huolehtia hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä. Tahdosta riippumaton hoito ja huolto eivät kuitenkaan kuulu valinnanvapauden piiriin. Asiakkaan valinnanvapaudesta tahdosta riippumattomassa hoidossa ja huollossa säädetään erikseen.

Tahdosta riippumattomasta hoidosta säädetään mielenterveyslaissa, päihdehuoltolaissa ja tartuntatautilaissa. Tahdosta riippumattomasta huollosta säädetään kehitysvammalaissa (tahdosta riippumaton erityishuolto) ja lastensuojelulaissa (kiireellinen sijoitus ja huostaanotto). Tahdosta riippumattomasta hoitoa ja huoltoa koskevaa lainsäädäntöä ollaan parhaillaan uudistamassa, missä yhteydessä säädettäisiin tarkemmin asiakkaan valinnanvapaudesta ja siihen liittyvistä rajoituksista tahdosta riippumattomassa hoidossa ja huollossa. Ehdotetun lain säännöksiä ei sovellettaisi siten tahdosta riippumattomaan hoitoon ja huoltoon. Potilaslain ja sosiaalihuollon asiakaslain mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaali- ja terveydenhuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata ja siten, että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan. Sosiaali- ja terveydenhuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkieltensä ja kulttuuritaustansa ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan.

Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sama koskee hänen sosiaali- ja terveydenhuoltoonsa liittyviä muita toimenpiteitä. Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Laki koskee maakunnan järjestämisvastuulle kuuluvaa toimintaa. Lakisääteisen työterveyshuollon yhteydessä järjestettävät sairaanhoidon palvelut eivät kuulu maakunnan järjestämisvastuulle. Lakisääteisen työterveyshuollon osalta työntäjä ja yrittäjä voivat valita, hankkivatko palvelun maakunnan liikelaitoksesta vai muualta.

2 §. Määritelmät. Pykälässä määritellään laissa käytettävät valinnanvapausjärjestelmään liittyvät käsitteet.

Pykälän 1 kohdassa määritellään asiakas. Asiakkaalla tarkoitetaan maakunnan asukasta ja muita henkilöitä, joille maakunnan on lakiin perustuen järjestettävä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain perusteella maakunnan on järjestettävä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja maakunnan asukkaille, jolla olisi kotikuntalaisia (201/1994) tarkoitettu kotikunta maakunnassa. Kotikuntalain mukaan henkilöllä voi olla ainoastaan yksi kotikunta, jota koskeva tieto talletetaan kotikuntalain mukaan väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetussa laissa (661/2009) tarkoitettuun väestötietojärjestelmään. Maakunnan asukkaiden lisäksi asiakkaalla tarkoitetaan myös muita henkilöitä, joille maakunnan on lakiin perustuen järjestettävä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Asiakkaan käsitteeseen sisältyvät myös terveystalvot käyttöä potilaat. Asiakkaita voivat olla myös muut kuin maakunnan asukkaat, esimerkiksi kii-reellistä sairaanhoitoa tarvitsevat henkilöt tai EU-säännösten perusteella palvelujen saamiseen oikeutetut henkilöt. Myös valinnanvapautta koskevien säännösten perusteella maakunnan palveluja käyttävät henkilöt ovat laissa tarkoitettuja asiakkaita.

Kohdassa 2 määritellään palvelutarpeen arviointi. Sosiaalihuoltolain 36 ja 37 §:ssä sekä vanhushuoltolain 15 ja 15 a §:ssä säädetään palvelutarpeen arvioinnista. Palvelutarpeen arviointi sisältäisi yhteenvedon asiakkaan tilanteesta ja sosiaalipalvelujen sekä erityisen tuen tarpeesta. Terveystalvotlaissa palvelutarpeen arvioinnista käytetään käsitettä hoidon tarpeen arviointi. Palvelutarpeen arviointiin sisältyisi myös terveydenhuollon palvelujen tarpeen arviointi.

Kohdassa 3 määritellään asiakassuunnitelma. Sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevassa lain-säädännössä on käytetty eri käsitteitä kuvaamaan erilaisia asiakkaan tai potilaan palveluja, hoitoa tai hoivaa koskevia yksilöllisiä suunnitelmia. Asiakkaita koskevien suunnitelmien laatimisesta on säädetty muun muassa sosiaalihuoltolaisissa, terveydenhuoltolaisissa, lastensuojelulaisissa, vanhushuoltolaisissa, vammais palvelulaisissa sekä potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa. Tässä laissa näille erilaisille asiakasta tai potilasta koskeville, yksilöllisille suunnitelmille on määritelty yläkäsitteeksi asiakassuunnitelma. Asiakassuunnitelma tulisi tehdä palvelutarpeen arvioinnin ja selvityksen perusteella. Asiakassuunnitelman käsite sisältäisi potilaslain 4 a §:ssä tarkoitettua suunnitelman tutkimuksesta, hoidosta tai lääkinnällisestä kuntoutuksesta. Asiakassuunnitel-malla tarkoitettaisiin myös sosiaalihuollon asiakaslain 7 §:n mukaisia palvelu-, hoito-, kun-toutus- tai muita vastaavia suunnitelmia, sosiaalihuoltolain 39 §:n mukaista asiakassuunnitel-maa, vanhushuoltolain 16 §:n mukaista palvelusuunnitelmaa sekä vammais palvelulain 3 a §:n 2 momentin mukaista palvelusuunnitelmaa. Myös lastensuojelulain 30 §:n mukainen asiakas-suunnitelma sisältyisi tämän lain mukaan määriteltyyn käsitteeseen. Tämän lain 5 §:ssä sääde-tään lisäksi asiakassuunnitelman laatimisesta, maakunnan liikelaitoksen kokonaisvastuusta ja velvollisuudesta noudattaa asiakassuunnitelmaa.

Kohdassa 4 määritellään palveluntuottaja. Palveluntuottajalla tarkoitetaan kaikkia maakunnal-le sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja tuottavia yhtiöitä, yhteisöjä, järjestöjä, yrittäjiä ja itsenäisiä ammatinharjoittajia sekä muita toimijoita. Lainkohdan tarkoittamia palveluntuottajia

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

ovat siten muun muassa maakuntalain 52 §:ssä tarkoitetut maakunnan liikelaitokset sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja tuottavat yhtiöt, yhteisöt, järjestöt ja ammatinharjoittajat. Palveluntuottaja määritellään myös sosiaali- ja terveystalouden palvelujen tuottamista koskevan lain 3 §:n 1 momentissa. Sen mukaan palveluntuottajan käsitettä käytettäisiin kuvaamaan kaikkia sosiaali- ja terveystalouden palveluja tuottavia luonnollisia henkilöitä sekä yhteisöjä niiden oikeudellisesta muodosta riippumatta. Palveluntuottajana toimivan luonnollisen henkilön tulee täyttää sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain tai terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain edellytykset. Yksityisenä elinkeinonharjoittajana toimiva palveluntuottaja voi kuitenkin olla myös muu kuin sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö silloin, kun hän ei itse anna palveluja, joihin edellytettäisiin ammattihenkilön pätevyyttä. Palveluntuottajalla tarkoitettaisiin myös oikeushenkilöä eli osakeyhtiötä, kommandiittiyhtiötä, avointa yhtiötä, osuuskuntaa, yhdistystä tai muuta yhteisöä tai säätiötä, joka antaa sosiaali- ja terveystalouden palveluja.

Kohdassa 5 määritellään edellä palveluntuottajan määrittelyn lisäksi erikseen yksityinen palveluntuottaja, jolla tarkoitetaan maakunnan yhtiötä, yksityistä osakeyhtiötä tai muuta yhtiötä, yhteisöä, yhdistystä, osuuskuntaa, säätiötä ja itsenäistä ammatinharjoittajaa, joka tuottaa valinnanvapauden piiriin kuuluvia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja.

Kohdassa 6 määritellään palveluyksikkö. Palveluyksiköksi on määritelty sellainen hallinnollisesti järjestetty kokonaisuus, jossa annetaan sosiaali- ja terveystalouden palveluja. Palveluyksikkö ei olisi sidottu välttämättä fyysisiin toimitiloihin. Palveluyksikkö voisi muodostua palveluntuottajan oman päätöksen mukaisesti yhdestä tai useammasta sosiaali- tai terveydenhuollon palvelusta ja useammasta fyysisestä toimipaikasta, tai se voisi olla kokonaan ilman fyysisiä toimipaikkoja annettu palvelu. Siten palveluyksikkö ei enää olisi sidottu ainoastaan nykyisen lainsäädännön mukaiseen toimintayksikön tai toimipaikan käsitteeseen taikka fyysiseen sijaintiin. Palveluntuottajalla olisi aina yksi palveluyksikkö, jolla voisi olla useampia toimipisteitä. Esimerkiksi sosiaali- ja terveyskeskus ja suunhoidon yksikkö olisivat suoran valinnan palveluntuottajan palveluyksiköitä.

Voimassa olevan yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain 2 §:ssä säädettyihin määritelmiin ei sisälly erillistä toimintayksikön määritelmää. Toimintayksikön ja toimipaikan käsitteet on lisätty lain 4 §:ään vuoden 2006 alussa voimaan tulleella muutoksella (689/2005) säädettyä tarkemmin lupahakemuksessa tarvittavista palveluntuottajaa koskevista tiedoista. Lainmuutoksen esitöissä (hallituksen esitys laeiksi yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain, terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain sekä yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnan annetun lain muuttamisesta HE 34/2005 vp.) ei määritellä tarkemmin näiden käsitteiden sisältöä. Lakia sovellettaessa terveydenhuollon palveluja tuottavalla toimipaikalla on tarkoitettu sitä toiminnallista kokonaisuutta, jossa annetaan lain tarkoittamia palveluja. Jos palveluntuottaja antaa terveydenhuollon palveluja useammassa kuin yhdessä toimipaikassa, lupahakemukseen on tullut liittää tiedot jokaisesta, yksilöidysti nimetystä toimipaikasta erikseen.

Voimassa olevan yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain 3 §:n 2 kohdassa toimintayksiköksi on määritelty se toiminnallinen kokonaisuus, jossa tuotetaan asiakkaalle laissa tarkoitettuja palveluja. Lain esitöissä (hallituksen esitys yksityisiä sosiaalipalveluja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi HE 302/2010 vp.) on todettu kyseisen säännöksen osalta, että se vastaisi muutoin voimassa olevan lain 2 §:n 2 kohdassa olevaa määritelmää paitsi, että se muutettaisiin vastaamaan nykyistä tulkintakäytäntöä, jonka mukaan toimintayksikön käsite ei rajaudu toimintaan asiakkaan kodin ulkopuolella. Nykykäsitteen mukaan asiakkaalla on koti siellä, missä hän tosiasiallisesti asuu, esimerkiksi asumispalveluja tarjoavassa yksityisessä palvelutalossa tai vanhainkodissa. Toisaalta toimintayksikkö-käsitteen tarkoittama toiminnallinen ko-

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

konaisuus ei ole sidoksissa tiettyyn fyysiseen toimipaikkaan, vaan sillä voidaan tarkoittaa esimerkiksi kotipalveluja tuottavaa yritystä.

Julkisesti tuotettujen terveydenhuollon palvelujen osalta terveydenhuoltolaissa, erikoissairaanhoidolaissa ja kansanterveyslaissa käytetään toimintayksikön käsitettä. Vastaavasti sosiaalihuollon palvelujen osalta sosiaalihuoltolaissa käytetään toimintayksikön käsitettä.

Potilaslain 2 §:n 4 kohdassa terveydenhuollon toimintayksiköllä tarkoitetaan kansanterveyslaissa tarkoitettua terveyskeskusta ja muita kunnan toimintayksiköitä, jotka hoitavat kansanterveyslain mukaisia tehtäviä, erikoissairaanhoidolaissa tarkoitettua sairaalaa ja siitä erillään olevaa sairaanhoidon toimintayksikköä sekä sairaanhoitopiirin kuntayhtymän päättämää muuta hoitovastuussa olevaa kokonaisuutta, voimassa olevassa yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa tarkoitettua terveydenhuollon palveluja tuottavaa yksikköä, työterveyslaitosta siltä osin kuin se tuottaa työterveyslaitoksen toiminnasta ja rahoituksesta annetussa laissa (159/1978) tarkoitettuja terveyden- ja sairaanhoidon palveluja, valtion mielisairaaloista annetussa laissa (1292/1987) tarkoitettuja valtion mielisairaaloita, terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa (322/1987) tarkoitettua terveydenhuollon järjestämisvastuussa olevaa puolustusvoimien yksikköä siltä osin kuin se tuottaa terveyden- ja sairaanhoidon palveluja, ja Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetussa laissa (1635/2015) tarkoitettua Vankiterveydenhuollon yksikköä.

Tarkoitus on, että tähän lakiin ehdotettava uusi palveluyksikön määritelmä sisältäisi myös nykyisen, sekä yksityisiä että julkisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja koskevassa lainsäädännössä ja soveltamisessa käytetyn, fyysiseen sijaintiin viittaavan toimintayksikön käsitteen. Tarkoitus on selkiyttää nykyistä sosiaali- ja terveystalvakuja koskevaa lainsäädäntöä ottamalla huomioon, että palveluja ei nykyisin anneta välttämättä fyysisestä toimipaikasta käsin. Uuden määritelmän tarkoituksena on lisäksi, että se tunnistaisi joustavasti mahdolliset tulevaisuudessa muodostuvat palvelutoiminnan muodot. Palveluntuottajan tulisi ilmoittaa sekä palveluyksiköt että mahdollisesti ne tilat, joista käsin palveluja annetaan. Palveluyksikkökäsitettä käytetään myös hallituksen esityksessä laiksi sosiaali- ja terveystalvakuja tuottamisesta (HE 52/2017 vp).

Kohdassa 7 määritellään suoran valinnan palvelut. Suoran valinnan palveluilla tarkoitetaan palveluja, jotka asiakas voi valita itse ilman maakunnan osoitusta tai maakunnan liikelaitoksen tekemää palvelutarpeen arviointia. Suoran valinnan palvelut koostuvat erikseen määritellyistä palveluista. Asiakkaalla on mahdollisuus suoraan valita hänen senhetkiseen elämäntilanteeseensa ja palvelutarpeeseensa parhaiten sopiva palvelujentuottaja.

Kohdassa 8 määritellään sosiaali- ja terveyskeskus, jolla tarkoitetaan suoran valinnan palveluntuottajan toimipistettä, jossa tuotetaan 18 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja sosiaali- ja terveydenhuollon suoran valinnan palveluja.

Kohdassa 9 määritellään suunhoidon yksikkö, jolla tarkoitetaan suoran valinnan palveluntuottajan palveluyksikköä. Suunhoidon yksikössä tuotettaisiin 18 §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitettuja suun terveydenhuollon suoran valinnan palveluja.

Kohdassa 10 määritellään asiakasseteli. Asiakasseteli olisi maakunnan liikelaitoksen asiakkaalle myöntämä sitoumus korvata jonkin maakunnan hyväksymän palveluntuottajan antaman palvelun kustannukset. Asiakassetelin perusteella asiakkaalla olisi oikeus valita palvelujentuottaja, kun maakunnan liikelaitos, olisi ensin arvioinut hänen palvelujen tarpeensa. Asiakas-

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

setelin arvo on ennalta määritelty ja tuottaja sitoutuisi tuottamaan palvelun asiakassetelissä määriteltyyn hintaan. Maakunta määritteli maakunnan liikelaitoksen myöntämien asiakasetelien arvon. Asiakas maksaisi palvelusta sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain, mukaisen asiakasmaksun, jonka maakunta perii.

Kohdassa 11 määritellään henkilökohtainen budjetti. Henkilökohtaisella budjetilla tarkoitetaan asiakkaan palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman perusteella laskettavaa ja asiakkaalle myönnettävää maksusitoumusta. Asiakas hankkii myönnetyllä sitoumuksella tarvitsemansa palvelut. Henkilökohtainen budjetti ei ole palvelu itsessään vaan keino tai joukko keinoja, joilla asiakkaan yksilöllisten tarpeiden mukaiset palvelusisällöt ja niiden asiakaslähtöinen toteuttaminen voidaan mahdollistaa.

3 §. *Suhde muuhun lainsäädäntöön.* Pykälän 1 momentin mukaan palveluntuottajaan sovelletaan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetussa laissa säädettyjä velvoitteita. Järjestämislain 3 luvussa säädetään palvelujen tuottamisesta ja 23 §:ssä säädetään palveluntuottajan velvollisuuksista.

Kaikilla sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajilla on velvollisuus rekisteröityä valtakunnalliseen rekisteriin, jota ylläpitää jatkossa Valtion lupa-, ohjaus- ja valvontavirasto. Uusi valtakunnallinen ja monialainen Valtion lupa-, ohjaus- ja valvontavirasto hoitaisi pitkälti nykyisestä Valvirasta, valtion aluehallintovirastoista, osin ELY-keskuksista sekä myös keskushallinnon virastoista koottavia lupa-, ohjaus- ja valvontatehtäviä. Rekisteröitymisvelvollisuus koskee kaikkia palveluntuottajia riippumatta siitä, tuottavatko ne maakunnan järjestämistä vastuulle kuuluvia vai muita sosiaali- tai terveystalv palveluja. Palveluntuottajan rekisteröitymisen edellytyksistä säädetäisiin sosiaali- ja terveystalv palvelujen tuottamista koskevassa laissa, josta on annettu eduskunnalle hallituksen esitys (HE 52/2017 vp) toukokuussa 2017. Palveluntuottajain 2 luvussa säädetäisiin toimintaedellytyksistä palveluntuottajille ja 3 luvussa palveluntuottajien rekisteröinnistä.

Pykälän 2 momentissa säädetään hallintolainsäädännön soveltamisesta tässä laissa tarkoitettuihin yksityisiin palveluntuottajiin. Yksityisen palveluntuottajan palvelut sisältävät myös julkisiksi hallintotehtäviksi käsitettäviä tehtäviä. Palvelut ovat myös maakunnilta tulevan julkisen rahoituksen piirissä. Sen vuoksi tulisi myös yksityisten palveluntuottajien toiminnassa soveltaa hallintolakia, viranomaisten julkisuudesta annettua lakia, arkistolakia, sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annettua lakia sekä kielilakia, saamen kielilakia ja viittomakielilakia, jollei tässä tai muussa laissa toisin säädetä. Palvelujen kielestä maakunnan järjestämässä sosiaali- ja terveydenhuollossa säädetään järjestämislain 6 §:ssä, jossa viitataan myös kielilakiin (423/2003). Kielilain 25 §:ssä säädetään yksityisten kielellisestä palveluvelvollisuudesta. Jos julkinen hallintotehtävä on lailla tai lain nojalla säädetty yksityiselle, sitä koskee sen hoitaessa tätä tehtävää, mitä kielilaisissa säädetään viranomaisesta. Jos tehtävän vastaanottaja määräytyy viranomaisen päätöksen tai muun toimenpiteen taikka viranomaisen ja vastaanottajan välisen sopimuksen perusteella, viranomaisen on varmistettava, että tehtävää hoidettaessa annetaan kielilain mukaista kielellistä palvelua. Tämä tulee myös varmistaa viranomaisen antaessa muun kuin julkisen hallintotehtävän yksityisen hoidettavaksi, jos kielilain edellyttämän palvelutason ylläpitäminen sitä vaatii. Kielilain 25 §:ää sovellettaisiin siten myös suoran valinnan palveluntuottajaan ja asiakassetelipalveluntuottajaan. Suoran valinnan palvelujen kielestä säädetäisiin erikseen lain 40 §:ssä.

Pykälän 3 momentin mukaan asiakasmaksulakia sovelletaan myös valinnanvapautta koskevien palvelujen asiakasmaksuihin. Asiakasmaksulain perusteella palvelujen käyttäjältä voidaan

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

periä maksu, jos palvelua ei ole lailla säädetty maksuttomaksi. Maksu voi olla enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruinen. Asiakasmaksulaissa tai -asetuksessa olevan säännöksen perusteella enimmäismaksu voidaan säätää myös tätä alemmaksi. Lainkohdassa säädetään asiakasmaksulakia täydentävästi, että maakunta perii asiakkailta lain mukaiset asiakasmaksut. Palveluntuottajat ilmoittavat maakunnalle asiakkaiden saamat palvelut ja muut asiakasmaksun määrittämisen edellyttämät tiedot. Näiden perusteella maakunta lähettää asiakkaalle laskun saadusta palvelusta. Palveluntuottajan saama korvaus on sen sijaan riippumaton asiakkaalta perittävästä maksusta. Tuottajan taloudellisen asemaan ei tällöin vaikuta myöskään asiakkaan maksukyvyttömyys tai maksun määräytyminen asiakkaan tulojen perusteella.

Edellä todetusta poiketen palveluntuottaja voisi kuitenkin periä asiakkaalta maksun silloin, kun asiakas on varannut vastaanottoajan, mutta ei ole saapunut vastaanotolle eikä myöskään peruttanut etukäteen vastaanottoaikaa. Tämä niin sanottu sakkomaksu voitaisiin periä asiakasmaksulain 3 §:n ja perusteella asiakasmaksuasetuksessa olevan säännöksen mukaisesti.

Asiakasmaksulaki on tarkoitus uudistaa ennen valinnanvapaus säännösten voimaantuloa. Asiakasmaksulain kokonaisuudistuksen valmistelu on aloitettukevällä 2017.

Pykälän 4 momentin mukaan rajat ylittävästä terveydenhuollosta annetussa laissa (1201/2013, jäljempänä rajalaki) on säädetty rajat ylittävään terveydenhuoltoon liittyvistä menettelyistä ja rajat ylittävän terveydenhuollon palveluista aiheutuneiden kustannusten korvaamisesta. Rajalain lähtökohtana on henkilön oikeus hakeutua hoitoon toiseen Euroopan unioniin tai Euroopan talousalueeseen kuuluvaan valtioon tai Sveitsiin ja saada siitä jälkikäteen korvaus. Rajalain 5 §:n mukaan henkilöllä on oikeus hakeutua ulkomaille terveydenhuollon palveluihin. Lisäksi 6 §:ssä säädetään, että toisessa EU-valtiossa vakuutettu henkilö, joka tulee hoitoon Suomeen, on oikeutettu saamaan terveydenhuollon palveluita Suomessa ilman syrjintää.

Pykälän 5 momentin mukaan tässä laissa tarkoitettuja palveluja tuotettaessa on noudatettava, mitä palvelujen sisällöstä säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon yleis- ja erityislainsäädännössä. Sosiaali- ja terveydenhuollosta sekä asiakkaan ja potilaan asemasta ja oikeuksista on voimassa edelleen, mitä niistä muualla lainsäädännössä säädetään. Eduskunnassa olevalla hallituksen esityksellä HE (15/2017) ehdotetaan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiseen suurta muutosta muun muassa siten, että sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuussa olisivat vuoden 2020 alusta maakunnat. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta koskevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi maakuntalaki, laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä sekä niiden yhteinen voimaantulolaki.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja koskevia yleislakeja ovat sosiaalihuoltolaki ja terveydenhuoltolaki. Sosiaalihuoltolaiissa säädetään hyvinvoinnin edistämisestä, sosiaalipalveluista, sosiaalihuollon toteuttamisesta, palvelujen laadun varmistamisesta sekä muutoksenhausta sosiaalihuoltoa koskeviin päätöksiin. Lain tarkoituksena on siirtää painopistettä erityispalveluista yleispalveluihin, vahvistaa asiakkaiden yhdenvertaisuutta ja tiivistää viranomaisten yhteistyötä. Asiakaskeskeisyyden vahvistamiseksi laissa määritellään ne tuen tarpeet, joiden perusteella sosiaalipalveluja ja muuta sosiaalihuoltoa järjestetään. Asiakkaalla on oikeus niihin palveluihin, joilla turvataan välttämätön huolenpito ja toimeentulo sekä lapsen terveys ja kehitys. Laissa määritellään lisäksi keskeisiä nykyisin kunnissa ja vuonna 2020 maakunnissa käytössä olevia sosiaalipalveluja, kuten asumis- ja laitospalvelut. Sosiaalihuoltolain lisäksi osasta sosiaalipalveluja ja niiden saamisperusteista on omat väestö- tai asiakasryhmäkohtaiset erityislakinsa, jotka määrittävät sosiaalihuollon sisältöä oman erityisalueensa osalta huomattavasti

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

yleislakina toimivaa sosiaalihuoltolakia laajemmin ja yksityiskohtaisemmin. Tällaisia lakeja ovat esimerkiksi lastensuojelulaki, vammaispalvelulaki, kehitysvammaisten erityishuollosta annettu laki (519/1977, jäljempänä kehitysvammalaki) ja vanhuspalvelulaki.

Terveydenhuoltolakia sovelletaan kansanterveyslaissa ja erikoissairaanhoidolaissa säädetyn, nykyisin kunnan järjestämisvastuuseen kuuluvan terveydenhuollon toteuttamiseen ja sisältöön. Terveydenhuoltoon sisältyvät terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen, perusterveydenhuolto ja erikoissairaanhoido. Nykyisin käytännössä kansanterveyslain ja erikoissairaanhoidon mukaiset palvelut on eroteltu perusterveydenhuolloksi ja erikoissairaanhoidoksi. Perusterveydenhuollolla tarkoitetaan kuntien lähinnä terveyskeskuksissa järjestämiä palveluja. Terveyskeskuksilla voi olla useita eri toimipaikkoja eli terveysasemia tai sairaaloita. Nykyisin kuntien vastuulla on huolehtia myös siitä, että asukkaat saavat tarpeellisen erikoissairaanhoidon. Erikoissairaanhoidon järjestämistä varten maa on jaettu sairaanhoitopiireihin. Terveydenhuollon palveluista säädetään myös mielenterveyslaissa, päihdehuoltolaissa ja tartuntatautilaissa.

Perustuslain itsemääräämisoikeuteen liittyvien perusoikeussäännösten lisäksi yksilön aseman ja kohtelun kannalta keskeisiä ovat potilaslaki, ja sosiaalihuollon asiakaslaki. Lait koskevat sekä julkista että yksityistä toimintaa. Vastaavia säännöksiä on myös muissa laeissa, kuten sosiaalihuoltolaissa, kehitysvammalain ja mielenterveyslaissa.

Sosiaalihuollon asiakaslakia sovelletaan sosiaalihuollon kaikkiin palveluihin ja asiakasryhmiin ja niin julkisiin kuin yksityisiin palveluihin. Sosiaalihuollon asiakaslain mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Laissa on myös säännöksiä asiakkaan itsemääräämisoikeudesta. Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sama koskee hänen sosiaalihuoltoonsa liittyviä muita toimenpiteitä. Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu.

Sosiaalihuollon asiakaslaki sääntelee myös tietojen antamista asiakkaalle. Lain mukaan sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Selvitys on annettava niin, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen.

Jos asiakas ei sairauden, henkisen toimintakyvyn vajavuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi pysty osallistumaan palvelujensa suunnitteluun taikka ymmärtämään ehdotettuja ratkaisuvaihtoehtoja, on asiakkaan tahtoa säännösten mukaan selvitettävä yhdessä hänen laillisen edustajansa tai omaisensa tai muun läheisen henkilön kanssa. Alaikäisen asiakkaan toivomukset ja mielipide on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon toimissa, jotka koskevat alaikäistä, on ensisijaisesti otettava huomioon alaikäisen etu.

Sosiaalihuollon järjestämisen tulee perustua viranomaisen tekemään päätökseen tai yksityistä sosiaalihuoltoa järjestettäessä sosiaalihuollon toteuttajan ja asiakkaan väliseen sopimukseen. Laki velvoittaa laatimaan sosiaalihuollon asiakkaalle palvelu-, hoito-, kuntoutus- tai muun vastaavan suunnitelman, jollei suunnitelman laatiminen ole ilmeisen tarpeetonta.

Potilaslaissa säädetään potilaan kohtelusta ja itsemääräämisoikeudesta terveydenhuollossa. Potilaslain mukaan jokaisella Suomessa pysyvästi asuvalla on oikeus ilman syrjintää hänen

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

terveydentilansa edellyttämään terveyden- ja sairaanhoitoon niiden voimavarojen rajoissa, jotka kulloinkin ovat terveydenhuollon käytettävissä. Voimavarojen arvioinnissa on kuitenkin otettava huomioon perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussäännös ja 19 §:n 3 momentti, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Perusoikeuksien voimaantumisen jälkeen yksilöllinen hoidon tarpeen arviointi on korostunut. Muun muassa eduskunnan oikeusasiamies on useissa ratkaisuisaan todennut, ettei pelkästään se, että kunnalla ei ole ollut varattuna määrärahoja riittävästi terveyden- ja sairaanhoitoon, ole riittävä peruste sille, ettei hoitoa järjestetä. Itsemääräämisoikeutta koskevat potilaslain säännökset ilmentävät tietoon perustuvan suostumuksen periaatetta. Potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Jos potilas kieltäytyy hoidosta tai hoitotoimenpiteestä, häntä on mahdollisuuksien mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan muulla lääketieteellisesti hyväksyttävällä tavalla.

Potilaslaissa säädetään potilaan tiedonsaantioikeudesta. Potilaalle on annettava selvitys hänen terveydentilastaan, hoidon merkityksestä, eri hoitovaihtoehdoista ja niiden vaikutuksista sekä muista hänen hoitoonsa liittyvistä seikoista, joilla on merkitystä päätettäessä hänen hoitamisestaan. Terveydenhuollon ammattihenkilöstön on annettava selvitys siten, että potilas riittävästi ymmärtää sen sisällön. Jos terveydenhuollon ammattihenkilö ei osaa potilaan käyttämää kieltä taikka potilas ei aisti- tai puhevian vuoksi voi tulla ymmärretyksi, on mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkitsemisesta.

2 luku Asiakkaan valinnanvapaus

4 §. Asiakkaan oikeus valita. Pykälän 1 momentin perusteella asiakkaan oikeudesta valita palveluntuottaja ja tämän palveluyksikkö sekä palveluja antava ammattihenkilö tai ammattihenkilöiden moniammatillinen ryhmä säädetään tässä laissa. Valintaoikeuden tarkemmasta sisällöstä säädetään jäljempänä tässä luvussa sekä 3—6 luvuissa.

Pykälän 2 momentissa säädetään valintaoikeuden alueellisesta laajuudesta. Asiakas voisi valita palveluntuottajan minkä tahansa maakuntalaissa tarkoitettun maakunnan alueelta riippumatta siitä, missä maakunnassa asiakas asuu. Valintaoikeus ei siten koskisi Ahvenanmaan maakuntaa.

Poikkeuksista valintaoikeuden laajuuteen säädetään jäljempänä tässä laissa. Valinta voisi kohdistua vain yhteen maakunnan liikelaitokseen, sosiaali- ja terveyskeskukseen sekä suunhoidon yksikköön kerrallaan. Poikkeuksena ovat tilanteet, joissa henkilö oleskelee väliaikaisesti valitsemansa palveluntuottajan sijaintikunnan ulkopuolella. Henkilön oikeudesta valita väliaikainen palveluntuottaja säädetäisiin jäljempänä 8 §:ssä.

5 §. Asiakassuunnitelma. Pykälän 1 momentissa säädetään asiakkaalle laadittavasta asiakassuunnitelmasta. Sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä on erilaisia käsitteitä kuvaamaan asiakkaan tai potilaan palveluja, hoitoa tai hoivaa koskevia yksilöllisiä suunnitelmia. Tämän pykälän tarkoitus olisi, että laadittaisiin yksi yhteinen asiakassuunnitelma, jossa olisi kaikki asiakkaan sosiaali- ja terveyspalvelut riippumatta siitä, kuka palvelut tuottaisi. Yhteistä asiakassuunnitelmaa laadittaessa kuitenkin maakunnan liikelaitos, sosiaali- ja terveyskeskus ja suun hoidon yksikkö kukin omalta osalta olisivat vastuussa asiakassuunnitelman laatimisesta.

Pykälän 2 momentissa säädetään siitä, että viime kädessä maakunnan liikelaitos vastaisi siitä, että asiakassuunnitelma muodostaisi asiakkaan palvelutarpeen kannalta tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden. Maakunnan liikelaitoksella olisi kuitenkin velvollisuus tehdä yhteistyötä mui-

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

den asiakkaalle palveluja tuottavien palveluyksiköiden kanssa siten kuin lain 34 §:n 3 momentissa säädetään. Yhteistyövelvoitteella varmistetaan, että asiakassuunnitelma ottaa huomioon kaikki asiakkaan palvelut.

Pykälän 3 momentissa säädetään, että kaikki valinnanvapauslain mukaiset palveluntuottajat olisivat velvollisia noudattamaan laadittua asiakassuunnitelmaa. Säännös velvoittaa siten myös esimerkiksi asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin perusteella asiakkaalle palveluja tuottavia tahoja, vaikka ne eivät olisi osallistuneet asiakassuunnitelman laatimiseen.

6 §. Valinnanvapaus suoran valinnan palveluissa. Pykälässä säädetään asiakkaan valinnanvapauden kokonaisuudesta suoran valinnan palveluissa. Säännös on luonteeltaan informatiivinen. Suoran valinnan palvelujen valintaoikeuden sisällöstä säädetään tarkemmin lain 3 luvussa, väliaikaisen palveluntuottajan valinnasta 8 §:ssä sekä ammattihenkilön tai ammattihenkilöiden moniammatillisen ryhmän valinnasta 10 §:ssä.

Pykälän mukaan asiakkaan oikeus valita suoran valinnan palveluntuottaja ilman maakunnan liikelaitoksen ohjausta tai palvelujen tarpeen arviointia kohdistuisi momentin 1 kohdan perusteella suoran valinnan palveluja tuottavaan sosiaali- ja terveyskeskukseen sekä suunhoidon yksikköön. Pykälän 2 kohdan perusteella oikeus valita väliaikaisesti suoran valinnan palveluja tuottava sosiaali- ja terveyskeskus sekä suunhoidon yksikkö säädettäisiin 8 §:ssä. Pykälän 3 kohdan perusteella ammattihenkilön tai ammattihenkilöiden moniammatillisen ryhmän valintaoikeus määräytyisi 10 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

7 §. Valinnanvapaus muissa kuin suoran valinnan palveluissa. Pykälässä säädettäisiin asiakkaan valintaoikeudesta maakunnan liikelaitoksen tuotantovastuulla olevissa palveluissa. Säännös on luonteeltaan informatiivinen. Maakunnan liikelaitoksen tuotantovastuulle kuuluvien palvelujen valinnasta säädetään tarkemmin 4—6 luvuissa.

Pykälän 1 momentin perusteella maakunnan liikelaitos vastaisi suoran valinnan palvelujen tuottamisen lisäksi myös muiden sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamisesta järjestämislaissa säädetyllä tavalla. Pykälässä säädetään asiakkaan oikeudesta valita 1 momentin 1 kohdan perusteella maakunnan liikelaitos ja sen palveluyksiköt 4 luvussa säädetyllä tavalla. Valintaoikeus väliaikaisesti palveluja tuottavan maakunnan liikelaitoksen toimipisteen osalta säädettäisiin 8 §:ssä ja ammatinharjoittajan tai ammattihenkilöiden moniammatillisen ryhmän valintaoikeudesta 10 §:ssä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin asiakkaan valintaoikeudesta niiden palvelujen osalta, jotka edellyttävät maakunnan liikelaitoksessa tehtyä palvelutarpeen arviointia, asiakassuunnitelmaa ja sosiaalihuollon palvelujen osalta päätöstä. Asiakkaan oikeus valita palveluntuottaja palvelutarpeen arvioinnin jälkeen koostuisi 2 momentin 1 kohdan perusteella maakunnan liikelaitoksen myöntämästä asiakassetelistä, josta säädettäisiin lain 5 luvussa sekä henkilökohtaisesta budjetista, josta säädettäisiin lain 6 luvussa.

8 §. Väliaikaisen palveluntuottajan ja tämän toimipisteen valinta. Pykälässä säädetään asiakkaan oikeudesta valita väliaikainen palveluntuottaja.

Pykälän 1 momentin perusteella väliaikaisesti toisella paikkakunnalla oleskelevalla asiakkaalla olisi oikeus saada hoitoa tai palvelua muussa kuin valitsemassaan maakunnan liikelaitoksen toimipisteessä, jos hän oleskelee väliaikaisesti valitsemansa maakunnan liikelaitoksen toimipisteen sijaintikunnan ulkopuolella. Vastaavasti asiakas voisi mainituissa tilanteissa käyttää

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

myös muun kuin valitsemansa suoran valinnan palveluntuottajan sosiaali- ja terveystieteiden tai suunhoidon yksikön palveluja, jos asiakas oleskelee kunnassa, jossa ei ole asiakkaan valitsemansa suoran valinnan palveluntuottajan toimipistettä. Väliaikainen oleskelu sijaintipaikkakunnan ulkopuolella voi johtua esimerkiksi työstä, opiskelusta, vapaa-ajan vietoista, lähiomaisen tai muun läheisen asumisesta tai muusta vastaavasta syystä. Lähiomaisella tai muulla läheisellä tarkoitettaisiin tässä samoja henkilöitä kuin potilaslaissa eli henkilöitä, jotka ovat suoraan takenevassa tai etenevässä polvessa, sisarusia, avio- tai avopuolisoa, rekisteröidyn parisuhteen osapuolta taikka läheistä ystävää. Maakunnan liikelaitoksen palveluyksikö ja suoran valinnan palveluntuottaja eivät voisi kieltäytyä vastaanottamasta väliaikaisia asiakkaita.

Pykälän 2 momentissa säädetään väliaikaisesta palveluntuottajasta tehtävistä ilmoituksista. Asiakkaan tulisi ilmoittaa omalle maakunnalleen väliaikaisen palveluntuottajan ja tämän toimipisteen käytöstä sekä väliaikaisen asiakkuuden arvioidusta kestosta vähintään viikkoa ennen palvelutarvetta. Ilmoitus tulisi tehdä joko 77 §:n 1 momentissa tarkoitettuna tiedonhallintapalvelun kautta tai muutoin kirjallisesti. Asiakkaalla olisi mahdollisuus tehdä ilmoitus myös valitsemalleen väliaikaiselle suoran valinnan palveluntuottajalle. Jos asiakas on ilmoittanut väliaikaisesta valinnastaan muulla tavoin kuin tiedonhallintapalvelun kautta, niin ilmoituksen vastaanottanut maakunta tai suoran valinnan palveluntuottaja tallentaisi tiedon valinnasta 77 §:n 1 momentissa tarkoitettuun tiedonhallintapalveluun. Väliaikaisen palveluntuottajan valintaa koskevasta asiasta ei tehtäisi valituskelpoista hallintopäätöstä, vaan kyse olisi tosiasiallisesta hallintotoiminnasta.

9 §. Kiireellinen sosiaali- ja terveydenhuolto. Pykälän 1 momentin mukaan oikeudesta kiireelliseen sairaanhoitoon säädetään terveydenhuoltolain 50 §:ssä ja oikeudesta kiireelliseen sosiaalihuoltoon sosiaalihuoltolain 12 §:ssä. Näin ollen asiakkaan valinnanvapaus ei vaikuttaisi asiakkaan oikeuteen saada kiireellistä sosiaali- ja terveydenhuoltoa. Terveydenhuoltolain 50 §:n perusteella kiireellinen sairaanhoito on annettava potilaalle asuinpaikasta riippumatta. Kiireellisestä hoidosta on säädetty tarkemmin sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa kiireellisen hoidon perusteista ja päivystyksen erikoisaloilta edellytyksistä (583/2017). Sosiaalihuoltolain 12 §:n mukaan jokaisella kunnassa oleskelevalla henkilöllä on oikeus saada kiireellisessä tapauksessa yksilölliseen tarpeeseensa perustuvat sosiaalipalvelut siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. Sosiaalihuoltolain 29 §:n mukaan sosiaalipäivystys on järjestettävä ympärivuorokautisesti kiireellisen ja välttämättömän avun turvaamiseksi. Päivystys on toteutettava siten, että palveluun voi saada yhteyden ympäri vuorokauden ja kiireelliset sosiaalipalvelut voidaan toteuttaa siten kuin tässä tai muussa laissa säädetään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että asiakkaalla on oikeus saada kiireellistä 18 §:ssä tarkoitettua sosiaali- ja terveydenhuoltoa sekä suun terveydenhuoltoa muultakin kuin valitsemaltaan suoran valinnan palveluntuottajalta tämän palveluyksikön aukioloaikojen rajoissa, jos hänen hoitonsa kiireellisyys sitä edellyttää. Lain 17 §:n 3 momentin mukaan suoran valinnan palveluntuottajan on annettava asiakkaalle mahdollisuus asioida myös muissa toimipisteissään kuin asiakkaan valitsemassa sosiaali- ja terveystieteiden tai suunhoidon yksikössä. Jos asiakas tarvitsisi kiirevastaanottoaikaa oleskellessaan toisella paikkakunnalla, jossa ei ole käytettävissä asiakkaan valitsemansa suoran valinnan palveluntuottajan toimipistettä, asiakas voisi kiireellisen hoidon tai sosiaalihuollon tilanteissa käyttää muunkin kuin valitsemansa palveluntuottajan toimipistettä oleskellessaan toisella paikkakunnalla. Suoran valinnan palveluntuottajan on annettava kiireellistä hoitoa ja palveluja aukioloaikojensa rajoissa. Maakunta voisi 42 §:n mukaisesti asettaa palveluntuottajille ehtoja esimerkiksi aukioloaikojen suhteen.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

10 §. Ammattihenkilön valinta. Pykälässä säädetään asiakkaan oikeudesta valita terveydenhuollon ja sosiaalihuollon ammattihenkilö tai ammattihenkilöiden moniammatillinen ryhmä. Lainkohta vastaa sisällöltään voimassa olevan terveydenhuoltolain 49 §:ää, jonka mukaan potilaalla on mahdollisuus valita häntä terveydenhuollon yksikössä hoitava laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö toimintayksikön toiminnan tarkoituksenmukaisen järjestämisen sallimissa rajoissa. Ehdotettu säännös laajentaisi ammatinhenkilön valinta-oikeuden koskemaan myös sosiaalihuollon ammattihenkilöä.

Pykälän 1 momentin perusteella asiakas voisi valita terveydenhuollon ja sosiaalihuollon ammattihenkilön tai ammattihenkilöiden moniammatillisen ryhmän. Ammattihenkilöiden moniammatillisen ryhmän voisi valita, jos palveluntuottaja on järjestänyt toimintansa siten, että asiakkaiden palveluja toteuttavat ammattihenkilöiden moniammatilliset ryhmät. Asiakkaalla olisi mahdollisuus valita asiakassuhteessa terveydenhuollon ja sosiaalihuollon ammattihenkilö tai ammattihenkilöiden moniammatillinen ryhmä siinä laajuudessa, kun se olisi toiminnan tarkoituksenmukaisen toteuttamisen sallimissa rajoissa mahdollista. Ammattihenkilön valinta-oikeutta harkittaessa tulisi myös kiinnittää huomiota asiakkaan turvallisen ja laadukkaan palvelun turvaamiseen. Arvioitaessa toiminnan tarkoituksenmukaista toteuttamista ja asiakkaan turvallisen ja laadukkaan palvelun turvaamista otettaisiin huomioon myös asiakkaan kielelliset oikeudet. Pääsääntönä kuitenkin olisi, että asiakkaalle tarjotaan mahdollisuus valita ammattihenkilö tai ammattihenkilöiden moniammatillinen ryhmä. Palveluntuottaja voisi halutessaan myös organisoida toimintansa esimerkiksi siten, että asiakkaalla olisi aina mahdollisuus valita hänelle palveluja antava sosiaalihuollon ja terveydenhuollon ammattihenkilö. Ammattihenkilön valintaa koskevasta asiasta ei tehtäisi valituskelpoista hallintopäätöstä, vaan kyse olisi tosiasiallisesta hallintotoiminnasta.

Pykälän 2 momentin perusteella toistuvissa asiakassuhteissa ja saman hoitojakson aikana asiakas tulisi ohjata häntä aiemmin palvelulle ammattihenkilölle aina kun se hoidon asianmukaisen järjestämisen kannalta on mahdollista. Säännöksen tavoitteena on edistää palvelujen ja hoidon jatkuvuutta.

11 §. Palveluntuottajan valinta alaikäiselle. Pykälässä säädetään alaikäisen henkilön palveluntuottajan ja tämän toimipisteen valinnasta. Alaikäisen asiakkaan palveluntuottajan valinnan tekisi lähtökohtaisesti hänen huoltajansa tai muu laillinen edustaja. Tällöinkin lasta on kuultava ja hänen mielipiteensä on otettava huomioon hänen kehityksensä ja asian laadun edellyttämällä tavalla siten kuin sosiaalihuollon asiakaslain 10 §:ssä ja potilaslain 7 §:ssä säädetään. Oikeuskirjallisuuden mukaan alaikäinen on kykenevä päättämään hoidostaan silloin, kun hänellä on asian laatuun nähden riittävä kypsyys, hänelle on annettu riittävä tieto eri vaihtoehtoista ja niiden seurauksista, hän on harkinnut asiaa sen laatuun nähden huolellisesti ja hän on ilmaissut tahtonsa ilman pakkoa tai painostusta. Säädettyä asiasta on otettava huomioon, että palveluntuottajan valintaa koskevassa asiassa on kysymys laajempaa harkintaa edellyttävästä tilanteesta kuin tiedusteltaessa alaikäisen mielipidettä yksittäiseen toimenpiteeseen. Lisäksi tuottajan valintaprosessin tulisi olla asiakkaalle mahdollisimman sujuva. Vahvaa tunnistautumista vaativassa sähköisessä asiointissa tarvittavat tunnisteet alaikäinen voi käytännössä saada 15 vuoden iässä. Pykälässä säädettäisiin tämän vuoksi, että 15-vuotias voisi tehdä itseään tuottajan valinnan. Tämä ei vaikuta sosiaali- ja terveydenhuollossa sovellettavaksi tuleviin salassapitoperusteisiin, joiden nojalla myös 15 vuotta nuorempi alaikäinen voi kieltää tietyn tiedon luovuttamisen huoltajilleen.

12 §. Palveluntuottajan valinta erityistilanteissa. Pykälässä säädetään palveluntuottajan valinnasta tilanteissa, joissa asiakas ei tee tai kykene tekemään palveluntuottajan valintaa.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Pykälän 1 momentissa säädetään palveluntuottajan valinnasta sosiaalihuollon asiakaslain 9 §:ssä ja potilaslain 6 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa, joissa täysikäinen asiakas ei sairauden, mielenterveydenhäiriön, kehitysvammaisuuden tai muun syyn vuoksi pysty päättämään hoivastaan tai osallistumaan ja vaikuttamaan palvelujensa suunnitteluun. Tällaisissa tilanteissa maakunnan liikelaitoksen olisi yhteistyössä potilaan laillisen edustajan tai lähiomaisen tai muun läheisen kanssa selvitettävä, mikä palveluntuottaja ja tämän palveluyksikkö vastaisi parhaiten potilaan tahtoa. Palveluntuottajan ja tämän toimipisteen valinta olisi tällöin tehtävä selville saadun asiakkaan tahdon mukaisesti.

13 §. *Valinnanvapautta koskevat rajoitukset.* Pykälässä säädetään rajoituksista asiakkaan oikeuteen valita palveluntuottaja.

Pykälän 1 momentin mukaan palveluntuottajan ja palveluyksikön valinta ei koskisi terveydenhuoltolain 16 §:n mukaista kouluterveydenhuoltoa ja 17 §:ssä säädettyä opiskeluterveydenhuoltoa. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa asiakkaan palveluntuottaja valikoituu opiskelupaikan perusteella. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa voitaisiin kuitenkin toiminnan tarkoituksenmukaisuuden sallimissa rajoissa mahdollistaa ammatinhenkilön valinta tai myöntää asiakkaalle asiakasseteli esimerkiksi koulun suun terveydenhuollossa.

Oikeus valita maakunnan liikelaitos ja sen palveluyksikkö ei myöskään koskisi lastensuojelulaissa tarkoitettua lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan silloin kun lapsi ja perhe ovat lastensuojelun asiakkaina. Asiakassuunnitelman laatiminen, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä sijaishuollon järjestäminen ja jälkihuolto ovat lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa on otettava huomioon myös sosiaalihuollon asiakaslain säännökset, joiden mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaali- ja terveydenhuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata ja siten, että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan. Lastensuojelua toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkiелensä ja kulttuuritaustansa ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan. Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sama koskee hänen sosiaali- ja terveydenhuoltoonsa liittyviä muita toimenpiteitä. Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu.

14 §. *Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut laitoshoidon aikana.* Pykälän mukaan laitoshoidon tai laitospalvelujen antaja vastaa asiakkaalle annettavien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuottamisesta laitoshoidon tai laitospalvelujen aikana. Jos asiakkaalle annetaan laitoshoidon tai laitospalveluja yli kuukauden ajan, suoran valinnan palveluntuottajan vastuu keskeytyy laitoshoidon tai laitospalvelujen ajaksi. Laitoshoidon tai laitospalvelujen päättyessä asiakas palaa sen suoran valinnan palveluntuottajan asiakkaaksi, jonka asiakkaana hän on ennen laitoshoidon tai laitospalveluja ollut. Jos edellisestä valinnasta on kuitenkin kulunut vuosi, voisi asiakas myös vaihtaa suoran valinnan palveluntuottajaa.

Pykälän 2 momentin perusteella laitospalvelujen tuottajan vastuulla olisi ilmoittaa laitoshoidon alkamisesta ja päättymisestä Kansaneläkelaitokselle. Kansaneläkelaitos puolestaan huolehtisi tiedon antamisesta muille asiakkaan palvelujen tuottamisesta vastaaville tahoille.

Terveydenhuoltolain 67 §:n mukaan laitoshoidolla tarkoitetaan hoitoa ja kuntoutusta terveydenhuollon toimintayksikön vuodeosastolla tai sitä vastaavissa olosuhteissa. Sosiaalihuolto-

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

lain 22 §:n mukaan laitospalveluja toteutettaessa henkilölle on järjestettävä hänen yksilöllisten tarpeidensa mukainen kuntoutus, hoito ja huolenpito. Laitoshoidon ja laitospalvelujen aikana asiakas saa kaikki tarvitsemansa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut suuhoidon palvelut mukaan lukien laitoshoidon antajalta, joten on tarkoituksenmukaista, että suoran valinnan palveluntuottajan vastuu suoran valinnan palvelujen tuottamisesta keskeytyy yli kuukauden kestävästä laitoshoidosta tai laitospalvelujen ajaksi. Tällöin maakunta ei maksaisi suoran valinnan palveluntuottajalle myöskään korvausta asiakkaan osalta suoran valinnan palveluista.

3 luku Suoran valinnan palvelut

15 §. *Suoran valinnan palveluntuottajat.* Pykälässä säädettäisiin suoran valinnan palveluntuottajista. Suoran valinnan palveluja tuottaisivat ensinnäkin maakunnan liikelaitokset, joilla olisi palvelujen tuottamista varten sosiaali- ja terveyskeskuksia ja suunhoidon yksiköitä. Näistä säädettäisiin tarkemmin 16 §:ssä. Maakunnan liikelaitosten sosiaali- ja terveyskeskusten ja suunhoidon yksiköiden toiminta olisi viranomaisen toimintaa, eikä niitä koskisi 45 ja 46 §:n mukainen ilmoittautumis- ja hyväksymismenettely. Suoran valinnan palveluntuottajina voisivat toimia lisäksi yksityiset suoran valinnan palveluntuottajat, jotka maakunta on hyväksynyt 46 §:n mukaisesti suoran valinnan palveluntuottajiksi. Jos maakunnalla on suoran valinnan palveluja tuottava yhtiö, se rinnastetaan yksityiseen palveluntuottajaan, jota koskee mainittu ilmoittautumis- ja hyväksymismenettely.

16 §. *Maakunnan liikelaitoksen sosiaali- ja terveyskeskus ja suunhoidon yksikkö.* Pykälän 1 momentin mukaan maakunnalla olisi oltava suoran valinnan palveluja varten sosiaali- ja terveyskeskus ja suunhoidon yksikkö. Sosiaali- ja terveyskeskuksia ja suunhoidon yksiköitä voisi olla myös useita. Maakuntien järjestämistä vastaavalla ja omalla palvelutuotannolla varmistettaisiin sosiaalisten perusoikeuksien yhdenvertainen toteutuminen perustuslain 19 §:n ja 6 §:n mukaisesti. Maakunnan liikelaitoksen omalla palvelutuotannolla turvattaisiin suoran valinnan palvelujen tuotanto myös tilanteissa, joissa asiakkaan valittavana ei olisi muita suoran valinnan palveluntuottajia.

Pykälän 2 momentin perusteella maakunnan sosiaali- ja terveyskeskukset ja suunhoidon yksiköt voivat toimia osana järjestämislain 22 §:ssä tarkoitettua maakunnan liikelaitosta. Maakunnan päätöksen mukaisesti sillä voisi olla myös useita erillisiä liikelaitoksia sosiaali- ja terveyskeskusta ja suunhoidon yksikköä varten. Näin maakunta voisi toteuttaa palvelut toimintansa kannalta tarkoituksenmukaisimmalla tavalla. Lisäksi maakunta voisi perustaa erillisiä yhtiöitä ja muita yhteisöjä jotka tuottaisivat suoran valinnan palveluja. Maakunnan omistamiin yhtiöihin ja yhtiöihin sovellettaisiin samoja säännöksiä kuin muihinkin yhtiömuotoisiin suoran valinnan palveluntuottajiin. Maakunnan liikelaitoksen sosiaali- ja terveyskeskukset ja suunhoidon yksiköt voisivat myös hankkia palveluja myös muilta palveluntuottajilta 53 §:n mukaisesti.

Jos sosiaali- ja terveyskeskukset ja suunhoidon yksiköt toimivat osana järjestämislain 22 §:ssä tarkoitettua liikelaitosta, olisi niiden toimintaa koskeva kirjanpito eriytettävä muusta liikelaitoksen toiminnasta lain 56 §:ssä säädetyllä tavalla. Kirjanpidon eriyttämisen tarkoituksena olisi varmistaa toiminnan läpinäkyvyys ja tuottajien välisen yhdenvertaisuuden toteutuminen.

Pykälän 3 momentin mukaan sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön toimintoja voitaisiin tarpeen mukaan sijoittaa erillisiin palveluyksiköihin tai järjestää liikkuvien palvelujen avulla. Maakunnan liikelaitos voisi organisoida toimintansa haluamallaan tavalla. Käytännössä suoran valinnan palveluja voitaisiin antaa esimerkiksi liikkuvina palveluina, erillisissä

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

palveluyksiköissä tai samassa palveluyksikössä, jossa annetaan maakunnan liikelaitoksen tuotantovastuulla olevia muita kuin suoran valinnan palveluja. Maakunnan liikelaitos voisi myös käyttää samaa henkilöstöä sekä suoran valinnan palvelujen että muiden palvelujensa tuottamiseen.

17 §. *Sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön valinta.* Pykälässä säädettäisiin asiakkaan oikeudesta valita suoran valinnan palveluntuottaja ja käyttämänsä sosiaali- ja terveyskeskus ja suunhoidon yksikkö. Pykälän 1 momentin mukaan asiakkaalla olisi oikeus valita sosiaali- ja terveyskeskus ja suunhoidon yksikkö ilman maakunnan liikelaitoksen osoitusta tai palvelujen tarpeen arviointia. Asiakas valitsisi erikseen sosiaali- ja terveydenhuollon suoran valinnan palveluntuottajan ja käyttämänsä sosiaali- ja terveyskeskuksen sekä erikseen suun terveydenhuollon suoran valinnan palveluntuottajan ja käyttämänsä suunhoidon yksikön. Asiakas voisi valita myös saman palveluntuottajan ylläpitämän sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön. Valinta voisi kuitenkin kohdistua vain yhteen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajaan ja tämän sosiaali- ja terveyskeskukseen ja yhteen suun terveydenhuollon palveluntuottajaan ja tämän suunhoidon yksikköön kerrallaan. Poikkeuksena ovat kuitenkin tilanteet, joissa asiakas tarvitsee tilapäisesti palveluja valitsemansa sosiaali- ja terveyskeskuksen tai suunhoidon yksikön sijaintikunnan ulkopuolella. Tähän liittyvästä oikeudesta valita väliaikainen palveluntuottaja säädetään 8 §:ssä.

Sosiaali- ja terveyskeskus ja suunhoidon yksikkö olisivat suoran valinnan palveluntuottajan palveluyksiköitä, jotka voisivat muodostua myös useammasta eri toimipisteestä. Palveluntuottaja voisi tuottaa samassa palveluyksikössään myös sekä sosiaali- ja terveydenhuollon että suunhoidon palveluja. Suoran valinnan palveluntuottaja voisi tuottaa yksittäisiä eri palvelujaan eri toimipisteissä eli asiakas ei välttämättä saisi kaikkia suoran valinnan palveluihin kuuluvia palveluja samasta toimipisteestä. Jos kaikkia suoran valinnan palveluja ei anneta samassa toimipisteessä, palveluyksikön eri toimipisteiden tulisi muodostaa kuitenkin sellainen toiminnallinen kokonaisuus, että toimipisteet ovat kohtuullisella etäisyydellä toisistaan ja siten asiakkaan kohtuudella saavutettavissa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin niistä asiakasryhmistä, joihin kuuluvat eivät tekisi erikseen suun terveydenhuollon yksikön valintaa eivätkä käyttäisi suunhoidon yksikön palveluja. Pykälän 2 momentin mukaan alle 18-vuotiaat lapset ja nuoret, jotka saavat suun terveydenhuollon palvelut maakunnan liikelaitoksesta osana terveydenhuoltolain 16 §:ssä säädettyä kouluterveydenhuoltoa tai 17 §:ssä säädettyä opiskeluterveydenhuoltoa, eivät käytä suunhoidon yksikön palveluja. Myöskään terveydenhuoltolain 15 §:ssä säädettyjä neuvolapalveluja saavat lapset, jotka saavat suunhoidon palvelut maakunnan liikelaitoksesta, eivät käytä suunhoidon yksikön palveluja. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa oppilaan palveluntuottaja valikoituu opiskelupaikan perusteella. Terveydenhuoltolain mukaan oppilaan suun terveydenhuollon palvelut sisältyvät kouluterveydenhuoltoon sisältäen määräraikaistarkastukset, suun ja hampaiston hoitotoimenpiteet oikomishoito mukaan lukien. Kouluterveydenhuollon suunhoidon palvelut ovat laajemmat, kuin mitä valinnanvapauden piirissä on suunhoidon yksikön suunhoidon peruspalveluissa. Seurantatutkimuksissa on osoitettu, että parhaimmat ja yhdenvertaisesti jakautuvat tulokset lasten suun terveydessä saavutetaan koko ikäluokan kattavilla palveluilla. Tällöin myös hoitoon hakeutumattomien määrää saadaan vähentymään ja voidaan erityisesti suunnata tehostettua ehkäisevää hoitoa eniten tarvitseville. Toimintamalli mahdollistaa myös kustannustehokkaan toiminnan järjestämisen ryhmämuotoisilla ehkäisevillä toimenpiteillä. Maakunnan liikelaitos huolehtii palvelujen sisällön vastaavuudesta tarpeeseen nähden ja koordinoi järjestämistä ja tuottamista siten, että yhteistyö sosiaali- ja terveydenhuol-

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Ion toimijoiden kesken voi toteutua. Maakunnan liikelaitoksella on myös mahdollisuus hankkia palveluja ostopalveluna joltain suunhoidon yksiköltä.

Opiskeluterveydenhuoltoon kuuluvat suun terveydenhuollossa kaikki alle 18-vuotiaat, jotka opiskelevat. Oppivelvollisuusiän päättyessä 15 vuoden iässä siirtyy pieni joukko 16- ja 17-vuotiaita nuoria, jotka eivät opiskele, suunhoidon valinnanvapauden piiriin, jolloin he valitsevat suunhoidon yksikön. Arvion mukaan näitä nuoria on vuositasolla noin 12 000. He saavat valintansa mukaan suunhoidon palvelut maakunnan liikelaitoksen tai yksityisten ylläpitämillä suunhoidon yksiköiltä.

Myös neuvolaikäiset lapset saisivat kaikki suunhoidon palvelut maakunnan liikelaitoksesta, joka tuottaisi myös neuvolapalvelut. Terveyspalvelulain 15 §:n mukaisesti neuvolapalveluihin sisältyvät lapsen suun terveydentilan seurannat vähintään joka toinen vuosi. Maakunnan liikelaitoksen tuottamisvastuulle kuuluisivat myös muut neuvolaikäisten suunhoidon palvelut eli neuvolaikäisten lasten suun sairauksien hoito, tehostettu ehkäisevä hoito ja tarpeellisten erikoisalakohtaisten suun tutkimusten tekeminen sekä erikoissairaanhoidotason hoidon tarpeen arviointi ja ohjaus. Maakunnan liikelaitos huolehtisi myös tarpeellisesta yhteistyöstä hoidossa muun terveydenhuollon ja sosiaalihuollon ammattihenkilöiden kesken.

Pykälän 3 momentin mukaan suoran valinnan palveluntuottajan olisi annettava asiakkaalle mahdollisuus asioida myös muissa palveluyksiköissään kuin asiakkaan valitsemassa sosiaali- ja terveyskeskuksessa tai suunhoidon yksikössä. Asiakas voisi tällöin käyttää joustavasti palveluja esimerkiksi koko Manner-Suomen alueella valitsemansa palveluntuottajan palveluyksiköissä, jos tuottajalla on useampia palveluyksiköitä. Jos asiakas olisi valinnut maakunnan liikelaitoksen sosiaali- ja terveyskeskuksen tai suunhoidon yksikön, hän voisi käyttää kyseisen maakunnan alueella myös muita maakunnan liikelaitoksen sosiaali- ja terveyskeskuksia tai suunhoidon yksiköitä. Jos suoran valinnan palveluntuottaja hankkii 53 §:ssä tarkoitetulla tavalla palveluja toiselta palveluntuottajalta, asiakas voisi käyttää suoran valinnan palveluntuottajan osoittamalla tavalla myös näitä alihankkijoina toimivien palveluntuottajien palveluja.

Suoran valinnan palveluntuottaja voisi tehdä myös esimerkiksi yhteistyösopimuksia muiden maakuntien alueilla toimivien palveluntuottajien kanssa siitä, että asiakkaat voivat käyttää joustavasti näitä yhteistyökumppaneiden toimipisteitä. Myös maakuntien liikelaitokset, jotka toimivat suoran valinnan tuottajina, voisivat tehdä tällaisia yhteistyösopimuksia muiden palveluntuottajien kanssa. Yhteistyösopimukset suoran valinnan palvelujen tuottamisesta olisivat mahdollisia 53 §:n perusteella, jonka mukaan suoran valinnan palveluntuottaja voi huolehtia palvelujen tuottamisesta hankkimalla niitä toiselta palveluntuottajalta.

Suoran valinnan palveluntuottaja vastaisi kaikkien sosiaali- ja terveydenhuollon tai suunhoidon suoran valinnan palvelujen tuottamisesta. Palveluntuottaja voisi tuottaa palveluja itse tai hankkia niitä toiselta palveluntuottajalta 53 §:n mukaisesti.

18 §. Suoran valinnan palvelut. Pykälässä säädettäisiin suoran valinnan palveluista, joissa asiakas voisi valita palveluntuottajan ilman maakunnan osoitusta tai erillistä palvelutarpeen arviointia. Suoran valinnan palvelut sisältäisivät kiireettömät palvelut sekä sosiaali- ja terveyskeskuksen tai suunhoidon yksikön aukioloaikojen rajoissa kiireelliset palvelut eli kiireevastaanotot. Voimaantulosäännösten mukaan sosiaali- ja terveyskeskukset aloittaisivat toimintansa 1 päivänä tammikuuta 2021 kaikissa maakunnissa. Vastaavasti suunhoidon yksiköt aloittaisivat toimintansa 1 päivänä tammikuuta 2022 kaikissa maakunnissa.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Säännöksessä olisi luettelo palveluista, jotka kuuluvat suoran valinnan palvelujen piiriin. Lisäksi säännöksessä olisi perusteet, joiden mukaan maakunnan olisi määriteltävä suoran valinnan palveluiden piiriin lisää yksittäisiä suoran valinnan palveluihin liittyviä erityistason palveluita. Säännöksen tarkoituksena on vahvistaa perustason palveluita ja siirtää nykyisin erikoistasolla hoidettavia konsultaatioita ja muuta kuin sairaalaympäristöä edellyttävää vastaanotto-toimintaa sosiaali- ja terveyskeskusten ja suunhoidon yksiköiden hoidettaviksi. Tällä arvioidaan olevan myös kustannusten kasvua hillitsevä vaikutus, kun asiakkaan tarpeen mukainen hoito tai palvelu voidaan antaa mahdollisimman nopeasti ja oikea-aikaisesti lähellä asiakasta.

Suoran valinnan palvelut olisivat palveluntuottajan tuotantovastuulla. Silloin, kun suoran valinnan palveluntuottajana toimisi yksityinen palveluntuottaja, säännöksellä annettaisiin tältä osin maakunnan järjestämisvastuuseen kuuluva julkinen hallintotehtävä muun kuin viranomaisen hoidettavaksi.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin sosiaali- ja terveyskeskuksessa tuotettavista suoran valinnan palveluista. Pykälän 1 momentin mukaisten palvelujen siirtämistä suoran valinnan palveluntuottajien tuotantovastuulle on pidettävä tarkoituksenmukaisena, sillä perusterveydenhuollossa on eri puolilla Suomea saatavuusongelmia, mikä näyttäytyy pitkinä odotusaikoina palveluun pääsyssä. Palveluun ollaan kuitenkin yleensä tyytyväisiä sitten, kun sen piiriin on päästy. Sosiaali- ja terveydenhuollon suoran valinnan palvelujen ytimenä on 1 momentin 3 kohdan mukainen yleislääketieteen alan palvelut. Momentin 1 - 2 ja 4 - 6 kohdissa mainitut palvelut ovat oleellinen osa tätä kokonaisuutta ja niiden siirtämisen tarkoituksenmukaisuus suoran valinnan palveluntuottajille syntyy tämän kokonaisuuden myötä.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan suoran valinnan palveluihin kuuluisi terveydenhuoltolain 13 §:n mukainen terveysneuvonta ja terveystarkastukset, jotka ovat osa sosiaali- ja terveyskeskuksen yleistä toimintaa vastaanottojen ohella. Näihin sisältyy ennaltaehkäisevä toiminta terveyden ja hyvinvoinnin tukemiseksi ja osana niitä muun muassa lakisääteiset ja maakunnan erikseen määrittelemät ehkäisevät palvelut (esimerkiksi erilaiset rokotukset mukaan lukien influenssarokotukset). Terveysneuvonnalla tarkoitetaan alueen asukkaiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä ja sairauksien ehkäisyä tukevaa neuvontaa, joka on sisällytettävä kaikkiin terveydenhuollon palveluihin, myös suun hoidon palveluihin. Terveysneuvonnalla tarkoitetaan ammattihenkilöstön toimintaa, jossa yksilöiden, perheiden ja väestön hyvinvointia tuetaan suunnitelmallisella terveyslähteisellä vuorovaikutuksella ja viestinnällä yksilö-, ryhmä- ja väestötasolla. Terveysneuvonnan on sisällytettävä soveltuvin osin kaikkiin terveydenhuollon käynteihin, myös sairaanhoitoon ja esimerkiksi fysioterapeutin vastaanottoihin.

Terveystarkastuksilla tarkoitetaan kliinisillä tutkimuksilla tai muilla tarkoituksenmukaisilla ja luotettavilla menetelmillä suoritettua terveydentilan ja työ- ja toimintakyvyn tarkastusta sekä terveyden edistämiseen liittyvää terveydentilan selvittämistä. Terveystarkastuksia voidaan järjestää ikäryhmittäin sekä suunnattuna muiden palvelujen yhteyteen erityisille kohderyhmille, joiden terveydentila ja sairausriskit ilman tehostettua neuvontaa ja seuranta todennäköisesti pahenevat aiheuttaen merkittävää kuormitusta sekä yksilöille itselleen että palvelujärjestelmälle. Osa tarkastuksista sisältyy esimerkiksi käyntiin muista syistä ja joskus terveystarkastus järjestetään erikseen. Nämä ovat osa sosiaali- ja terveyskeskuksen kokonaisuutta.

Pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan sosiaali- ja terveyskeskuksessa annettaisiin terveydenhuollon neuvontaa ja ohjausta. Neuvonta ja ohjaus kattaisivat terveydenhuollon ammattihenkilön tarjoaman tavanomaisten terveysongelmien neuvonnan ja ohjauksen palveluihin hakeutumisessa sekä tarvittaessa ohjauksen yhteispäivystyspalveluihin.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Pykälän 1 momentin 3 kohdan perusteella suoran valinnan palveluihin kuuluisi yleislääketieteen alaan kuuluva, terveydenhuollon ammattihenkilön suorittama, vastaanotolla, kotikäynneillä tai etäyhteyksien avulla toteutettava asiakkaiden oireiden, toimintakyvyn ja sairauksien tutkimus, toteaminen ja hoito. Etäyhteyksillä tarkoitetaan puhelimen, älypuhelimien, videon, webbiyhteyden, sähköpostin tai muun vastaavan etäyhteyden välityksellä tapahtuvaa yhteyttä. Yleislääketieteen alaan kuuluvilla sairauksilla tarkoitetaan väestöllä yleisesti esiintyviä, usein pitkään kestäviä ja toiminta- tai työkykyyn vaikuttavia sairauksia, jotka edellyttävät pidempiaikaista lääkkeetöntä tai lääkkeellistä hoitoa, omahoitoa ja ammattihenkilön toteuttamaa seuranta- tai ohjattua harjoittelua ja joiden toteuttaminen on mahdollista perustason terveydenhuollossa tehokkaasti ja turvallisesti. Näitä toteuttavat erityisesti yleislääketieteen erikoislääkärit sekä erikoistumattomat yleislääkärit, joilla on laaja-alainen näkemys ja kokemus perusterveydenhuollosta. Heidän hoitamiinsa sairauksia ovat esimerkiksi monet tuki- ja liikuntaelinten sairaudet, sydän- ja verisuonisairaudet ja niiden taustatekijät kuten verenpainetauti, diabetes, allergiat ja hengityselinten sairaudet, erilaiset toiminnalliset häiriöt sekä mielenterveys- ja päihdehäiriöistä esimerkiksi monet masennus- ja ahdistuneisuushäiriöt, unettomuus, päihteen haitallinen käyttö ja lievät riippuvuudet.

Sosiaali- ja terveyskeskuksen palvelujen kokonaisuuteen kuuluvat myös erilaisten äkillisten oireiden, vaivojen ja lievien vammojen tutkimus ja hoito kiirevastaanotolla silloin, kun asian laatu ei edellytä hätäkeskuksen välittämää ensihoitopalvelua. Lisäksi yleislääkäri hoitaa harvinaisemmat sairaudet, joiden hoitaminen toteutetaan sosiaali- ja terveyskeskuksessa esimerkiksi sairaalahoidon jälkeen. Liikelaitoksen erikoissairaanhoido voi tukea tätä toimintaa eri tavoin konsultaatioilla ja etälääketieteen avulla. Tarkoituksena on laajentaa tällaisia konsultatioiden tai etälääketieteen keinoin tuettua oireiden ja vaivojen sekä sairauksien tutkimusta ja hoitoa perustason terveydenhuollossa verrattuna nykyiseen ja kehittää jatkuvasti perustason yksiköiden osaamista ja valmiutta tutkia ja hoitaa tässä tarkoitettuja oireita ja sairauksia.

Lääkärin lisäksi muut terveydenhuollon ammattihenkilöt voivat tutkia potilaan ja todeta sairauden oireita ammatillisen osaamisensa ja ammattihenkilöiden työnjaon mukaisesti. Sairauden oireiden toteaminen ja oireen mukainen hoito voi tapahtua esimerkiksi lääkinnälliseen kuntoutukseen kuuluvassa fysioterapeuttisessa tutkimuksessa, neuvonnassa ja ohjauksessa. Potilaslain 4 a §:n mukaisesti suoran valinnan palveluissa on terveyden- ja sairaanhoitoa toteutettaessa myös tarvittaessa laadittava tutkimusta, hoitoa, lääkinnällistä kuntoutusta koskeva tai muu vastaava suunnitelma. Esimerkiksi lääkinnällisen kuntoutuksen kuntoutussuunnitelman laadinnasta säädetään vielä erikseen terveydenhuoltolain 29 §:ssä. Jatkossa nämä suunnitelmat tulevat osaksi 5 §:n mukaista asiakassuunnitelmaa. Sosiaali- ja terveyskeskuksen tehtävänä on tuottaa hyvien käytäntöjen ja laatujärjestelmien mukaiset, vastaanotto toiminnan yhteydessä tai konsultoinnin yhteydessä toteutettavat diagnostiset palvelut siten, kuin se on maakunnan kanssa tehdyn sopimuksen mukaan tarpeellista alueellisesti määriteltujen suoran valinnan palveluiden tuottamiseksi.

Lääkinnällisen kuntoutuksen palveluista sosiaali- ja terveyskeskus tarjoaisi pykälän 1 momentin 4 kohdan mukaan yleislääketieteen alaan kuuluvaa terveydenhuoltolain 29 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaista kuntoutusneuvontaa ja -ohjausta, 2 kohdan mukaista toiminta- ja työkyvyn sekä kuntoutustarpeen arviointia. Nämä ovat osa sosiaali- ja terveyskeskuksen kokonaisuutta ja yleislääkärin perustyötä. Näiden toteuttamiseksi sosiaali- ja terveyskeskuksessa voisi olla fysioterapeutin suoravastaanottoja. Tavanomaisten apuvälineiden saatavuus omasta sosiaali- ja terveyskeskuksesta helpottaa asiakkaan arjen järjestelyjä. Tätä varten liikelaitoksen apuväline-toiminta järjestää esimerkiksi tuoreiden vammojen hoidossa tarvittavia kyynärsauvoja sosiaali- ja terveyskeskuksesta luovutettavaksi. Maakunnan kokonaistilanteen mukaan esimerkiksi

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

etäällä sijaitsevilla paikoilla voisi olla myös laajemmin liikelaitoksen apuvälineitä luovutettavaksi yhtenäisten periaatteiden mukaisesti. Tätä toteutettaessa sosiaali- ja terveyskeskus huolehtii liikelaitoksen antamien ohjeiden mukaisesti apuvälineiden luovutuksesta sekä maakunnan päättämästä osuudesta apuvälinerekisterin ylläpidossa.

Pykälän 1 momentin 5 kohdan perusteella myös terveydenhuoltolain 22 §:n mukaisten todistuksen antaminen kuuluisi sosiaali- ja terveyskeskuksen palveluihin silloin, kun ne liittyvät sosiaali- ja terveyskeskuksen antamiin 1—4 kohdissa tarkoitettuihin palveluihin. Asiakkaan terveydentilaa koskeva todistus tai lausunto on annettava silloin, kun todistuksen tai lausunnon tarve perustuu lakiin, taikka on asukkaan tai potilaan hoidon, toimeentulon, opiskelun tai muun vastaavan syyn kannalta välttämätöntä. Säännöksellä varmistetaan se, että asiakas saa tarvitsemansa lakisäätteiset todistukset sosiaali- ja terveyskeskuksesta.

Momentin 6 kohdan perusteella sosiaali- ja terveyskeskuksen tehtäviin kuuluisi sen vastuulla olevien palvelujen edellyttämät laboratorio- ja kuvantamispalvelut. On tarkoituksenmukaista, että potilas saa tutkimuksensa ja hoitonsa edellyttämät laboratorio- ja kuvantamispalvelut ja -tutkimukset tulee saada osana sosiaali- ja terveyskeskuksen normaalia toimintaa.

Pykälän 1 momentin 7 kohdassa säädettäisiin sosiaali- ja terveyskeskuksessa annettavasta sosiaalihuollon ohjauksesta ja neuvonnasta. Sosiaali- ja terveyskeskuksen tulee tarjota asiakkailleen sosiaalihuollon ammattihenkilön antamaa yleistä neuvontaa ja ohjausta, josta on säädetty sosiaalihuoltolain 6 §:ssä. Neuvonnalla autetaan ja tuetaan sosiaalihuollon asiakasta tietystä asiasta, kun taas ohjaus on lähtökohtaisesti neuvontaa laajempaa, ja se kattaa sekä asiakkaan ohjaamisen oikean tuen ja palvelun piiriin että asiakkaan palvelujen yhteensovittamista. Neuvonnalla on yhä keskeisempi asema sosiaali- ja terveydenhuollossa. Asiakkaan oikeuksista ja etuuksista tiedottaminen sekä palvelujen käyttöön liittyvä neuvonta ovat tärkeä osa sosiaalityötä. Myös valintojen mahdollisuuksien lisääntyminen ihmisten elämässä lisää neuvonnan tarvetta. Neuvonnalla voidaan tukea hyvinvointia edistäviä valintoja ja toimintatapoja ja sitä tulisi hoitaa tarvittaessa yhteistyössä terveydenhuollon kanssa. Sosiaali- ja terveyskeskuksiin fyysisesti sijoituvalla sosiaalihuollon ammattihenkilön tehtävänä olisi lisäksi tiedottaa ja informoida muuta henkilöstöä sosiaalihuoltoon liittyvistä asioista ja toimintatavoista ja siten osaltaan vahvistaa ja lisätä sosiaali- ja terveydenhuollon välistä toiminnallista integraatiota. Tehtävän edellyttämä kelpoisuus täsmennettäisiin myöhemmässä vaiheessa sosiaalihuoltolakiin.

Pykälän 1 momentin 7 kohdassa tarkoitettua neuvontaa ja ohjausta annetaan asiakkaille ilman, että palvelun antamisesta asiakkaalle olisi tehtävä hallintopäätös. Henkilöä ei myöskään määriteltäisi sosiaalihuollon asiakkaaksi. Sosiaalihuollon asiakkuus alkaa vasta, kun henkilön hakemusta tai muulla tavoin vireille tullutta asiaa aletaan käsitellä tai kun hän on aloittanut tietyn sosiaalipalvelun käyttämisen. Maakunnan liikelaitos vastaa aina sosiaalihuollon palveluihin liittyvästä palvelutarpeen arvioinnista, asiakassuunnitelman teosta ja sen seurannasta sekä päätöksenteosta, tarvittaessa tiiviissä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Sosiaalihuollon palveluja saavan henkilön palvelujen ja hoidon yhteensovittamisesta vastaa liikelaitos.

Sosiaali- ja terveyskeskuksessa sosiaalihuollon ammattihenkilöt antavat ohjausta ja neuvontaa sosiaalihuollon palveluista, toimintatavoista ja sosiaaliturvasta ja ohjaavat asiakkaita tarkoituksenmukaisten palvelujen piiriin. Lisäksi heillä on merkittävä informatiivinen rooli sosiaalihuoltoon liittyvien asioiden yleisessä tiedottamisessa niin sosiaali- ja terveyskeskuksen asiakkaille kuin henkilöstöllekin. Edellä mainitun sosiaalihuollon ammattihenkilön tulee olla 39 §:n 2 momentin perusteella sosiaali- ja terveyskeskuksen omaa palkattua henkilöstöä. Tällä voi-

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

daan turvata jatkuvuus ja pysyvien yhteistyörakenteiden muodostaminen sosiaali- ja terveyskeskuksen ja maakunnan liikelaitoksen välillä.

Asiakkaiden niin sanotun yhden luukun palvelujen turvaamiseksi maakunnan liikelaitoksen olisi jalkautettava tuotantovastuullaan olevia palveluja sosiaali- ja terveyskeskusten yhteyteen 37 §:n mukaisesti. Esimerkiksi maakunnan liikelaitoksen liikkuva sosiaalihuollon ryhmä voisi antaa sosiaali- ja terveyskeskukselle sosiaalihuollon konsultatiivisia palveluja tai tehdä palvelutarpeen arviointeja liikelaitoksen tuotantovastuulla oleviin palveluihin asiakkaiden saumatomien palveluketjujen varmistamiseksi sosiaali- ja terveyskeskuksen tiloissa.

Asiakkaan tarvitsemat sosiaalihuollon palvelut tuotetaan maakunnan liikelaitoksen toimesta. Se voi tuottaa palvelut itse, hankkia niitä ostopalveluina taikka antamalla asiakkaalle asiakas-setelin tai henkilökohtaisen budjetin.

Pykälän 2 momentin mukaan maakunnan olisi päätettävä, että sosiaali- ja terveyskeskuksen tuottamisvastuuseen kuuluisi 1 momentin perusteella tuotettavien palvelujen lisäksi niihin liittyvien erikoisalojen konsultaatio- ja avovastaanottopalveluja. Maakunnan olisi säännöksen perusteella laajennettava suoran valinnan palvelujen tehtäväkenttää tuomalla sinne mukaan 1 momentissa tarkoitettuihin palveluihin liittyviä sisätautien, lastentautien, geriatrian ja silmätautien erikoisalojen palvelua. Sote-keskuksen asiakkailla on monia yleissairauksia ja monet ovat ikääntyviä. Sisätautien ja geriatrian erikoisalojen konsultaatioiden ja tarvittaessa avovastaanottojen sisällyttäminen sote-keskuksen palveluihin helpottaa ja joustavoittaa asiakkaan hoitopolkua. Tarkoituksena on vähentää lähetteen määrää ja matkustamista keskussairaalaan ja siten poistaa viiveitä ja jonoja erityisesti sisätautien ja geriatrian erikoisaloilla, joilla on laaja liittymäpinta yleislääketieteen arkeen. Lastentautien alaan kuuluu yleisiä oireita ja epäilyjä sairauksista, joiden perusselvittely voidaan toteuttaa vastaanottokäynnin yhteydessä ja siten helpottaa lapsiperheiden arkea. Sote-keskuksen kiirevastaanotolta voidaan tarvittaessa ohjata asiakkaat edellä mainittujen erikoisalojen jatkotutkimuksiin ja seurantaan seuraavana arkipäivänä ja näin vähentää yhteispäivystysten epätarkoituksenmukaista käyttöä.

Silmätautien erikoislääkärin palveluiden sisällyttäminen sote-keskuksen palveluihin on tarkoituksenmukaista, koska lähes koko väestö tarvitsee silmälääkärin tutkimusta jossakin elämänsä vaiheessa. Näkövammaisuutta aiheuttavien mutta ajoissa todettuna hoidettavissa olevien glaukooman ja silmänpohjan ikärappeuman diagnoosi edellyttää silmälääkärin osaamista ja välineistöä. Näiden silmäsairauksien hoidossa on alueellisia saatavuuseroja. Myös leikkauksella korjattavissa olevan näön heikkenemisen yleisimmän syyn harmaakaihin leikkausaiheiden selvittely soveltuu toteutettavaksi silmälääkärin avovastaanottokäynnillä.

Maakunta voisi päättää, että suoran valinnan palveluihin kuuluisi myös muiden erikoisalojen terveydenhuollon ammattihenkilöiden, myös muiden kuin lääkärin, konsultaatiot ja avovastaanottopalveluja. Näiden laajennusten pohjana olisi maakunnan kokonaistilanne mukaan lukien etäisyyksien aiheuttama saavutettavuusero. Nämä toimintojen laajennukset voidaan toteuttaa monin eri tavoin, mutta yleisesti niiden järjestäminen ei edellyttäisi merkittäviä tila- tai laiteinvestointeja tai muuten sairaalaolosuhteita.

Pykälässä todettujen sisätautien, lastentautien, geriatrian ja silmätautien erikoisalojen lisäksi kysymyksessä voisivat olla esimerkiksi fysiatriin tai ortopedin tekemät tuki- ja liikuntaelinsairauksien tarkemmat arviot, mielenterveyden häiriöiden tutkimuksen ja hoidon edellyttämät psykiatrian alojen erikoislääkärin arviot tai ihosairauksiin liittyvä ongelmat. Suoran valinnan palveluiden tehtäväkenttää olisi näin tarkoitus voida laajentaa kehitettäessä palveluita ja hoitoa

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

kun suoran valinnan palveluiden tuottajilla on mahdollisuudet hoitaa tehtävää potilas- ja asiakasturvallisella tavalla lisääntyvät. Palveluiden laajentamisessa otettaisiin huomioon myös palveluiden kustannusvaikuttavuus.

Maakunnan päättäessä siitä, mitä 2 momentissa tarkoitettuja palveluja se siirtää suoran valinnan palveluihin, maakunnan olisi otettava huomioon asukkaiden palvelutarve, palvelujen saavutettavuus, paikalliset olosuhteet ja mahdollisuudet järjestää palvelut kustannusvaikuttavalla sekä potilas- ja asiakasturvallisella tavalla sosiaali- ja terveyskeskuksissa. Palveluja toteutettaessa voidaan hyödyntää lääkäreiden lisäksi muiden terveydenhuollon ammattihenkilöiden erityisosaamista.

Maakunta ei voisi kuitenkaan siirtää 2 momentin perusteella suoran valinnan palvelujen piiriin tehtäviä, joihin liittyy julkisen vallan käyttöä, jollei tehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle ole erikseen säädetty perustuslain 124 §:n mukaisesti. Suoran valinnan palvelujen piiriin ei voisi myöskään siirtää palveluja, jotka on erikseen säädetty valinnanvapauden ulkopuolelle tai säilytettäväksi maakunnan liikelaitoksen tehtävinä. Suoran valinnan ulkopuolelle jäisivät esimerkiksi terveyspalvelut, jotka edellyttävät laaja-alaisesti osaamisen kokoamista ja koordinoitua. Nämä tehtävät säädettäisiin asetuksella keskitettäväksi joihinkin maakuntien liikelaitosten erityistason toimipisteisiin kuten yliopistollisiin sairaaloihin. Keskitettävällä erikoissairaanhoidolla tarkoitetaan tutkimusta, toimenpidettä tai hoitoa, joka harvoin esiintyvänä tai vaativana edellyttää toistettavuutta tai usean alan erityisosaamista riittävän taidon ja osaamisen saavuttamiseksi ja sen ylläpitämiseksi tai merkittäviä voimavaroja laitteistoihin ja välineisiin terveydenhuollon laadun ja potilasturvallisuuden, vaikuttavuuden, tuottavuuden ja tehokkuuden takaamiseksi. Keskitettäviä hoitoja ei voida irrottaa maakunnan liikelaitoksen yhteydestä menettämättä keskittämisen perusteena olevaa erityisosaamisen kokoamista laadun, potilasturvallisuuden ja vaikuttavuuden ylläpitämiseksi.

Pykälän 3 momentissa säädetään suunhoidon yksikössä tuotettavista suun terveydenhuollon palveluista. Pykälän 3 momentin mukaisten palvelujen siirtämistä suoran valinnan palveluntuottajien tuotantovastuulle on pidettävä tarkoituksenmukaisena, sillä suunhoidon palveluissa on saatavuusongelmia eri puolilla Suomea. Tämä on näkynyt hoitoon pääsyn pitkinä odotusajoina ja palvelujen ruuhkautumisena. Hoitoon pääsyä on pyritty nopeuttamaan kehittämistoimin, joka onkin osin parantanut tilannetta. Suun terveydenhuollon resurssit nykyisessä kuntien toiminnassa eivät riitä tuottamaan tarpeellisia palveluja. Aikuisten suun terveydenhuollon palvelujen järjestämisessä on tarkoituksenmukaista käyttää niin julkisia kuin yksityisiä toimijoita, jotta palvelujen tuottamiskapasiteetti on riittävää ja vastaa aikuisten suunhoidon tarvetta.

Suunhoidon yksiköiden palvelukokonaisuus sisältää yleisimpien suusairauksien tutkimukset, hoidon ja seurannan yhtenäisten hammaslääketieteellisten hoidon perusteiden mukaisina ja näihin liittyvät kuvantamispalvelut ja vastaanotto toiminnan mukaan lukien ennaltaehkäisevän toiminnan.

Suunhoidon yksikössä tuotettaviin suun terveydenhuollon suoran valinnan palveluihin kuuluvat 3 momentin 1 kohdan mukaan terveydenhuoltolain 13 §:n mukainen terveysneuvonta ja terveystarkastukset. Terveysneuvonnalla tarkoitetaan suun terveydenhuollon ammattihenkilöiden toimintaa, jossa alueen asukkaiden suun terveyden edistämistä ja suusairauksien ehkäisyä edistävää neuvontaa tehdään. Terveysneuvonta ja suun omahoidon toteutumista edistävä neuvonta kuuluu suunhoidon palveluihin ja on osa suunhoidon yksikön yleistä toimintaa vastaanotto toiminnan lisäksi. Suun terveystarkastuksilla tarkoitetaan kliinisillä tutkimuksilla tai muil-

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

la tarkoituksenmukaisilla ja luotettavilla menetelmillä tehtyä suun terveydentilan ja toimintakyvyn selvitystä. Terveystarkastuksia voidaan järjestää erityisille kohderyhmille sekä yksilöille ja erityisen tarpeen mukaisesti. Suun terveystarkastuksissa arvioidaan suun hoitopalvelujen tarvetta, edistetään terveellisiä elämäntapoja, annetaan tietoa suun terveysriskeistä. Ikäihmisten terveystarkastuksissa voidaan kiinnittää huomiota suun toimintakykyä heikentäviin sairauksiin ja ympäristötekijöihin. Näin voidaan tukea kotona asumista ja ehkäistä laitoshoidon joutumista. Terveystarkastukset ovat osa suunhoidon yksiköiden toimintaa.

Pykälän 3 momentin 2 kohdan mukaan suunhoidon yksikössä tuotettuihin palveluihin sisältyvät suusairauksien ennaltaehkäisy ja siihen liittyvä neuvonta ja muut palvelut sekä määräämiskäiset suun terveystarkastukset. Suun terveydenhuollon ammattihenkilöt huolehtivat riittävästä terveysneuvonnasta osana suunhoitopalveluita sekä huolehtivat riittävästä ja tarpeen mukaisista suun terveystarkastuksista. Suoran valinnan palveluissa ammattilaiset huolehtivat riittävästä terveysneuvonnasta osana kaikkia hoitopalveluita. Ennaltaehkäisevällä hoidolla voidaan vähentää tulevaa hoidon tarvetta ja se on osa vastaanottoa. Suunhoidon yksiköissä toimivat hammaslääkärit, suuhygienistit ja muut alan ammattihenkilöt. Suusairauksien ennaltaehkäisevää työ kuuluu heille kaikille. Henkilöille, joilla on erityinen riski sairastua suusairauksiin, järjestetään tarpeen mukaan tehostettua ehkäisevää hoitoa ja suun sairauksien hoitoa ja huolehditaan jatkohoidon ohjaamisesta. On olemassa sairauksia ja niiden hoitoja, joiden yhteydessä on joko lisääntynyt hammashoidon tarve tai tilanne, jossa vähäisetkin suusairaudet voivat lisätä häiritseviä vaikutuksia. Terveystarkastukset toteutetaan tarpeen mukaisin välein yhteistyön perusteiden mukaisesti. Tarvittaessa asiakas ohjataan yhteispäivystyksen palveluihin liikelaitoksessa.

Pykälän 3 momentin 3 kohdan mukaan suoran valinnan suunhoidon palveluihin sisältyvät muut kuin hammaslääketieteen erikoisaloihin kuuluvat suun ja hampaiden tutkimukset, hoidon tarpeen arvioinnit ja hoidon suunnittelut. Asiakkaan ottaessa yhteyden puhelimitse tai etäyhteyksillä valitsemalleen suoran valinnan suunhoidon yksikköön, suun terveydenhuollon ammattilainen tekee hänelle ensimmäisen hoidon tarpeen arvion käyttäen joko haastattelua tai muita luotettavia välineitä käyttäen. Hammaslääketieteellisesti tarpeelliseksi todettu hoito järjestetään potilaan terveydentila ja sairauden ennakoitavissa oleva kehitys huomioon ottaen kohtuullisessa ajassa, kuitenkin kolmessa kuukaudessa siitä, kun hoidon tarve on arvioitu. Tämä kolmen kuukauden enimmäisaika voidaan ylittää suun terveydenhuollossa vain erityistapauksissa ja potilaan terveydentilan vaarantumatta. Hammaslääkärin tekemä suun ja hampaiden tutkimus ja hoidon suunnittelu sisältyvät suun hoidon kokonaisuuteen.

Pykälän 3 momentin 4 ja 5 kohdan mukaisilla suusairauksilla tarkoitetaan väestössä erittäin yleisesti esiintyviä suusairauksia kuten iensairauksia, hampaiden reikiintymistä. Osalla sairaudet oireettomina voivat edetä hammasperäisten infektioiden syntyyn ja hoitamattomina johtaa hampaiden menetetykseen. Hammaslääkärin tutkimuksessa todetaan suusairauksien oireet ja tarpeen mukainen hoito mukaan lukien hammasproteettiset korjaustarpeet. Hoidot edellyttävät hammaslääkärin ja suuhygienistien osaamista, hoitotoimenpiteitä, omahoidon ohjausta ja hoitotulosten seuranta, jota voidaan tehdä suunhoidon yksiköissä perushoidossa. Ammattihenkilöiden tekemiin hoitoihin sisältyvät iensairauksien hoidot, suun ja hampaiston korjaavat paikastoimenpiteet ja muut tarpeelliset korjaavat hoitotoimenpiteet. Hammasperäisiä infektiota hoidetaan juurihoitoina ja suukirurgiset hoidot kuten hampaiden poistot kuuluvat hoitokokonaisuuksiin. Hammasproteesien korjaukset, pohjaukset ja hammaskruunujen korjaukset kuuluvat hammasproteettisiin korjaustoimenpiteisiin.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Pykälän 3 momentin 6 kohdan perusteella terveydenhuoltolain 22 §:n mukaisten todistusten antaminen kuuluisi myös suunhoidon yksikön palveluihin silloin kun ne liittyvät suunhoidon yksikön antamiin 1-5 kohdissa tarkoitettuihin palveluihin. Todistukset ovat osa hammaslääkärin ja suun terveydenhuollon ammattihenkilöiden toteuttamaa hoidon kokonaisuutta.

Pykälän 3 momentin 7 kohdan perusteella suoran valinnan palveluihin sisältyvät tarpeen mukaiset ja palveluihin liittyvät kuvantamispalvelut vastaanotto toiminnassa. Hammaslääkärin vastaanotolla on valmiudet suun alueen kuvantamispalveluihin ja nämä kuuluvat osaksi hoito- palveluja. Vastaanotolla tehtävät röntgenkuvaukset ovat tarpeellisia suusairauksien toteuttamiseksi.

Pykälän 4 momentin mukaan maakunnan on siirrettävä suunhoidon yksikössä tuotettaviin suoran valinnan palveluihin 3 momentissa tarkoitettuihin palveluihin liittyviä terveydenhuollon ammattihenkilöiden konsultaatiota ja vastaanottopalveluja lukuun ottamatta sairaalaolosuhteita edellyttäviä suun terveydenhuollon palveluja. Maakunta voisi harkita, mitä palveluja siirrettävät palvelut olisivat. Nämä konsultaatiot ovat tarpeen mukaisia lääketieteen ja hammaslääketieteen eri alojen konsultaatioita, jotka ovat tarpeen suunhoidon palvelujen tuottamisessa tarkoituksenmukaisella tavalla. Suunhoidon yhteydessä on usein välttämätöntä tarkistaa lääkityksen sopivuus suunhoidon palvelujen toteuttamiseksi. Väestössä yleiset sairaustilat ja niiden taustatekijät kuten diabetes, sydän- ja verisuonisairaudet, reuma edellyttävät yhteistyötä hoitavan lääkärin ja hammaslääkärin välillä. Yhteistyö voidaan järjestää toimivalla konsultaatiomenettelyllä. Hammaslääketieteen eri alojen mukaista osaamista voidaan hyödyntää myös konsultaatioilla ja vastaanotto toiminnalla tarvittaessa. Konsultaatio- ja etävastaanotto käytännöt ja niiden järjestäminen ei edellyttäisi merkittäviä laite- tai vastaanottoinvestointeja.

Suoran valinnan ulkopuolelle jäisivät suunhoidon palveluissa ne palvelut, jotka edellyttävät laaja-alaisesti palvelujen, niin suunhoidon kuin näihin palveluihin liittyviä muiden palvelujen yhteensovittamista. Tällaisia palveluja ovat eräiltä osin vaativammat eri hammaslääketieteen alojen palvelut, jotka eivät kuitenkaan täytä erikoissairaanhoidotason hoidon kriteereitä. Hoidot voivat osin täydentäviä erikoissairaanhoidotason hoidolle mutta voidaan tehdä avovastaanotolla. Hammaslääketieteen eri alojen mukaisen erityisosaamisen keskittäminen ja yhteistyö on tarkoituksenmukaisinta järjestää liikelaitoksen vastuulla olevana tehtävänä.

Maakunnan velvollisuudesta palvelujen yhteensovittamisessa ja siihen liittyvässä neuvonnassa ja ohjauksessa on tarkemmin säädetty 36 §:ssä. Erityistä huomiota on kiinnitettävä asiakkaisiin, jotka tarvitsevat laaja-alaisesti yhteen sovitettavia palveluja tai paljon palveluja tai jotka ovat erityisen tuen tarpeessa. Suunhoidon palveluissa erityistä huomiota on kiinnitettävä vammaisryhmien suunhoidon palveluihin. Ikääntyneiden kohdalla, jotka tarvitsevat erityistä huolenpitoa kotihoidossa, liikelaitoksen on huolehdittava suunhoidon palvelujen nivoutumisesta ja toteutumisesta osana palveluja. Muistisairailla on myös huolehdittava siitä, että heillä on mahdollisuus saada tarvitsemiaan suunhoidon palveluja. Yhteistyötä tarvitaan niin lääketieteen kuin sosiaalihuollon ammattilaisten kesken.

Pykälän 5 momentin mukaan 3 ja 4 momentissa tarkoitettuihin suun terveydenhuollon suoran valinnan palveluihin eivät kuuluisi palvelut alle 18-vuotiaille lapsille ja nuorille, jotka saavat terveydenhuoltolain 15 §:ssä tarkoitettuja neuvolapalveluja, 16 §:ssä säädettyä kouluterveydenhuoltoa tai 17 §:ssä säädettyä opiskeluterveydenhuoltoa. Nämä lapset ja nuoret eivät tekisi erillistä suunhoidon yksikön valintaa, sillä he saisivat palvelunsa maakunnan liikelaitoksesta.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Maakunnan päättäessä 2 ja 4 momentissa tarkoitettujen palvelujen siirtämisestä suoran valinnan palveluihin maakunnan olisi 6 momentin mukaan otettava huomioon asukkaiden palvelutarve ja palvelujen saavutettavuus sekä mahdollisuudet järjestää palvelut kustannusvaikuttavalla tavalla sosiaali- ja terveyskeskuksissa ja suunhoidon yksiköissä. Siirron edellytyksenä on, ettei asiakas- ja potilasturvallisuusvaarannu. Palveluiden saatavuutta arvioidakseen maakunnan tulee säännöllisesti seurata sosiaali- ja terveystalouden tarjontaa alueellaan. Seuranta voidaan toteuttaa esimerkiksi toteuttamalla selvityksiä tai järjestämällä alueella oleville toimijoille ja asiakkaille avoimia kuulemistilaisuuksia. Maakunta ei voisi siirtää 2 ja 4 momentin perusteella suoran valinnan palveluihin tehtäviä, joihin sisältyy julkisen vallan käyttöä, jolle tehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle ole säädetty erikseen. Maakunta ei voisi myöskään siirtää suoran valinnan palveluihin järjestämislain 11 §:ssä tarkoitettuja suu-remmiksi kokonaisuuksiksi koottavia palveluja tai laajan ympärivuorokautisen päivystyksen palveluja.

Pykälän 7 momentissa säädetään, että maakunnan olisi tehtävä hallintopäätös 2 ja 4 momentin mukaisten palvelujen siirtämisestä suoran valinnan palveluihin. Maakunnan olisi siis tehtävä valituskelpoinen hallintopäätös erityistason konsultaatioiden ja avovastaanottojen mahdollisesta siirtämisestä sosiaali- ja terveyskeskusten ja suun hoidon yksikköjen tuotantovastuulle. Maakunnan päätöksestä voisi tehdä maakuntalain mukaisen maakuntavalituksen. Maakunnan olisi julkaistava suoran valinnan palvelujen kuvaukset julkisessa tietoverkossa eli internetissä. Tiedot on annettava asiakkaalle pyydettyä myöskin suullisesti tai kirjallisesti.

19 §. Sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön erikoistuminen ja lisäpalvelut. Pykälässä säädettäisiin sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön mahdollisuudesta erikoistua suoran valinnan palveluja koskevassa toiminnassaan. Pykälän 1 momentin mukaan sosiaali- ja terveyskeskuksessa ja suunhoidon yksikössä voitaisiin erikoistua tuottamaan 18 §:ssä tarkoitettuja palveluja erityisesti tietyille asiakasryhmälle tai tietyille ryhmille. Sosiaali- ja terveyskeskus voisi esimerkiksi järjestää toimintansa siten, että lapsiperheiden tai ikääntyneiden asiakkaiden palvelujen toteuttamisesta vastaa näihin palveluihin erikoistunut ammattihenkilöiden moniammatillinen ryhmä. Sosiaali- ja terveyskeskuksessa ja suunhoidon yksikössä olisi kuitenkin tuotettava 18 §:ssä tarkoitettut palvelut kaikille muillekin asiakkaille yhdenvertaisesti. Näin ollen sosiaali- ja terveyskeskus tai suunhoidon yksikkö ei voisi päättää ottavansa vastaan vain tiettyyn asiakasryhmään kuuluvia asiakkaita.

Pykälän 2 momentin mukaan maakunnan mahdollisuudesta hankkia järjestämisvastuulleen kuuluvia muita kuin suoran valinnan palveluja suoran valinnan palveluntuottajalta säädetään maakuntalain 8 §:ssä. Maakuntalain 8 §:n mukaan maakunta voi tuottaa järjestämisvastuulleen kuuluvat palvelut itse, yhteistoiminnassa muiden maakuntien kanssa tai hankkia ne sopimukseen perustuen muilta palvelujen tuottajilta, jollei lailla toisin säädetä. Maakunta voi hankkia maakunnan liikelaitoksen tuotantovastuulle kuuluvia palveluja esimerkiksi yksityisiltä palveluntuottajilta ostopalveluina. Tällöin esimerkiksi sosiaali- ja terveyskeskuksessa tai suunhoidon yksikössä voitaisiin tuottaa ostopalveluna jotakin maakunnan hankkimaa palvelua suoran valinnan palvelujen lisäksi.

20 §. Sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön valinnasta ilmoittaminen. Pykälän 1 momentissa säädetään suoran valinnan palveluntuottajan sekä asiakkaan käyttämän sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön valintaa koskevan ilmoituksen tekemisestä. Asiakkaan olisi tehtävä suoran valinnan palveluntuottajan sekä käyttämänsä sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön valinnasta ilmoitus 77 §:n 1 momentissa tarkoitettua tiedonhallintapalvelua käyttäen tai muutoin kirjallisesti maakunnalle, jonka asukas hän on. Asiakas

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

voisi tehdä ilmoituksen myös valitsemalleen suoran valinnan palveluntuottajalle. Näin mahdollistettaisiin asiakkaan näkökulmasta joustava ja asiakasystävällinen tapa ilmoittaa palveluntuottajan valinnasta.

Pykälän 2 momentin mukaan suoran valinnan palveluntuottajan vastuu palvelujen tuottamisesta asiakkaan valitsemassa palveluyksikössä alkaisi viimeistään kolmen viikon kuluttua siitä, kun asiakas olisi tehnyt ilmoituksen tiedonhallintapalvelua käyttäen tai siitä, kun asiakkaan muu ilmoitus olisi saapunut maakunnalle tai suoran valinnan palveluntuottajalle. Asiakas voisi kuitenkin ilmoittaa myöhemminkin ajankohdan asiakkuuden alkamiselle. Jos suoran valinnan palveluntuottajalla on valmius ottaa vastuu asiakkaan suoran valinnan palvelujen tuottamisesta jo aiemminkin, kuin kolmen viikon kuluttua asiakkaan ilmoituksesta, tuotantovastuu voi siirtyä jo tätä aiemmin.

Suoran valinnan palveluntuottajan ja tämän palveluyksikön valinnasta ei tehtäisi valituskeinoista hallintopäätöstä, vaan kyse olisi tosiasiallisesta hallintotoiminnasta. Asiakas voisi valita aina haluamansa suoran valinnan palveluntuottajan ja käyttämänsä palveluyksikön, sillä palveluntuottajilla ei olisi mahdollisuutta rajata asiakasmääräänsä tai kieltäytyä ottamasta asiakasta asiakkaakseen. Asiakkaan mahdollisuutta vaihtaa tuottajaa rajoitaisi vain 4 momentissa säädetty määräaika uudelle valinnalle, mihin olisi säädetty myös poikkeuksia.

Jos asiakas ilmoittaisi valinnastaan muutoin kuin tiedonhallintapalvelua käyttäen, ilmoituksen vastaanottaneen maakunnan tai suoran valinnan palveluntuottajan olisi 3 momentin mukaan tallennettava tieto valinnasta 77 §:n 1 momentissa tarkoitettuihin tiedonhallintapalveluihin, joiden kautta tieto valinnasta välittyisi asiakkaan palvelujen järjestämisestä ja tuottamisesta vastaaville tahoille. Asiakkaan henkilökohtaisesti tai kirjallisesti ilmoittama tieto valinnasta olisi tarkoituksenmukaista siirtää mahdollisimman nopeasti sähköisiin tiedonhallintapalveluihin, joissa tieto välittyy muille tarvittaville tahoille.

Pykälän 4 momentissa säädetään asiakkaan oikeudesta vaihtaa suoran valinnan palveluntuottajaa sekä käyttämäänsä sosiaali- ja terveyskeskusta ja suunhoidon yksikköä. Suoran valinnan palveluntuottajaa sekä asiakkaan käyttämää sosiaali- ja terveyskeskusta ja suunhoidon yksikköä voisi vaihtaa aikaisintaan kuuden kuukauden kuluttua edellisestä valinnasta. Jos asiakas kuitenkin muuttaisi asuinpaikkaa, asiakas voisi vaihtaa suoran valinnan palveluntuottajaa ja sekä käyttämäänsä sosiaali- ja terveyskeskusta ja suunhoidon yksikköä määräajasta riippumatta. Lisäksi maakunta voisi asiakkaan hakemuksesta antaa oikeuden vaihtaa suoran valinnan palveluntuottajaa ja asiakkaan käyttämää sosiaali- ja terveyskeskusta tai suunhoidon yksikköä. Tällaisena perusteltuna syynä voidaan pitää esimerkiksi ratkaisematonta ja hankalaa ristiriitatilannetta asiakkaan ja palveluntuottajan välillä. Myös esimerkiksi asiakkaan kielellisten oikeuksien toteutumatta jääminen voisi olla perusteltu syy sosiaali- ja terveyskeskuksen tai suunhoidon yksikön vaihtamiselle. Vaihtamisen arvioisi tällaisissa tilanteissa aina maakunta. Maakunta tekisi asiakkaan hakemuksen perusteella asiasta hallintopäätöksen, johon asiakkaalla olisi mahdollisuus hakea muutosta valittamalla hallintolainkäyttölain mukaisesti.

4 luku Maakunnan liikelaitoksen valinta

21 §. *Asiakkaan oikeus valita maakunnan liikelaitos.* Pykälässä säädettäisiin asiakkaan oikeudesta valita maakunnan liikelaitos.

Pykälän 1 momentin perusteella asiakas saisi muut kuin suoran valinnan palvelut sen maakunnan liikelaitokselta, jonka asukas hän on, jollei hän valitse muun kuin asuinmaakuntansa liike-

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

laitosta. Asiakas saisi valita myös muun kuin asuinmaakuntansa liikelaitoksen, jollei valinta-oikeutta ole erikseen lailla tai sen nojalla rajoitettu. Lähtökohtaisesti asiakas saisi muut kuin suoran valinnan palvelut yhdestä samasta liikelaitoksesta. Asiakas ei voisi kuitenkaan valita maakunnan liikelaitosta esimerkiksi tahdosta riippumattomassa hoidossa ja huollossa, joissa valinnanvapauslakia ei sovelleta. Asiakas ei voisi valita maakunnan liikelaitosta myöskään kouluterveydenhuollon, opiskeluterveydenhuollon eikä lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun palveluissa, joiden osalta valinnanvapautta on rajoitettu 13 §:ssä.

Valitulla maakunnan liikelaitoksella ei olisi velvollisuutta tuottaa asiakkaan kotiin vietäviä palveluja maakunnan ulkopuolelle. Näin ollen asiakkaan vastuulla olisi ottaa kotiin vietävät palvelut huomioon valintaa tehdessä. Jos asiakas olisi valinnut muun kuin asuinpaikkakuntansa perusteella määräytyvän maakunnan liikelaitoksen ja hänen palvelutarpeensa muuttuisi niin, että hän tarvitsisi kotiin vietäviä palveluita eikä hänen valitsemansa liikelaitos niitä tuottaisi hänen asuinpaikkakunnallaan, maakunta voisi antaa hakemuksesta asiakkaan vaihtaa liikelaitosta riippumatta 2 momentissa säädetystä kuuden kuukauden määräajasta.

Maakunnan liikelaitoksen valinnasta ei tehtäisi valituskelpoista hallintopäätöstä, vaan kyse olisi tosiasiallisesta hallintotoiminnasta. Asiakas voisi valita aina haluamansa maakunnan liikelaitoksen niiden palvelujen osalta, joissa valinnanvapautta ei ole rajoitettu lailla, sillä maakunnan liikelaitoksella ei olisi mahdollisuutta rajata asiakasmääräänsä tai kieltäytyä ottamasta asiakasta asiakkaakseen. Asiakkaan mahdollisuutta vaihtaa liikelaitosta rajoittaisi vain 2 momentissa säädetty määräaika uudelle valinnalle, mihin olisi säädetty myös poikkeuksia.

Pykälän 2 momentin mukaan maakunnan liikelaitosta saisi vaihtaa aikaisintaan kuuden kuukauden kuluttua edellisestä valinnasta. Asiakkaalla olisi kuitenkin oikeus vaihtaa maakunnan liikelaitosta määräajasta riippumatta muuttaessaan asuinpaikkaansa. Lisäksi järjestämisvastuussa oleva maakunta voisi asiakkaan hakemuksesta antaa oikeuden vaihtaa maakunnan liikelaitosta muusta perustellusta syystä silloin, kun edellisestä valinnasta on kulunut alle kuusi kuukautta. Maakunta tekisi asiakkaan hakemuksen perusteella asiasta hallintopäätöksen, johon asiakkaalla olisi mahdollisuus hakea muutosta valittamalla hallintolainkäyttölain mukaisesti.

Pykälän 3 momentin mukaan asiakkaan olisi ilmoitettava maakunnan liikelaitoksen vaihtamisesta maakunnalle, jonka asukas hän on. Ilmoitus tehtäisiin 77 §:n 1 momentissa tarkoitettua tiedonhallintapalvelua käyttäen tai muutoin kirjallisesti. Vastuu siirtyisi valitulle uudelle maakunnan liikelaitokselle viimeistään kolmen viikon kuluttua siitä, kun asiakas on tehnyt ilmoituksen tiedonhallintapalvelua käyttäen tai kun asiakkaan muu kirjallinen ilmoitus on saapunut, jollei asiakas ole ilmoittanut myöhempää ajankohtaa. Jos asiakas on tehnyt ilmoituksen muutoin kuin tiedonhallintapalvelua käyttäen, ilmoituksen vastaanottaneen maakunnan on tallennettava tieto valinnasta 77 §:n 1 momentissa tarkoitettuihin tiedonhallintapalveluihin, joiden kautta tieto valinnasta välittyy asiakkaan palvelujen järjestämisestä ja tuottamisesta vastaaville tahoille.

22 §. *Maakunnan liikelaitoksen palveluyksiköiden valinta.* Pykälässä säädettäisiin asiakkaan oikeudesta valita maakunnan liikelaitoksen palveluyksiköistä käyttämänsä palveluyksiköt.

Asiakas saisi muut kuin suoran valinnan palvelut 21 §:n 1 momentin mukaisesti asuinmaakuntansa liikelaitokselta tai valitsemaltaan muulta kuin asuinmaakuntansa liikelaitokselta. Maakunnan liikelaitokset voivat järjestää toimintansa eri tavoin erilaisiin palveluyksiköihin. Näissä palveluyksiköissä voidaan tuottaa myös suoran valinnan palveluja noudattaen, mitä 56 §:ssä säädetään maakunnan liikelaitoksen tuottamien suoran valinnan palvelujen kirjanpidollisesta

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

eriyttämisestä. Maakunnan liikelaitoksella voisi olla esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluyksiköitä, joissa annetaan laajasti eri sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Maakunnan liikelaitoksella voi olla myös esimerkiksi palveluyksioitä, joissa annetaan sosiaalihuollon palveluja, perhekeskuksia, joissa annetaan lapsiperheiden palveluja ja palveluyksiköitä, joissa annetaan kuntoutuksen palveluja. Pykälän 1 momentin mukaan asiakas saisi muut kuin suoran valinnan palvelut 21 §:n 1 momentissa tarkoitetun maakunnan liikelaitoksen palveluyksiköistä sen mukaan kuin kyseinen maakunnan liikelaitos on järjestänyt toimintansa. Jos asiakkaalle annettavaa muuta kuin suoran valinnan palvelua tuotetaan useammassa maakunnan liikelaitoksen palveluyksikössä, asiakas saisi valita palvelua tuottavan palveluyksikön. Asiakas saisi näin ollen valita maakunnan liikelaitoksen sisällä käyttämänsä palveluyksiköt.

Pykälän 2 momentin mukaan maakunnan liikelaitoksen määrittelemissä samaan palvelukokonaisuuteen kuuluvissa palveluissa palveluyksikköä saisi vaihtaa aikaisintaan kuuden kuukauden kuluttua edellisestä valinnasta. Maakunnan liikelaitos voisi määritellä samaan palvelukokonaisuuteen kuuluviksi palveluiksi esimerkiksi sosiaaliasemalta saatavat palvelut tai perhekeskuksesta saatavat palvelut. Tällöin asiakas voisi vaihtaa sosiaaliasemaa tai perhekeskusta maakunnan liikelaitoksen sisällä enintään kuuden kuukauden välein. Maakunnan liikelaitos voisi tällöinkin antaa asiakkaalle mahdollisuuden asioida myös muissa palveluyksiköissään. Asiakkaalla olisi oikeus vaihtaa palveluyksikköä määräajasta riippumatta muuttaessaan asuinpaikkaansa. Lisäksi maakunta voisi asiakkaan hakemuksesta antaa oikeuden vaihtaa maakunnan liikelaitoksen palveluyksikköä maakunnan alueella muusta perustellusta syystä silloin, kun edellisestä valinnasta on kulunut alle kuusi kuukautta. Maakunta tekisi asiakkaan hakemuksen perusteella asiasta hallintopäätöksen, johon asiakkaalla olisi mahdollisuus hakea muutosta valittamalla hallintolainkäyttölain mukaisesti.

Pykälän 3 momentin mukaan asiakkaan olisi ilmoitettava 2 momentissa tarkoitetun palveluyksikön vaihtamisesta maakunnalle, jonka asukas hän on. Ilmoitus tehtäisiin 77 §:n 1 momentissa tarkoitettua tiedonhallintapalvelua käyttäen tai muutoin kirjallisesti. Vastuu siirtyisi valitulle uudelle palveluyksikölle viimeistään kolmen viikon kuluttua siitä, kun asiakas olisi tehnyt ilmoituksen tiedonhallintapalvelua käyttäen tai kun asiakkaan muu kirjallinen ilmoitus olisi saapunut, jollei asiakas ole ilmoittanut myöhempää ajankohtaa. Ilmoitus olisi tärkeä, jotta vastaanottava maakunnan liikelaitoksen palveluyksikkö voisi ryhtyä mahdollisiin tarvittaviin toimiin asiakkaan hyvän hoidon ja palvelun varmistamiseksi. Jos asiakas on tehnyt ilmoituksen muutoin kuin tiedonhallintapalvelua käyttäen, ilmoituksen vastaanottaneen maakunnan olisi tallennettava tieto valinnasta 77 §:n 1 momentissa tarkoitettuihin tiedonhallintapalveluihin, joiden kautta tieto valinnasta välittyisi asiakkaan palvelujen järjestämisestä ja tuottamisesta vastaaville tahoille.

23 §. *Maakunnan liikelaitoksen valinta kiireettömässä sairaanhoidossa.* Pykälässä säädettäisiin asiakkaan valinnanvapaudesta lähetettä edellyttävässä kiireettömässä erikoissairaanhoidossa. Kun asiakas on saanut terveydenhuoltolain 52 §:n mukaisen lääkärin tai hammaslääkärin tutkimukseen perustuvan lähetteen kiireetöntä sairaanhoitoa varten, asiakkaalla on oikeus valita palvelua antava maakunnan liikelaitoksen palveluyksikkö, eli sairaala tai muun erikoissairaanhoidon palveluyksikkö, myös muun kuin 21 §:n 1 momentissa tarkoitetun maakunnan liikelaitoksen palveluyksiköistä. Asiakas voi näin ollen valita sairaalan tai muun palveluyksikön minkä hyvänsä maakuntalain mukaisen maakunnan liikelaitoksesta, niistä palveluyksiköistä, joissa palvelua annetaan. Säännös vastaisi sisällöltään terveydenhuoltolain 52 §:ää. Lähetteen tekijän olisi selvitettävä asiakkaalle vaihtoehdot palveluyksikön valinnassa noudattaen, mitä potilaslain 5 §:ssä säädetään. Lähetteen tekijän olisi selvitettävä asiakkaalle, missä asiakkaan tarvitsemaan hoitoa on saatavilla, jolloin asiakkaalla olisi mahdollisuus

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

valita hoitava taho. Hoitavan tahon valinta tapahtuisi lähetteen avulla siten, että lähetteen vastaanottava taho saisi tiedon asiakkaan valinnasta lähetteen saavuttua.

5 luku Asiakasseteli

24 §. *Asiakassetelipalvelut.* Pykälässä säädettäisiin palveluista, joiden tuottamisessa maakunnan olisi otettava käyttöön asiakasseteli.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin maakunnan liikelaitoksen tuotantovastuulle kuuluvista muista kuin suoran valinnan palveluista, joissa maakunnan olisi ainakin otettava käyttöön asiakasseteli. Maakunnalla on näissä 1 momentissa todetuissa palveluissa velvollisuus tarjota asiakkaalle asiakasseteliä, jolla voi saada palvelun yksityiseltä palvelun tuottajalta. Vaikka säännöksessä on todettu palvelut, joissa maakunnan on otettava käyttöön ja tarjottava asiakkaalle asiakasseteliä, maakunta joutuisi käytännössä kuitenkin määrittelemään asiakassetelillä hankittavien palvelujen yksityiskohtaisen sisällön. Maakunnan tulisi määritellä, mihin konkreettisiin toimenpiteisiin asiakasseteli annetaan tai millä tarkemmilla edellytyksillä asiakasseteli voidaan antaa asiakkaalle.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan asiakasseteli olisi otettava käyttöön sosiaalihuoltolain 17 §:n 1 momentin 3 ja 4 kohdissa tarkoitettussa sosiaalisessa kuntoutuksessa. Sosiaalihuoltolain 17 §:n 1 momentin mukaan sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu muun muassa 17 §:n 1 momentin 3 kohdan mukainen valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan ja 4 kohdan mukainen ryhmätoiminta ja tuki sosiaaliin vuorovaikutussuhteisiin. Sosiaalisen kuntoutuksen kokonaisuuteen kuuluvat toiminnalliset osuudet ja niiden sisältö määritellään asiakkaan yksilöllisten tarpeiden ja tavoitteiden mukaan. Tavoite voi olla esimerkiksi arkielämän taitojen oppimista, päihteettömän arjen hallintaa, koulutukseen tai työhön tarvittavien asioiden harjoittelua tai tukea ryhmässä toimimiseen. Asiakassetelin käyttöönotto tässä sosiaalisen kuntoutuksen osakokonaisuudessa vahvistaa asiakkaan mahdollisuuksia löytää ja saada juuri hänen yksilölliseen tarpeeseensa sopivaa valmennusta tai ryhmätoimintaa ja parantaa siten myös ammattilaisten mahdollisuuksia rakentaa asiakkaan tarpeisiin kokonaisuutena paremmin vastaava sosiaalisen kuntoutuksen palvelu.

Pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan asiakasseteli olisi otettava käyttöön sosiaalihuoltolain 19 §:ssä tarkoitettussa kotipalvelussa. Mainitun säännöksen mukaan kotipalvelulla tarkoitetaan asumiseen, hoitoon ja huolenpitoon, toimintakyvyn ylläpitoon, lasten hoitoon ja kasvatukseen, asiointiin sekä muihin jokapäiväiseen elämään kuuluvien tehtävien ja toimintojen suorittamista tai niissä avustamista. Kotipalvelua annetaan sairauden, synnytyksen, vamman tai muun vastaavanlaisen toimintakykyä alentavan syyn tai erityisen perhe- tai elämäntilanteen perusteella niille henkilöille, jotka tarvitsevat apua selviytyäkseen 1 momentissa tarkoitetuista tehtävistä ja toiminnoista. Kotipalveluun sisältyvinä tukipalveluina annetaan ateria-, vaatehuolto- ja siivouspalveluja sekä sosiaalista kanssakäymistä edistäviä palveluja. Lapsiperheellä on oikeus saada perheen huolenpitotehtävän turvaamiseksi välttämätön kotipalvelu, jos lapsen hyvinvoinnin turvaaminen ei ole mahdollista 2 momentissa mainittujen syiden vuoksi. Kotipalvelu ja erityisesti siihen sisältyvät tukipalvelut ovat paljon kysyttyjä, asiakkaan omaa toimintakykyä ylläpitäviä ja jokapäiväisen elämän toiminnoista selviytymistä tukevia palveluja. Niiden saatavuuden parantuminen ja vaihtoehtojen lisääminen vahvistaa tuen saamista pulmiin ja ongelmiin jo varhaisessa vaiheessa. Mahdollisuus asiakassetelin saamiseen tukisi kotipalvelun merkitystä yhtenä ennaltaehkäisevänä, varhaisen tukemisen keinona.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan asiakasseteli olisi otettava käyttöön sosiaalihuoltolain 20 §:ssä tarkoitettussa kotihoidossa. Mainitun säännöksen mukaan kotihoidolla tarkoitetaan kotipalvelun ja terveydenhuoltolain 25 §:ään sisältyvien kotisairaanhoidon tehtävien muodostamaa kokonaisuutta. Säännöllinen asiakassuunnitelman mukainen sosiaalihuoltolain 20 § mukainen kotihoito, johon sisältyy kotipalvelun lisäksi terveydenhuoltolain 25 § mukaisen kotisairaanhoidon tehtävät voidaan pääsääntöisesti siirtää asiakassetelillä annettavaksi palveluksi. Jo tällä hetkellä kotihoidon palvelutuotannossa käytetään paljon ostopalveluja ja palveluseleitä ja siihen liittyvää yksityistä palvelutuotantoa on pääsääntöisesti saatavilla. Maakunnalla tulee olla mahdollisuus määritellä, erityisesti tiettyjen asiakasryhmien ja vaativaa hoitoa tarvitsevan 5 % osalta, missä laajuudessa kotipalvelua ja kotisairaanhoidon on tarkoituksenmukaista antaa asiakassetelillä. Esimerkiksi tilanteissa, jossa asiakkaan tilanne edellyttää 24/7 lääkärin ja sairaalan tuen, on usein perustelua, että palvelu toteutetaan liikelaitoksen palveluna hoidon jatkuvuuden ja potilasturvallisuuden vuoksi. Kokonaisuuteen liittyviä toimenpiteitä voidaan toteuttaa asiakassetelillä, esimerkiksi hoitajan käynnit, jos konsultaatiokäytännöt ovat varmistettu. Maakunta voisi määritellä kotihoidon ja kotisairaanhoidon tuottamisen tavasta niiden asiakkaiden osalta, joiden tilanne edellyttää vahvaa ja kiinteää yhteistyötä liikelaitoksen muiden palveluiden kanssa, kuten esimerkiksi vaikeasti kehitysvammaisen kotihoito.

Pykälän 1 momentin 4 kohdan mukaan asiakasseteli olisi otettava käyttöön sosiaalihuoltolain 21 §:ssä, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain 8 §:n 2 momentissa ja kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain 2 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettussa asumispalveluissa. Asumispalveluilla tarkoitetaan kokonaisuutta, jossa asuminen ja asumista tukevat palvelut liittyvät kiinteästi yhteen. Asumiseen liittyvät palvelut ovat asiakkaan kokeman hyvinvoinnin näkökulmasta erityisen keskeisiä. Niiden merkitys jokapäiväisessä elämässä ja arjessa on suuri. Siksi asiakkaan omien vaikutusmahdollisuuksien ja valinnanvapauden lisääminen juuri tässä palvelussa on erityisen merkityksellistä.

Sosiaalihuoltolain 21 §:n mukaan asumispalveluja järjestetään henkilöille, jotka erityisestä syystä tarvitsevat apua tai tukea asumisessa tai asumisensa järjestämisessä. Kotiin annettavat palvelut ovat ensisijaisia suhteessa palveluihin, jotka edellyttävät muuttamista ja sisältävät sekä asumisen että palvelut. Tilapäistä asumista järjestetään henkilöille, jotka tarvitsevat lyhytaikaista, kiireellistä apua. Tuettua asumista järjestetään henkilöille, jotka tarvitsevat tukea itsenäiseen asumiseen tai itsenäiseen asumiseen siirtymisessä. Tuettulla asumisella tarkoitetaan asumisen tukemista sosiaaliohjauksella ja muilla sosiaalipalveluilla. Palveluasumista järjestetään henkilöille, jotka tarvitsevat soveltuvan asunnon sekä hoitoa ja huolenpitoa. Tehostettua palveluasumista järjestetään henkilöille, joilla hoidon ja huolenpidon tarve on ympärivuorokautista.

Palveluasumisella tarkoitetaan palveluasunnossa järjestettävää asumista ja palveluja. Palveluihin sisältyvät asiakkaan tarpeen mukainen hoito ja huolenpito, toimintakykyä ylläpitävä ja edistävä toiminta, ateria-, vaatehuolto-, peseytymis- ja siivouspalvelut sekä osallisuutta ja sosiaalista kanssakäymistä edistävät palvelut. Tehostetussa palveluasumisessa palveluja järjestetään asiakkaan tarpeen mukaisesti ympärivuorokautisesti. Asumispalveluja toteutettaessa on huolehdittava siitä, että henkilön yksityisyyttä ja oikeutta osallistumiseen kunnioitetaan ja hän saa tarpeenmukaiset kuntoutus- ja terveydenhuollon palvelut.

Vammaispalvelulain 8 §:n 2 momentin mukaan vaikeavammaiselle henkilölle on järjestettävä muun muassa palveluasuminen, jos henkilö vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista. Erityistä velvollisuutta

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

palveluasumisen järjestämiseen ei ole, jos vaikeavammaisen henkilön riittävää huolenpitoa ei voida turvata avohuollon toimenpitein. Kehitysvammalain 2 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan erityishuoltoon kuuluvia palveluksia ovat muun muassa asumisen järjestäminen.

Asumispalvelut voivat olla pääsääntöisesti asiakassetelillä annettavia palveluita. Niihin liittyviä palveluntuottajia on pääsääntöisesti runsaasti ja palvelujen tuottamisen apuna käytetään jo nykyisinkin runsaasti ostopalveluja ja yksityisiä palveluntuottajia. Palvelutarjonnan vaihtoehtojen lisääntyminen vahvistaa myös asiakkaan mahdollisuuksia löytää omaa yksilöllistä tilannettaan ja tuen tarvetta vastaava palveluntuottaja. Maakunnalla pitää olla mahdollisuus huolehtia siitä, että asiakkaan asumispalvelu vastaa asiakkaan todettua palvelutarvetta, eli asumispalvelu on muodoltaan sellaista, mitä asiakas tarvitsee. Asiakassetelillä toteutettavan järjestelmän edellytys on se, että maakuntaan syntyy palveluntuottajien verkosto, jolla on tarjota asiakasaseteleillä hankittavia asiakastarpeiden mukaisia palveluita joustavasti ja asiakkaan tarpeenmukaisessa ajassa. Koska asumispalvelujen piirissä olevat asiakkaat ja tuen tarpeet voivat olla keskenään hyvinkin erilaisia ja eri tavalla vaativia ja ammatillista osaamista edellyttäviä, voi maakunta harkintansa mukaan myös rajata asiakassetelin käyttöönottoa, jos se on välttämätöntä palvelujen kustannustehokkaan järjestämisen tai asiakas- tai potilasturvallisuuden turvaamiseksi. Viime kädessä on yksilökohtaisesti arvioitava asiakkaan oikeus asiakassetelin saamiseen.

Pykälän 1 momentin 5 kohdan mukaan asiakasseteli olisi otettava käyttöön vanhan sosiaalihuoltolain (710/1982) 27 e §:ssä tarkoitetussa vammaisten henkilöiden työtoiminnassa. Mainittu säännöksen mukaan vammaisten henkilöiden työtoiminnalla tarkoitetaan toimintakyvyn ylläpitämistä ja sitä edistävää toimintaa. Työtoimintaa järjestetään työkyvyttömille henkilöille, joilla vammaisuudesta johtuen ei ole edellytyksiä osallistua saman lain 27 d §:ssä tarkoitettuun vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevaan toimintaan ja joiden toimeentulo perustuu pääosin sairauden tai työkyvyttömyyden perusteella myönnettäviin etuuksiin. Mahdollisuus asiakassetelin käyttöönottoon todennäköisesti lisäisi vaihtoehtoisten palveluntuottajien määrää ja siten vaihtoehtoja ja tarjontaa eri sisältöiseen työtoimintaan. Asiakassetelin käyttöönotto vahvistaisi asiakkaan omia vaikutusmahdollisuuksia ja yksilölliseen tarpeeseensa parhaiten vastaavan palvelun sisällön ja sen tuottajan löytymistä ja siten todennäköisesti myös parantaisi palvelun vaikuttavuutta.

Terveydenhuoltolain 24 §:ssä säädetään yleisellä tasolla sairaanhoitopalveluihin sisältyvistä palveluista, joita ovat 1) sairauksien tutkimus, lääketieteellinen tai hammaslääketieteellinen taudinmääritys, hoito, hoitosuunnitelman mukaiset pitkäaikaisen sairauden hoitoon tarvittavat hoitotarvikkeet sekä tarpeellinen lääkinnällinen kuntoutus, 2) sairauksien ehkäiseminen, parantaminen ja kärsimysten lievittäminen, 3) ohjaus, jolla tuetaan potilaan hoitoon sitoutumista ja omahoitoa ja 4) erityistä tukea, tutkimusta ja hoitoa tarvitsevan potilaan terveysongelmien varhainen tunnistaminen, hoito ja jatkohoitoon ohjaaminen. Sairaanhoito on toteutettava potilaan lääketieteellisen tai hammaslääketieteellisen tarpeen ja käytettävissä olevien yhtenäisten hoidon perusteiden mukaisesti. Hoito on toteutettava tarkoituksenmukaisella tavalla ja yhteistyöllä. Hoito toteutetaan avohoidossa silloin, kun se on potilasturvallisuus huomioon ottaen mahdollista. Osa terveydenhuoltolain 24 §:ssä tarkoitetuista sairaanhoidon palveluista kuuluu suoran valinnan palveluihin, joista säädetään ehdotetun lain 18 §:ssä, ja osa on maakunnan liikelaitoksen tuotantovastuulla. Ehdotetun pykälän 1 momentin 6 – 10 kohdan mukaisissa palveluissa olisi kyse mainituista sairaanhoitopalveluihin sisältyvistä palveluista siltä osin, kuin ne eivät kuulu suoran valinnan palveluihin.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Pykälän 1 momentin 6 kohdan mukaan asiakasseteli olisi otettava käyttöön terveydenhuoltolain 25 §:n 1 momentissa tarkoitettussa kotisairaanhoidossa. Mainitun säännöksen mukaan kotisairaanhoido on hoito- ja palvelusuunnitelman mukaista tai tilapäistä potilaan asuinpaikassa, kotona tai siihen verrattavassa paikassa moniammatillisesti toteutettua terveyden ja sairaanhoidon palvelua. Kotisairaanhoidossa käytettävät hoitosuunnitelman mukaiset pitkäaikaisen sairauden hoitoon tarvittavat hoitotarvikkeet sisältyvät hoitoon. Asiakasseteliä ei kuitenkaan velvoitettaisi ottamaan käyttöön terveydenhuoltolain 25 §:n 2 momentissa tarkoitettussa kotisairaalahoidossa. Edellä kotihoitoa koskevan 3 kohdan perusteluissa on kuvattu asiakasetelin soveltuvuutta kotisairaanhoidoon.

Pykälän 1 momentin 7 kohdan mukaan asiakasseteli olisi otettava käyttöön terveydenhuoltolain 29 §:ssä tarkoitettuun lääkinälliseen kuntoutukseen liittyvissä terveydenhuollon ammattihenkilön yksittäisissä vastaanottokäynneissä. Mainitun säännöksen mukaan lääkinälliseen kuntoutukseen kuuluu: 1) kuntoutusneuvonta ja kuntoutusohjaus, 2) potilaan toiminta- ja työkyvyn sekä kuntoutustarpeen arviointi, 3) kuntoutustutkimus, jonka avulla selvitetään potilaan kuntoutusmahdollisuuksia, 4) toimintakyvyn parantamiseen ja ylläpitämiseen tähtäävät terapiat sekä muut tarvittavat kuntoutumista edistävät toimenpiteet, 5) apuvälinepalvelut, 6) sopeutumisvalmennus ja 7) 1–6 kohdassa tarkoitetuista tarpeellisista toimenpiteistä koostuvat kuntoutusjaksot laitos- tai avohoidossa. Ehdotetun lain 18 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan sosiaali- ja terveyskeskuksessa annettaviin suoran valinnan palveluihin kuuluvat 3 kohdassa tarkoitettuihin palveluihin liittyvä terveydenhuoltolain 29 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettu kuntoutusneuvonta ja -ohjaus ja 2 kohdassa tarkoitettu toiminta- ja työkyvyn sekä kuntoutustarpeen arviointi. Maakunnan liikelaitos voisi ottaa asiakasetelin käyttöön lääkinälliseen kuntoutukseen liittyvissä terveydenhuollon ammattihenkilön yksittäisissä vastaanottokäynneissä näin ollen vain siltä osin, kuin ne eivät kuulu suoran valinnan palveluihin. Nykyisin kunnat ja sairaanhoitopiirit antavat asiakkaille maksusitoumuksia ja vastaavia erityisesti osaan terapiakäynneistä ja on tarkoituksenmukaista toteuttaa nämä jatkossa asiakassetelillä. Asiakasetelillä saatava kuntoutus voisi olla osa isompaa kokonaisuutta (esim. aivohalvauksen jälkeen muu terapia liikelaitoksesta, mutta puheterapia asiakasetelillä, jolloin asiakas voi hankkia itselleen parhaiten soveltuvan terapeutin.). Myös esimerkiksi pitkäkestoisempi kokonaisuus voitaisiin toteuttaa asiakasetelillä (esim. 5 kerran kotikuntoutus lonkkamurtuman jälkeen, jonka toteutus asiakasetelillä voi olla erityisesti harvaan asutummilla alueilla kustannustehokkaampaa ja nopeammin saatavaa kuin liikelaitoksen jalkautuminen vastaavaan toimintaan tai 20 kerran lyhytpsykoterapiajakso, jolloin asiakas voi valita itselleen soveltuvan terapeutin ja terapian suuntautumisalan). Asiakasetelillä annettava kuntoutus edellyttää hyvää hoidon kokonaisuunnitelmaa ja maakunnan liikelaitoksen tekemää säännöllistä arviointia hoidosta ja hoidon tehokkuudesta.

Pykälän 1 momentin 8 kohdan mukaan asiakasseteli olisi otettava käyttöön polikliinisesti toteutettavissa kirurgisissa toimenpiteissä. Polikliinisella kirurgialla tarkoitetaan leikkaustoimenpiteitä, jotka voidaan tehdä paikallispuudutuksessa ja joka ei edellytä nukutusta. Tällaisia toimenpiteitä voisivat olla esimerkiksi kaihiin, gynekologiaan, korva-, nenä- ja kurkkutauteihin liittyvät toimenpiteet ja ihon ja ihonalaiskudoksen kirurgia (patteja, luomileikkauksia, pientä plastiikkakirurgiaa). Asiakasseteli voidaan ottaa käyttöön näissä palveluissa siltä osin, kuin ne eivät ole suoran valinnan palveluja. Näiden pientoimenpiteiden saatavuus vaihtelee eri puolilla ja on tarkoituksenmukaista parantaa niiden saatavuutta asiakasetelillä erityisesti silloin, kun ne ovat muusta hoidosta irrallisia toimenpiteitä. Päättyessään näiden laajuudesta maakunnan tulee kuitenkin huolehtia osaamisen säilymisestä liikelaitoksessa, jossa myös koulutetaan tulevia erikoislääkäreitä.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Pykälän 1 momentin 9 kohdan mukaan asiakasseteli olisi otettava käyttöön suunhoidossa tarpeellisissa hammasproteettisissa hoidoissa. Suuhoidon palvelujen sisällöstä säädetään terveydenhuoltolain 24 ja 26 §:ssä. Näistä suunhoidon palveluista osa kuuluu suunhoidon yksikössä annettaviin suoran valinnan palveluihin, joista säädetään ehdotetun lain 18 §:ssä, ja osa on maakunnan liikelaitoksen tuottamisvastuulla. Hammasproteettiset hoitoratkaisut ja niihin kuuluvat hoitotoimenpiteet lukuun ottamatta hammasproteettisia korjauksia eivät kuulu suoran valinnan palveluihin. Hammasproteettiset hoitoratkaisut perustuvat yhtenäisiin hoidon perusteisiin terveydenhuoltolain 7 §:n mukaisesti. Hammasproteettisen hoidon perusteita ovat vaajaahampaisuuden, hampaattomuuden ja tapaturmien jälkeisten tilojen hoito ja puuttuvien tai menetettyjen hampaiden korvaaminen, kun näistä aiheutuu toiminnallista haittaa potilaalle. Purentaelimen poikkeavuus ja synnyttäiset epämuodostumat ja oireyhtymät voivat edellyttää hammasproteettisia ratkaisuja samoin kuin pitkälle edennyt leuan surkastuminen.

Pykälän 1 momentin 10 kohdan perusteella asiakasseteliä olisi käytettävä kiirettömässä leikkaustoiminnassa, jota ei ole valtakunnallisesti tai alueellisesti keskitetty yliopistolliseen sairaalaan tai vastaavaan yksikköön. Säännöksen perusteella asiakasseteliä ei siten voisi käyttää erikoissairaanhoidon työnjaosta ja eräiden tehtävien keskittämisestä annetun valtioneuvoston asetuksen (582/2017), jäljempänä keskittämisasetus, 5 ja 6 §:ssä tarkoitetussa alueellisesti keskitettävään erikoissairaanhoidon kuuluvassa leikkaustoiminnassa. Keskittämisasetuksen 5 §:ssä on lueteltu hoidot, jotka on koottava vähempään kuin viiteen yliopistolliseen sairaalaan. Viiteen yliopistolliseen sairaalaan tai erityisestä syystä muuhun vastaavan tasoiseen sairaalaan koottavat hoidot on todettu asetuksen 6 §:ssä. Nämä keskittämisasetuksen 6 §:ssä tarkoitetut yksiköt voivat kuitenkin täydentää 6 §:ssä tarkoitettujen palvelujen tarjontaa hankkimalla soveltuvia palveluja muilta palveluntuottajilta ostopalveluna edellyttäen, että hankittavat palvelut täyttävät jatkossa valmisteltavat laatuksiteerit.

Asiakasseteliä voitaisiin 1 momentin 10 kohdan mukaisesti käyttää joissakin yleisissä leikkauksissa, jotka on koottu ympärivuorokautisesti päivystäviin keskussairaaloihin. Tällaisia ovat esimerkiksi erilaiset tyräleikkaukset, useat käden ja jalkaterän alueen yleiset leikkaukset kuten käden keskishermon vapautus tai vaivaisenluuhun kohdistuvat toimenpiteet. Monilla toimenpitevaltaisilla erikoisaloilla on tähän ryhmään sopivia leikkauksia, esimerkkeinä gynekologia, urologia, plastiikkakirurgia ja korvataudit. Nämä leikkaukset edellyttävät asianmukaisia leikkaussaliolosuhteita, anestesiologian erikoisalan palveluita ja riittäviä päivystysvalmiuksia jälkihoidon ja leikkauksen välittömien komplikaatioiden toteamisen ja hoidon turvaamiseksi. Siirto asiakassetelillä toteutettavaksi voi olla tarkoituksenmukaista tilanteissa, joissa esimerkiksi lähetemäärien vaihdellessa kiirettömien leikkausten saatavuus voi ajoittain heikentyä. Asiakasseteliä annettaessa tulee huomioida asiakkaan hoidon kokonaisuus, koska kirurginen toimenpide on usein vain laajan kokonaisuuden yksittäinen osa.

Isommista toimenpiteistä esimerkiksi lonkan ja polven ensiproteesit ja selkään kohdistuvat toimenpiteet kuten välilevytyrän leikkaus voidaan toteuttaa myös asiakassetelillä. Näiden toimenpiteiden suorittamisen kriteereistä yhteispäivystävissä keskussairaaloissa säädetään keskittämisasetuksen 7 §:ssä. Edellytyksenä on, että myös asiakassetelitoimenpiteet toteutetaan jatkossa valmisteltavien laatuksiteerien mukaisesti.

Leikkaustoiminnan laadun ja potilasturvallisuuden varmistamiseksi sekä yksityisten ja julkisten palveluntuottajien yhdenvertaisen kohtelun lisäämiseksi laaditaan laatuksiteerit. Tämä toteutetaan yhteistyössä yksityisen ja julkisen sektorin toimijoiden kanssa vuoden 2017 loppuun mennessä. Laatuksiteerit säädetään ja ne tulevat voimaan 1.7.2018 mennessä. Valmisteltavan sääntelyn ja kriteeristön avulla turvataan kestävyysvajeen umpeenkuromista ja osana

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

tätä päätetyn erikoissairaanhoidon keskittämisestä aiheutuvan sovittujen säästöjen toteutumista. Keskittämisasetuksen mukaisilla laatuksiteereillä ja niiden mukaisella erikoissairaanhoidon toimenpiteiden kokoamisella suurempiin kokonaisuuksiin on keskeinen osa toimenpidekokonaisuutta, jolla voidaan saavuttaa 350 miljoonan euron vuotuiset säästöt.

Pykälän 1 momentin 11 kohdan mukaan asiakasseteli olisi otettava käyttöön asiakassuunnitelmaan perustuvissa sairaanhoidollisissa käynneissä terveydenhuollon ammattihenkilön vastaanotolle kiireettömässä hoidossa. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi psykoterapiakäynnit asiakassuunnitelman mukaisissa hoitajaksoissa tai käynti gynekologilla erikoislääkärin hoitoa edellyttävässä tilanteessa. Samoin asiakasseteliä voitaisiin käyttää potilaan pitkäaikaisen sairauden hoitoon liittyviin kohdennettuihin kontrollikäynteihin, kun asiakkaalla on olemassa asiakassuunnitelma ja käyntien sisältö on määritelty. Asiakkaan näkökulmasta voi olla tarkoituksenmukaista saada toistuvat käynnit lähempänä kotia kuin etäämmällä sairaalan tiloissa. Asiakasseteli voi myös mahdollistaa pidempiaikaisen hoitosuhteen samaan ammattihenkilöön, millä voi olla merkitystä esimerkiksi komplisoituneen diabeteksen hoidon onnistumisen kannalta. Asiakasseteli voidaan ottaa käyttöön näissä palveluissa siltä osin, kuin ne eivät ole suoran valinnan palveluja.

Pykälän 2 momentin perusteella maakunta voisi, päättäessään 1 momentissa tarkoitetuista asiakassetelillä maksettavista palveluista, rajata 1 momentissa tarkoitettuja asiakassetelillä annettavia palveluja, jos se on välttämätöntä palvelukokonaisuuksien toimivuuden tai palveluiden kustannustehokkaan järjestämisen perusteella. Maakunnalla olisi näin ollen mahdollisuus päättää, että palvelua ei voi hankkia asiakassetelillä, jos se on välttämätöntä palvelukokonaisuuksien toimivuuden tai maakunnan toiminnan kustannustehokkaan järjestämisen kannalta. Palveluiden kustannustehokkaalla järjestämisellä tarkoitettaisiin maakunnalle palveluiden järjestäjänä aiheutuvia kokonaiskustannuksia eikä sen oman liikelaitoksen kannattavuutta. Pohdittaessa yksittäisen asiakkaan vaihtoehtoja näissäkin tilanteissa, on kuitenkin valittava se vaihtoehto, joka parhaiten vastaa asiakkaan etua.

Lisäksi 2 momentissa todetaan, että asiakasseteliä ei saa käyttää, jos asiakas- tai potilasturvallisuus voi vaarantua asiakasseteliä käytettäessä. Tämä voi tulla kyseeseen eri perustein, esimerkiksi asiakkaan palvelujen kokonaisuus on sellainen, että eri palvelujen jakautuminen osiin voisi joissakin ennalta määritellyissä tilanteissa olla asiakas- tai potilasturvallisuuden kannalta ongelmallinen.

Maakuntien toimintaa asiakassetelisäännösten toteuttamisessa ohjataan ja valvotaan osana maakuntien ja maakuntien liikelaitosten toiminnan yleistä ohjausta, seuranta ja valvontaa. Maakuntien toiminnan ohjauksesta, seurannasta ja valvonnasta on keskeiset säännökset järjestämislaissa. Säännökset koskevat myös maakuntien ja maakuntien liikelaitosten toimintaa valinnanvapauslain mukaisessa toiminnassa. Järjestämislaki edellyttää valtion viranomaisilta aktiivista maakuntien toiminnan ohjausta, seuranta ja valvontaa.

Järjestämislain 25 §:n mukaan sosiaali- ja terveysministeriön tehtävänä on toiminnan yleinen ohjaus, suunnittelu, kehittäminen ja valvonta. Tätä tehtävää varten ministeriössä on säännöksen mukaan ohjausyksikkö. Maakuntien toiminnan ohjauksesta on tarkemmat säännökset järjestämislain 29 §:ssä. Sen perusteella sosiaali- ja terveysministeriön on käytävä vuosittain neuvottelut erikseen kunkin maakunnan kanssa. Neuvottelujen tarkoituksena on ohjata maakuntien toimintaa palvelurakenteen kehittämisessä. Neuvotteluissa käydään läpi muun muassa se, ovatko maakunnat toteuttaneet järjestämisvastuuseensa kuuluvat tehtävät ja palvelut lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Ministeriön ja maakunnan neuvottelujen pohjalta laaditaan

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

asiakirja, johon kirjataan muun muassa neuvotteluissa sovittavat seuraavan vuoden keskeiset tavoitteet ja niitä tukevat toimenpiteet maakunnassa.

Neuvottelujen tausta-aineisto saadaan järjestämislain 30 ja 31 §:ien perusteella Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta ja valvontaviranomaisilta. Ne laativat vuosittain tarvittavat selvitykset sosiaali- ja terveydenhuollon tilasta ja toteutumisesta. Osana näitä arvioidaan myös toiminnan vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta. THL tekee selvityksen sekä maakunnittain että koko maan osalta. Valvontaviranomainen puolestaan tekee maakunnittain raportin maakuntien palvelujen yhdenvertaisesta saatavuudesta. Aineistojen perusteella STM voi arvioida maakuntien toimintaa lainsäädännön mukaisten velvoitteiden toteutumisen lisäksi suhteessa muihin maakuntiin.

Järjestämislain 6 luvussa on säännökset viranomaisvalvonnasta. Lupa- ja valvontaviraston olisi omassa valvontatoiminnassaan seurattava, osana sen vastuulle kuuluvia viranomaistehtäviä, että asiakassetelin käyttö ei vaaranna maakunnan liikelaitoksen kykyä hoitaa lakisääteisiä tehtäviään. Jos valvontaviranomainen havaitsisi että tehtävien hoitaminen on vaarantunut, olisi sen puututtava tilanteeseen ja edellytettävä, että maakunta rajoittaa asiakassetelin käyttöä. Valvontaviranomainen voisi tarvittaessa ryhtyä säännösten edellyttämiin toimenpiteisiin niin että maakunta rajoittaisi asiakassetelin käyttöalaa tavalla joka varmistaa maakunnan liikelaitoksen palvelujen asianmukaisuuden. Vastaavasti valvontaviranomaisen on myös valvottava, että maakunta ottaa asiakassetelin käyttöön lain edellyttämällä tavalla.

Lisäksi voidaan todeta, että samaan yhteistyöalueeseen kuuluvien maakuntien pitää laatia yhteistyösopimus. Siinä on sovittava mm. yhteistyöalueen laajuisesti toimenpiteistä palvelujen integraation ja yhdenvertaisen saatavuuden sekä asiakkaiden osallistumisoikeuksien ja vaikutusmahdollisuuksien varmistamiseksi. Jos yhteistyösuunnitelma ei ole lainsäädännön mukainen ja siinä ei esimerkiksi oteta huomioon maakuntien asukkaiden yhdenvertaisuutta ja palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden edellytyksiä, valtioneuvosto voi päättää järjestämislain 18 §:n perusteella yhteistyösopimuksen sisällöstä maakuntia sitovalla tavalla. Valtioneuvostolla on lisäksi mahdollisuus päättää maakuntia sitovalla tavalla sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteesta, laajakantoisista ja merkittävistä investoinneista sekä tiedonhallinnasta järjestämislain 19 §:ssä säädettyjen edellytysten mukaisesti.

Pykälän 3 momentissa olisi 2 momenttia täydentävä ja 1 momentin 10 ja 11 kohtia täsmentävä säännös. Sen mukaan asiakasseteliä ei voisi ottaa käyttöön mainituissa kohdissa tarkoitetuissa leikkaushoidoissa ja sairaanhoidollisissa käynneissä ammattihenkilön vastaanotolle, jos asiakassetelin käyttöönotto voisi vaarantaa maakunnan liikelaitoksen mahdollisuuden huolehtia vastuulleen kuuluvista lakisääteisistä tehtävistä suoriutumisen. Toiminnan osalta pitää ottaa huomioon yhteistyöalueen järjestämissopimuksen mukaiset sairaanhoidolliset palvelut kokonaisuutena ja osana sitä myös varautuminen häiriö- ja poikkeustilanteisiin. Tällöin pitäisi ottaa huomioon erityisesti ympärivuorokautisen päivystyksen häiriötön toteuttaminen. Säännöksen perusteella maakunta voisi päättää, että mainituissa 1 momentin kohdissa tarkoitetuissa palveluissa asiakasseteliä käytetään vain rajoitetusti. Rajoituksesta päätettäessä voidaan ottaa huomioon asiakassetelin mahdollinen vaikutus henkilöstön hakeutumiseen asiakassetelin perusteella palveluja tuottavien yritysten palvelukseen tai ammatinharjoittajiksi. Samoin maakunnalla järjestämislain 23 §:n perusteella oleva vastuu koulutuspaikkana toimimisesta pitäisi ottaa huomioon. Jos perusteltu arvio olisi, että asiakassetelin käyttö voisi johtaa päivystyksen tai kiireettömän toiminnan kannalta olennaisiin ongelmiin, tai merkittävästi vaikeuttaa liikelaitoksen toimintaa terveydenhuollon ammattihenkilöiden koulutuspaikkana, maakunta voisi päättää, että asiakasseteliä ei oteta käyttöön tai, että asiakasseteliä käytetään vain määrällisesti

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

tai sisällöllisesti rajoitetusti. Vastaavasti osana sosiaali- ja terveydenhuollon ohjausta ja valvontaa sosiaali- ja terveysministeriö sekä tarvittaessa kilpailu- ja valvontaviranomaiset seuraavat ja valvovat asiakassetelien käyttöä ja tämän säännöksen nojalla tapahtuvaa asiakassetelien käytön rajoittamista, puuttuen tarvittaessa toimivaltuuksiensa mukaisesti maakunnan menettelyyn. Edellä todetuin tavoin maakuntien toiminnan kustannustehokkuutta ja -vaikutavuutta seurataan ja valvotaan.

Pykälän 4 momentin mukaan maakunta voisi ottaa asiakassetelin käyttöön muissakin päättämässään maakunnan liikelaitoksen tuotantovastuulle kuuluvissa muissa kuin suoran valinnan palveluissa kuten äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa. Tavoitteena on, että maakunta määritteli asiakassetelillä maksettaviksi palveluiksi riittävän määrän palveluja palvelujen saatavuuden, saavutettavuuden ja palvelukokonaisuuksien toimivuuden edistämiseksi sekä sen varmistamiseksi, että myös muissa kuin suoran valinnan palveluissa toteutuu asiakkaan mahdollisuus valita palveluntuottaja. Maakunnan tulisi varmistaa asiakkaan valinnanvapaus asiakassetelin avulla niissä maakunnan liikelaitoksen tuotantovastuulle kuuluvissa palveluissa, jotka eivät ole kiireellisiä ja joiden kohdalla on tarkoituksenmukaista käyttää asiakasseteliä joustavasti lisäämään asiakkaan valinnanvapautta.

Palvelujen riittävää saatavuutta arvioidakseen maakunnan tulee säännöllisesti seurata sosiaali- ja terveyspalvelujen tarjontaa alueellaan. Seuranta voidaan toteuttaa esimerkiksi toteuttamalla selvityksiä tai järjestämällä alueella oleville toimijoille ja asiakkaille avoimia kuulemistilaisuuksia. Valinnanvapauden toteuttamiseksi asiakaseteleitä tulisi antaa mahdollisimman laajasti niissä palveluissa, joita on saatavilla maakunnassa.

Pykälän 5 momentin mukaan maakunnan olisi otettava asiakassetelin tarkemmasta käytöstä päättäessään huomioon järjestämislain 26 §:ssä tarkoitettu sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliset tavoitteet, maakunnan asukkaiden tarpeet ja järjestämislain 14 §:ssä tarkoitettun maakunnan palvelustrategian ja sen linjaukset muilta tuottajilta hankittavista palveluista. Maakunnan velvollisuutena on päätöksenteossaan huolehtia siitä, että maakunnan asukkailla toteutuu mahdollisuus valita palveluiden tuottaja. Järjestämislain 14 §:n perusteella maakunnan on määriteltävä palvelustrategiaassaan tavoitteet yksityisiltä palveluntuottajilta hankittavien palvelujen vähimmäismäärälle. Vähimmäismäärä koskisi lähinnä ostopalveluja ja asiakassetelipalveluja, koska niiden osalta maakunnalla on välitön vaikutusmahdollisuus hankittaviin palveluihin. Suoran valinnan palveluissa maakunnalla on mahdollisuus vaikuttaa niiden volyymiin ainoastaan siltä osin kuin maakunta määritteli suoran valinnan palveluihin lain 18 §:n 2 momentissa ja 4 momentissa tarkoitettuja erityistason palveluja. Järjestämislaissa ei ole säädetty muualta hankittavien palvelujen osuutta. Tähän vaikuttaa kuitenkin järjestämislain 26 §:n perusteella valtioneuvoston hyväksymät valtakunnalliset tavoitteet sosiaali- ja terveydenhuollossa. Valtioneuvosto voi asettaa maakuntia ohjaavan tavoitteen myös muilta tuottajilta hankittavien palvelujen osuudelle maakunnan tuottamisvastuulle kuuluvista palveluista. Maakuntavaltuuston olisi otettava huomioon nämä tavoitteet siinä laajuudessa kuin maakunnassa on saatavilla yksityisiä palveluja. Lisäksi maakuntavaltuusto voi määrittää korkeammankin tavoitteen, joka velvoittaa maakunnan toimintaa. Edellä olevan mukaisesti lähtökohtana on, että maakunta käyttää asiakasseteliä mahdollisimman laajasti silloin kun palveluja on saatavilla asiakkaan valinnanvapauden toteuttamiseksi ja se on toiminnallisesti ja taloudellisesti perusteltua.

Asiakassetelin arvo on määriteltävä 2 momentin perusteella sellaiseksi, että asiakas voi saada sillä lainsäädännön vaatimusten mukaisen palvelun. Arvoa määriteltäessä on otettava huomioon maakunnassa oleva palvelutuotanto ja sen hintataso sekä sen lisäksi kustannukset jotka

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

aiheutuisivat maakunnan liikelaitokselle vastaavan palvelun tuottamisesta. Vaikka asiakasetelin tavoitteena on mahdollistaa asiakkaalle mahdollisuus valita palvelun tuottaja, valinnan mahdollisuus ei saisi johtaa maakunnan kustannusten kasvuun. Sen vuoksi asiakasetelin arvo ei saisi ylittää oman tuotannon kustannuksia, jollei siihen ole erityisiä syitä. Erityinen syy voi olla esimerkiksi asiakkaille välttämättömien palvelujen varmistaminen tilanteessa jossa maakunnan liikelaitos ei itse pysty tuottamaan riittävästi palveluja.

Asiakas maksaisi asiakasetelillä annettavasta palvelusta vain sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain mukaisen asiakasmaksun. Asiakas voisi halutessaan käyttää omia varojaan ja maksaa asiakasetelin arvon lisäksi itse lisäpalveluita. Tällöin hän maksaisi itse kokonaan ostamansa lisäpalvelun hinnan. Jos asiakaseteli on saatu apuvälineen hankintaa varten, asiakas voisi lisäksi hankkia asiakasetelin arvoa kalliimman apuvälineen maksamalla itse setelin ja apuvälineen hinnan välisen erotuksen. Tämä tulisi kyseeseen esimerkiksi hankittaessa sairauden hoitojen aiheuttaman hiusten lähdön vuoksi peruukki. Asiakasetelin arvon pitää mahdollistaa asiakkaan tarvitseman tavanomaisen peruukin hankinta. Asiakkaalla olisi kuitenkin halutessaan mahdollisuus hankkia kalliimpi peruukki. Edellä kuvattu mahdollisuus koskisi vain itse apuvälineen hankintaa. Sen sijaan esimerkiksi apuvälineen sovitus olisi laissa tarkoitettu palvelu, palveluntuottaja ei saisi periä asiakkaalta maksua.

Pykälän 6 momentin mukaan maakunta voisi sisällyttää asiakasetelillä maksettaviin palveluihin palveluja, joihin sisältyy julkisen vallan käyttöä, vain jos tehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle on nimenomaisesti erikseen säädetty.

25 §. *Palvelutarpeen arviointi ja menettely asiakaseteliä annettaessa.* Pykälässä säädetään asiakasetelin antamisesta noudatettavasta menettelystä. Pykälän 1 momentin perusteella maakunnan liikelaitos vastaa asiakasetelipalveluissa asiakkaan palvelutarpeen arvioinnista, johon liittyy terveydenhuollossa myös hoitopäätöksen tekeminen sekä sosiaalihuoltoa koskevan hallintopäätöksen teosta. Sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnista säädetään sosiaalihuoltolain 36 §:ssä ja hoidon tarpeen arvioinnista säädetään terveydenhuoltolaissa. Sosiaalihuollon antamisesta on tehtävä hallintolain 43 §:n mukainen hallintopäätös. Tästä päätöksen tekovelvollisuudesta säädetään myös sosiaalihuoltolain 45 §:ssä. Terveydenhuollossa tapahtuvan hoidon tarpeen arvioinnin perusteella tehtävä hoitopäätös ei ole valituskelpoinen hallintopäätös. Palvelutarpeen arvioinnissa on lisäksi noudatettava, mitä 34 §:n 3 momentissa säädetäisiin.

Jos edellytykset asiakasetelipalvelun saamiselle täyttyvät asiakkaan palvelutarpeen arvioinnin perusteella, asiakkaalle olisi tarjottava pykälän 2 momentin mukaan palveluun asiakaseteli. Maakunnan liikelaitos arvioisi asiakkaan sosiaali- tai terveydenhuollon tarpeen ja tekisi sosiaalipalvelua koskevan hallintopäätöksen tai terveydenhuoltoa koskevan hoitopäätöksen. Maakunnan liikelaitos antaisi asiakkaalle edellä kuvatun palvelutarpeen arvioinnin perusteella asiakasetelin niissä palveluissa, joissa maakunta on ottanut asiakasetelin käyttöön 24 §:n perusteella.

Pykälän 3 momentissa säädetään asiakkaan mahdollisuudesta kieltäytyä asiakasetelistä. Asiakkaalla olisi oikeus kieltäytyä asiakasetelistä, jolloin maakunnan liikelaitoksen olisi huolehdittava, että asiakas kuitenkin saa palvelun jollakin muulla asianmukaisella tavalla tuotettuna. Tällainen asianmukainen tapa olisi lähinnä maakunnan liikelaitoksen oma tuotanto tai hankkima ostopalvelu. Jos asiakas on saanut erityistason palvelua koskevan lähetteen tai päätöksen, asiakas voisi myös valita 23 §:n mukaisesti toisen maakunnan liikelaitoksen erityistason toimipisteen.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Pykälän 4 momentissa säädetään asiakkaan oikeudesta valita asiakassetelin ja henkilökohtaisen budjetin välillä. Jos edellytykset palvelun saamiseen olisi olemassa sekä asiakassetelillä että henkilökohtaisella budjetilla, asiakkaalla olisi oikeus valita, tuotetaanko palvelu asiakassetelillä vai henkilökohtaisella budjetilla. Lähtökohtana asiakassetelin ja henkilökohtaisen budjetin välisessä suhteessa kuitenkin on, että asiakasseteliä käytettäisiin kertaluonteisissa tai lyhytkestoisemmissa palveluissa. Henkilökohtainen budjetti soveltuu puolestaan pitkäkestoihin tai toistuviin sekä monialaisen palvelutarpeen omaavien asiakkaiden palveluihin.

26 §. *Asiakassetelipalveluntuottajan valinta.* Pykälän 1 momentin perusteella asiakas voisi valita asiakassetelipalveluntuottajan. Asiakas voisi valita yksityisen palveluntuottajan, jonka jokin maakunta on hyväksynyt asiakassetelipalveluntuottajaksi. Asiakassetelipalveluntuottajan hyväksymismenettelystä säädetään 8 luvussa.

Kun palveluntuottaja vastaanottaisi asiakassetelin saaneen asiakkaan, palveluntuottajan olisi ilmoitettava 49 §:n mukaisesti sitoutuvansa palvelun tuottamista koskeviin maakunnan asettamiin ehtoihin ja palvelun tuottamiseen asiakassuunnitelman mukaisesti maakunnan liikelaitokselle, joka on myöntänyt asiakkaalle asiakassetelin. Sitoumuksen myötä palveluntuottajan ja maakunnan liikelaitoksen välille syntyisi sopimussuhde. Asiakas voisi puolestaan sopia asiakassetelipalveluntuottajan kanssa sellaisista palvelun tuottamiseen liittyvistä asioista, joilla ei poiketa maakunnan asettamista ehdoista tai asiakassuunnitelmasta. Tällaisia asiakkaan sopimia asioita olisivat esimerkiksi palveluntuottajan kanssa sovitut ajat, jolloin palvelua annetaan. Palveluntuottajiin sovelletaan niitä koskevia säännöksiä kuten esimerkiksi sosiaalipalvelujen tuottajiin sosiaalihuollon asiakaslain ja terveyspalvelujen tuottajiin potilaslain säännöksiä. Asiakkaan ja elinkeinonharjoittajan väliseen suhteeseen sovelletaan lisäksi kuluttajan suojalakeja, joka takaa asiakkaalle lisäksi kuluttajan oikeudet.

Pykälän 2 momentin mukaan maakunnan liikelaitoksella olisi sosiaalihuollon asiakaslain 5 §:ssä ja potilaslain 5 §:ssä tarkoitetulla tavalla velvollisuus antaa asiakkaalle tietoa palveluntuottajista, joilta asiakas voi saada palveluja asiakassetelin perusteella. Sosiaalihuollon asiakaslain 5 §:n mukaan sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Vastaavasti potilaslain 5 §:n mukaan potilaalle on annettava selvitys hänen terveydentilastaan, hoidon merkityksestä, eri hoitovaihtoehdoista ja niiden vaikutuksista sekä muista hänen hoitoonsa liittyvistä seikoista, joilla on merkitystä päätettäessä hänen hoitamisestaan.

Jäljempänä 55 §:ssä säädettäisiin siitä, että palvelujentuottaja voisi määritellä, mille alueelle se antaisi palveluja, joita annetaan asiakkaan kotiin tai muutoin kuin digitaalisesti palvelujen tuottajan toimintayksikön fyysisten tilojen ulkopuolelle.

Alaikäisen asiakkaan osalta palveluntuottajan valinnan tekisi 11 §:n mukaisesti huoltaja tai muu laillinen edustaja. Viisitoistavuotias alaikäinen voisi tehdä itse palveluntuottajan valinnan.

6 luku Henkilökohtainen budjetti

27 §. *Henkilökohtaisen budjetin henkilöllinen soveltamisala.* Henkilökohtainen budjetti on käytännössä maksusitoumus, joka on tarkoitettu henkilön palvelujen ja tuen eli palvelukokonaisuuksien yksilölliseen järjestämiseen. Henkilökohtainen budjetti muodostetaan henkilön tarpeiden ja toiveiden sekä tuen ja palvelujen kustannusten pohjalta sekä asiakkaalle maakun-

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

nan liikelaitoksessa tehtävän palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman perusteella. Tämän perusteella henkilö suunnittelee palvelujensa tarkemman sisällön budjetin rajoissa ja valitsee palvelujensa tuottajan. Ihmisten mahdollisuus ja oikeus päättää asioistaan on yksi keskeisimmistä arvoista nyky-yhteiskunnassa. Valinnanvapauden ja itsemääräämisen korostaminen on lisääntynyt myös sosiaali- ja terveyspalveluissa, joissa perinteisesti palvelujen järjestäjä on viime kädessä määritellyt asiakkaan palvelut. Yksilöllisten ratkaisujen myötä henkilökohtainen budjetti mahdollistaisi asiakkaiden yhdenvertaisuuden toteutumisen. Henkilökohtainen budjetti eroaa asiakassetelistä siten, että henkilökohtaisessa budjetissa asiakas voi vaikuttaa enemmän myös palvelun sisällön valintaan tuottajan valinnan lisäksi.

Pykälän 1 momentin mukaan maakunnalla olisi velvollisuus ottaa käyttöön henkilökohtainen budjetti maakunnan liikelaitoksen tuotantovastuulle kuuluvissa sosiaali- ja terveyspalveluissa niiden henkilöiden osalta, joilla on oikeus saada sosiaali- tai terveyspalveluja vanhuspalvelulain, vammaispalvelulain tai kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain perusteella. Henkilökohtaista budjettia voitaisiin käyttää maakunnan liikelaitoksen tuotantovastuulle kuuluvissa palveluissa. Henkilökohtainen budjetti mahdollistaisi iäkkäiden ja vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen toteutuksessa. Henkilökohtainen budjetti voitaisiin myöntää myös vammaisen lapsen tai nuoren palvelujen toteuttamiseksi.

Vanhuspalvelulain tarkoituksena on tukea ikääntyneen väestön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista ja parantaa heidän mahdollisuutta osallistua elinoloihin vaikuttavien päätösten valmisteluun ja tarvitsemiensa palvelujen kehittämiseen kunnassa. Vanhuspalvelulaissa ei varsinaisesti säädetä erikseen ikääntyneille henkilöille annettavista palveluista, vaan näistä palveluista säädetään muussa sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä, lähinnä sosiaalihuoltolaissa ja terveydenhuoltolaissa, joiden mukaiset ikääntyneille annettavat palvelut tulisivat henkilökohtaisen budjetin soveltamisen piiriin.

Vammaispalvelulain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä. Kehitysvammaisten erityishuollon tarkoituksena on edistää erityishuollossa olevan henkilön suoriutumista päivittäisistä toiminnoista, hänen omintakeista toimeentuloaan ja sopeutumistaan yhteiskuntaan sekä turvata hänen tarvitsemansa hoito ja muu huolenpito. Myös näiden kahden edellä mainitun lain perusteella palveluja saavat henkilöt saavat palveluja myös esimerkiksi sosiaalihuoltolain mukaan ja nämäkin palvelut tulisivat siis henkilökohtaisen budjetin soveltamisen piiriin kuten iäkkäiden henkilöiden kohdalla.

Pykälän 2 momentin mukaan maakunnalla olisi mahdollisuus tarjota henkilökohtaista budjettia myös muille asiakasryhmille kuin iäkkäille ja vammaisille henkilöille maakunnan liikelaitoksen tuotantovastuulla olevissa palveluissa. Edellytyksenä kuitenkin olisi pykälän 3 momentissa mainittu jatkuva ja laaja-alainen tuen tai avun tarve. Henkilökohtaista budjettia on Suomessa kokeiltu esimerkiksi lapsiperheiden palveluissa. Maakunnan päätöksestä ottaa henkilökohtainen budjetti käyttöön muidenkin kuin 1 momentissa tarkoitettujen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden palvelujen tuottamisessa voisi tehdä maakuntalain mukaisen maakuntavaltituksen.

Pykälän 3 momentin mukaan maakunnalla olisi velvollisuus tarjota henkilökohtaista budjettia henkilöille, joilla on pitkäaikaista, jatkuvaa ja laaja-alaista eli useita erilaisia palvelujen avun tai tuen taikka hoidon ja huolenpidon tarvetta ja jotka pystyvät joko itse tai tuettuna suunnittelemaan omat palvelunsa. Henkilökohtaisen budjetin käyttämisen edellytyksenä on, että se on

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

asiakkaan edun mukaista. Asiakkaat, joilla on jatkuvaa tuen ja avun tarvetta voisivat hyödyntää henkilökohtaista budjettia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja integroivalla tavalla. Heidän olisi mahdollista pyrkiä parantamaan sekä hyvinvointiaan, terveyttään että elämänlaatuaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja koskevassa lainsäädännössä on erilaisia kriteerejä palvelujen myöntämisessä, mutta henkilökohtaisen budjetin myötä huomio siirtyisi asiakkaan omien tarpeiden ja tavoitteiden pohjalta rakentuvaan asiakassuunnitelmaan. Tämä voisi yksinkertaistaa ja madaltaa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen yhteensovittamista ja integraatiota parantamalla ihmisen mahdollisuuksia saada hänelle parhaiten soveltuvia palveluja. Henkilökohtainen budjetti mahdollistaisi palvelujen tuottamistavan, jossa palvelujen tarvitsija on keskiössä suunniteltaessa hänen oman elämänsä kannalta tarpeellisia palveluja ja tukea.

28 §. *Henkilökohtaisella budjetilla tuotettavat palvelut.* Pykälän 1 momentin mukaan henkilökohtaisella budjetilla maksettaisiin muita palveluja kuin suoran valinnan palveluja. Maakunnan liikelaitos ei voisi tuottaa asiakkaalle niitä palveluja, jotka sisällytetään henkilökohtaisella budjetilla maksettavaksi vaan asiakas voisi valita palveluntuottajan yksityisten palveluntuottajien joukosta.

Henkilökohtaiseen budjettiin voidaan sisällyttää hyvin monipuolisesti sosiaali- ja terveystalveluja. Asiakassuunnitelmaan kirjataan ne palvelut, jotka vastaavat asiakkaan palvelutarpeeseen ja tarpeen mukaisessa laajuudessa kriteerejä palvelun sisällölle. Budjetin toteuttamisessa on kuitenkin otettava huomioon, että sen ideana on mahdollistaa myös olemassa olevista palveluista ja tavanomaisista ratkaisuista eroavien valintojen tekeminen ja joustavuus sekä kannustaa palvelutarjonnan monipuolistumista. Kriteereiden tarkoituksena ei ole rajata asiakkaan mahdollisuutta vaikuttaa palvelun sisältöön, vaan turvata asiakkaan saaman palvelun laatu ja vaikuttavuus eli, että palvelu vastaa asiakkaan palvelutarpeeseen ja tukee sitä tavoitetta, jota palvelulla halutaan saavuttaa. Palvelun sisältöön saattavat vaikuttaa osaltaan laissa palveluntuottajalle asetetut edellytykset. Henkilökohtaista budjettia olisi mahdollista käyttää esimerkiksi iäkkäiden ja vammaisten henkilöiden asumispalvelujen sekä päiväaikaisen toiminnan toteuttamiseen.

Pykälän 2 momentin mukaan maakunta ei voi ottaa käyttöön henkilökohtaista budjettia niiden palvelujen osalta, jotka sisältävä julkista valtaa ellei tehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle ole erikseen säädetty. Maakunta ei voi myöskään päättää henkilökohtaisen budjetin käyttämisestä suuremmiksi kokonaisuuksissa koottavissa palveluissa, joita tarkoitetaan järjestämislain 11 §:ssä. Edelleen maakunta ei voi päättää, että henkilökohtaista budjettia voitaisiin käyttää laajan ympärivuorokautisen päivystyksen palveluissa.

29 §. *Asiakkaan oikeus henkilökohtaiseen budjettiin.* Pykälän 1 momentin mukaan asiakkaalle olisi myönnettävä henkilökohtainen budjetti, jos hän täyttää laissa säädetyn soveltamisalan kriteerit ja hänellä palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman mukaan on jatkuvaa avun tai tuen taikka hoidon ja huolenpidon tarvetta ja asiakas voisi joko itse tai tuettuna suunnitella ja hallinnoida omaa palvelukokonaisuuttaan.

Pykälän 2 momentin mukaan asiakkaalla olisi kuitenkin oikeus kieltäytyä hänelle tarjotusta henkilökohtaisesta budjetista. Tällöin maakunnan liikelaitoksen tulisi vastata asiakkaan tarvitsemien sosiaali- ja terveystalvelujen tuottamisesta muulla tavoin, esimerkiksi tuottamalla palvelut itse tai hankkimalla ne ostopalveluina tai asiakassetelillä. Maakunnan liikelaitos vastaa muulla tavoin myös niiden asiakkaalle annettavien palvelujen tuottamisesta, joita ei sisällytetä henkilökohtaiseen budjettiin. Henkilökohtaiseen budjettiin ei välttämättä ole tarkoituk-

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

senmukaista tai edes mahdollista aina sisällyttää kaikkia henkilön tarvitsemia palveluja. Tällöin palvelut tuotetaan siis maakunnan liikelaitoksen tuottamana asiakassuunnitelman perusteella ja vain osa asiakassuunnitelmaan kirjatuista palveluista siis kuuluvat henkilökohtaiseen budjettiin.

30 §. *Menettely henkilökohtaisen budjetin käyttämisessä.* Pykälän 1 momentin mukaan maakunnan liikelaitoksen olisi annettava asiakkaalle selvitys palvelujen saatavuudesta, laadusta ja kustannuksista, jotta asiakas voisi arvioida missä palveluissa henkilökohtainen budjetti voisi olla ratkaisu palvelujen ja tuentarpeiden muodostamiseksi palvelukokonaisuuksiksi. Sosiaalihuollon asiakaslaissa ja potilaslaissa on säännökset siitä, miten selvitys asiakkaalle tulisi antaa. Asiakkaalla olisi oikeus saada selvitys toimenpidevaihtoehtoista. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön velvollisuutena olisi selvittää asiakkaalle hänen asiassaan kysymykseen tulevat erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset sekä muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Asiakkaan osallistumismahdollisuuksien lisäämisen keskeisenä edellytyksenä ja keinona on turvata oikeus tietoon. Säännös olisi siten yhteydessä asiakkaan itsemääräämisoikeuteen. Jotta asiakas voisi osallistua ja vaikuttaa asiansa käsittelemiseen ja ratkaisemiseen, hänellä olisi sitä ennen oltava riittävästi tietoja eri vaihtoehtoista ja niiden vaikutuksista. Tiedon saaminen on myös olennainen osa asiakkaan ja hänen asioitaan käsittelevän ja ratkaisevan sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön välisen luottamuksen kehittämisessä. Henkilöstön tulisi antaa selvitys asiakkaalle avoimesti ja oma-aloitteisesti eikä vain hänen pyynnöstään. Tiedonantotavan tulisi olla sellainen, että asiakas kykenee riittävästi ymmärtämään sen sisällön ja merkityksen. Selvitystä annettaessa olisi otettava huomioon asiakkaan ikä, koulutus, äidinkieli, kulttuuritausta ja muut henkilökohtaiset ominaisuudet. Selvitystä asiakkaalle annettaessa on huolehdittava salassapitovelvollisuuden säilymisestä ja asiakkaan yksityisyyden suojasta siten, etteivät asiakasta koskevat tiedot paljastu sivullisille.

Jos sosiaali- tai terveydenhuollon henkilöstö ei hallitse asiakkaan käyttämää kieltä tai asiakas ei aisti- tai puhevian tai muun syyn vuoksi voi tulla ymmärretyksi tulee mahdollisuuksien mukaan huolehtia tulkittamisesta ja tulkin hankkimisesta. Esimerkkinä nykyisestä lainsäädännöstä voidaan mainita vammaisten tulkkauspalvelulain (133/2010) mukaiset tulkkipalvelut, joihin kuuluu myös viittomakielellä tapahtuva tulkkaus. Kuitenkin on viranomaisen huolehdittava tulkittamisesta ja kääntämisestä, jos asianomainen asiassa, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta, ei osaa viranomaisessa kielilain mukaan käytettävää kieltä taikka aisti- tai puhevian vuoksi ei voi tulla ymmärretyksi (hallintolaki 26 §).

Pykälän 2 momentin mukaan maakunnan liikelaitos vastaa asiakkaan palvelujen tarpeen arvioinnista henkilökohtaista budjettia myönnettäessä. Budjetin laatiminen edellyttää laaja-alaista asiakkaan palvelutarpeen arviointia, asiakassuunnitelmaa sekä ohjausta. Asiakkaalle annettava tuki palvelujen suunnittelussa ja valinnanvapauden käyttämisessä on keskeinen osa henkilökohtaista budjetointia. Asiakkaille tehtäisiin päätös budjetin määrästä ja siihen sisältyvistä palveluista. Palvelutarpeen arvioinnista, asiakkaan ohjauksesta, asiakassuunnitelmasta ja päätöksenteosta vastaisi maakunnan liikelaitos. Palvelutarpeen arvioinnista säädetään muun muassa sosiaalihuoltolaissa ja terveydenhuoltolaissa. Sosiaalihuoltolain 36 ja 37 §:ssä säädetään palvelutarpeen arvioinnista ja arvioinnin sisällöstä. Palvelutarpeen arviointi sisältäisi yhteenvedon asiakkaan tilanteesta ja sosiaalipalvelujen sekä erityisen tuen tarpeesta. Arviointi sisältäisi sekä asiakkaan että ammattihenkilön näkemykset tilanteesta. Terveydenhuoltolaissa käytetään käsitettä hoidon tarpeen arviointi, mutta asiallisesti sen avulla tehdään suunnitelma tarvittavasta hoidosta eli terveydenhuollon palvelusta.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Asiakassuunnitelmasta säädettäisiin 5 §:ssä ja 34 §:ssä. Lisäksi asiakas-, hoito- ja palvelusuunnitelmista on säännöksiä esimerkiksi sosiaalihuoltolaissa, sosiaalihuollon asiakaslaissa, potilaslaissa ja vammaispalvelulaissa. Maakunnan liikelaitos vastaisi asiakassuunnitelman laadinnasta. Mikäli asiakkaan palvelut järjestetään henkilökohtaisella budjetilla, on asiakkaan näkemys palveluista kuitenkin otettava suunnitelman lähtökohdaksi, ellei ole erityistä syytä toimia toisin. Tällöinkin suunnitelmaan tulisi kirjata myös asiakkaan näkemys palvelutarpeestaan.

Maakunnan liikelaitos tekisi päätöksen henkilökohtaisesta budjetista. Päätöksessä määriteltäisiin asiakassuunnitelmaan perustuen, mitkä palvelut kuuluvat henkilökohtaisella budjetilla järjestettäviksi ja minkä suuruinen osuus budjetista kohdistuisi mihinkin yksittäiseen palveluun. Maakunnan liikelaitos vastaisi päätöksessä määriteltyyn rahamäärään asti palvelun kustannuksista. Asiakasta koskevassa päätöksessä tulisi olla kirjattuna myös, mikäli asiakas on hakenut palvelujen järjestämistä henkilökohtaisella budjetilla, mutta asiakas ei ole maakunnan liikelaitoksen arvion mukaan täyttänyt budjetin käyttämisen kriteerejä.

Pykälän 3 momentin mukaan henkilökohtaisen budjetin suuruutta määriteltäessä on varmistettava, että asiakas saa henkilökohtaisella budjetilla kaikki ne asiakassuunnitelmassa henkilökohtaisella budjetilla katettavaksi tarkoitetut palvelut, jotka hänelle lain mukaan kuuluvat. Budjetin käyttöönoton yhteydessä olisi päätettävä, miten budjetin suuruus määritellään eli miten henkilön avun ja tuen tarpeet muunnettaisiin henkilökohtaisesta budjetista varten euroiksi. Apuna voidaan käyttää esimerkiksi muulla tavoin järjestettyjen palvelujen kustannuksia. Henkilökohtaisen budjetin suuruutta arvioitaessa tulisi ottaa huomioon sellaiset kustannukset, jotka henkilön tuen ja palvelujen tarpeenmukaiseen järjestämiseen joka tapauksessa kuluu eli voimavarat kohdennettaisiin uudelleen henkilökohtaiseen budjettiin. Henkilökohtaisen budjetin rahoitus ei olisi uutta rahaa, vaan budjetin muodossa järjestetyt ja rahoitetut palvelut olisivat vastaavia, joita asiakkaat saisivat perinteisilläkin järjestämistavoilla. Suomessa budjetin hallinnoinnissa lähtökohdaksi otettaisiin ensi vaiheessa, ettei budjettia luovutettaisi rahana asiakkaan omaan hallintaan, vaan maakunnan liikelaitos vastaisi maksuista palveluntuottajille asiakkaan toteutuneen palvelun perusteella.

Kun palveluntuottaja vastaanottaisi henkilökohtaisen budjetin saaneen asiakkaan, palvelun tuottajan olisi ilmoitettava 49 §:n mukaisesti sitoutuvansa palvelun tuottamista koskeviin maakunnan asettamiin ehtoihin ja palvelun tuottamiseen asiakassuunnitelman mukaisesti maakunnan liikelaitokselle, joka on myöntänyt asiakkaalle henkilökohtaisen budjetin. Sitoumuksen myötä palveluntuottajan ja maakunnan liikelaitoksen välille syntyisi sopimussuhde. Asiakas voisi puolestaan sopia palveluntuottajan kanssa sellaisista palvelun tuottamiseen liittyvistä asioista, joilla ei poiketa maakunnan asettamista ehdoista tai asiakassuunnitelmasta. Tällaisia asiakkaan sopimia asioita olisivat esimerkiksi palveluntuottajan kanssa sovitut ajat, jolloin palvelua annetaan sekä se, miten ja missä avustaminen yksittäisen asiakkaan kohdalla toteutetaan. Palveluntuottajiin sovelletaan niitä koskevia säännöksiä kuten esimerkiksi sosiaalipalvelujen tuottajiin sosiaalihuollon asiakaslain ja terveyspalvelujen tuottajiin potilaslain säännöksiä. Asiakkaan ja elinkeinonharjoittajan väliseen suhteeseen sovelletaan lisäksi kuluttajansuojalakiä, joka takaa asiakkaalle lisäksi kuluttajan oikeudet.

Henkilökohtaisessa budjetissa asiakkaan omavastuuosuus palvelujen kustannuksista olisi sama kuin muulla tavalla järjestetyissä palveluissa eli asiakasmaksun suuruinen. Asiakas voisi sopia palveluntuottajan kanssa, että hän hankkii lisäpalveluja omalla, henkilökohtaisen budjetin ulkopuolisella rahalla.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Pykälän 4 momentin mukaan sen jälkeen kun maakunnan liikelaitos on tehnyt henkilökohtaisesta budjetista päätöksen, niin asiakas voisi valita palveluntuottajan ja vaikuttaa palvelujensa toteutukseen. Yksilökeskeisen suunnittelun avulla asiakas pystyisi tuomaan paremmin julki ne avuntarpeet, joita hänellä todellisesti on. Henkilökohtaisen budjetin perusteella asiakas voisi itse vaikuttaa palvelujen sisällön ja palvelujen tuottajan tai palvelut toteuttavien henkilöiden valintaan.

31 §. Henkilökohtaisen budjetin hallinnointi. Pykälän 1 momentin mukaan henkilökohtainen budjetti laadittaisiin joko määräajaksi tai toistaiseksi voimassa olevaksi. Henkilökohtaisen budjetin toteutumista olisi arvioitava vuosittain ja jos siihen tarvittaisiin muutoksia, ne voitaisiin tehdä arvioinnin yhteydessä. Muutoksia tai tarkistuksia voisi tulla esimerkiksi, kun asiakkaan olosuhteet tai avuntarve muuttuvat. Palvelutarpeen arvioinnissa ja asiakassuunnitelmassa voitaisiin ottaa huomioon asiakkaan muuttuneet avun- ja palveluntarpeet. Henkilökohtaista budjettia olisi tarkistettava myös kustannustason olennaisesti muuttuessa taikka jos henkilökohtaisen budjetin määrä olisi määritelty esimerkiksi liian alhaiseksi asiakassuunnitelmassa olevien palvelujen toteuttamiseksi. Henkilökohtaisen budjetin tarkistamista koskevaan päätökseen voisi hakea valittamalla muutosta hallintolainkäyttölain mukaisesti.

Pykälän 2 momentin mukaan aloitteen henkilökohtaisen budjetin muutoksesta voisi tehdä asiakas tai hänen laillinen edustajansa tai maakunnan liikelaitos.

7 luku Neuvonta ja ohjaus, palvelutarpeen arviointi ja palvelujen yhteensovittaminen

32 §. Valinnanvapauden käyttämiseen liittyvä ohjaus, neuvonta ja tuki. Pykälän 1 momentin mukaan maakunta huolehtii siitä, että valinnanvapauteen liittyvien palvelujen käyttöön ja valinnanvapauden käyttämiseen on tarjolla tarpeenmukaista tukea sen eri muodoissa. Maakunnan on huolehdittava yleisestä neuvonnasta valinnanvapauteen liittyen, joka voi tapahtua sekä asiakaskohtaamisissa että muilla tavoin toteutetuissa asiakkaiden kohtaamisissa sekä digitaalisten palveluiden kautta. Lisäksi maakunnan on tarjottava ohjausta ja tukea valinnanvapauden piiriin kuuluvien palveluiden ja valinnanvapauden käyttämiseen niille asiakkaille, joilla ei ole tarvittavia kykyjä tai voimavaroja valintojen tekemiseen. Neuvonnalla, ohjauksella ja tuella maakunta voi myös edesauttaa, että asiakas saa tarvitsemansa avun ja hoidon myös valinnanvapauspalveluista.

Pykälän 2 momentin mukaan myös suoran valinnan palveluntuottajan on huolehdittava asiakkailleen annettavasta neuvonnasta sekä tarpeen mukaan ohjauksesta ja tuesta valinnanvapauden käyttämiseen samoilla periaatteilla, jotka koskevat 1 momentin osalta maakunnan liikelaitosta. Palveluntuottajan olisi ohjauksellaan, neuvonnallaan ja muilla toimenpiteillään huolehdittava siitä, että sosiaalihuoltolaissa tarkoitettu asiakkaan etu toteutuu ja että asiakas saa potilaslaissa ja terveydenhuoltolaissa tarkoitettulla tavalla tarvettaan vastaavan julkiseen palveluvalikoimaan kuuluvan hoidon ja palvelun. Tuottajan on siten myös huolehdittava siitä, että asiakkaan saama hoito vastaa hänen palvelutarpeeseensa parhaalla mahdollisella tavalla omien tuottamiensa palveluiden osalta. Ohjauksella, neuvonnalla ja muilla toimenpiteillä tuottajalla on velvollisuus huolehtia palvelutarpeeseen parhaiten vastaavien palveluiden lisäksi siitä, että palvelut ovat riittävän laadukkaita ja kustannuksiltaan kohtuullisia.

Pykälän 3 momentin perusteella maakunnan ja suoran valinnan palveluntuottajien tulee neuvonnan sekä ohjauksen ja tuen toteuttamisessa huomioida erityisesti laaja-alaisesti yhteensovitettavia palveluja tai paljon palveluja käyttävät sekä erityisen tuen tarpeessa olevat asiakkaat

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

valinnanvapauden käytön neuvonnan sekä ohjauksen ja tuen toteuttamisessa. Säännöksen perusteella erityistä huomiota tulee kohdentaa myös asiakkaisiin, joilla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveystalvuujuja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi.

33 §. *Palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma suoran valinnan palveluissa.* Pykälän 1 momentin mukaan suoran valinnan palveluntuottajan on tehtävä asiakkaalleen palvelutarpeen arviointi suoran valinnan palvelujen osalta siten kuin siitä säädetään erikseen. Suoran valinnan palveluntuottaja tekee palvelutarpeen arvioinnin niiden palveluiden osalta, joita se tuottaa. Näin ollen suoran valinnan palveluntuottaja ei käytännössä vastaa miltään osin sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnista tai asiakassuunnitelman teosta. Suoran valinnan palveluntuottajan tulee kuitenkin osallistua tarvittaessa niiden tekemiseen siten kuin sosiaalihuoltolain 41 §:ssä säädetään.

Pykälän 2 momentin mukaan suoran valinnan palveluntuottajan olisi laadittava palvelutarpeen arviointiin pohjautuvaan asiakassuunnitelmaan asiakkaalle annettavia suoran valinnan palveluja koskeva osuus siten kuin siitä erikseen säädetään. Asiakassuunnitelman laatimisesta yhdessä asiakkaan kanssa on noudatettava niitä velvoitteita, joista säädetään 2 §:n 3 kohdassa mainituissa erityislaeissa. Mainittuja erityislakien säännöksiä tullaan jatkossa tarkentamaan suoran valinnan palvelujen osalta.

Pykälän 3 momentissa säädetään asiakkaan ohjaamisesta maakunnan liikelaitokseen palvelutarpeen arviointiin. Jos suoran valinnan palveluntuottaja arvioi, että asiakkaalla on tarve maakunnan liikelaitoksen tuotantovastuulla oleviin muihin kuin suoran valinnan palveluihin, suoran valinnan palveluntuottajalla on velvollisuus ohjata asiakas maakunnan liikelaitokseen. Tämä voi tarkoittaa myös ohjaamista sosiaali- ja terveyskeskuksen yhteydessä toimivaan 37 §:n mukaisen maakunnan liikelaitoksen ryhmän luokse. Maakunnan liikelaitos vastaa palvelutarpeen arvioinnista niiden asiakkaiden osalta, jotka tarvitsevat suoran valinnan palvelujen lisäksi maakunnan liikelaitoksen vastuulle kuuluvia palveluja.

34 §. *Palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma maakunnan liikelaitoksessa.* Pykälän 1 momentin mukaan asiakas voi hakeutua suoraan palvelutarpeen arvioinnista vastaavaan maakunnan liikelaitoksen palveluyksikköön, mikäli maakunnan liikelaitoksen muuhun kuin suoran valinnan palveluun ei edellytä lähetettä. Esimerkiksi maakunnan liikelaitoksen tuotantovastuulla oleviin sosiaalipalveluihin hakeudutaan ilman lähetettä. Kiireettömään sairaalahoittoon tarvitaan lähete, jonka tekee lääkäri tai hammaslääkäri hoidon tarpeen arvioinnin perusteella. Lähetteen voi tehdä sosiaali- ja terveyskeskuksen lääkäri tai suunhoidon yksikön hammaslääkäri tai muukin lääkäri kuten esimerkiksi työterveyslääkäri tai yksityinen lääkäri. Kiireettömän sairaanhoidon lähetteestä säädetään tarkemmin terveydenhuoltolain 52 §:ssä. Lähetteen vastaanottava taho arvioi potilaan hoidon tarpeen ja päättää hoitoon ottamisesta sairaalaan. Potilaan hoidon tarve voidaan arvioida ja tarvittavat päätökset tehdä maakunnan liikelaitoksessa lähetteen perusteella ilman potilaan erillistä tapaamista ja tutkimuksia, jos lähetteen tietojen arvioidaan riittävän hoidon tarpeen arvioimiseksi. Jos esimerkiksi sosiaali- ja terveyskeskuksessa tai suunhoidon yksikössä työskentelevä erikoislääkäri on arvioinut potilaan hoidon tarpeen ja laatinut lähetteen maakunnan liikelaitoksen sairaalaan, voidaan mainitun erikoislääkärin tekemää tutkimusta pitää riittävänä, jolloin potilaan hoidon tarpeen arviointi voidaan suorittaa ja tarvittavat päätökset tehdä sairaalassa pelkän lähetteen perusteella.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Pykälän 2 momentin mukaan maakunnan liikelaitos vastaa asiakkaan palvelutarpeen arvioinnista ja asiakassuunnitelman laadinnasta liikelaitoksen tuotantovastuulla olevissa muissa kuin suoran valinnan palveluissa. Lisäksi maakunnan velvollisuutena on vastata asiakkaan kokonaisvaltaisesta palvelutarpeen arvioinnista, kun asiakas saa suoran valinnan palvelujen lisäksi maakunnan tuotantovastuulla olevia palveluja. Kokonaisarviointi tehdään huomioiden mitä palvelutarpeen arvioinnista säädetään asiakasseteliä ja henkilökohtaista budjettia koskevilla säännöksissä. Maakunta vastaa myös kokonaisvaltaisen palvelutarpeen arvioinnin perusteella laadittavasta asiakassuunnitelmasta. Asiakkaan saamiin sosiaalipalveluiden osalta maakunnan on tehtävä sosiaalihuoltolain mukaiset päätökset. Asiakassuunnitelman laatimisesta yhdessä muiden palveluntuottajien ja asiakkaan kanssa on noudatettava niitä velvoitteita, joista säädetäisiin 5 §:ssä ja joihin viitataan 2 §:n 3 kohdassa eli sosiaali- ja terveydenhuollon erityislaeissa olevia velvoitteita asiakassuunnitelman laadinnasta ja sen sisällöstä.

Sosiaalihuollon asiakkaalle on nimettävä omatyöntekijä sosiaalihuoltolain 42 §:n mukaisesti. Maakunnan liikelaitoksella on vastuu asiakkaan omatyöntekijän nimeämisestä. Omatyöntekijän tulee tukea asiakasta tämän omien ja asiakassuunnitelmassa asetettujen tuen tarpeisiin vaikuttavien tavoitteiden saavuttamisessa sekä omien voimavarojen vahvistamisessa ja käytämisessä. Käytännössä omatyöntekijän rooli vaihtelee asiakkaan tarpeiden mukaisesti.

Silloin, kun laadittavaan asiakassuunnitelmaan sisältyy suoran valinnan palveluja, pykälän 3 momentin mukaisesti maakunnan on tehtävä yhteistyötä sen suoran valinnan palveluntuottajan kanssa, jonka asiakkaaksi asiakas on listautunut. Asiakassuunnitelmaa laadittaessa on myös tehtävä yhteistyötä niiden muiden palveluntuottajien kanssa, jotka tuottavat palveluja asiakkaalle. Asiakkaalla on vain yksi asiakassuunnitelma, jota tarkennetaan ja täydennetään asiakkaan tilanteen muuttuessa. Maakunnan liikelaitos, suoran valinnan palveluntuottaja ja muut palveluntuottajat tukeutuvat siis toiminnassaan samaan asiakassuunnitelmaan asiakkaan palveluja toteuttaessaan. Tavoitteena on asiakaslähtöinen toimintamalli, jossa asiakas saisi mahdollisimman joustavasti ja samalla palvelukäynnillä mahdollisimman laajasti hoidettua asiansa.

Pykälän 3 momentissa säädetäisiin lisäksi, että yhteistyöllä on mahdollistettava se, että arvioitaessa palvelutarvetta ja laadittaessa asiakassuunnitelmaa asiakas voisi asioida mahdollisuuksien mukaan maakunnan liikelaitoksen kanssa sähköisesti tai muutoin ilman erillistä henkilökohtaista asiointia, jos se on palvelun tai hoidon kannalta perusteltua.

Pykälän 4 momentin mukaan maakunnalla on velvollisuus ohjata asiakas valitsemaansa suoran valinnan palveluja antavaan sosiaali- ja terveyskeskukseen tai suunhoidon yksikköön, mikäli palvelutarpeen arvioinnissa on todettu suoran valinnan palveluiden tarve. Maakunnan liikelaitos voi arvioida asiakkaan palvelutarpeen ja laatia asiakassuunnitelman myös suoran valinnan palvelujen osalta, jos se on asiakkaan palvelutarve huomioon ottaen perusteltua. Maakunnan tekemä kokonaisvaltainen palvelutarpeen arviointi ja siihen perustuva asiakassuunnitelma velvoittavat suoran valinnan palveluiden tuottajaa toteuttamaan arvioinnissa ja suunnitelmassa määritetyt asiakkaan suoran valinnan palvelut osana asiakkaan palveluiden kokonaisuutta.

35 §. *Suoran valinnan palveluntuottajan vastuu palvelujen yhteensovittamisessa.* Pykälässä säädetään suoran valinnan palveluntuottajien velvollisuudesta huolehtia omalta osaltaan palvelujen yhteensovittamisesta. Silloin kun asiakas saa vain suoran valinnan palveluja, suoran valinnan palveluntuottajan vastuulla on niiden yhteensovittaminen asiakassuunnitelman mukaisesti, mikäli asiakkaalle on laadittu asiakassuunnitelma. Jos asiakkaalle ei ole laadittu asia-

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

kassuunnitelmaa, suoran valinnan palveluntuottaja on muuten velvollinen huolehtimaan asiakkaan palveluiden yhteensovittamisesta tuottamiensa palveluiden osalta. Mikäli asiakas saa myös maakunnan liikelaitoksen tuottamia palveluita, suoran valinnan palveluntuottajan on omien palvelujensa osalta tehtävä yhteistyötä palvelujen yhteensovittamiseksi maakunnan liikelaitoksen palvelujen kanssa.

36 §. *Maakunnan ja maakunnan liikelaitoksen vastuu palveluiden yhteensovittamisesta.* Pykälän 1 momentissa viitataan järjestämislain 13 §:ään, jossa säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäjän eli maakunnan velvollisuudesta huolehtia maakunnan palveluiden yhteensovittamisesta. Järjestämislain 13 §:n perusteella maakunnan on huolehdittava laaja-alaisesti yhteen sovitettuja palveluja tarvitsevien asiakasryhmien ja asiakkaiden tunnistamisesta, palveluketjujen ja palvelukokonaisuuksien kuvaamisesta sekä asiakasta koskevan tiedon hyödyntämisestä eri tuottajien välillä.

Pykälän 2 momentin mukaan maakunnan liikelaitoksella on velvollisuus huolehtia asiakkaan palvelujen yhteensovittamisesta sekä oman palvelutuotannon osalta että suoran valinnan palvelujen osalta siinä tapauksessa, että asiakas saa sekä liikelaitoksen tuotantovastuulla olevia muita kuin suoran valinnan palveluja että suoran valinnan palveluja. Toteuttaakseen yhteensovittamisen veloitteen, maakunnan liikelaitoksen on huolehdittava siitä, että tarpeenmukainen yhteistyö toteutuu maakunnan liikelaitoksen ja suoran valinnan palveluntuottajan välillä. Lisäksi maakunnan on vastattava siitä, että asiakkaat saavat tarvittavaa neuvontaa ja tukea eri palveluiden käyttämiseen kuten 32 §:ssä säädetään.

Pykälän 3 momentin mukaan maakunnan on palvelujen yhteensovittamisessa ja siihen liittyvässä neuvonnassa ja ohjauksessa on kiinnitettävä erityistä huomiota asiakkaisiin, jotka tarvitsevat laaja-alaisesti yhteensovitettavia palveluja tai paljon palveluja tai jotka ovat erityisen tuen tarpeessa. Runsaasti erilaisia palveluja tarvitsevia asiakkaita on arviolta 3—10 prosenttia maakunnan asukkaista. Heidän ongelmansa ovat jo vakavia ja erilaisten kalliiden korjaavien palvelujen tarve on suuri. Näitä vakavia ongelmia edeltäviin lievempiin ongelmiin (20—30 prosentilla väestöstä) käytetään myös runsaasti palveluja. Maakuntien asukkaat hyötyvät palvelujen yhteensovittamisesta jo tässä vaiheessa. Erilaisissa asiakastilanteissa on näin ollen tärkeää tunnistaa laaja-alaisesti yhteensovitettavia palveluja tarvitsevat henkilöt. Lisäksi palvelujen yhteensovittamisessa on kiinnitettävä huomiota asiakkaisiin, joilla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi.

37 §. *Sosiaali- ja terveyskeskuksen yhteydessä annettavat maakunnan liikelaitoksen palvelut.* Pykälän 1 momentin mukaisesti maakunnan liikelaitoksen ja sosiaali- ja terveyskeskuksen on tehtävä yhteistyötä lähellä asiakasta tapahtuvan asiakkaiden palvelutarpeen edellyttämän sujuvan palvelun varmistamiseksi lähellä asiakasta ja palvelujen yhteensovittamisen helpottamiseksi. Maakunnan liikelaitos voi antaa tuotantovastuullaan olevia muita kuin suoran valinnan palveluja maakunnan päättämällä tavalla sosiaali- ja terveyskeskusten yhteydessä. Maakunnan liikelaitoksen palveluja voi antaa sosiaali- ja terveyskeskuksen yhteydessä työskentelevä tai maakunnan alueella liikkuvasti työskentelevä maakunnan liikelaitoksen henkilöstö tai niitä voidaan antaa sähköisinä palveluina tai muilla soveltuvilla tavoilla. Tarkoituksena olisi vähentää erillistä asiointia silloin, kun siihen ei ole asiakkaan hoidon tai palvelun asiakas- tai potilasturvallisuuden tai onnistumisen kannalta tarvetta.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Pykälän 2 momentin mukaan maakunnan liikelaitoksella on oltava yksi tai useampi sosiaalityöntekijöistä, muista sosiaalihuollon ammattihenkilöistä ja tarvittaessa terveydenhuollon ammattihenkilöistä muodostettu ryhmä, joka työskentelee maakunnan alueella sosiaali- ja terveyskeskusten yhteydessä. Sosiaalihuollon ryhmän tehtävänä on antaa sosiaalihuollon konsultaatiopalveluja sosiaali- ja terveyskeskukselle, arvioida tarvittaessa sosiaali- ja terveyskeskuksen asiakkaiden palvelutarvetta maakunnan liikelaitoksen tuotantovastuulla oleviin muihin kuin suoran valinnan palveluihin ja ohjata asiakkaat tarvittaessa maakunnan liikelaitoksen palveluihin. Monialainen sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöistä muodostuva tiimi mahdollistaa maakunnan liikelaitoksen tarkoituksenmukaisten palvelujen tuomisen suoran valinnan palvelujen yhteyteen. Maakunnan liikelaitos määrittelee yksityiskohtaisemmin ryhmän kokoonpanon ja tehtävät alueellisten tarpeiden mukaan. Palvelut voitaisiin toteuttaa myös sähköisinä palveluina tai muilla soveltuvilla tavoilla.

Maakunnan liikelaitos vastaa aina sosiaalihuollon palveluihin liittyvästä palvelutarpeen arvioinnista, asiakassuunnitelman teosta ja sen seurannasta sekä päätöksenteosta, tarvittaessa tiiviissä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Sosiaalihuollon palveluja saavan henkilön palvelujen ja hoidon yhteensovittamisesta vastaa liikelaitos.

Sosiaali- ja terveyskeskuksessa sosiaalihuollon ammattihenkilöt antavat ohjausta ja neuvontaa sosiaalihuollon palveluista, toimintatavoista ja sosiaaliturvasta ja ohjaavat asiakkaita tarkoituksenmukaisten palvelujen piiriin. Lisäksi heillä on merkittävä informatiivinen rooli sosiaalihuoltoon liittyvien asioiden yleisessä tiedottamisessa niin sosiaali- ja terveyskeskuksen asiakkaille kuin henkilöstöllekin. Edellä mainitun sosiaalihuollon ammattihenkilön tulee olla sote-keskuksen omaa palkattua henkilöstöä. Tällä voidaan turvata jatkuvuus ja pysyvien yhteistyörakenteiden muodostaminen sote-keskuksen ja maakunnan liikelaitoksen välillä.

Asiakkaiden ns. yhden luokun palvelujen turvaamiseksi maakunnan liikelaitos voi tuottaa omia palvelujaan sosiaali- ja terveyskeskuksen yhteydessä. Lisäksi maakunnan liikelaitoksen liikkuva sosiaalihuollon ryhmä voi antaa sosiaali- ja terveyskeskukselle sosiaalihuollon konsultatiivisia palveluja tai tehdä palvelutarpeen arviointeja liikelaitoksen tuotantovastuulla oleviin palveluihin asiakkaiden saumattomien palveluketjujen varmistamiseksi sote-keskuksen tiloissa.

Sosiaalihuollon palvelut tuotetaan joko liikelaitoksen omana palvelutuotantona, sen hankkimina ostopalveluina tai asiakasseteli- tai henkilökohtaisen budjetin palveluina yksityisten palveluntuottajien toimesta valinnanvapauslain säännösten ja maakunnan palvelustrategiaansa liittyvien päätösten mukaisesti.

Pykälän 3 momentissa säädetään, että sosiaali- ja terveyskeskus on velvollinen tarjoamaan tarpeenmukaiset tilat maakunnan liikelaitoksen sosiaali- ja terveyskeskuksissa antamille palveluille. Toimitilojen käytöstä ja korvauksista sovitaan erikseen sosiaali- ja terveyskeskuksen ja maakunnan liikelaitoksen kesken.

8 luku **Palveluntuottajien hyväksymis- ja sopimusmenettelyt**

38 §. *Palveluntuottajia koskevat vaatimukset.* Pykälässä säädetään yleisistä vaatimuksista, jotka koskevat kaikkia valinnanvapauslain mukaisia palveluntuottajia. Säännökset koskevat siten suoran valinnan palveluntuottajia (sosiaali- ja terveyskeskusta ja suunhoidon yksikköä), maakuntien liikelaitoksia, asiakassetelillä palveluja tuottavia ja henkilökohtaisen budjetin mukaisia palveluja tuottavia palveluntuottajia.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Pykälän mukaan jokaisen palveluntuottajan on oltava palveluntuottajalain 10 §:n mukaisessa palveluntuottajien rekisterissä. Palveluntuottajalaissa on säännökset siitä, millä edellytyksillä palveluntuottaja voidaan ottaa mainittuun rekisteriin. Nykyisestä käytännöstä poiketen myös julkisten palveluntuottajien pitää olla lain tarkoittamassa rekisterissä. Palveluntuottajan on lisäksi oltava liittynään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetun lain mukaisten valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen (Kanta-palvelut) käyttäjäksi. Nämä Kansaneläkelaitoksen ylläpitämät Kanta-palvelut käsittävät muun muassa kaikki palveluntuottajat käsittävän potilastietoarkiston, sähköisen lääkemääräyksen ja asiakkaiden käytössä olevan omakannan. Järjestelmää laajennetaan jatkossa siten, että myös sosiaalihuollon asiakastiedot tulevat mukaan Kanta-palveluihin. Lisäksi valinnanvapausmallin edellyttämät asiakkaan valintaan liittyvät palvelut hoidetaan keskitetysti sen kautta siten kuin ehdotetun lain 77 §:ssä säädetään.

Velvollisuus tuottajarekisteriin kuulumisesta ei kuitenkaan koskisi niitä palveluntuottajia, joilla palveluntuottajalain perusteella ei ole rekisteröitymisvelvollisuutta. Tällaisia tuottajia ovat esimerkiksi kuljetuspalvelujen tuottajat, kuten taksirytykset. Samoin kotipalveluihin kuuluvat tukipalvelut voivat joiltain osin olla tällaista, esimerkiksi siivouspalvelut.

39 §. *Suoran valinnan palveluntuottajia koskevat vaatimukset.* Pykälässä olisi 38 §:ää täydentävät vaatimukset suoran valinnan palveluntuottajille. Ehdotettavan pykälän perusteella suoran valinnan palveluntuottajalla on oltava asianmukaiset toimintaedellytykset palvelujen tuottamiseksi. Välttämättömistä toimintaedellytyksistä säädetään palveluntuottajalain 2 luvussa. Nämä ovat välttämättömiä edellytyksiä sille, että tuottaja voidaan hyväksyä palveluntuottajalain 10 §:n mukaiseen rekisteriin. Tämän lisäksi suoran valinnan palveluntuottajalla on oltava palvelujen jatkuvuuden varmistamiseksi riittävä taloudellinen kantokyky. Asiakkaiden palvelukonaisuuksien ja palveluketjujen toteutuminen edellyttää, että palveluntuottajien toiminta toteutuu pitkäjänteisesti ja häiriöttä. Sen lisäksi mitä palveluntuottajalain 2 luvussa ja tämän lain 58 §:ssä säädetään erilaisten selvitysten antamisesta, voidaan näitä tai vastaavia selvityksiä hyödyntää myös arvioitaessa toiminnan harjoittajan vakavaraisuutta. Tarvittaessa voidaan myös pyytää ajantasaisia luottolaitosten antamia selvityksiä yritysten luottokelpoisuudesta selvitykseksi yrityksen tai yhteisön taloudellisesta tilasta. Tietoja voidaan vaatia, jos niillä on merkitystä palveluntuottajan toimituskyvyn arvioinnissa ja vaatimukset ovat oikeassa suhteessa tuotettavan palvelun luonteeseen ja laajuuteen.

Pykälän 2 momentin perusteella suoran valinnan palveluntuottajan on toteutettava 18 §:n 1 momentin 7 kohdassa tarkoitettu sosiaalihuollon ohjaus ja neuvonta siten, että palvelun toteuttaa suoran valinnan palveluntuottajaan palvelussuhteessa oleva henkilöstö. Kun sosiaalihuollon ohjausta ja neuvontaa järjestetään yhteisessä yksikössä terveydenhuollon palvelujen kanssa, tieto kulkee saman yksikön sisällä. Mahdollisimman matala kynnys palveluihin hakeutumisessa vähentää viivettä. Hoidon tarpeen arvioinnin yhteydessä on aina muistettava ottaa huomioon mahdollinen sosiaalipalvelujen tarve. Samassa pisteessä työskentely edistää sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden välistä yhteistyötä ja tietoisuutta toisen sektorin palveluista ja toimintatavoista. Ehdotus edesauttaa uudenlaisten moniammatillisten käytäntöjen luomisessa sekä suoran valinnan palveluntuottajan vastuuta asiakkaan palvelukokonaisuudesta. Tarkoituksena on, että apua tarvitsevaan asiakas saisi samasta pisteestä ja samalla käyntikerralla tietoa tarvitsemistaan sosiaalipalveluista sekä apua ja neuvontaa palveluihin hakeutumisessa.

Pykälän 3 momentin perusteella suoran valinnan palvelujen vastuuhenkilöiden olisi oltava tehtävässä päätoimisesti. Sen vuoksi sosiaali- ja terveyskeskuksessa olisi oltava lääketieteellisestä toiminnasta vastaava lääkäri ja suunhoidon yksikössä hammaslääketieteellisestä toiminnasta

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

nasta vastaava lääkäri, joiden työajan sosiaali- ja terveystieteiden keskuksessa tai suunhoidon yksikössä olisi oltava vähintään 30 tuntia viikossa. Säännöksessä edellytetään vastuuhenkilöltä päätoimisuutta, jotta hän olisi riittävän hyvin perillä palveluntuottajan toiminnasta ja voisi osaltaan varmistua siitä, että asiakkaiden lakisääteiset oikeudet toteutuvat.

40 §. *Suoran valinnan palvelujen kieli.* Pykälässä säädetään suoran valinnan palvelujen järjestämisessä edellytettävästä kielestä. Perussäännökset siitä, milloin palvelut pitää järjestää suomeksi tai ruotsiksi taikka molemmilla kielillä ovat perustuslaissa ja kielilaissa. Lisäksi järjestämislain 6 §:ssä on näitä täydentävä säännös. Nyt ehdotettavassa 40 §:ssä on näitä edelleen täydentävä säännös, jonka mukaan suoran valinnan palveluissa lähtökohtana on palveluyksikön sijaintikunnan kielellinen jaotus. Maakunnan liikelaitoksen ylläpitämissä palveluyksiköissä lähtökohtana olisi kuitenkin maakunnan kielellinen jaotus.

Pykälän 1 momentin mukaan yksityisen suoran valinnan palveluntuottajan on tuotettava palvelut kunnan kielellä toimipisteessä, joka sijaitsee yksikielisessä kunnassa, sekä suomeksi ja ruotsiksi toimipisteessä, joka sijaitsee kaksikielisessä kunnassa. Suoran valinnan palveluntuottajan tulee oma-aloitteisesti huolehtia siitä, että yksityishenkilön kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä. Tämä koskee myös tilanteita, jolloin yksityinen suoran valinnan palveluntuottaja hankkii tuotantovastuulleen kuuluvia palveluja muulta palveluntuottajalta. Myös tällöin asiakkaalla on oikeus käyttää suomea tai ruotsia jos asiakkaan valitseman palveluyksikön on järjestettävä palvelut molemmilla kielillä. Säännöksellä toteutetaan perustuslain 17 §:n ja kielilain mukaista oikeutta saada palveluja omalla äidinkielellä, suomeksi ja ruotsiksi. Kielilain mukaan kunta on kielellisen jaotuksen perusyksikkö. Kuntien kielellisestä asemasta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Kuitenkin eri kielisten palvelujen tarve voi vaihdella kaksikielisissä kunnissa asuinalueiden välillä ja toisaalta erityisesti suurissa kaupungeissa voi olla useita palveluntuottajia, jotka tuottavat palveluja molemmilla kansalliskielillä. Sen vuoksi 2 momentissa ehdotetaan, että maakunta voisi hakemuksesta myöntää yksityiselle suoran valinnan palveluntuottajalle poikkeusluvan velvollisuudesta tuottaa palveluja kaksikielisessä kunnassa sekä suomeksi että ruotsiksi. Edellytyksenä olisi kuitenkin, että palveluntuottajan toimipisteen sijaintialueella olisi asiakkaiden yhdenvertaisesti saavutettavissa muita suoran valinnan palveluntuottajien toimipisteitä siten, että asiakas voisi saada palvelut omalla kielellään ja käyttää valinnanvapauttaan. Asiakkaalla olisi tällöin aina mahdollisuus valita palveluntuottaja myös kieliperusteella. Yhdenvertaisella saavutettavuudella tarkoitettaisiin sitä, että sekä suomen että ruotsin kielellä olisi saatavilla palveluja yhdenvertaisesti esimerkiksi palveluihin pääsyn välimatkojen suhteen. Lisäksi myös toista kieltä käyttävillä tulisi olla yhdenvertaisesti mahdollisuus valita eri tuottajien välillä. Myöntäessään poikkeusluvan suoran valinnan palveluntuottajalle maakunta olisi varmistettava, että toimipisteen sijaintialueella on asiakkaiden yhdenvertaisesti saavutettavissa muita suoran valinnan palveluntuottajien toimipisteitä siten, että asiakas voi saada palvelut omalla kielellään ja käyttää valinnanvapauttaan. Omakielisten palveluiden ja valinnanvapauden toteutumisen arvioimiseksi poikkeuslupamenettelyn yhteydessä maakunta voisi pyytää lausunnon alueen vähemmistökielen vaikuttamistoimielimeltä.

Pykälän 3 momentin mukaan maakunta voisi myös peruuttaa myöntämänsä poikkeusluvan suoran valinnan palveluntuottajalle. Peruuttamisen olisi mahdollista, jos luvan myöntämisen jälkeen toimipisteen sijaintialueen olosuhteet muuttuvat siten, etteivät suoran valinnan palvelut ole asiakkaiden yhdenvertaisesti saavutettavissa molemmilla kansalliskielillä ja niin, että asiakas voi käyttää valinnanvapauttaan.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Maakunnan päätökseen koskien poikkeuslupaa tai sen peruuttamista voisi hakea muutosta maakuntalain mukaisella maakuntavalituksella.

Pykälän 4 momentin mukaan oikeudesta käyttää saamen kieltä suoran valinnan palveluissa sovellettaisiin mitä säädetään järjestämislain 6 §:n 1 momentissa. Järjestämislain 6 §:n 1 momentin mukaan asiakkaalla on oikeus käyttää saamen kieltä saamelaisten kotiseutualueella tuotettavissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa sekä Lapin maakunnan alueella sellaisissa sosiaali- ja terveystalvissa, joita tuotetaan vain kotiseutualueen ulkopuolella sijaitsevissa toimipisteissä. Saamen kielilaissa säädetään oikeudesta tulla kuulluksi ja saada toimituskirjansa saamen kielellä. Maakunnan liikelaitoksen tuottamissa suoran valinnan palveluissa noudatetaan mitä kielellisistä oikeuksista säädetään järjestämislain 6 §:ssä.

41 §. *Asiakassetelin ja henkilökohtaisen budjetin perusteella annettavien palvelujen kieli.* Maakunnan liikelaitoksella on käytettävä lain 24 – 26 §:ien perusteella asiakasseteliä ja 27 – 31 §:ien perusteella henkilökohtaista budjettia palvelujen tuottamisessa. Asiakassetelipalvelujen ja henkilökohtaisella budjetilla annettavien palvelujen tuottajat ovat yksityisiä yrityksiä, yhteisöjä ja ammatinharjoittajia. Pykälässä säädetään maakunnan velvollisuudesta ottaa huomioon kielellisten oikeuksien toteutuminen asiakassetelipalveluissa ja henkilökohtaisen budjetin perusteella annettavissa palveluissa.

Pykälän 1 momentin mukaan asiakkaiden kielellisten oikeuksien toteuttamiseksi maakunnan liikelaitoksen on mahdollisuuksien mukaan huolehdittava siitä, että myös asiakassetelin ja henkilökohtaisella budjetin perusteella voi saada palveluja maakunnan kielellä, suomeksi, ruotsiksi tai molemmilla, siten että asiakkaan valinnanvapaus toteutuu. Säännöksen perusteella kaksikielisen maakunnan on aktiivisesti pyrittävä saamaan asiakassetelin ja henkilökohtaisen budjetin perusteella toteutettavien palvelujen tuottajiksi myös maakunnan vähemmistökielillä toimivia palveluntuottajia. Maakunta ei voi kuitenkaan edellyttää, että palveluntuottajalla on kyky toimia suomeksi ja ruotsiksi. Maakunta ei voi myöskään jättää hyväksymättä asiakassetelipalvelujen tuottajaa sillä perusteella, että palveluja tuotetaan vain toisella kansalliskielellä.

Palveluntuottajan velvollisuuksista säädetään pykälän 2 momentissa. Sen mukaan palvelut tuotetaan suomen tai ruotsin kielellä tai molemmilla. Se mitä kieltä palveluntuottajan palveluissa käytetään, perustuu kuitenkin tuottajan omaan valintaan. Palveluntuottajalla ei ole velvollisuutta tuottaa palveluja molemmilla kansalliskielillä, vaikka se toimisi kaksikielisessä maakunnassa tai kunnassa.

Jotta asiakas voi ottaa huomioon palvelun kielen, se on ilmoitettava asiakkaalle ennen palvelujen antamista. Asiakassetelipalveluntuottajan on lisäksi ilmoitettava palvelujen kielestä julkisessa tietoverkossa (internetissä). Jos palveluntuottaja ilmoittaa antavansa palveluja suomeksi ja ruotsiksi, asiakkaalla on säännöksen mukana oikeus valita kumpaa kieltä hän käyttää palvelutilanteessa. Palveluntuottaja, joka on ilmoittanut antavansa palveluja molemmilla kielillä, on sen mukaisesti aina velvollinen antamaan palveluja kummallakin kielellä.

42 §. *Maakunnan asettamat ehdot palveluntuottajille.* Pykälän perusteella maakunta voi asettaa 38—41 §:ssä todettujen lakisääteisten vaatimusten lisäksi muita ehtoja suoran valinnan palveluntuottajille sekä asiakasselillä ja henkilökohtaisella budjetilla annettavan palveluntuottajille. Ehdot voivat koskea palvelujen laatua, palvelutuotannon voimavaroja ja palvelujen saatavuutta sekä palveluketjuja ja palvelujen yhteensovittamista koskevia sekä muita palvelujen tuottamiseen liittyviä vaatimuksia, joilla turvataan väestön palvelutarpeita vastaavat riittävät sosiaali- ja terveystalvut ja edistetään väestön terveyttä ja hyvinvointia sekä palvelujen

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

yhdenvertaista saatavuutta maakunnassa tai jotka muutoin ovat tarpeen maakunnan järjestämisvastuun toteuttamisessa.

Palvelujen laatua ja saavutettavuutta koskevat vaatimukset voivat koskea muun muassa laatu- ja mittareiden käyttöä ja niiden perusteella määriteltä vähimmäistasoa, palvelutoiminnan henkilöstömitoitusta ja vastaanottoaikoja. Järjestämislain 23 §:n mukaan palvelujen toteutuksessa on noudatettava maakunnan määrittelemiä palvelukokonaisuuksia ja palveluketjuja. Samoin palveluntuottajien on toimittava asiakaskeskeisen integraation edellyttämässä yhteistyössä toistensa kanssa ja sovitettava tämän käytännön toteuttamisesta. Maakunnan asettamissa ehdoissa palveluketjuja ja palvelukokonaisuuksia koskevat ehdot voivat tarkentaa palveluntuottajan järjestämislain 23 §:n mukaista velvoitetta. Ehdot voivat tarkentaa, millä tavalla tuottajan on omien palveluidensa osalta tuotettava osa palveluiden kokonaisuudesta maakunnan asiakas- tai väestöryhmälle määrittelemissä palveluketjuissa ja palvelukokonaisuuksissa. Palveluiden yhteensovittamisen ehdot voivat liittyä tarkemmin tapoihin, joilla yhteistyö ja palveluiden yhteensovittaminen toteutuu määritellyissä palveluketjuissa ja palvelukokonaisuuksissa. Yhteensovittamisen ehdoissa voidaan myös määrittää kriteerejä yksittäisten asiakkaiden palvelusuunnitelman mukaisesti palveluiden yhteensovittamiseen. Tuottajien velvollisuudesta noudattaa maakunnan palvelukokonaisuuksia ja -ketjuja sekä toteuttaa palvelut asiakkaan palvelusuunnitelman mukaan säädetään järjestämislain 23 §:ssä. Kukin maakunta voi määrittellä vaatimuksia alueen väestön, olosuhteiden ja elinkeinorakenteen tarpeita vastaavasti.

Muut palvelujen tuottamiseen liittyvät ehdot voivat puolestaan koskea esimerkiksi tuotannon ohjausta ja valvontaa sekä palveluihin liittyvää tietotuotantoa. Näillä ehdoilla maakunta voi osaltaan varmistaa mahdollisuutensa seurata ja ohjata palveluntuottajien toimintaa ja sitä kautta varmistua että toiminta on kokonaisuudessaan asianmukaista.

Pykälän 2 momentin mukaan palveluntuottajan on täytettävä maakunnan asettamat ehdot lain mukaisia palveluja tuottaessa. Ehdot on laadittava siten, että ne ovat palvelujen tuottajien näkökulmasta yhdenmukaisia kaikille samanlaisten palvelujentuottajille. Tämän mukaisesti yrityksille, muille yhteisöille ja ammatinharjoittajille asetettavien vaatimusten pitää olla samanlaisissa palveluissa samanlaisia. Säännöksen tavoitteena on tältä osin varmistaa tuottajien syrjimätön kohtelu. Syrjimättömyyden ja tasapuolisuuden ohella maakunnan olisi ehtoja asettaessaan huomioitava myös suhteellisuusperiaate siten, että palvelujen tarjoajina voivat toimia myös pienemmät yritykset ja järjestöt.

Pykälän 3 momentin mukaan maakunta voisi päättää, että suoran valinnan palveluntuottajille asetettu 1 momentissa tarkoitettu ehto koskee vain tietyllä maakunnan alueella toimivia sosiaali- ja terveyskeskuksia tai suunhoidon yksiköitä tai maakunnan määrittelemiä palveluja. Maakunta voisi edellyttää tietyllä maakunnan alueella olevia suoran valinnan palveluntuottajia esimerkiksi ottamaan erityisesti maahanmuuttajien tarpeet huomioon palveluja annettaessa, jos kyseisen alueen asiakkailla on tällaisia tarpeita.

43 §. *Palveluntuottajien ehtoja koskeva hallintopäätös.* Pykälän 1 momentin mukaan maakunnan on tehtävä hallintopäätös niistä ehdoista, joita maakunta asettaa pykälän perusteella suoran valinnan palvelujentuottajille taikka asiakasselillä tai henkilökohtaisella budjetilla annettavan palveluntuottajille. Hallintopäätös on tehtävä 42 §:n mukaisista ehdoista Kun maakunnan määrittelemät ehdot vahvistetaan hallintopäätöksellä, tämä mahdollistaa samalla vaatimusten lainmukaisuuden tehokkaan kontrollin. Maakunnan hallintopäätöksestä voi valittaa hallinto-oikeuteen, jolloin päätöksen lainmukaisuus tulee tuomioistuimen ratkaistavaksi. Maakunta voi muuttaa hallintopäätöstä ja sen mukaisia ehtoja. Edellytyksenä muutokselle on kui-

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

tenkin oltava asianmukaiset perusteet. Sen vuoksi 1 momentissa todetaan, että muutoksen on oltava tarpeen lainsäädännön muutoksen taikka maakunnan järjestämisvastuun tai järjestämislain 14 §:n mukaisen palvelustrategian toteuttamiseksi.

Maakunnan päätöksen avoimuuden ja julkisuuden varmistamiseksi pykälän 2 momentissa edellytetään lisäksi, että vaatimusten on oltava julkisesti saatavilla julkisessa tietoverkossa.

44 §. *Palveluntuottajien kohtelun periaatteet.* Pykälässä säädetään palveluntuottajien kohtelun periaatteista. Maakunnan on kohdeltava kaikkia palveluntuottajia yhdenvertaisesti ja syrjimättömästi. Säännös koskee sekä tilannetta, jossa maakunta hyväksyy suoran valinnan palveluntuottajia, sosiaali- ja terveyskeskuksia ja suunhoidon yksiköitä, että hyväksymisen jälkeistä palvelutuotantoa. Samoin muussa toiminnassa, kuten asiakassetelipalveluissa ja henkilökohtaisen budjetin määrittelyissä, on toimittava tavalla, joka varmistaa tuottajien yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden.

Maakunnan toiminnassa on myös toimittava avoimesti ja suhteellisuusperiaatteen mukaisesti. Julkisten tietojen on oltava kaikkien helposti saatavilla. Suhteellisuusperiaate edellyttää, että viranomaisen toiminnan on kaikin osin oltava asianmukaista, tarpeellista ja oikein mitoitettua. Maakunta ei saa asettaa palveluntuottajille vaatimuksia, jotka eivät ole tarpeellisia palvelutuotannolle. Vaatimukset eivät myöskään saa olla ylimitoitettuja toiminnan tavoitteeseen ja lainsäädännössä asetettuihin vaatimuksiin nähden.

45 §. *Ilmoittautuminen suoran valinnan palvelun ja asiakassetelipalvelun tuottajaksi.* Pykälässä säädetään palveluntuottajan ilmoittautumisesta suoran valinnan palvelun ja asiakassetelipalvelun tuottajaksi. Säännöksessä lähdetään siitä, että palveluntuottaja, joka täyttää 38—41 §:n mukaiset vaatimukset ja 42 §:n mukaiset ehdot, voi ilmoittautua suoran valinnan palvelun tai asiakassetelipalvelun tuottajaksi. Palveluntuottaja voi tehdä ilmoituksen yhdestä tai useammasta palveluyksiköstä samalla kertaa. Ilmoittautuminen tehdään maakunnalle. Keskeinen edellytys on 38 §:n mukaisesti, että palveluntuottaja on lupaviranomaisen tuottajarekisterissä. Lisäksi tuottajan on oltava liittynään Kanta-palvelujen käyttäjäksi. Maakunnan on hyväksyttävä tuottaja ja sen palveluyksiköt ilmoituksen perusteella suoran valinnan palvelujen tuottajaksi ja asiakassetelipalveluntuottajaksi, jos tuottaja sen lisäksi täyttää lainsäädännössä mahdollisesti olevat muut vaatimukset. Lainsäädännöstä tulee muun muassa vaatimus suoran valinnan palvelujen laajuudesta (palveluvalikoimasta). Maakunta voi puolestaan päättää 18 §:n 2 momentin ja 4 momentin mukaisista suoran valinnan palveluihin kuuluvista terveydenhuollon ammattihenkilöiden konsultaatioista ja avovastaanotoista sekä 42 §:n mukaisesti palvelujen laatua ja saatavuutta koskevista lisävaatimuksista. Näiden maakunnan määrittelemien vaatimusten pitää olla 44 §:n mukaisesti yhdenmukaisia kaikille samanlaisia palveluja tuottaville tahoille.

Pykälän 1 momentin mukaan ilmoituksessa on oltava palveluntuottajan nimi, henkilötunnus tai yritys- ja yhteisötunnus sekä yhteystiedot ja sitoumus siitä, että tuottaja noudattaa tässä laissa, järjestämislaissa sekä muualla lainsäädännössä palvelujen tuottamiselle säädettyjä sekä maakunnan määrittelemiä palvelujen vaatimuksia. Ilmoitusmenettelyn lähtökohtana on, että ilmoitukseen sisällytetään vain hyväksymisen kannalta tarpeelliset ja välttämättömät tiedot. Tämän mukaisesti ilmoituksessa ei tarvitse olla niitä tietoja, joiden perusteella tuottajan toiminta on merkitty palveluntuottajalain 10 §:n mukaiseen rekisteriin. Tältä osin riittää selvitys siitä, että tuottaja on merkitty rekisteriin.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Koska palveluntuottajaksi ilmoittautuvalla voi olla myös sellaista palvelutoimintaa, joka ei kuulu suoran valinnan palveluihin tai asiakassetelipalveluihin, on ilmoituksessa oltava myös eräitä muita tietoja. Näistä säädetään 2 momentissa. Tiedot pitää ilmoittaa vain siltä osin kuin ne poikkeavat tuottajarekisterissä olevista tiedoista. Ilmoitukseen sisällytettäviä tietoja ovat kohdan 1 mukaan palveluyksikön nimi ja yhteystiedot. Nämä tiedot koskevat suoran valinnan palvelujen tai asiakassetelipalvelujen kokonaisuutta silloin, kun palveluyksiköllä on useita toimipisteitä.

Kohdan 2 mukaan ilmoituksessa on oltava suoran valinnan palveluja antavien palveluyksiköiden (sosiaali- ja terveyskeskusten ja suunhoidon yksiköiden) tai asiakassetelipalveluja antavien toimipisteiden sijainti ja yhteystiedot. Jos valinnanvapauspalveluja tuotetaan myös kiinteän toimipisteen ulkopuolella, on ilmoitukseen sisällytettävä myös tiedot siitä maantieteellisestä alueesta, jolla valinnanvapauspalveluja on saatavissa. Siltä osin kuin palveluja on saatavissa tietoverkkojen välityksellä, on näin toteutettavista palveluista oltava tieto ilmoituksessa.

Kohdan 3 mukaan on ilmoitettava palveluyksikön tuottamat palvelut. Suoran valinnan palveluntuottajan palveluyksikön toimipisteet voivat tuottaa vain suoran terveydenhuollon palveluja (suunhoidon yksikkö), vain sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja (sosiaali- ja terveyskeskus) tai molempia. Tieto on tarpeen asiakkaille palveluyksikköä ja sen toimipistettä valittaessa ja maakunnille niiden välittäessä asiakkaiden valintatietoja tuottajille.

Kohta 4 koskee tietoa siitä, mikä osa palveluista arvioidaan tuotettavan omana toimintana ja mikä osa hankitaan muilta palveluntuottajilta. Jos palveluyksikkö tai sen toimipiste hankkii tai arvioi osan palveluista sopimuksin tai muulla tavalla muilta palvelujen tuottajilta, ilmoituksessa on ilmoitettava nämä palvelut ja niiden osuus kokonaisuudesta. Ilmoituksessa on oltavat arvio niistä palveluista, jotka palveluntuottaja hankkii sopimusperusteisesti ja näiden osuus palveluista.

Kohdan 5 mukaan palveluntuottajan olisi ilmoitettava muut palvelut, joilta palveluntuottajan on tarvittaessa tarkoitus hankkia palveluja. Tämän tiedon perusteella maakunta voisi arvioida, täyttääkö palveluntuottajan toiminta palvelujen tuottamiselle säädetyt edellytykset.

Kohdan 6 perusteella maakunnalle on ilmoitettava palvelutoimintaan osallistuvan henkilöstön määrä ja koulutus. Jos palveluyksiköllä on useita toimipisteitä, tieto on ilmoitettava erikseen kustakin toimipisteestä. Henkilöstöä koskevat tiedot ovat tarpeen, jotta maakunta voi arvioida täyttyvätkö palvelutuotannolle lakisääteiset tai maakunnan asettamat vaatimukset. Tiedon perusteella voidaan varmistaa, että ammattitaitoista henkilöstöä on riittävästi kaikkiin niihin palveluihin, jotka kuuluvat suoran valinnan palveluihin tai asiakassetelipalveluihin. Palvelutoimintaan osallistuvan henkilöstön määrä on ilmoitettava myös siltä osin kuin palveluja hankitaan sopimusperusteisesti toiselta palveluntuottajalta. Mikäli osa palveluista toteutetaan antamalla asiakkaalle asiakasseteli, siltä osin palvelutoimintaan osallistuvan henkilöstön tietoja ei ole tarpeen ilmoittaa. Perusteena tälle on se, että asiakasseteliä käyttävä asiakas voi valita minkä tahansa palveluntuottajan, jonka jokin maakunta on hyväksynyt. Sen vuoksi sosiaali- ja terveyskeskuksella tai suunhoidon yksiköllä ei voi olla ennakoon tietoa asiakassetelillä palveluja antavien tuottajien henkilöstöstä.

Lisäksi ilmoituksessa on 7 kohdan mukaisesti oltava yhdys henkilön nimi sekä hänen yhteystiedot.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Pykälän 3 momentin perusteella ilmoitus on toimitettava maakunnalle sähköisesti lain 77 §:n 1 momentissa tarkoitettua tiedonhallintapalvelua käyttäen.

Pykälän 4 momentin perusteella sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella voidaan tarvittaessa antaa tarkempia säännöksiä ilmoitettavista tiedoista. Tarkemmat tiedot voivat koskea esimerkiksi palvelutoimintaan osallistuvan henkilöstön koulutustietojen ilmoittamista. Lisäksi asetuksessa voi olla tarkempia säännöksiä maakunnalle tehtävän sähköisen ilmoituksen tietoteknisistä vaatimuksista. Tietoteknisillä vaatimuksilla voidaan varmistaa ilmoittajan ja vastaanottajan tietotekninen yhteentoimivuus.

46 §. *Hyväksyminen suoran valinnan palvelun ja asiakassetelipalvelun tuottajaksi.* Pykälässä säädetään tuottajan hyväksymisestä suoran valinnan palvelun ja asiakassetelipalvelun tuottajaksi. Sen 1 momentin mukaan maakunta hyväksyy suoran valinnan palvelun ja sen palveluyksiköt sekä asiakassetelipalveluntuottajan 45 §:ssä tehdyn ilmoituksen perusteella. Maakunta hyväksyy samalla, että suoran valinnan palveluntuottaja tai asiakassetelipalveluntuottaja hankkii palveluja ilmoittamiltaan palveluntuottajilta. Kukin maakunta hyväksyisi alueellaan olevat sosiaali- ja terveyskeskukset ja suunhoidon yksiköt. Siten suoran valinnan palveluntuottajan, jolla on useita toimipisteitä (sosiaali- ja terveyskeskuksia tai suunhoidon yksiköitä) useassa maakunnassa, tulisi tehdä ilmoitus kunkin sosiaali- ja terveyskeskuksen tai suunhoidon yksikön sijaintimaakuntaan. Maakunta voi hylätä palveluntuottajan pääsyn suoran valinnan palvelujen tai asiakassetelipalvelun tuottajaksi vain, jos tuottaja ei täytä lakisääteisiä tai maakunnan määrittelemiä vaatimuksia. Maakunnan mahdollisuudesta määritellä palveluntuottajia koskevia vaatimuksia säädetään 42 §:ssä. Hylkäyksen voi tehdä myös sillä perusteella, että ilmoitus on ollut puutteellinen eikä ilmoittaja täydennä ilmoitusta täydennykselle asetetussa määräajassa. Maakunnan on aina annettava kohtuullinen aika puutteellisen ilmoituksen täydentämiselle. Maakunnan tekemä päätös on valituskelpoinen hallintopäätös. Hyväksymisen peruuttamisesta säädetään 47 §:ssä.

Pykälän 2 momentin mukaan maakunta voisi ennen hyväksymispäätöstä tarkastaa suoran valinnan palveluntuottajan ja sen palveluyksiköiden toiminnan ja toimitilat. Tarkastusta ei kuitenkaan saisi suorittaa pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyissä tiloissa. Perustuslaissa turvattu kotirauhan suoja ei ulotu liikehuoneistoihin tai vastaaviin yritysten tiloihin. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että viranomaisten tarkastusvaltuuksia koskevan lainsäädännön on oltava riittävän täsmällistä ja tarjottava riittävät takeet väärinkäytöksiä vastaan. Lainsäädännön on sisällettävä tämän toteuttamiseksi riittävät takeet oikeudenmukaisesta menettelystä ja muusta oikeusturvasta. Tarkastuksilla ei saa puuttua mielivaltaisesti tai suhteettomasti oikeushenkilöiden yksityisen toiminnan piiriin (PeVL 5/2010 vp. s. 2 ja 3).

Hyväksyminen edellyttää käytännössä eräitä viranomaistietoja, joita ei ole 45 §:n mukaisessa ilmoituksessa. Pykälän 3 momentin perusteella maakunnan on hankittava tällaiset tiedot viranpuolesta. Maakunnalla on säännöksen mukaan oikeus saada tällaiset tuottajan hyväksymisen edellytysten täyttymisen arvioinnin välttämättä edellyttämät tiedot, jotka koskevat tuottajan taloutta ja toimintaa sekä tässä laissa tarkoitettuja taloudellisia ja toiminnallisia edellytyksiä tuottaa suoran valinnan palveluita. Maakunnalla olisi oikeus saada tiedot maksutta ja salassäilytossäännösten estämättä muilta viranomaisilta. Näitä tietoja voivat olla esimerkiksi tuottajarekisterissä ja kaupparekisterissä olevat tiedot. Muut viranomaiset voivat luovuttaa tiedot maakunnalle teknisen käyttöyhteyden välityksellä.

Pykälän 4 momentissa on määräaika, jonka kuluessa maakunnan on tehtävä päätös tuottajan hyväksymisestä. Määräaika on neljä viikkoa siitä, kun ilmoitus saapui maakunnalle. Jos ilmoi-

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

tus on puutteellinen, määräaika lasketaan siitä, kun maakunta on saanut kaikki 45 §:ssä edellytetyt tiedot.

Maakunnan päätökseen koskien palveluntuottajan hyväksymistä voisi hakea muutosta valittamalla hallintolainkäyttölain mukaisesti.

47 §. Hyväksymisen peruuttaminen. Pykälässä säädetään perusteista, joiden mukaan maakunnan on peruutettava hyväksyminen suoran valinnan palvelujen tuottajaksi tai sen palveluyksiköksi taikka asiakassetelipalveluntuottajaksi. Hyväksymisen voisi peruuttaa kunkin sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön sijaintimaakunta, joka on tehnyt myös hyväksymispäätöksen. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että jos suoran valinnan palveluntuottaja tai sen 53 §:ssä tarkoitettu alihankkija taikka asiakassetelipalveluntuottaja tai sen alihankkija ei täytä enää 38–42 §:issä säädettyjä toimintaedellytyksiä tai jos palvelujen laadussa on muita asiakas- tai potilasturvallisuuden vaarantavia puutteita, maakunnan olisi asetettava palveluntuottajalle 80 §:ssä tarkoitettu riittävä määräaika asian korjaamiseksi. Jos palveluntuottaja ei ole korjannut puutteita, rikkomuksia tai laiminlyöntejä asetetussa määräajassa, maakunnan olisi peruutettava antamansa hyväksyntä. Jos palveluntuottajalla on useita palveluyksiköitä, mahdollinen puute voi koskea vain yhtä palveluyksikköä tai palveluntuottajan koko toimintaa. Sen vuoksi hyväksynnän peruuttaminen voi kohdistua palveluntuottajan koko toiminnan sijasta myös yksittäiseen palveluyksikköön. Määrättäessä määräaika puutteen korjaamiselle on otettava huomioon se, miten vakavasta puutteesta on kysymys. Perustuslakivaliokunta on katsonut, ettei viranomaisille lähtökohtaisesti kuuluvien hallintotehtävien hoitaminen kuulu perustuslain 18 §:n 1 momentissa turvatun elinkeinovapauden piiriin (PeVL 40/2002 vp). Valiokunta on tällöin kuitenkin pitänyt viranomaisorganisaatioon kuulumattoman yksityisen toimijan oikeuksia ja velvollisuuksia koskevan sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta välttämättömänä, että hyväksynnän peruuttamismahdollisuus sidotaan vakaviin tai olennaisiin rikkomuksiin tai laiminlyönteihin sekä siihen, että yksityiselle toimijalle annetut huomautukset ja varoitukset eivät ole johtaneet toiminnassa esiintyneiden puutteiden korjaamiseen (PeVL 20/2006 vp).

Maakunnan olisi peruutettava hyväksyntä myös, jos palveluntuottaja ei ole enää palveluntuottajarekisterissä, valvontaviranomainen on kieltänyt tuottajan toiminnan, tuottaja on mennyt konkurssiin taikka asiakas- tai potilasturvallisuuteen kohdistuu välitön vakava vaara. Kaikissa näissä tilanteissa tuottajan toimintamahdollisuudet ovat käytännössä päättyneet. Tuottajan konkurssitilanteessa voi kuitenkin olla mahdollista, että konkurssipesä jatkaa toimintaa. Tällaisessa tilanteessa maakunnan on arvioitava edellytykset toiminnan jatkamiselle siihen saakka, kunnes asiakkaat ovat esimerkiksi siirtyneet toisen suoran valinnan palveluntuottajan asiakkaiksi.

Pykälän 2 momentin perusteella palveluntuottajan hyväksyntä peruutetaan myös tuottajan ilmoituksesta tai jos tuottaja lopettaa suoran valinnan palvelujen tai asiakassetelipalvelun tuottamisen. Suoran valinnan palvelujen tuottaminen voidaan käytännössä lopettaa aikaisintaan 52 §:ssä säädetyn irtisanomisajan jälkeen. Irtisanomisaika on kuusi kuukautta.

Maakunnan päätökseen peruuttaa palveluntuottajan hyväksyminen voisi hakea muutosta valittamalla hallintolainkäyttölain mukaisesti.

48 §. Sopimus suoran valinnan palveluntuottajan kanssa. Pykälässä säädetään maakunnan ja suoran valinnan palveluntuottajan välisestä sopimuksesta. Sopimus pitäisi tehdä ennen palvelutuotannon aloittamista ja se koskisi 43 §:n mukaisen hallintopäätöksen ja 46 §:n mukaisen

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

hyväksymisen tuottajakohtaisesta soveltamisesta. Palvelutuotannon aloittaminen edellyttää maakunnan hyväksymisen lisäksi sopimusta eräistä toimintaan liittyvistä käytännön järjestelyistä, jotka määriteltäisiin sopimuksessa. Sopimusmenettelyssä ei voida sopia asioista, joista maakunnan on tehtävä 43 §:n mukainen hallintopäätös. Sopia ei voi myöskään asioista, jotka rajoittaisivat asiakkaiden oikeuksia tai jotka muutoinkaan eivät ole sopimusvapauden piirissä.

Sovittavia asioita voisivat olla muun muassa sosiaali- ja terveyskeskuksen tai suunhoidon yksikön toiminnan aloittamisen ajankohta. Tietoa aloitusajankohdasta tarvitaan muun muassa asiakkaiden valitessa palveluntuottajan. Samoin liittyminen valtakunnallisiin tietojärjestelmäpalveluihin edellyttää tietoa siitä, milloin palvelutoimintaa koskevien tietojen on oltava tuottajan käytettävissä. Sovittaessa palvelutuotannon aloittamisen ajankohdasta, ratkaisevaa on tuottajan halu ja mahdollisuudet käynnistää toiminta. Maakunnan hyväksyttyä suoran valinnan palveluntuottajan, se ei voi määritellä yksipuolisesti palvelutuotannon aloittamisen ajankohtaa.

Toinen esimerkki sovittavista asioista on se, miten palveluntuottaja varmistaa palvelujen tuotannon häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut. Koska ehdotuksen mukaan perustason palvelut, erityisesti terveyspalvelut, siirtyvät yksityisoikeudellisten yhtiöiden, yhteisöjen ja ammatinharjoittajien tuotantovastuulle, riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut voidaan turvata häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa vain siten, että samat toimijat huolehtivat palveluista kaikissa tilanteissa.

Normaaliolojen häiriötilanteet ovat tapahtumia tai tilanteita, jotka sattuvat odottamatta tai äkillisesti ja jotka voivat aiheuttaa muutoksia yhteiskunnan toimintaan tai väestön turvallisuuteen. Tällaisia häiriötilanteita ovat muun muassa myrskyt, sähkökatkot, onnettomuudet ja tulvat. Tilanteet voivat vaatia erityisiä toimia myös valtion johdolta ja viranomaisilta. Poikkeusolot ovat tilanteita, jotka on mainittu valmiuslaissa (1552/2011) ja puolustustilalaissa. Valtioneuvosto julistaa poikkeusolot, joka edellyttää, ettei tilanteen hallitseminen ole mahdollista viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin tai voimavaroin. Poikkeusolojen aiheuttaja voi olla esimerkiksi sota tai sodan uhka, suuronnettomuus tai väestön toimeentulon vakava häiriintyminen. Valmiuslain 2 §:ssä on mainittu tarkat määritelmät poikkeusoloille.

Sosiaali- ja terveyskeskusten ja suunhoidon yksiköiden on kyettävä vastaamaan lainsäädännön mukaisen palvelutoiminnan jatkuvuudesta myös tällaisissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Jotta tämä voi käytännössä toteutua, on palveluntuottajan suunniteltava, miten toiminta hoidetaan kaikissa tilanteissa. Jos häiriötilanteiden ja poikkeusolojen aikaisen toiminnan varmistaminen edellyttää sopimuksia muiden tuottajien kanssa, on tuottajan esitettävä selvitys tällaisista tuottajien välisistä sopimuksista.

Maakunnan ja palveluntuottajan välinen sopimus on lähtökohtaisesti hallintosopimus. Sen vuoksi pykälän 2 momentin perusteella sopimusta koskevat riita-asiat käsitellään hallintoriita-asiana siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

49 §. *Palveluntuottajan ilmoitus sitoutumisesta palvelun tuottamista koskeviin ehtoihin.* Pykälässä säädettäisiin asiakassetelipalveluntuottajan ja henkilökohtaisella budjetilla annettavien palvelujen tuottajan sitoutumisesta palvelun tuottamista koskeviin ehtoihin. Näiden tuottajien kanssa maakunta ei tekisi etukäteen sopimusta palvelujen tuottamisesta. Sopimussuhde maakunnan ja palveluntuottajan välille syntyisi, kun palveluntuottaja sitoutuu asiakkaan vastaanotettuaan palvelun tuottamista koskeviin ehtoihin. Kun palveluntuottaja vastaanottaa asiakassetelin saaneen asiakkaan, asiakassetelipalveluntuottajan on pykälän 1 momentin mukaan

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

ilmoitettava sitoutuvansa palvelun tuottamista koskeviin ehtoihin ja palvelun tuottamiseen määritellyllä korvauksella asiakassuunnitelman mukaisesti maakunnan liikelaitokselle, joka on antanut asiakkaalle asiakassetelin. Asiakassetelin on voinut myöntää asiakkaalle maakunnan liikelaitos sen tuotantovastuulle kuuluvissa palveluissa, miltä osin asiakassetelistä säädetään 5 luvussa.

Vastaavasti pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että kun palveluntuottaja vastaanottaa henkilökohtaisen budjetin saaneen asiakkaan, palveluntuottajan on ilmoitettava sitoutuvansa palvelun tuottamista koskeviin ehtoihin ja palvelun tuottamiseen asiakassuunnitelman mukaisesti maakunnan liikelaitokselle, joka on myöntänyt asiakkaalle henkilökohtaisen budjetin.

50 §. Luettelo palveluntuottajista. Pykälän perusteella maakunnalla on velvollisuus ylläpitää luettelo suoraa valinnan palvelun ja asiakassetelipalvelun tuottajista. Luettelon perusteella asiakkailla on mahdollisuus saada valinnan edellyttämät tiedot vaihtoehtoisista palveluntuottajista. Luettelo suoraa valinnan palvelun ja asiakassetelipalvelun tuottajista on ylläpidettävä julkisessa tietoverkossa. Käytännössä suoraa valinnan palvelun ja asiakassetelipalvelun tuottajia koskeva luettelo toteutetaan valtakunnallisena siten, että maakunnat toimittavat siihen kaikkien hyväksytyjen tuottajien tiedot. Julkisen tietoverkon lisäksi maakunnan on annettava asiakkaan pyynnöstä tieto luettelossa olevista palvelujen tuottajista myös suullisesti tai kirjallisesti. Näin varmistetaan, että kaikilla asiakkailla, myös niillä, jotka eivät käytä tietokonetta ja internetiä, on mahdollisuus tehdä informoitu valinta palveluntuottajasta.

Luettelossa on oltava asiakkaan valinnan kannalta keskeiset tiedot. Näitä ovat muun muassa palveluyksikön ja sen toimipisteiden nimet, toimipisteistä saatavissa olevat palvelut, toimipisteiden sijainti- ja yhteystiedot, palveluyksikön ja sen toimipisteiden vastuuhenkilöt yhteystietoineen sekä tiedot palvelujen saatavuudesta.

51 §. Suoran valinnan palveluissa noudatettava sopimus ja sopimuksen muuttaminen. Pykälän 1 momentin mukaan yksityisen suoraa valinnan palveluntuottajan ja maakunnan on tehtävä 48 §:ssä tarkoitettu sopimus maakunnan alueella olevista sosiaali- ja terveyskeskuksista tai suunhoidon yksitöistä ennen niiden toiminnan aloittamista.

Mikäli palveluntuottajalla on useita toimipisteitä maakunnan alueella, voidaan näiden osalta tehdä yksi sopimus. Jos tällaisessa tilanteessa toimipisteiden välillä on eroja, voidaan toimia joko niin, että näissä tapauksissa tehdään erilliset sopimukset tai niin, että yhdessä maakunnallisessa sopimuksessa todetaan toimipisteiden väliset erot. Eroja toimipisteiden välillä voi olla esimerkiksi maantieteellisen sijainnin perusteella.

Maakuntien välillä voi olla 18 §:n 2 momentin ja 4 momentin perusteella eroja suoraa valinnan palveluissa, koska maakunta voi päättää, mitä terveydenhuollon ammattihenkilöiden konsultaatioita ja avovastaanottoja suoraa palveluihin kuuluu. Pykälän 1 momentin mukaan tällaisessa tilanteessa yksityisellä suoraa valinnan palveluntuottajalla ei ole velvollisuutta tuottaa palveluyksikössään muita palveluja kuin niitä, joiden tuottamisesta on sovittu palveluyksikön sijaintimaakunnan kanssa. Jos toimipisteen asiakkaaksi tulee henkilö, jonka kotikunnan mukainen maakunta on päättänyt 18 §:n 2 momentin ja 4 momentin perusteella toimipisteen sijaintimaakuntaan nähden erilaisesta palveluvalikoimasta, ei tuottaja ole velvollinen tuottamaan näitä erilaisia palveluja asiakkaalle kyseisessä toimipisteessä. Asiakkaan kotikunnan mukainen maakunta ja palveluntuottaja voivat kuitenkin yksittäistapauksessa sopia näiden palvelujen tuottamisesta.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Asiakas voi valita suoran valinnan palveluntuottajan palveluyksikön myös toisen maakunnan alueelta. Jos asiakkaan valitsemalla palveluntuottajalla on palveluyksikkö myös asiakkaan palveluista järjestämisvastuussa olevan maakunnan alueella ja järjestämisvastuussa olevalla maakunnalla on näin ollen sopimus kyseisen palveluntuottajan kanssa, noudatetaan 2 momentin mukaan sopimusta, jonka järjestämisvastuussa oleva maakunta on tehnyt palveluntuottajan kanssa. Jos taas asiakkaan valitsemalla palveluntuottajalla ei ole toimipistettä järjestämisvastuussa olevan maakunnan alueella eikä myöskään sopimusta järjestämisvastuussa olevan maakunnan kanssa, noudatetaan sopimusta, jonka palveluntuottaja on tehnyt sen maakunnan kanssa, jonka alueella asiakkaan valitsema sosiaali- ja terveystieteiden keskus tai suunhoidon yksikkö toimii.

Pykälän 3 momentin mukaan maakunta voisi päätöksellään muuttaa yksipuolisesti 48 §:ssä tarkoitettua sopimusta sekä suoran valinnan palveluista maksamiensa korvausten määrää ja perusteita siltä osin kuin laissa tai lain nojalla annetussa asetuksessa tai valtioneuvoston päätöksessä ei säädetä toisin. Markkinoiden ohjaamiseksi ja asiakkaiden palveluiden turvaamiseksi maakunnalla tulisi olla mahdollisuus muuttaa aiemmin asettamiaan vaatimuksia palveluntuottajille tai muita sopimusehtoja sekä korvauksia. Muutosten osalta tulee huolehtia myös palveluntuottajien aseman huomioon ottamisesta. Palveluntuottajalle on tarjottava muutoksen toteuttamisen yhteydessä aito mahdollisuus olla hyväksymättä muutosta ja poistua suoran valinnan palveluita tarjoavien tuottajien joukosta. Tämä edellyttää kohtuullisen pituisen määräajan asettamista siten, että muutos astuisi voimaan vasta määräajan jälkeen. Maakunnan päättämät muutokset tulisivat voimaan maakunnan ilmoittaman siirtymäajan jälkeen, mutta kuitenkin aikaisintaan 30 päivän kuluttua siitä, kun palveluntuottajan katsotaan saaneen muutoksesta tiedon. Maakunnan tulisi siirtymäaikaa määriteltessään ottaa huomioon muutoksen laatu sekä vaikutukset palveluntuottajille ja asiakkaille. Tämä mahdollistaisi muutosten tekemisen joustavammin kulloisenkin muutoksen vaikutukset ja merkitys huomioiden.

Erityistä huomiota on kiinnitettävä muutosten mahdollisille vaikutuksille niiden asiakkaiden asemaan, jotka ovat jo valinneet muutoksen kohteena olevan palvelun palveluntuottajan. Muutosten suunnittelun ja toteutuksen yhteydessä tulee kiinnittää huomiota palveluiden yhdenvertaiseen saatavuuteen sekä markkinoiden toimivuuteen muutosten jälkeen. Maakunnan tulee pyrkiä toimimaan ennakoitavalla tavalla, jotta muutoksista ei aiheutuisi häiriöitä markkinoiden luonnolliselle kehittämiselle. Muutosten toteutuksessa tulee huomioida korvausjärjestelmälle asetetut yleiset edellytykset.

Korvauksia voi olla tarvetta muuttaa esimerkiksi silloin, kun palvelujen kattavuutta laajennetaan tai supistetaan, palvelujen kustannuskehityksessä tapahtuu muita kuin vähäisiä muutoksia tai mikäli maakunnan käytettävissä oleva rahoitus muuttuu. Aloite korvaustasojen tarkistamiseen voi tulla myös palveluntuottajalta.

Suoran valinnan palveluista tehtävä sopimus olisi oletettavasti useissa tapauksissa voimassa toistaiseksi. Lähtökohtaisesti suoran valinnan palveluiden osalta tehtävä sopimus olisi kaikkien palvelujen tuottajien osalta perusteiltaan samanlainen. Maakunnalle voi tulla tarve muuttaa jo tehtyä sopimusta ja esimerkiksi ajan kuluessa voi tulla vastaan tilanteita, joita ei ole osattu ottaa huomioon sopimusta tehtäessä tai olosuhteet voivat muuttua toisenlaisiksi kuin sopimusta tehtäessä. Jos sopimuksessa ei olisi tällaisten muutosten varalle olemassa jo tietynlaista mekanismia, on todennäköisesti tarpeen muuttaa sopimusta. Maakunnan ei käytännössä olisi mahdollista neuvotella ehtoja erilaisiksi eri palvelujen tuottajien kanssa, vaan muutoksen tulisi koskea kaikkia palvelujen tuottajia yhdenvertaisesti. Hyvän sopimustavan mukaisesti maakunnan tulisi lähtökohtaisesti kuitenkin kuulla palvelujen tuottajia ennen muutosmekanismin

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

käyttämistä. Muutoksen kustannusvaikutus olisi myös maakunnan tarpeelliseksi katsomalla tavalla otettava huomioon pykälän 3 ja 4 momentissa tarkoitettun mekanismin mukaisesti.

Pykälän 4 momentin perusteella palvelujen tuottajan tulisi ilmoittaa maakunnalle kirjallisesti viimeistään 30 päivän kuluessa siitä, kun tämän katsotaan saaneen tiedon maakunnan tekemästä muutoksesta, jos tämä ei hyväksy maakunnan esittämiä muutoksia. Tällöin palveluntuottaja samalla irtisanoisi oman sopimuksensa noudattaen kuuden kuukauden pituista irtisanomisaikaa. Irtisanomisajan noudatettaisiin niitä ehtoja, jotka olivat voimassa ennen kyseistä muutosta. Muutosten voimaantuloaika ei välttämättä olisi sama aika kuin se aika, jonka kuluessa palveluntuottajan tulisi ilmoittaa siitä, että se ei hyväksy muutoksia. Maakunta määritteli sellaisen kohtuullisen voimaantuloajan, jonka kuluessa palveluntuottajien voitaisiin olettaa pystyvän sopeutumaan kyseiseen muutokseen. Lähtökohtaisesti maakunnan tulisi ilmoittaa muutoksista mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja toimia muutoksissaan johdonmukaisesti. Siirtymäajan tulisi olla kohtuullinen.

52 §. *Sopimuksen irtisanominen ja purkaminen.* Pykälässä säädetään edellytyksistä, joiden perusteella palveluntuottaja ja maakunta voivat irtisanoa tai purkaa suoran valinnan palvelujen tuottamista koskevan sopimuksen.

Pykälän 1 momentin mukaan palveluntuottajalla on oikeus irtisanoa toistaiseksi voimassa oleva sopimus. Purkaminen voi koskea sopimusta kokonaisuudessaan tai sopimuksen mukaisia tuottajan yksittäisiä palveluyksiköitä. Irtisanomisaika on kuusi kuukautta. Laissa ei säädetäisi perusteista, joiden mukaan tuottaja voisi irtisanoa sopimuksen ja luopua palvelutuotannosta. Tuottaja voisi näin ollen irtisanoa sopimuksen haluamallaan perusteella.

Maakunta voi muuttaa yksipuolisesti sopimusta 51 §:ssä säädetyin perustein. Jos palveluntuottaja irtisanoa sopimuksen 51 §:n mukaisesti tehtyjen muutosten johdosta, maakunnan ja palveluntuottajan välillä noudatetaan irtisanomisaikana niitä ehtoja, jotka olivat voimassa ennen muutosta. Säännökselle varmistetaan se, että tuottaja ei joudu tuottamaan palveluja sellaisten sopimuksen mukaisesti johon se ei ole nimenomaisesti sitoutunut. Jos palveluntuottaja ei ole kirjallisesti ilmoittanut maakunnalle sopimuksen irtisanomisesta 30 päivän kuluessa siitä, kun palveluntuottajan katsotaan saaneen muutoksesta tiedon, katsotaan palveluntuottajan hyväksyneen muutokset. Tällöin 51 §:n mukaiset ehdot tulevat voimaan sen mukaisesti kuin muutetussa sopimuksessa määrätään.

Pykälän 3 momentin perusteella tuottaja voi purkaa sopimuksen, jos maakunta on rikkonut olennaisesti sopimusehtoja. Olennainen sopimusrikkomus voisi olla esimerkiksi 10 luvun mukaisten korvausten toistuvat myöhästymiset. Palveluntuottajan olisi annettava maakunnalle ennen sopimuksen purkamista kohtuullinen määräaika puutteiden ja rikkomusten korjaamiseksi. Sopimuksen purkaminen voisi tapahtua välittömästi määräajan päätyttyä.

Pykälän 4 momentissa säädetään perusteista joiden mukaan maakunnan on irtisanottava suoran valinnan palveluntuottajan kanssa tehty sopimus, palveluntuottajaa kuultuaan, kokonaan tai palveluyksikkökohtaisesti. Maakunnan on irtisanottavasopimus, jos palveluntuottaja on toistuvasti jättänyt noudattamatta lakisääteisiä velvoitteitaan tai lain 43 §:n mukaisen päätöksen taikka 48 §:n mukaisen sopimuksen ehtoja. Maakunnan on kuitenkin annettava tuottajalle mahdollisuus korjata havaitut puutteet. Sen vuoksi maakunnan olisi ensin kehotettava tuottajaa korjaamaan havaitut puutteet 80 §:ssä tarkoitettussa riittävässä määräajassa. Irtisanomisen voisi tehdä vasta, jos tuottaja ei ole korjannut havaittuja puutteita maakunnan asettamassa määräajassa. Irtisanomisaika olisi tällöin kolme kuukautta siitä, kun irtisanomisesta on ilmoi-

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

tettu palveluntuottajalle. Irtisanomista ei voisi tehdä ennen korjaamiselle asetetun määräajan päättymistä.

Pykälän 5 momentissa säädetään maakunnan velvollisuudesta purkaa tuottajan kanssa tehty sopimus kokonaan tai palveluyksikkökohtaisesti. Purkamisen voisi tehdä vain lainkohdassa todetuilla perusteilla. Purkaminen olisi tehtävä, jos palveluntuottaja on olennaisesti rikkonut 43§:ssä tarkoitettua päätöstä tai 48 §:ssä tarkoitettua sopimusta tai muutoin lakisääteisiä velvoitteitaan tai mennyt konkurssiin, eikä palveluntuottaja ole korjannut menettelyään maakunnan määräämässä kohtuullisessa ajassa. Lisäksi, jos suoran valinnan palveluntuottaja ei ole enää tuottajarekisterissä tai valvontaviranomainen on kieltänyt tuottajan toiminnan, tämä tarkoittaa automaattisesti, että tuottaja ei voi enää täyttää velvoitteitaan, minkä vuoksi purkaminen tulee voimaan välittömästi. Tuottajan konkurssitilanteessa voi olla mahdollista, että konkurssipesä jatkaa jonkin aikaa palveluntuottajan toimintaa. Sen vuoksi toimintaa voidaan jatkaa maakunnan ja konkurssipesän sopimuksen perusteella.

Edellä todettujen lisäksi maakunta voi purkaa sopimuksen jos se havaitsee, että asiakas- tai potilasturvallisuus on vakavasti vaarantunut tuottajan toiminnan johdosta. Tällaisissa tilanteissa myös valvontaviranomainen puuttuu yleensä tuottajan toimintaan. Siitä huolimatta asiakas- ja potilasturvallisuuden varmistaminen voi edellyttää myös maakunnalta nopeita päätöksiä.

Sopimuksen irtisanomisen ja purkamisen jälkeen tuottajan kanssa voitaisiin tehdä uusi sopimus sen jälkeen, kun todetut puutteet on korjattu.

Pykälän 4–6 momentin perusteella maakunnan on huolehdittava siitä, että sopimuksen irtisanomisesta ja purkamisesta huolimatta asiakkaat saavat keskeytyksettä tarvitsemansa palvelut. Lähtökohtana erityisesti irtisanomistilanteissa on se, että asiakkaat itse valitsevat uuden sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön, jonka asiakkaiksi he ilmoittautuvat. Jos tämä ei kuitenkaan ole mahdollista esimerkiksi sen vuoksi, että paikkakunnan ainoa palveluntuottaja lopettaa toimintansa, on maakunnan ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin siten, että irtisanomisaikana saadaan paikkakunnalle uusi palveluntuottaja. Sopimuksen purkaminen voi kuitenkin tulla niin äkillisesti, että jatkuvaa hoitoa tai muita palveluja tarvitsevien osalta maakunnan on ainakin väliaikaisesti järjestettävä kiireellisesti tarvittavat palvelut muutoin kuin odotamalla, että asiakas valitsee itse uuden palveluntuottajan. Kysymykseen voivat tällöin tulla maakunnan aloitteesta tehty väliaikainen sopimusjärjestely tai myös maakunnan liikelaitoksen velvoittaminen tuottamaan palvelut lyhyeksi määräajaksi. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 22 §:n 3 momentin mukaan maakunnan liikelaitoksen on tuotettava suoran valinnan palvelut, jos niitä ei ole muutoin saatavissa.

9 luku Palvelujen tuottaminen ja palveluntuottajien velvoitteet

53 §. *Suoran valinnan palvelujen tuottaminen.* Pykälässä säädetään siitä, miten suoran valinnan palveluntuottaja voi tuottaa vastuulleen kuuluvat palvelut. Säännöksen 1 momentissa todetaan vaihtoehdot palvelujen tuottamiselle. Sen mukaan sosiaali- ja terveyskeskus ja suunhoidon yksikkö voi tuottaa palvelut itse omana toimintanaan tai hankkia niitä toiselta palveluntuottajalta. Palvelujen tuottaminen itse tarkoittaa, että palvelutuotannon henkilöstö on pääosin palveluntuottajan omassa palveluksessa. Palvelujen hankkiminen toiselta palveluntuottajalta perustuu sopimukseen, jolloin sopimuskumppani toimii alihankkijana. Alihankkijana voi toimia esimerkiksi yhtiö, muu yhteisö tai ammatinharjoittaja.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Säännöksen perusteella lain 33 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelman laatimista ei saa kuitenkaan hankkia toiselta palveluntuottajalta. Asiakkaan palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelman laatiminen ovat suoran valinnan palvelun tuottajan ydintehtäviä minkä vuoksi ne on välttämätöntä säilyttää maakunnan hyväksymän palveluntuottajan omana toimintana. Muita palveluja voi sen sijana hankkia toiselta palvelun tuottajalta. Palvelutarpeen arviointina ei pidetä terveydenhuollon ammattihenkilön yksittäistapaussessa tekemää arviota välittämistä hoidon tai palvelun tarpeesta ja sen perusteella määrittelemistä hoitotarpeista. Sellaisesta on kyse erityisesti silloin kun lääkäri tai hammaslääkäri tekee lääketieteelliseen tutkimukseen perustuen taudinmäärityksen ja päättää siihen liittyvästä hoidosta siten kuin terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 22 §:ssä säädetään.

Pykälän 2 momentin perusteella suoran valinnan palvelujen tuottajan on huolehdittava siitä, että toinen palveluntuottaja, jolta suoran valinnan palveluntuottaja hankkii palveluja, täyttää 38–40 ja 42 §:issä säädetty toimintaedellytykset. Edellytykset määräytyvät lainsäädännön, maakunnan hyväksymisen ja maakunnan kanssa tehdyn sopimuksen perusteella. Lisäksi suoran valinnan palveluntuottaja vastaa alihankkijan yksittäiselle asiakkaalle antamasta palvelusta ja on kokonaisvastuussa yksittäisen asiakkaan saamista suoran valinnan palveluista. Tämän mukaisesti suoran valinnan palveluntuottajan on seurattava mahdollisten alihankkijoihinsa toimintaa ja täten varmistettava, että palvelut toteutuvat asiakkaan tarpeen ja lainsäädännön sekä mahdollisen asiakassuunnitelman mukaisesti.

54 §. *Suoran valinnan palveluntuottajan velvoitteet.* Pykälässä säädetään suoran valinnan palveluntuottajien yleisistä velvoitteista. Pykälän 1 momentin perusteella suoran valinnan palveluntuottaja vastaa 18 §:ssä tarkoitettujen sosiaali- ja terveydenhuollon suoran valinnan palvelujen, suun terveydenhuollon suoran valinnan palvelujen tai sekä sosiaali- ja terveydenhuollon että suun terveydenhuollon suoran valinnan palvelujen tuottamisesta palveluntuottajan kanssa sopimuksen tehneen maakunnan 42 §:n mukaisissa ehdoissa määrittelemällä tavalla. Velvollisuus käsittää maakunnan 46 §:n mukaisen hyväksymisen ja 48 §:n mukaisen sopimuksen tarkoittamat palvelut. Jos hyväksyntä ja sopimus koskevat vain suun terveydenhuollon palveluja, suunhoidon yksikön velvollisuus käsittää vain 18 §:n 3–4 momentissa tarkoitettujen suun terveydenhuollon palvelut. Vastaavasti sosiaali- ja terveyskeskuksen vastuu käsittää 18 §:n 1–2 momentissa säädetty palvelut. Sama toimipiste voi vastata myös molempien mainittujen kokonaisuusien tuottamisesta. Palvelut on tuotettava hyväksymisen ja sopimuksen määrittelemällä tavalla. Palveluntuottaja voisi kuitenkin itse määritellä, millä alueella se tuottaa toimipisteensä ulkopuolelle, kuten asiakkaan kotiin, annettavia palveluja, jos niitä sisältyy suoran valinnan palveluihin. Palveluntuottajan tulee kuitenkin ilmoittaa ennalta julkisesti maantieteellinen alue, jolla palveluja tuotetaan toimipisteen ulkopuolelle.

Palvelutoimintaan liittyvien muutosten ilmoittamisesta säädetään 2 momentissa. Jos suoran valinnan palveluntuottaja tekee olennaisia muutoksia 45 §:ssä tarkoitettussa ilmoituksessa tai 48 §:n perusteella tehdyn sopimuksen käsittämässä asioissa, on niistä ilmoitettava maakunnalle vähintään kaksi kuukautta ennen muutosta. Vähäisemmistä muutoksista on ilmoitettava vähintään kaksi viikkoa ennen muutosta. Mikäli muutoksen syynä on häiriötilanne tai poikkeusolot, ja muutos pitäisi toteuttaa edellä mainittua nopeammin, ilmoitus tehdään viipymättä sen jälkeen kun tuottajalla on tieto muutoksen tarpeesta. Muutoksista tulisi ilmoittaa 77 §:n 1 momentissa tarkoitettua tiedonhallintapalvelua käyttäen. Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin tarvittaessa antaa tarkempia säännöksiä siitä, mitkä ovat palvelun tuottamisesta koskevia olennaisia muutoksia.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Maakunnan on ilmoituksen perusteella arvioitava, voidaanko muutokset tehdä muuttamatta hyväksymispäätöstä tai sopimusta. Hyväksymispäätöstä ja sopimusta voidaan muuttaa jos toiminta on muutoksista huolimatta sellaista, jonka perusteella tuottaja pitäisi ilmoituksen perusteella hyväksyä suoran valinnan palvelujen tuottajaksi tai sopimusehtoja muuttaa ilmoituksen mukaisia tietoja vastaavasti. Maakunnan on myös tarkistettava 50 §:n mukaista luetteloa palveluntuottajista ilmoitettuja muutoksia vastaavasti.

Pykälän 3 momentti koskee tuottajan velvollisuutta tehdä yhteistyötä maakunnan ja kuntien kanssa hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi maakunnassa. Tarkoituksena on, että tuottajat osallistuvat vastuullaan olevien palvelujen rajoissa hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Tavasta, jolla hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä toteutetaan, on sovittava 48 §:n mukaisessa sopimuksessa.

Pykälän 4 momentin mukaan suoran valinnan palveluntuottajan velvollisuudesta ottaa toimipisteessään annettavaan koulutukseen ja siihen liittyvään harjoitteluun sosiaalihuollon ja terveydenhuollon opiskelijoita säädetään järjestämislain 23 §:ssä. Järjestämislain 23 §:n mukaan palveluntuottajan on otettava toimintayksikössä annettavaan koulutukseen ja siihen liittyvään harjoitteluun sosiaalihuollon ja terveydenhuollon opiskelijoita koulutuksesta vastaavan yliopiston ja maakunnan osoituksen mukaisesti.

Pykälän 5 momentin mukaan palveluntuottajan on ilmoitettava julkisessa tietoverkossa ajantasaisesti palveluun pääsyn tosiasialliset odotusajat. Myös tämä tieto on asiakkaille tarpeen heidän harkitessaan, minkä palveluntuottajan asiakkaiksi he ilmoittautuvat. Tiedot on annettava asiakkaalle pyydettyä myös suullisesti tai kirjallisesti. Odotusajat voivat olla enintään terveydenhuoltolain 51 §:n ja sosiaalihuoltolain 36 §:ssä ja 45 §:ssä säädettyjen palvelutarpeen arviointia ja sosiaalihoitoa koskevan päätöksen toimeenpanoa koskevien määräaikojen mukaisia. Lakiehdotuksen 42 §:n perusteella maakunta voi päättää, että suoran valinnan palveluissa odotusajan on oltava laissa säädettyä lyhyempi.

55 §. *Palveluntuottajan velvoitteet annettaessa palveluja asiakassetelillä ja henkilökohtaisella budjetilla.* Pykälässä säädetään palveluntuottajan velvoitteista annettaessa palveluja asiakassetelillä tai henkilökohtaisella budjetilla. Pykälän 1 momentin mukaan asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin perusteella palveluja tuottava vastaa siitä, että asiakas saa asiakassetelin mukaisen tai henkilökohtaisella budjetilla annettavan palvelun asiakkaan palvelutarpeen mukaisessa ajassa. Tuottaja vastaa myös, että annettavan palvelun sisältö ja laatu ovat asiakassetelin tai henkilökohtaisesta budjetista koskevan asiakassuunnitelman mukaisia. Sosiaalipalveluissa on lisäksi otettava huomioon palvelun antamista koskeva hallintopäätös. Tuottaja vastaa toiminnastaan ja sen vaatimusten mukaisuudesta sekä asiakkaalle että asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin antajalle. Jos asiakasseteliin tai henkilökohtaisesta budjetista koskevaan asiakassuunnitelmaan ei ole liitetty erityisiä ehtoja, tuottaja vastaa siitä, että palvelu on Suomessa noudatettavan lainsäädännön, hyvän hoitokäytännön tai palvelutason mukaista.

Säännöksen perusteella palveluntuottaja voi kuitenkin itse määritellä, missä se tuottaa palveluja. Toimipisteen ulkopuolelle annettavissa palveluissa tuottaja voi siten määritellä millä maantieteellisellä alueella se tuottaa toimipisteensä ulkopuolelle annettavia palveluja. Asiakassetelipalveluntuottajan on kuitenkin ilmoitettava ennalta julkisesti maantieteellinen alue, jolla palveluja tuotetaan toimipisteen ulkopuolelle. Asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin antaja tai asiakas ei voi tämän mukaisesti määritellä, missä palvelu pitäisi antaa asiakkaalle. Jos asiakas ei ole tyytyväinen tuottajan toimipaikan sijaintiin tai siihen, että palvelua ei saa esimerkiksi kotiin, asiakkaan on valittava toinen tuottaja.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Pykälän 2 momentin perusteella asiakassetelipalvelun tuottajan on ilmoitettava julkisessa tietoverkossa ajantasaisesti ne palvelut, joita se voi antaa asiakassetelin perusteella, mahdolliset asiakassetelin arvoa tai palvelun sisältöä koskevat ehdot palvelun antamiselle sekä palveluihin pääsyn odotusajat. Tiedot on annettava asiakkaalle pyydettyä myös suullisesti tai kirjallisesti. Odotusajat eivät saa ylittää terveydenhuoltolain 51 §:ssä säädettyjä hoitoon pääsyn enimmäisaikoja. Julkisella tietoverkolla tarkoitetaan lain 77 §:ssä tarkoitettua palvelua, jossa on tiedot kaikista valinnanvapaustilanteiden mukaisista palveluntuottajista, niiden yhteystiedot sekä tiedot kunkin tuottajan tarjoamista palveluista ja edellä todetut muut tiedot palvelujen hinnoista ja hoitoon pääsyn enimmäisajoista. Järjestelmään tulee myös tietoja kunkin tuottajan palvelujen vaikuttavuudesta sekä muista asiakkaan valinnan kannalta merkityksellisistä tiedoista.

56 §. *Maakunnan liikelaitoksen tuottamien suoran valinnan palvelujen kirjanpidollinen eriyttäminen.* Pykälän tarkoituksena on mahdollistaa maakunnan oman valinnanvapaustilanteiden tuotannon vertailtavuus ja taloudellinen läpinäkyvyys suhteessa yksityisten palveluntuottajien tuotantoon. Maakunnan edellytetään 16 §:n nojalla tuottavan suoran valinnan palveluja omana toimintanaan maakuntalain 52 §:ssä tarkoitetun liikelaitoksen palveluina. Suoran valinnan palveluilla tarkoitetaan lain 2 §:n 7 ja 8 kohdan mukaisesti sosiaali- ja terveyskeskuksia ja suun hoidon yksiköitä. Maakunta päättää tarkemmin suoran valinnan palvelujen tuottamisen hallinnollisesta muodosta. Maakunta voi tuottaa suoran valinnan palveluja osana järjestämislain 22 §:ssä tarkoitettua sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden tuottamisesta vastaavaa maakunnan liikelaitosta, tai perustaa tuottamista varten erillisen liikelaitoksen tai liikelaitoksia.

Liikelaitoksen palvelujen lisäksi maakunta voi perustaa suoran valinnan palvelujen tuottamiseksi yhtiön tai yhtiöitä. Maakunnan yhtiöt ovat luonteeltaan lain 2 §:n 5 kohdassa tarkoitettuja yksityisiä palveluntuottajia, joihin sovelletaan samoja säännöksiä kuin muihinkin yksityisiin palveluntuottajiin. Yksityisiä palveluntuottajia koskeva sääntely poikkeaa liikelaitoksia koskevasta sääntelystä muun muassa taloudellisen eriyttämisen osalta (57 §) johtuen toimijoiden erilaisesta oikeudellisesta luonteesta. Liikelaitos on osa maakuntaa, jolloin liikelaitoksen toimintaa ja taloutta säännellään maakuntaa koskevalla lainsäädännöllä. Yksityisten palveluntuottajien toiminnan pohjana on niiden oikeudellisen muodon perusteella määräytyvä lainsäädäntö, esimerkiksi osakeyhtiölaki.

Pykälässä 1 momentissa säädetään maakunnan velvollisuudesta eriyttää maakunnan liikelaitoksen tuottamien suoran valinnan palvelut kirjanpidollisesti muusta liikelaitoksen toiminnasta. Taloudellisen eriyttämisen lähtökohta on, että toiminnan tulot ja menot sekä varat ja pääomat pidetään erillään maakunnan muusta toiminnasta ja taloudesta. Tämä on tehtävä siten, että tiedoista voidaan osoittaa suoran valinnan palvelujen kohdentuminen tavalla jolla kilpailu ei vääristy.

Suoran valinnan palveluista on tilikausittain laadittava tase, tuloslaskelma ja rahoituslaskelma sekä esitettävä niiden liitteenä olevat tiedot. Taseen ja tuloslaskelman laatimisessa tulisi 1 momentin mukaisesti noudattaa maakuntalain, maakuntalain nojalla annetun asetuksen sekä kirjanpitolain säännöksiä. Tällä varmistetaan, että suoran valinnan palvelujen laskemien arvostus- ja jaksotusperusteet pohjautuvat yhdenmukaisiin periaatteisiin ja että maakunnan tuottamien suoran valinnan palvelujen tuloslaskelmasta ja taseesta tulee vertailukelpoinen osakeyhtiöiden tilinpäätöksen kanssa.

Suoran valinnan palveluiden tuotannon kirjanpidollinen eriyttäminen voidaan käytännössä toteuttaa erillisessä liikelaitoksessa tai liikelaitoksen sisällä kirjanpidollisessa taseyksikössä.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Maakuntalain 9 luvun liikelaitoksen hallintoa ja taloutta koskevalla sääntelyllä pyritään turvaamaan liikelaitoksen päätöksenteon erillisuus ja itsenäisyys sekä rahoituksen läpinäkyvyys. Liikelaitos ei ole itsenäinen oikeushenkilö eikä kirjanpitolain tarkoittamalla tavalla itsenäinen kirjanpitovelvollinen, vaan se kuuluu maakunnan organisaatioon. Liikelaitoksen talouden tarkastelun kannalta olennaisin piirre on tasejatkuvuus sekä kaikkien toimintaan liittyvien pääomakustannusten vertailukelpoinen näkyvyys. Tasejatkuvuus varmistaa toimintaan liittyvän yli- ja alijäämän mahdollisen kumuloitumisen eli osoittaa toiminnan kustannusten ja rahoituksen vuosittaista kohtaamista. Toisaalta erillisen liikelaitoksen hallinto eriytyy muusta maakunnan toiminnasta varsin itsenäiseksi osaksi. Maakunta asettaa kaikille liikelaitoksille omat tavoitteensa ja ne toimivat myös taloudenpidon osalta toisistaan erillisinä yksikköinä. Malli on hallinnollisesti raskas ja toisaalta voi vaikeuttaa toiminnan yhtenäistä ohjausta sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen toiminnallista integraatiota.

Kirjanpidollinen taseyksikkö mahdollistaa liikelaitoksen sisällä tehtävän hoidon taloudellisen eriyttämisen niin, että kirjanpidon eriyttäminen ja tasejatkuvuus toteutuvat. Hallinnollisesti malli on kevyempi ratkaisu kuin erillinen liikelaitos ja se voi olla toiminnallisesti helpommin integroitavissa muuhun toimintaan. Taseyksikkö ei edellytä liikelaitoksen tavoin omaa johtokuntaa, vaan se voi olla hallinnollisesti liikelaitoksen johtokunnan alainen.

Kunnissa ja kuntayhtymissä on käytetty taloudellisen eriyttämisen keinoina myös laskennallisia taseyksiköitä ja kustannusten laskennallista eriyttämistä. Pelkästään laskennallisesti eriytetyn yksikön tilinpäätöslaskelmakaavat eivät kuitenkaan ole vertailukelpoisia markkinoilla toimivien osakeyhtiöiden laskelmien kanssa erityisesti tasejatkuvuuden osalta. Myöskään kustannusten laskennallinen eriyttäminen ei mahdollista riittävää kustannusten läpinäkyvyyttä ja vertailukelpoisuutta. Kustannusten laskennallinen eriyttäminen voidaan tehdä kirjanpidossa erilaisilla tehtävätunnisteilla ja erillistileillä. Tällöin ei laadita eriytettyä, varsinaista tilinpäätöstä jostakin laajemmasta kokonaisuudesta tai hallinnollisesta yksiköstä, vaan esille nostetaan valittujen, yksittäisten palvelujen tai palvelukokonaisuuksien kustannukset. Käytännössä tämä tarkoittaa, että jonkin tuotettavan palvelun tai palvelukokonaisuuden kustannukset voidaan koota useammasta erillisestä hallinnollisesta yksiköstä, kun kustannusten kirjaamiseen käytetään tiettyä, samaa tehtävätunnistetta tai erillistiliä. Tällöin esimerkiksi yhden työntekijän työpanos voidaan jakaa useammalle hallinnolliselle yksikölle. Jotta kaikki kustannukset saadaan tällöinkin kohdistettua läpinäkyvällä, vertailukelpoisella tavalla tiettyyn palveluun tai palvelukokonaisuuteen, tulisi pystyä jakamaan myös muut kuin pelkät vuosittaiset käyttötalousmenot. Jotta kustannukset saataisiin aidosti vertailtaviksi, tulisi jakaa myös kyseiseen palveluun tai palvelukokonaisuuteen liittyvät pääomakustannukset ja saada myös kumuloituvasti näkyviin kyseisen palvelun tuottamisesta mahdollisesti syntyvä vuosittainen ali- tai ylijäämä.

Ainoastaan suoran valinnan palvelujen kustannusten laskennallinen eriyttäminen ei olisi lain mukaan riittävää, koska se ei takaa liikelaitoksen ja yksityisten palvelutuottajien palvelujen kustannusten läpinäkyvyyttä ja vertailtavuutta. Laissa edellytetty kirjanpidollinen eriyttäminen muista toiminnoista, kirjanpitolain soveltaminen ja tilinpäätöslaskelmien esittäminen johtavat yhdessä siihen, että maakunnan suoran valinnan palvelujen tilinpäätös on riittävän vertailukelpoinen osakeyhtiöiden tilinpäätöksen kanssa.

Pykälän 1 momentin mukaan maakunnan tulee ilmoittaa myös suoran valinnan palveluja koskevan taseen ja tuloslaskelman liitetiedot. Liitetiedot sisältävät tiedot, jotka käsittelevät sisäisesti eriytettyjen toimintojen yhteisten kustannusten jakoa, palvelujen veloitusterusteita ja mahdollisia, käytettyjä lainakorkoja. Kun tuloslaskelmia ja taseita esitettäisiin ensimmäistä kertaa esimerkiksi eriyttäessä suoran valinnan palveluja muista liikelaitoksen toiminnoista

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

tai toimintamuotoa muutettaessa, tulisi laskelmien lisätietoina olla selostus niistä periaatteista, joiden mukaan aloittavat taseet olisi muodostettu.

Pykälän 2 momentissa säädetään suoran valinnan palveluja koskevan toimintakertomuksen laatimisesta ja sen sisällöstä. Toimintakertomuksen avulla lisättäisiin maakunnan tuottamien suoran valinnan palvelujen toiminnan ja talouden läpinäkyvyyttä ja annettaisiin vertailukelpoinen kuva liikelaitoksen suoran valinnan palvelujen kustannuksista, tehokkuudesta, laadusta ja vaikuttavuudesta.

Toimintakertomuksessa tulisi esittää ymmärrettävässä muodossa tiedot suoran valinnan palvelujen kustannuksia, tehokkuutta, laatua ja vaikuttavuutta kuvaavista tunnusluvuista. Tunnuslukujen tulee olla valtakunnallisesti yhtenäisin perustein tuotettuja. Maakuntalain 98 §:n nojalla annetaan asetus maakunnan tilinpäätöksessä esitettävistä tiedoista ja tätä asetusta sovellettaisiin myös liikelaitoksen tilinpäätökseen. Suoran valinnan palveluja koskevan toimintakertomuksen sisällöstä voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä mainitulla valtioneuvoston asetuksella.

Koska liikelaitoksen toiminta on osa maakunnan toimintaa, tilintarkastukseen sovelletaan myös tältä osin maakuntalain sääntelyä. Maakuntalaissa säädetään myös tilinpäätöstietojen julkistamisesta.

57 §. *Yksityisen palveluntuottajan toiminnan taloudellinen eriyttäminen.* Pykälän perusteella yksityisen palveluntuottajan on omaa toimintaansa koskevassa kirjanpidossaan eriytettävä suoran valinnan palvelujen tuottamiseen annettu julkinen rahoitus ja työterveyshuollon palvelujen tuottamiseen annettu rahoitus sekä näiden kustannukset. Pykälän tavoitteena on varmistaa, ettei sosiaali- ja terveystalouden palvelujen tuottamiseen maksettava julkinen korvaus valu palveluntuottajan harjoittaman taloudellisen toiminnan tukemiseen eli niin sanotun ristiinsubventioiden välttäminen. Kirjanpidon eriyttäminen antaa mahdollisuuden myös toiminnan kannattavuuden seuraamiseen ja mahdollisen ylikompensaation havaitsemiseen.

Pykälän 1 momentin perusteella tuottajan on kirjanpidossaan eriytettävä suoran valinnan palvelujen tuottamiseen saatu julkinen rahoitus. Suoran valinnan palveluihin saatava rahoitus tulee maakunnalta. Lisäksi palveluntuottajan on eriytettävä kirjanpidossaan rahoitus, joka on annettu työterveyshuollon palvelujen tuottamiseen. Työterveyshuoltoon rahoitus tulee Kansaneläkelaitokselta ja työnantajilta. Siltä osin kuin suoran valinnan palveluja tuotetaan 53 §:n 1 momentin perusteella muutoin kuin sosiaali- ja terveyskeskuksen omana toimintana, rahoitus tulee tosiasialliselle tuottajalle sosiaali- ja terveyskeskusta ylläpitävän palveluntuottajan kautta.

Pykälän 2 momentissa säädetään tarkemmin, miten kirjanpidon eriyttäminen on tehtävä. Säännöksen mukaan kirjanpidossa on oltava erillinen kirjanpito suoran valinnan palvelujen ja työterveyshuollon palvelujen menoista ja tuloista. Menot ja tulot on momentin 1 kohdan mukaan eriteltävä objektiivisesti perusteltavien kustannuslaskennan periaatteiden mukaisesti. Objektiivisia perusteita on myös noudatettava johdonmukaisesti. Momentin 2 kohdan mukaan kirjanpidossa on myös esiteltävä selkeä kuvaus 1 kohdassa todetuista kustannuslaskennan periaatteista.

Pykälän 3 momentin perusteella palveluntuottajan on esitettävä eriytetyt tuotot ja kulut tilikausittain erillisessä tuloslaskelmassa. Erillisen tuloslaskelman on oltava johdettavissa erillis-kirjanpitovelvollisen yrityksen kirjanpidosta. Tuloslaskelman laatimisessa ja esittämisessä on

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

myös sovellettava erilliskirjanpitovelvolliseen yritykseen yleisesti sovellettavia kirjanpitosäännöksiä.

Pykälän 4 momentissa säädetään eriytettyjä toimintoja koskevien tuloslaskelmien julkisuudesta. Säännöksen mukaan tuloslaskelma ja sen lisätiedot ovat julkisia. Nämä julkiset tiedot on esitettävä kirjanpitovelvollisen yrityksen tilinpäätöksen lisätietona.

Pykälän 5 momentissa on valtuutussäännös, jonka mukaan tuloslaskelman ja sen lisätietojen tarkemmasta sisällöstä ja julkistamisesta voidaan säätää erikseen valtioneuvoston asetuksella.

58 §. *Palveluntuottajan velvollisuus tilinpäätös- ja verotustietojen antamiseen.* Pykälässä säädetään yksityisten suoran valinnan palveluntuottajien ja asiakassetelipalveluntuottajien velvollisuudesta antaa tietoja taloudellisesta toiminnastaan. Säännöksen perusteella mainittujen palveluntuottajien olisi julkistettava yhteiskuntavastuun toteuttamiseksi tiedot sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamiseen liittyvistä toiminta- ja taloustiedoista. Säännöksessä olisi kysymys sosiaali- ja terveydenhuollossa julkisten palvelutehtävien antamiseen yksityisten hoidettavaksi liittyvästä erityisestä avoimuussääntelystä ja yritysten yhteiskuntavastuuta toteuttavasta sääntelystä. Ne ovat siten valinnanvapauslaissa säädettyä julkista palvelutehtävää suorittavia yrityksiä koskevia rajattuja erityissäännöksiä. Avoimuuden ja yhteiskuntavastuun vaatimukset menevät siten pidemmälle kuin yleisessä tilinpäätösraportointia koskevassa lainsäädännössä. Tietojen perusteella palveluiden tuottajan kaikki sidosryhmät: palveluiden käyttäjät ja kansalaiset, julkinen hallinto, media, kansalaisjärjestöt sekä tuottajien sopimuskumppanit ja rahoittajat voivat arvioida merkittävää julkista palvelutehtävää hoitavien yritysten ja yhteisöjen toimintaa ja myös toiminnan oikeudenmukaisuutta verotuksen näkökulmasta.

Julkisesti rahoitetun toiminnan osalta on tärkeää tietää myös, että tuottaja huolehtii verotusta koskevista velvoitteistaan. Julkisissa hankinnoissa on yleensä menettelynä, että tarjouksen jättäjän tulee antaa selvitys siitä, ettei sillä ole vero- ja sosiaaliturvamaksurästejä. Valinnanvapausjärjestelmässä kilpailuttamisesta vastaa asiakas, jolloin julkisten hankintojen menettelytapa ei sellaisenaan sovellu. Verotukseen liittyvien velvoitteiden hoitamisen tukemiseksi sekä julkisten varojen avoimuuden turvaamiseksi palveluntuottajan verotettavaa tulosta ja koko yritysryhmän ylimmän emoyrityksen verotuspaikkaa koskevat tiedot säädettäisiin näin julkistavaksi.

Verotustietojen julkisuutta koskevalla säännöksellä on tarkoitus myös ennaltaehkäistä veronkiertoa ja aggressiivista verosuunnittelua sekä edistää tälläkin tavoin yhteiskuntavastuuta. Verotietojen julkistamista koskeva velvoite on osa laajempaa veronkierron vastaisten lainsäädäntötoimenpiteiden kokonaisuutta. Suomen kansalliseen sääntelyyn sisältyy nykyisin monia veron välttämisen ja aggressiiviseen verosuunnittelun vastaisia säännöksiä. Parhailtaan on käynnissä sääntelyn vahvistaminen, joka pohjautuu viime aikoina tehtyihin kansainvälisiin veronvälttämisen vastaisiin aloitteisiin. Hallitus on tuoreessa poliittisessa kannanotossaan [4.5.2017] ilmaissut vahvan sitoumuksensa veronkierron ja aggressiivisen verosuunnittelun vastaiseen työhön ja lainsäädäntötoimenpiteiden täytäntöönpanoon.

Pykälän 1 momentissa lueteltaisiin tiedot, jotka yhteiskuntavastuun toteuttamiseksi julkisesti rahoitettuja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita tuottavien yritysten tulisi julkaista ja pitää yllä julkisessa tietoverkossa. Julkisten varojen käytön seuraamiseksi olisi kohdan 1 perusteella tuottajan julkaistava tilinpäätös ja toimintakertomus. Toimintakertomuksen laatimisen ja julkaisun velvoitetta ei olisi kuitenkaan silloin, kun kirjanpitolaian ja tilinpäätöstä koskevan muun lainsäädännön perusteella tuottajan velvollisuutena ei ole laatia toimintakertomusta.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Kohdan 2 perusteella olisi julkaistava tiedot viimeksi päättyneen verotuksen osalta. Palveluntuottajan tulisi säännöksen perusteella julkaista tuloverolain 30 §:ssä tarkoitettujen verotettavan tulon määrä, verotusmenettelylain 51 §:ssä tarkoitettua verotuspäätöksestä ilmenevä maksuunpannun tuloveron määrä, koko yritysryhmän ylimmän emoyrityksen nimi ja verotuspaikka sekä koko yritysryhmän tuotot ja voitto tai tappio ennen veroja sekä verot.

Pykälän 1 momentin 2 kohdan c alakohdan yritysryhmällä tarkoitettaisiin koko kotimaista tai kansainvälistä yritysryhmää, josta palveluntuottaja on osa. Tyypillisesti yritysryhmä olisi konsernimuodossa harjoitettu toiminta. Konsernilla tarkoitettaisiin kirjanpitolaissa tai vastaavissa ulkomaisissa säännöksissä kuvattua konsernia. Pykälässä tarkoitettu yritysryhmä käsittäisi myös yhden yrityksen toiminnan, jos se harjoittaisi toimintaa Suomessa sijaitsevan kiinteän toimipaikan kautta.

Ylimmällä emoyrityksellä tarkoitettaisiin konserniin kuuluvaa yritystä, joka on kirjanpitolain tai vastaavien ulkomaisten säännösten mukaan velvollinen laatimaan konsernitilinpäätöksen tai sen olisi se tehtävä, jos sen oman pääoman ehtoisilla osuuksilla käytäisiin kauppaa sen verotuksellisen kotipaikan mukaisen lainkäyttöalueen arvopaperipörssissä. Lisäksi edellytettäisiin, että yritys ei olisi sellaisen osapuolen välittömässä tai välillisessä määräysvallassa, jolla olisi velvollisuus laatia konsernitilinpäätös. Kansainvälisen yritysryhmän kyseessä ollen ylimmällä emoyrityksellä tarkoitettaisiin koko kansainvälisen yritysryhmän ylintä yritystä eikä esimerkiksi Suomessa sijaitsevan alakonsernin suomalaista emoyritystä.

Säännöksessä tarkoitettu ylin emoyritys voisi olla kyseessä myös silloin, jos toimintaa harjoitettaisiin konsernimuodon sijaan Suomessa sijaitsevasta kiinteästä toimipaikasta ja yrityksen pääliike sijaitsisi Suomen ulkopuolella. Tällöin koko yritysryhmän ylimmällä emoyrityksellä tarkoitettaisiin Suomen ulkopuolella toimivaa pääliikettä.

Yrityksellä tarkoitettaisiin laajasti erilaisia kotimaisia ja kansainvälisiä yritysmuotoja, kuten esimerkiksi osakeyhtiöitä ja henkilöyhtiöitä sekä niiden kaltaisia toimijoita.

Verotuspaikalla tarkoitettaisiin lainkäyttöaluetta, jossa koko yritysryhmän ylin emoyritys verotuksellisesti asuu ja joka on valtiollinen tai ei-valtiollinen lainkäyttöalue, jolla on itsenäinen veronkanto-oikeus.

Alakohdan d mukaan tulisi lisäksi julkaista edellä c-kohdassa määritellyn koko yritysryhmän osalta tuotot ja voitto tai tappio ennen veroja sekä verot.

Käsitteellä koko yritysryhmän tuotot tarkoitettaisiin kirjanpitolain mukaisen konsernitilinpäätöksen tai vastaaviin ulkomaisiin säännöksiin perustuvan konsernitilinpäätöksen liikevaihtoa.

Käsitteellä koko yritysryhmän voitto tai tappio ennen veroja tarkoitettaisiin kirjanpitolain mukaisen konsernitilinpäätöksen tai vastaaviin ulkomaisiin säännöksiin perustuvan konsernitilinpäätöksen voittoa tai tappiota. Käsitteellä koko yritysryhmän verot tarkoitettaisiin kirjanpitolain mukaisen konsernitilinpäätöksen tai vastaaviin ulkomaisiin säännöksiin perustuvan konsernitilinpäätöksen veroja. Muussa valuutassa kuin euroina ilmaistut tiedot olisi annettava euroiksi muunnettuna käyttäen tilikauden keskikurssia.

Kohdissa 3 ja 4 säädetään palvelun tuottajan johtoa koskevista tiedoista sekä toiminnan sisäisestä valvonnasta. Kohdan 3 mukaan palvelun tuottajan tulisi antaa tiedot johdon palkoista ja palkkioista sekä sidonnaisuuksista ja liiketoimista palvelun tuottajan lähipiiriin kanssa. Tuot-

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

tajilta olisi lähtökohtaisesti voitava edellyttää vastaavaa avoimuutta, mitä edellytetään julkisen kaupankäynnin kohteena olevilta yhtiöiltä vaikka tuottaja ei olisi julkisesti noteerattu yhtiö tai järjestö. Helsingin pörssissä noudatettavan hallinnointikoodin perusteella tärkeitä tietoja ovat johdon palkat ja palkkiot, sidonnaisuudet ja liiketoimet yhtiön lähipiirin kanssa, selvitys ohjaus- ja hallintojärjestelmästä (corporate governance) sekä sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta (ks. Arvopaperimarkkinayhdistys: Hallinnointikoodi (2015)). Tällä tavoin raportointivelvoitteet olisivat myös suunnilleen samalla tasolla kuin julkisten tuottajien nykyisin kuntalakiin ja tulevaisuudessa maakuntalakiin perustuvat velvoitteet. Momentin 4 kohdan mukaan palvelun tuottajan olisi annettava lisäksi selvitys ohjaus- ja hallintojärjestelmästä sekä sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta sekä tiedot yhteiskuntavastuuta koskevista toimintaperiaatteista ja niiden toteuttamisesta.

Kohdassa 5 on säännökset tutkimus ja kehittämistoimintaa koskevista tiedoista. Tärkeä osa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajien yhteiskuntavastuuta on osallistuminen tutkimukseen, koulutukseen ja tuotekehitykseen. Tätä kautta kilpailu ja taloudellinen toiminta koituvat sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kehittämisen ja viime kädessä asiakkaiden ja veronmaksajien eduksi. Valinnanvapauden ja markkinoiden hyödyntämisen keskeisenä tavoitteena on luoda markkinoiden toimintaan perustuvia kannustimia uusiin, asiakkaille ja veronmaksajille parempana vaikuttavuutena lisäarvoa tuottaviin innovaatioihin. Selvitys osallistumisesta tutkimus- ja kehittämistoimintaan on näin osa julkisten varojen käyttöä osin yksityisesti järjestettyyn palvelutuotantoon koskevaa tilivelvollisuutta. Pykälässä ehdotetaan sen vuoksi tuottajien raportoivan osallistumisestaan tutkimukseen, koulutukseen ja kehittämiseen koskevat yhteenvetotiedot. Palveluntuottajalla ei olisi lainkohdan perusteella velvoitetta jakaa tutkimus- ja kehittämistoimintansa tuloksia vaan ainoastaan selostaa sitä koskevat toimintaperiaatteet ja yhteenvetotiedot. Säännös ei näin edellytä aineettoman omaisuuden jakamista tai liikesalaisuuksia sisältävien yksityiskohtaisten tietojen antamista.

Kohdan 6 perusteella on selvitettävä, miten asiakkaiden palaute ja kehitysehdotukset on otettu huomioon palveluntuottajan toiminnassa. Tässä on otettava huomioon myös hankintalaki, jossa on sosiaali- ja terveystalouden palveluhankintoja koskevia erityissäännöksiä. Hankintalain 108 §:ssä säädetään palveluiden käyttäjien tarpeiden huomioon ottamisesta. Säännös edellyttää ottamaan huomioon käyttäjien tarpeet ja osallistumisen sekä kuulemisen ja innovointiin liittyvät tekijät. Valinnanvapausjärjestelmässä kilpailuttajan roolissa ovat asiakkaat suoraan. Asiakkaille tulisi antaa edellytyksiä ottaa huomioon myös hankintalain 108 §:ssä säädetty näkökohdat. Tätä varten palveluiden tuottajien tulisi antaa sitä koskevat tiedot.

Pykälän 2 momentissa on pienyrityksiä ja mikroyrityksiä koskeva poikkeussäännös 1 momentin velvoitteesta. Tuottajien yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä ja avoimuutta turvaavien velvoitteiden tulee olla kohtuullisia suhteessa tuottajille aiheutuvaan hallinnolliseen taakkaan. Varsinkin pienyritysten hallinnollisen taakan pitämiseksi kohtuullisena raportointivelvoitteet on perusteltua rajoittaa ensinnäkin vain sosiaali- ja terveyskeskuksia ylläpitäviin yhtiöihin ja asiakassetelillä erityiseen vaativan tason sosiaali- ja terveystalouden palveluita tuottaviin toimijoihin. Pykälän velvoitteiden soveltamisalan ulkopuolelle rajattaisiin edelleen kirjanpitolain 1 luvun 4 a §:ssä tarkoitetut pienyritykset ja 4 b §:ssä tarkoitetut mikroyritykset. Kirjanpitolain mukaisia pienyrityksiä ovat kirjanpitovelvolliset, joilla sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella ylittyy enintään yksi seuraavista kolmesta raja-arvosta tilinpäätöspäivänä: 1) taseen loppusumma 6 miljoonaa euroa; 2) liikevaihto 12 miljoonaa euroa; 3) tilikauden aikana palveluksessa keskimäärin 50 henkilöä. Kirjanpitolaissa tarkoitetaan mikroyrityksellä kirjanpitovelvollista, jolla sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella ylittyy enintään yksi seuraavista kolmesta raja-arvosta tilinpäätöspäivänä: 1) taseen loppusumma

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

350 000 euroa; 2) liikevaihto 700 000 euroa; 3) tilikauden aikana palveluksessa keskimäärin 10 henkilöä. Pienyrittäjiä ja mikroyrittäjiä koskisi vain tilinpäätöksen julkisuus ja pykälässä säädettyjen verotusta koskevien tietojen antaminen.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin kirjanpitolain mukaiseen suurkonserniin konserniyrityksenä kuuluvan yksityisen palveluntuottajan laajemmasta tulosta ja veroja koskevasta raportointivelvoitteesta. Suurkonsernilla tarkoitetaan kirjanpitolaissa konsernia, jossa ylittyy vähintään kaksi kirjanpitolain 1 luvun 4 c §:ssä säädetystä suuryrityksen raja-arvoista. Raja-arvojen ylittyminen määritetään konserniyritysten yhteenlaskettujen lukujen perusteella emoyrityksen tilinpäätöspäivänä. Kirjanpitolaissa tarkoitetaan suuryrityksellä kirjanpitovelvollista, jolla sekä päättäneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella ylittyy vähintään kaksi seuraavista kolmesta raja-arvosta tilinpäätöspäivänä: 1) taseen loppusumma 20 000 000 euroa; 2) liikevaihto 40 000 000 euroa; 3) tilikauden aikana palveluksessa keskimäärin 250 henkilöä.

Konsernilla, konserniyrityksellä ja suurkonsernilla tarkoitettaisiin 3 momentissa kirjanpitolain soveltamisalaan kuuluvia ja lain kyseiset määritelmät täyttäviä konserneja, konserniyrityksiä ja suurkonserneja. Kirjanpitolain 1 luvun 6 §:n mukaan jos kirjanpitovelvollisella on 5 §:n mukainen määräysvalta kohdeyrityksessä, on edellinen emoyritys ja jälkimmäinen tytäryritys. Emoyritys tytäryrityksineen muodostaa konsernin. Emoyritystä ja sen tytäryrityksiä kutsutaan konserniyrityksiksi. Konsernina pidetään myös rakennetta, jossa kirjanpitovelvollisella on yhdessä yhden tai useamman tytäryrityksensä kanssa taikka kirjanpitovelvollisen tytäryrityksellä yksin tai yhdessä muiden tytär-yritysten kanssa määräysvalta kohdeyrityksessä. Laajempaa raportointivelvoitetta koskevaa 3 momentin säännöstä ei sovellettaisi, jos palveluntuottaja kuuluu konserniin esimerkiksi kirjanpitolain 7 §:ssä tarkoitettuna omistusyhteyserityksenä tai 8 §:ssä tarkoitettuna osakkuuserityksenä. Kirjanpitolain mukaan omistusyhteyseritykset ja osakkuuseritykset eivät kuulu konserniin. Omistusosuus on tällöin alle puolet osakkeiden tai osuuksien tuottamasta äänimäärästä.

Velvollisuus ilmoittaa säännöksessä tarkoitettuja maakohtaisesti eriteltyjä tietoja edellyttäisi, että konserniin kuuluu vähintään yksi ulkomainen konserniyritys tai konserniyrityksen kiinteä toimipaikka. Ulkomaisella konserniyrityksellä tarkoitettaisiin yritystä, joka kirjanpitolain mukaan luetaan kuuluvaksi kyseiseen konserniin ja jonka verotuksellinen asuinvaltio ei ole Suomi. Verotuksellisella asuinvaltiolla tarkoitettaisiin valtiollista tai ei-valtiollista lainkäyttöaluetta, jolla itsenäinen veronkanto-oikeus. Kiinteällä toimipaikalla tarkoitettaisiin konserniyrityksen ulkomailla harjoittamaa liiketoimintaa, jonka katsotaan sijaintivaltionsa verotuksessa muodostavan kiinteän toimipaikan.

Tiedot olisi 3 momentin mukaan annettava koko konsernin ylimmästä emoyrityksestä ja sen alapuolella olevaan konserniin kuuluvista konserniyrityksistä. Konsernin ylimmällä emoyrityksellä tarkoitettaisiin yritystä, joka kirjanpitolain mukaan on velvollinen laatimaan konsernitiilinpäätöksen tai sen olisi tehtävä näin, jos sen oman pääoman ehtoisilla osuuksilla käytäisiin kauppaa verotuksellisen kotipaikan mukaisen lainkäyttöalueen arvopaperipörssissä. Lisäksi edellytyksenä olisi, että se ei ole sellaisen osapuolen välittömässä tai välillisessä määräysvallassa, jolla olisi velvollisuus laatia konsernitiilinpäätös.

Suurkonserneiksi määriteltyjen palveluntuottajien tulisi laatia yksityiskohtaisempi erittely, jossa on selkeästi ja maakohtaisesti eriteltyinä: 1) liikevaihto; 2) maksetut ja saadut aineettomien oikeuksien korvaukset eriteltyinä etuyhteydessä olevien ja ulkopuolisten osapuolten välisiin korvauksiin; 3) lainojen korkokulut ja -tuotot eriteltyinä etuyhteydessä olevien ja ulkopuolisten osapuolten välisiin korkoihin ja tuottoihin; 4) yritysryhmään kuuluvien yhtiöidensä

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

nimet, niiden toiminnan luonne, verotukselliset asuinvaltiot ja sijainti, mikäli sijainti on eri kuin verotuksellinen asuinvaltio; 5) kertyneet voittovarot; 6) maksetut ja kertyneet tuloverot sekä lähdeverot; ja 7) tiedot tässä pykälässä tarkoitettujen tietojen tuottamisessa käytetyistä tietolähteistä ja valuutasta.

Säännöksen tarkoituksena on huolehtia suuryritykseksi luettavien yritysten laajemmasta avoimuudesta ja yritysten yhteiskuntavastuusta tilanteessa, jossa aikaisemmin laajasti kunnan hallinto-organisaation tehtävänä ollut toimintaa siirretään yhtiömuodossa tuotettavaksi ja avataan myös markkinoilla tapahtuvalle kilpailulle. Säännöksellä tavoitellaan näin yksityisten yritysten toimintaan julkisten palveluiden tuottajana perustuvan valinnanvapausmallin yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä ja avoimuuden laajaa turvaamista. Tiedoilla on merkitystä myös aggressiivisen verosuunnittelun vastaisen toiminnan kannalta. Luettelossa esitettyjen tietojen perusteella ei voida kuitenkaan ilman laajempia jatkoselvityksiä arvioida yritysryhmän verojärjestelyiden asianmukaisuutta. Valinnanvapauslain 57 §:n 4 momentissa erityisen julkisen palvelutehtävän, joka on myös perustuslaissa tarkoitettua julkista hallintotehtävää yhteiskunnallisen intressin perusteella, tiedot edellytettäisiin julkaistavaksi eikä menettely olisi sidoksissa verotuksen viranomaismenettelyihin.

Liikevaihdolla tarkoitettaisiin 3 momentin 1 kohdassa kirjanpitolain tai muiden vastaavien säännösten mukaista liikevaihtoa. Liikevaihtoon luettaisiin siten tuotteiden ja palveluiden myynnistä saadut tuotot, joista on vähennetty myönnettyt alennukset, sekä arvonlisävero ja muut välittömästi myynnin määrään perustuvat verot.

Maksetuilla ja saaduilla aineettomien oikeuksien korvauksilla 3 momentin 2 kohdassa tarkoitettaisiin tässä laissa samaa kuin kirjanpitolain tai vastaavien säännösten mukaisella aineettomalla oikeudella. Kirjanpitolain mukaisia aineettomia oikeuksia ovat muun muassa toimiluvat, patentit, lisenssit, tavaramerkit sekä vastaavat oikeudet. Aineettomien oikeuksien korvaukset pitäisi erotella samaan konserniin kuuluvien ja ulkopuolisten kanssa oleviin saatuihin ja maksettuihin suorituksiin. Samaan konserniin kuulumisella tarkoitettaisiin kirjanpitolain mukaisia konserniyrityksiä. Kirjanpitolain mukaan konserniin kuuluu yritys, kun konsernin jollakin yrityksellä on määräysten toisessa. Määräysvalta voi perustua siihen, että toisella on enemmän kuin puolet kohdeyrityksen kaikkien osakkeiden tai osuuksien tuottamasta äänimäärästä ja tämä äänten enemmistö perustuu omistukseen, jäsenyyteen, yhtiöjärjestykseen, yhtiösopimukseen tai niihin verrattaviin sääntöihin taikka muuhun sopimukseen; 2) toisella on oikeus nimittää tai erottaa enemmistö jäsenistä kohdeyrityksen hallituksessa tai siihen verrattavassa toimielimessä taikka toimielimessä, jolla on tämä oikeus, ja oikeus perustuu samoihin seikkoihin kuin 1 kohdassa tarkoitettu äänten enemmistö; tai 3) toinen muuten tosiasiallisesti käyttää määräysvaltaa kohdeyrityksessä.

Lainojen korkokuluilla ja -tuotoilla tarkoitettaisiin 3 momentin 3 kohdassa tässä laissa samaa kuin kirjanpitolain tai vastaavien säännösten mukaisella korkokululla ja -tuotolla. Korkokulut ja -tuotot pitäisi erotella samaan konserniin kuuluvien ja ulkopuolisten kanssa oleviin korkokuluihin ja tuottoihin.

Kertyneillä voittovaroilla 3 momentin 5 kohdassa tarkoitettaisiin tässä laissa edellisten tilikausien voittoa (tappiota) ja tilikauden voittoa (tappiota).

Maksetuilla tuloveroilla tarkoitettaisiin 3 momentin 6 kohdassa niiden osapuolten, jotka asuvat kyseisellä lainkäyttöalueella, raportointia koskevana tilivuonna tosiasiallisesti maksamien tuloverojen määrää. Maksettuihin tuloveroihin sisällytettäisiin osapuolen sekä kyseiselle lain-

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

käyttöalueelle että muille lainkäyttöalueille maksamat verot. Maksettujen verojen osalta raportoitaisiin myös sellaiset lähdeverot, jotka muut konserniyritykset ja riippumattomat yritykset ovat maksaneet kyseiselle osa-puolelle suoritettujen maksujen osalta. Kertyneillä tuloveroilla tarkoitettaisiin raportointivuonna verotettavaan voittoon tai tappioon perustuvaa veroa niiden osapuolten osalta, joilla on asuinpaikka kyseisellä lainkäyttöalueella. Kauden verotettavaan tuloon perustuvissa veroissa otettaisiin huomioon ainoastaan kuluva vuosi eivätkä niihin kuuluisi lykätyt verot tai varaukset epävarmoja verovelkoja varten.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin 3 momentissa tarkoitettu laajempi raportointivelvoite koskemaan myös suurkonsernin raja-arvot täyttävään ulkomaiseen konserniin konserniyrityksenä kuuluvaa palveluntuottajaa. Suurkonsernin raja-arvojen täytyessä raportointivelvoitetta sovellettaisiin 4 momentin mukaan myös yksittäisenä yrityksenä toimivaan kotimaiseen palvelun tuottajaan, jolla on verotuksellinen kiinteä toimipaikka ulkomailla tai ulkomaiseen palvelun tuottajaan, jolla on Suomessa verotuksellinen kiinteä toimipaikka.

Ulkomaisena konsernina pidettäisiin yritysryhmää, johon ei sovelleta kirjanpitolakia mutta, joka kirjanpitolakia vastaavien ulkomaisten säännösten mukaan muodostaa konsernin. Tällöin säännöksen soveltaminen edellyttäisi, että ulkomainen konserni täyttää kirjanpitolain mukaiset suurkonsernin raja-arvot. Lisäksi edellytettäisiin, että kirjanpitolakia vastaavien ulkomaisten säännösten mukaan palveluntuottaja on konsernissa konserniyritystä vastaavassa asemassa.

Lisäksi laajempi 3 momentin mukainen raportointivelvoite koskisi sekä kotimaista palveluntuottajaa, jolla on verotuksellinen kiinteä toimipaikka ulkomailla että ulkomaista palveluntuottajaa, jolla on Suomessa verotuksellinen kiinteä toimipaikka. Laajemman raportointivelvollisuuden soveltaminen edellyttäisi, että palveluntuottaja täyttää kirjanpitolain mukaiset suurkonsernin raja-arvot. Kotimaiselle palveluntuottajalle voi syntyä verotuksellinen kiinteä toimipaikka ulkomailla perustuen liiketoiminnan sijaintivaltion verolainsäännöksiin. Ulkomaisella palveluntuottajalla tarkoitettaisiin yritystä, jonka verotuksellinen asuinvaltio ei ole Suomi. Yrityksellä tarkoitettaisiin laajasti erilaisia kansainvälisiä yritysmuotoja, kuten esimerkiksi osakeyhtiöitä ja henkilöyhtiöitä sekä niiden kaltaisia toimijoita. Verotuksellisella asuinvaltiolla tarkoitettaisiin valtiollista tai ei-valtiollista lainkäyttöaluetta, jolla itsenäinen veronkanto-oikeus. Suomessa sijaitsevalla kiinteällä toimipaikalla tarkoitettaisiin tuloverolain II osan 2 luvun 13 a §:ssä määriteltyä kiinteää toimipaikkaa. Mainitun säännöksen mukaan kiinteällä toimipaikalla tarkoitetaan muun muassa paikkaa, jossa elinkeinon pysyvää harjoittamista varten on erityinen liikepaikka tai jossa on ryhdytty erityisiin järjestelyihin, kuten paikkaa, jossa sijaitsee liikkeen johto, sivuliike, toimisto, teollisuuslaitos, tuotantolaitos, työpaja tai myymälä tai muu pysyvä osto tai myyntipaikka.

Ulkomaisen konsernin kyseessä ollen ylimmällä emoyrityksellä tarkoitettaisiin koko kansainvälisen konsernin ylintä yritystä eikä esimerkiksi Suomessa sijaitsevan alakonsernin suomalaista emoyritystä. Ylimmällä emoyrityksellä tarkoitettaisiin 4 momenttia sovellettaessa myös yrityksen pääliikettä silloin, kun säännöstä sovellettaisiin yrityksiin, joilla on kiinteä toimipaikka Suomessa tai ulkomailla.

Pykälän 5 momentin perusteella julkistettavaksi edellytetyt tiedot annettaisiin lain 77 §:n 1 momentissa tarkoitettua tiedonhallintapalvelua käyttäen. Tiedot tulisivat samalla julkisiksi ja olisivat kaikkien saatavilla julkisessa tietoverkossa. Ne voivat sisältyä osaksi toimintakertomusta ja täydentäviltä osin erilliseen raporttiin. Tiedot voidaan sisällyttää myös yleisempään yhteiskuntavastuuraporttiin, jonka sisällössä otetaan huomioon lainkohdassa säädetyt vaatimukset. Samoin yhteiskuntavastuuraportissa olisi huomioitava hankintalain 108 §:n tavoitteet

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

vaikka säännöstä ei sinänsä sovelletakaan valinnanvapauden piiriin kuuluvien palveluiden tuottajiin. Laajemman yhteiskuntavastuuraportin laatiminen olisi edelleen tuottajille vapaaehtoisia. Yhteiskuntavastuuraportointia koskevia yleisiä suosituksia ja standardeja voidaan kuitenkin soveltaa sosiaali- ja terveyspalvelutuottajien yhteiskuntavastuuraportoinnissa. Tällaisia ovat muun muassa ISO-standardi SFS-ISO 26000 yhteiskuntavastuuopas, jonka sisällössä on yritetty ottaa huomioon myös pienten ja keski suurten yritysten tarpeet ja erityispiirteet.

Pykälän 5 momentissa on lisäksi asetuksenantovaltuus, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin maakunnalle toimitettavien tietojen yksityiskohdista. Lisäksi säädettäisiin, että suurkonsernin edellä 3 momentissa tarkoitettujen tietojen sisällytetään osaksi tässä laissa tarkoitettujen palvelujen tuottajan julkista toimintakertomusta.

59 §. *Palveluntuottajan velvollisuus palvelutoimintaa koskevien tietojen antamiseen.* Pykälässä on säännökset palveluntuottajien velvollisuudesta toimittaa palvelutoimintaa koskevia tietoja maakunnalle.

Maakunnalla palveluiden järjestäjänä ja rahoittajana tulee olla tosiasialliset mahdollisuudet ohjata ja valvoa kaikkien palveluntuottajien toimintaa. Maakunta järjestäjänä on myös vastuussa perusoikeuksien toteutumisesta yksilön tasolla. Tämän vuoksi maakunnalla tulee olla mahdollisuudet arvioida asiakkaan tasolla tehtyjä hoito- ja palvelutoimenpiteitä ja niiden tuloksia sekä vertailla eri palveluntuottajien kustannusvaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta.

Pykälän 1 momentin perusteella suoran valinnan palveluntuottajien olisi ilmoitettava maakunnalle tiedot asiakkaista, heille annetuista palveluista ja palvelujen vaikutuksista. Lisäksi maakunnalle olisi annettava tiedot palvelujen kustannuksista. Asiakassetelin ja henkilökohtaisen budjetin perusteella tiedot olisi annettava sille maakunnan liikelaitokselle, joka on antanut asiakkaalle asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin. Liikelaitos antaisi tiedot edelleen asiakkaan palveluista järjestämisvastuussa olevalle maakunnalle.

Pykälän 2 momentin perusteella edellä todetut tiedot annettaisiin lain 77 §:n 1 momentissa tarkoitettua tiedonhallintapalvelua käyttäen maakunnalle ja maakunnan liikelaitokselle. Lisäksi 2 momentissa on asetuksenantovaltuus, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin maakunnalle ja maakunnan liikelaitokselle toimitettavien tietojen yksityiskohdista ja siitä miten tiedot toimitetaan tiedonhallintapalvelua käyttäen.

60 §. *Palveluntuottajan vastuu palveluista.* Pykälässä säädetään valinnanvapauspalveluja tuottavien yritysten, yhteisöjen ja ammatinharjoittajien vastuusta tuottamistaan palveluista. Säännöksen mukaan palveluntuottajan vastuu palveluista määräytyy sen mukaan, mitä ehdotettavassa laissa tai muualla säädetään. Lisäksi palveluntuottajien vastuuseen vaikuttaa se, mitä ehtoja maakunta on määritellyt 42 §:n perusteella palveluille ja palveluntuottajille. Edellä säädetyin lisäksi palveluntuottaja vastaisi palveluunsa liittyneiden hoitokomplikaatioiden ja vastaavien korjaamisen kustannuksista.

Maakunta ja palveluntuottaja vastaisivat palveluista siten kuin siitä on erikseen säädetty. Maakunnan ja palveluntuottajan keskinäiset vastuut todettaisiin lisäksi maakunnan ja palveluntuottajan välisessä sopimuksessa. Tuottajan vastuusta ei kuitenkaan sovittaisi, vaan vastuut olisivat samat kaikille tuottajille ja ne määräytyisivät edellä todetulla tavalla lainsäädännön ja maakunnan määrittelemien ehtojen mukaisesti. Palveluntuottajan toimintaan kohdistuu lakisääteisiä velvollisuuksia, jolloin toimivaltainen viranomaisena on usein joku muu kuin maakunta. Tällöin esimerkiksi seuraamukset ja niiden toimeenpaneminen näiden lakisääteisten

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

velvollisuuksien rikkomisen osalta tapahtuu ko. toimivaltaisen viranomaisen toimesta. Maakunta ei sopimuksessaan voi supistaa palveluntuottajan vastuuta siitä, mikä se lain mukaan on.

Palveluilla tarkoitettaisiin kaikkia niitä tehtäviä, vastuita ja velvollisuuksia, jotka kuuluvat palveluntuottajan vastuulle tämän tai muun lain tai säädöksen, viranomaisen antaman määräyksen tai maakunnan ja palveluntuottajan tekemän sopimuksen tai maakunnan kyseisen sopimuksen perusteella antaman ohjeen perusteella. Palveluntuottajan vastuu palveluista kattaisi myös ne vaatimukset, mitä maakunta on asettanut lain 42 §:n perusteella.

Asiakas voi saada rikkomustapauksissa korvausta potilasvahinkolain (585/1986) perusteella Suomessa annetun terveyden- ja sairaanhoidon yhteydessä aiheutuneesta henkilövahingosta. Ehdotettu valinnanvapauslainsäädäntö ei aiheuta muutosta potilasvahinkolain mukaisiin korvauserusteisiin.

Julkiset hyvinvointipalvelut, joiden tarjoamisen tavoitteena ei ole taloudellinen hyöty, on katsottu jäävän kuluttajansuojalain sääntelyn ja muiden kuluttajaoikeudellisten sääntöjen soveltamisalan ulkopuolelle.

61 §. *Maakunnan palvelujen hinnoittelu maakunnan liikelaitoksen tuottamissa suoran valinnan palveluissa.* Säännöksen tarkoituksena on asettaa maakunnan liikelaitos suoran valinnan palveluntuottajana vastaavaan asemaan sen ostaessa palveluja kuin missä yksityiset yhtiöt ovat ostaessaan palveluja niiden toimiessa suoran valinnan palveluntuottajina eli asettaa se kilpailuneutraaliin asemaan. Jos maakuntien sisäisten palvelujen hinnoittelu ei olisi markkinaehtoisista, saisivat maakunnan liikelaitokset suoran valinnan palveluntuottajina nämä tietyt palvelut todennäköisesti edullisemmin kuin mitä muut yksityiset suoran valinnan palveluntuottajat ko. palveluista maksaisivat.

Lisäksi säännöksen tarkoituksena on turvata maakunnan sisäisten palvelujen hinnoittelun läpinäkyvyys sekä maakunnan liikelaitoksen tuottamien suoran valinnan palveluiden vertailtavuus yksityisten suoran valinnan palveluntuottajien kanssa. Maakunta tai palvelukeskus ei voisi vääristää kilpailua hinnoittelemalla maakunnan sisäiset tai palvelut palvelukeskuksesta muutoin kuin markkinaperusteisesti.

Pykälässä säädettäisiin, että maakunnan ja palvelukeskuksen palvelut maakunnan liikelaitoksen suoran valinnan palveluntuottajalle on hinnoiteltava markkinaperusteisesti. Näitä palveluja voisivat olla esimerkiksi maakunnan laboratorio- ja kuvantamispalvelut sekä palvelukeskuksen tilavuokrat sekä talous- ja henkilöstöhallinnon palvelut.

Markkinaperusteisella hinnoittelulla tarkoitetaan sitä hintatasoa, jonka suuruisiksi vastaava yksityisen toimija hinnoittelisi palvelut. Hinnoittelussa olisi siten lähtökohtaisesti otettava huomioon toiminnasta saadut tulot, tuottamisesta aiheutuvat muuttuvat menot ja tähän toimintaan kohdistettavissa oleva osa kiinteistö kuluista. Investointeihin liittyvät poistot ja rahoituskulut olisi otettava huomioon kustannuksina siltä osin, kuin kyseiset investoinnit liittyisivät tehtävän hoitamiseen kiinteästi. Lisäksi hinnoittelussa olisi otettava huomioon toimintaan sitoutuneelle pääomalle kohtuullinen tuotto. Säännös vastaisi sisällöltään sitä, mitä säädetään valtion maksuperustelaisissa (150/1992) palveluiden hinnoittelusta.

Maksuperusteisuudelta ei kuitenkaan aina edellytettäisi tuoton saamista, vaan hinnoittelu voisi perustua käypään arvoon. Näissä tapauksissa olisi kuitenkin perusteltava, että vastaava markkinatoimija toimisi vastaavassa tilanteessa vastaavalla tavalla.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Säännös koskisi maakunnan osalta vain sisäisiä palveluja. Maakunnan liikelaitoksen suoran valinnan palveluntuottajan olisi ostopalveluissaan maakunnan ulkopuolelta noudatettava hankintalainsäädäntöä.

Koska maakunnan liikelaitoksen suoran valinnan palveluntuottaja on osa maakuntaa eikä ole itsenäinen juridinen oikeushenkilö, juridisesti sopimukset palvelukeskuksen kanssa tekee maakunta. Jos maakunnan suoran valinnan palveluntuottajan tekee hallintosäännön perusteella kuitenkin oman sopimuksen palvelukeskuksen kanssa, hinnoittelun on tällöinkin oltava markkinaperusteista. Jos maakunta on esimerkiksi vuokrannut toimitilansa koko toimintaansa varten, on maakunnan hinnoiteltava sisäinen vuokransa markkinaperusteisesti.

62 §. *Kilpailun tasapuolisuuden turvaaminen julkisen ja yksityisen toiminnan välillä.* Pykälässä viitattaisiin kilpailulakiin, jossa säädetään julkisen ja yksityisen palvelutuotannon tasapuolisten toimintaedellytysten turvaamisesta. Kilpailulakia sovelletaan kaikkiin elinkeinonharjoittajiin. Elinkeinonharjoittaja voi kilpailulain mukaan olla luonnollinen henkilö taikka yksityinen tai julkinen oikeushenkilö, joka harjoittaa taloudellista toimintaa. Kilpailulain määrävän markkina-aseman väärinkäytön ja elinkeinonharjoittajien välisten kiellettyjen kilpailunrajoitusten kieltä soveltuvat siten myös taloudellista toimintaa harjoittavaan yhtiöön, jonka omistajatahona on julkisyhteisö, kuten maakunta. Kilpailulain 30 a §:ssä säädetään kilpailulain soveltamisesta tilanteessa, jossa kunnan, kuntayhtymän, valtion taikka niiden määräysvaltaan kuuluvan yksikön harjoittamassa taloudellisessa toiminnassa sovelletaan sellaista menettelyä tai toiminnan rakennetta, joka tavaroiden tai palveluiden tarjonnassa: 1) vääristää tai on omissaan vääristämään terveen ja toimivan kilpailun edellytyksiä markkinoilla; 2) estää tai on omissaan estämään terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun syntymistä tai kehittymistä; tai 3) on ristiriidassa kuntalaissa säädetyn markkinaperusteisen hinnoittelun vaatimuksen kanssa.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi edellä mainituissa tilanteissa puuttua kunnan, kuntayhtymän tai niiden määräysvaltaan kuuluvan yhteisön harjoittamaan kilpailulain vastaiseen menettelyyn tai toiminnan rakenteeseen.

Kilpailu- ja kuluttajaviraston rooli kilpailuneutraliteetin valvojana on valinnanvapausjärjestelmän toimivuuden kannalta merkittävä. Tästä syystä myös valinnanvapauslakiin on otettu selkeä säännös Kilpailu- ja kuluttajaviraston toimivallasta. Kilpailu- ja kuluttajavirasto ei toimisi pelkästään markkinaehtoisen hinnoittelun valvojana vaan myös kaikkien muidenkin kilpailuneutraliteettia vaarantavien ehtojen ja menettelyiden valvojana.

Tämän lisäksi kilpailulakiin on lisättävä myös valinnanvapauslain kattamaa toimintaa koskeva sanktiomahdollisuus kilpailuneutraliteettisäännösten rikkomisesta sekä mahdollisuus siitä aiheutuneen vahingon korvaamiseen. Valvonnan toimivuuden kannalta olennaista on myös riittävä resurssointi, sillä maakuntien ja niiden palvelukeskusten tulo valvonnan piiriin merkitsee varsin isoa soveltamisalan laajenemista ja etenkin alkuvuosina myös suurta joukkoa kysymyksiä ja selvitystehtäviä.

Edellä mainitussa kilpailulain säännöksessä ei tällä hetkellä mainita maakuntaa. Työ- ja elinkeinoministeriön toimivaltaan kuuluvaa kilpailulakia tullaan maakuntaudistuksen yhteydessä muuttamaan siten, että myös maakunta lisättäisiin kilpailulain 30 a, 30 c ja 30 d §:ään. Myös kilpailulain yrityskauppalvontaa koskevan 4 luvun säännökset soveltuvat yrityskaupan määrittämisen ja kansallisten liikevaihtorajojen täyttyessä elinkeinonharjoittajien välisiin yritysrajoitustyyppisiin. Yritysrajoitustyyppisä säännöt soveltuvat myös elinkeinonharjoittajiin, joiden omistajatahona on julkisyhteisö. Yritysrajoitustyyppisä säännöt soveltuvat niin ikään sosiaali-

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

ja terveystalouden yrityskauppoihin vastaavilla edellytyksillä, eikä kilpailulaissa ole tällä hetkellä erityisiä yrityskauppavalvontasääntöjä sosiaali- ja terveystalouden yrityskauppoihin.

10 luku **Palvelujen tuottajalle suoritettavat korvaukset**

Yleiset periaatteet

63 §. *Korvaamisen yleiset periaatteet.* Yleisten periaatteiden tarkoituksena olisi määrittellä korvausjärjestelmän yleiset tavoitteet. Yleisten periaatteiden määrittelyllä olisi merkitystä myös korvausjärjestelmän ylläpidon aikaisten tulkintakysymysten ratkaisemisessa. Korvausjärjestelmällä olisi pyrittävä saamaan aikaan ennen kaikkea asiakkaiden tarpeiden näkökulmasta vaikuttavia palveluita. Vaikuttavuudella tarkoitetaan sellaisten palveluiden tuottamista, jotka kuuluvat terveydenhuoltolain 7 a §:ssä tarkoitettuun suomalaisen terveydenhuollon palveluvalikoimaan ja jotka tukevat lisäksi muun muassa sosiaalihuoltoa koskevan lainsäädännön ja vakiintuneiden käytäntöjen mukaista hyvää hoitoa ja hoivaa. Maakunnan vastuulla olevan korvausjärjestelmän tulisi seurata yhteiskunnallista ja mm. lääketieteellistä kehitystä.

Palveluntuottajille maksettavat korvaukset ja niistä muodostuva korvausjärjestelmä olisivat keskeinen osa itsehallinnollisten maakuntien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestämistä koskevan vastuun toteutumista. Korvausten tulisi perustua maakunnan budjettivaltaan ja maakuntatalouden kestävyYTEEN. Maakunnan tuottajille maksamien korvausten tulisi vahvistaa palvelujen saatavuutta ja tukea palvelun laatuun perustuvaa kilpailua tuottajien välillä. Korvausjärjestelmän tulisi kannustaa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuottavuuden paranemista ja saavutettavissa olevien tehokkuushyötyjen toteuttamiseen. Korvausjärjestelmän tulisi tukea parhaiden käytäntöjen toteutumista maakunnassa ja mahdollistaa uusien innovaatioiden syntyminen korvausten piiriin kuuluvissa palveluissa.

Korvausjärjestelmän tulee toimia siten, että se tukee yksilön terveyden ja toimintakyvyn näkökulmasta tarpeelliseksi katsottavan hoidon ja muiden palveluiden toteutumista tehokkaalla tavalla. Maakunnan korvausjärjestelmän tulisi perustua sellaisiin avoimesti määriteltyihin perusteisiin, jotka turvaisivat maakunnan asukkaille yhdenvertaisesti riittävät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut. Korvausjärjestelmän on siten varmistettava maakunnan asukkaiden yhdenvertaista hoitoon pääsyä ja palvelujen saatavuutta sekä asiakkaan hoidon tarpeen yksilöllistä arviointia ja tämän perusteella yksilöllisen hoidon järjestämistä. Lisäksi korvausjärjestelmän tulisi mahdollistaa asiakkaan palveluntuottajaa koskevien valintojen toteutuminen tässä laissa säädetyn mukaisesti.

Korvausjärjestelmän tulisi edesauttaa maakunnan järjestämisvastuun toteutumista ottaen samalla huomioon maakuntien rahoitukselle asetetut periaatteet sekä tukea tervettä kilpailua tuottajien välillä yksittäisen maakunnan sekä maakuntien muodostamilla yhteisillä markkinoilla. Maakunnan tulisi määrittellä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuottajille maksettavien korvausten perusteet avoimesti siten, että ne turvaavat palveluntuottajien yhdenvertaisen kohtelun. Maakunnan tulisi kohdella palveluntuottajia ilman syrjintää ja siten samojen palvelujen tuottamisesta maksettavat korvaukset on määriteltävä yhdenmukaisesti samoin perustein. Korvaamisen yleiset periaatteet ja korvausten perusteet olisi saatettava avoimesti kaikkien saataville, sähköisesti ja tarvittaessa muussa muodossa.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Korvaukset suoran valinnan palvelun tuottajille

64 §. *Suoran valinnan palveluntuottajan korvaukset.* Pykälän 1 momentin mukaan maakuntien toimivaltaa korvausten suunnittelussa ja korvausmäärien asettamisessa rajoitettaisiin lainsäädännön keinoin ainoastaan siltä osin kuin valtakunnallisesti yhdenmukaiset korvausten määrittelyyn liittyvät käytännöt katsottaisiin tarpeellisiksi. Rajoitukset säädettäisiin tässä laissa ja sen nojalla annettavassa asetuksessa.

Maakunnan on päätettävä suoran valinnan palveluntuottajille maksettavista korvauksista. Maakunnan tulee päättää myös muut korvausjärjestelmään ja korvausten määrittelyyn liittyvät asiat.

Maakunnan maksaman korvauksen perusteen tulee olla samasta suoran valinnan palvelusta kaikille tuottajille sama. Korvausten tulee olla markkinoilla olevista palveluista yhtäläiset siltä osin kuin tuottajat kilpailevat samoista asiakkaista. Maakunnan tulee korvaustasoja asettaessaan huomioida myös asiakasmaksujen osuus.

Pykälän 2 momentin mukaan maakunnan tulee osoittaa maakunnan omana tuotantona ylläpitämälle sosiaali- ja terveyskeskukselle ja suunhoidon yksikölle korvaus samoin yleisin perustein kuin muillekin suoran valinnan palveluiden tuottajille. Maakunnan määrittelemät korvausperusteet eivät tämän mukaisesti saa suosia maakunnan liikelaitoksen ylläpitämiä sosiaali- ja terveyskeskuksia tai suunhoidon yksiköitä yksityisoikeudellisiin tuottajiin verrattuna.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin korvausten muuttamisesta sopimuskauden aikana. Markkinoiden ohjaamiseksi ja asiakkaiden palveluiden turvaamiseksi maakunta voisi päätöksellään muuttaa suoran valinnan palveluista maksamiensa korvausten määrää ja perusteita siten kuin 51 §:ssä säädetään. Muutosten osalta tulee huolehtia myös palveluntuottajien aseman huomiointamisesta. Palveluntuottajalle on tarjottava muutoksen toteuttamisen yhteydessä aito mahdollisuus olla hyväksymättä muutosta ja poistua suoran valinnan palveluja tarjoavien tuottajien joukosta. Tämä edellyttää kohtuullisen pituisen määräajan asettamista siten, että muutos astuisi voimaan vasta määräajan jälkeen. Lain 51 §:ssä säädettäisiin menettelystä korvausten määrää ja perusteita muutettaessa ja palveluntuottajan mahdollisuudesta irtisanoa sopimus, jollei tämä hyväksy maakunnan päättämiä muutoksia. Maakunnan päätöksestä koskien suoran valinnan palveluntuottajille maksettavia korvauksia ja korvausten muuttamista voisi tehdä maakuntalain mukaisen maakuntavalituksen.

Erityistä huomiota on kiinnitettävä muutosten mahdollisille vaikutuksille niiden asiakkaiden asemaan, jotka ovat jo valinneet muutoksen kohteena olevan palvelun ja palveluntuottajan. Muutosten suunnittelun ja toteutuksen yhteydessä tulee kiinnittää huomiota palveluiden yhdenvertaiseen saatavuuteen sekä markkinoiden toimivuuteen muutosten jälkeen. Maakunnan tulee pyrkiä toimimaan ennakoitavalla tavalla, jotta muutoksista ei aiheutuisi häiriöitä markkinoiden luonnolliselle kehittämiselle. Muutosten toteutuksessa tulee huomioida korvausjärjestelmälle asetetut yleiset edellytykset.

Korvauksia voi olla tarvetta muuttaa esimerkiksi silloin, kun palvelujen kattavuutta laajennetaan tai supistetaan, palvelujen kustannuskehityksessä tapahtuu muita kuin vähäisiä muutoksia tai kun maakunnan käytettävissä oleva rahoitus muuttuu. Aloite korvaustasojen tarkistamiseen voi tulla myös palveluntuottajalta.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Suoran valinnan palveluista tehtävä sopimus olisi oletettavasti useissa tapauksissa voimassa toistaiseksi. Lähtökohtaisesti suoran valinnan palvelujen osalta tehtävä sopimus olisi kaikkien palveluntuottajien osalta perusteiltaan samanlainen. Maakunnalle voi tulla tarve muuttaa jo tehtyä sopimusta. Esimerkiksi ajan kuluessa voi tulla vastaan tilanteita, joita ei ole osattu ottaa huomioon sopimusta tehtäessä tai olosuhteet muuttuvat toisenlaisiksi. Jos sopimuksessa ei olisi tällaisten muutosten varalle olemassa jo tietynlaista mekanismia, olisi todennäköisesti tarpeen muuttaa sopimusta. Maakunnan ei käytännössä olisi mahdollista neuvotella ehtoja erilaisiksi eri palveluntuottajien kanssa, vaan muutoksen tulisi koskea kaikkia palveluntuottajia yhdenvertaisesti. Hyvä sopimustavan mukaisesti maakunnan tulisi kuitenkin kuulla palveluntuottajia ennen muutosmekanismin käyttämistä. Muutoksen kustannusvaikutus olisi myös maakunnan tarpeelliseksi katsomalla tavalla otettava huomioon.

65 §. Kiinteä korvaus. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin tarpeellisilta osin valtakunnallisesti yhtäläisestä, kiinteää korvausta koskevasta määrittelystä. Lainkohdan mukaan kiinteä korvaus perustuisi niin sanottuun kapitaatiomalliin eli asukasmäärään ja tarvetekijöihin perustuvaan rahoitukseen, jonka mukaisesti kiinteä korvaus maksettaisiin palveluntuottajalle asiakkaan listautumisen perusteella ja palveluntuottajan kokonaiskorvaus perustuisi listautuneiden henkilöiden lukumäärään. Kiinteä korvaus koskisi sitä aikaa, jonka asiakkaan katsottaisiin olevan kyseisen palveluntuottajan vastuulla. Kiinteä korvaus koskisi niitä erikseen määriteltyjä palveluita, jotka viimesijaisesti maakunnassa on määritelty suoran valinnan palveluiden piiriin kuuluviksi. Tämän korvauksen piiriin kuuluisi kaikki palvelu, joka ei kuulu tämän lain mukaisesti muulla perusteella korvattavien palveluiden piiriin.

Maakunta voisi esityksen mukaan päättää, paljonko se varaa määrärahaa suoran valinnan palveluiden tuottamiseen. Pykälän 2 momentin mukaisesti maakunnalle asetettaisiin kuitenkin velvollisuus korvata muutoin kuin suun terveydenhuollon osalta suoran valinnan palveluista vähintään 2/3 osuus kiinteänä korvauksena. Tämä 2/3 osuus määräytyisi maakunnan talousarvion mukaisesta määrärahasta. Koska osa korvauksesta voisi määräytyä 66 ja 67 §:ien mukaisesti kannustin- ja suoriteperusteisesti, lopullinen tilinpäätöksen mukainen osuus voisi joissain tapauksissa alittaa tämän osuuden.

Sosiaali- ja terveydenhuollon suoran valinnan palveluiden tuotannon rahoituksen osalta kiinteään korvaukseen perustuvan korvausmallin on katsottu olevan sekä palveluiden vaikuttavuuden että kustannustehokkuuden näkökulmasta tehokkainkorvaustapa. Maakunta voisi päättää kiinteän korvauksen käytöstä asetettua vähimmäistasoa laajemmin ja varata esimerkiksi koko määrärahan ja maksaa siten tuottajalle koko korvauksen kiinteänä korvauksena.

Maakunnallisen itsehallinnon varmistamiseksi maakunnalle on annettu harkinnanvaraa kiinteälle korvaukselle varattavalle osuudelle. Pienentämällä kapitaation osuutta maakunta voi vähentää suuren kapitaatio-osuuden palveluntuottajalle synnyttämää kustannusriskiä ja sen kantamiseen liittyvää mittakaavaetua, vähentää kapitaation asukaskohtaisen suuruuden arvioinnin epätarkkuuden aikaansaamia markkinahäiriöitä sekä varata rahoitusta tuottajilta tavoiteltujen asioiden ohjaamiseen taloudellisten kannustimien avulla. Näiden tekijöiden merkittävyys riippuu maakunnittaisista olosuhteista. Esitetyn osuuden varaaminen kiinteän korvauksen käyttämiseen edellyttää muiden korvausperusteiden käytön perustelemista ja suunnittelua yhtäaikaaisesti, yhtenä kokonaisuutena. Esitetty 2/3 vähimmäisosuus antaa maakunnille riittävän harkinnanvaran alueellisten erityispiirteiden huomioimiseen. Samalla vähimmäisosuus on kuitenkin riittävän korkea, jotta kapitaatiokorvauksen kustannustehokkuuteen ohjaava vaikutus säilyy. Suun terveydenhuollossa vähimmäisosuus olisi puolet.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että kiinteän korvauksen määrittelyssä huomioitavat tarvetekijät olisi määritelty kansallisesti. Vaikka maakuntien olosuhteet eroavat toisistaan, on alueiden välisen yhdenvertaisuuden sekä rahoituksen toteutumisen ja vaikuttavuuden vertailtavuuden kannalta perusteltua, että maakunnat käyttävät yhtenäisiä tarvetekijöitä korvauksen perusteissa. Kansallisia tarvetekijöitä olisivat muussa kuin suun terveydenhuollon palveluissa maakuntien asukkaiden ikä, sukupuoli, sairastavuus sekä työssäkäynti ja muut sosio-ekonomiset tekijät.

Pykälän 3 momentissa tarkoitettujen tarvetekijöiden käyttämisellä pyritään asiakaskohtaisen korvauksen painottamiseen siten, että maksettu asiakaskohtainen korvaus tekisi asiakkaista yhdenvertaisia suoran valinnan tuottajalle odotettavissa olevien kustannusten suhteen. Tarvetekijöiden joukko määrittää painotuksen onnistumisen ja tulee vaatimaan jatkuvaa kehittämistä. Sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimukset että kansainvälinen tutkimus ovat osoittaneet, että ikä vaikuttaa voimakkaasti asiakkaiden palvelujen tarpeeseen ja naiset käyttävät palveluja jossain määrin enemmän kuin miehet. Lisäksi avohoidon lääkäripalveluja ja suun terveydenhuollon palvelujen käyttö eroaa sosio-ekonomisen aseman mukaan. Kun palvelujen tarpeen erot otetaan huomioon, suurituloiset käyttävät enemmän työterveyshuollon ja yksityisen sektorin lääkäripalveluja ja kokonaisuudessaan tarpeeseen nähden enemmän kuin pienituloiset. Asiakkaan sairastavuuteen liittyvien asiakaskohtaisten ominaisuuksien sisällyttäminen tarvetekijöihin edesauttaa painotuksen onnistumista, koska se ottaa ikäjakaumaa ja sosioekonomisia tekijöitä täsmällisemmin huomioon asiakkaan yksilöllisen hoitotarpeen ja siitä syntyvät kustannukset ja siten kohdentaa korvaukset tuottajille oikeudenmukaisesti myös paljon palveluja tarvitsevista potilaista. Henkilökohtaisen hoitotarpeen ja siitä syntyvien kustannusten huomioon ottaminen helpottaa tuottajien osaamisen kehittämistä ja erikoistumista taloudellisesti kannattavalla tavalla.

Suun terveydenhuollossa kiinteän korvauksen tarvetekijöinä olisivat ikä, sukupuoli, sairastavuus ja sosio-ekonomiset tekijät. Suun terveydenhuollon asiakaskohtaiset kustannukset muodostuvat omasta palvelukokonaisuudestaan, ja siksi sen odotettavissa oleviin kustannuksiin vaikuttavat jossain määrin eri tekijät kuin koko suoran valinnan palveluja tarjoavan sosiaali- ja terveyskeskuksen korvauksissa. Suunhoidon peruspalveluissa hoitotoimenpiteiden kirjo on moninainen (paljon erilaisia hoitosuoritteita) ja vaihtelee riippuen hoidon tarpeen runsaudesta. Palvelujen käyttö vaihtelee iän mukaan eri tavoin kuin yleisterveydenhuollossa. Siksi on perusteltua rakentaa suun terveydenhuollon palvelukokonaisuudelle korvausten yksityiskohdat ja painotus erikseen. Suun terveydenhuollon yksiköiden toiminnan sosiaali- ja terveyskeskuksia pienempi mittakaava ja asiakaskohtaisen palvelukäytön muuhun avohoitoon verrattuna suuri vaihtelu tekevät perustelluksi kiinteän korvauksen osuuden pienemmän alarajan. Näin maakunta voi varmistaa palvelua tuottavien yksiköiden kustannusriskin säilymisen kohtuullisena. Suun terveydenhuollossa kapitaatiota voidaan paljon palveluja tarvitsevien asiakkaiden hoidon tapauksissa täydentää myös erikseen suunniteltavilla hoitokokonaisuuksien suoritepohjaisilla korvauksilla. Näin pystytään kohdistamaan keskimääräistä laajempien tai kalliimpien hoitojen korvaukset kapitaatiota tarkemmin. Tämä tukee myös suun terveydenhoidon yksiköiden mahdollisuutta erikoistumiseen.

Edellä 3 momentissa mainituille tarvetekijöille valmistellaan 4 momentin mukaan myös kansalliset painokertoimet, jotka määrittäisivät tarkemmin tietyn tarvetekijän merkitystä kiinteän korvauksen laskennassa.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta valtioneuvoston asetuksella antaa tarkempia säännöksiä 2 momentissa tarkoitetuista kiinteän korvauksen määristä sekä 3 momen-

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

tissa tarkoitetuista kansallisista tarvetekijöistä sekä painokertoimista. Näiden kansallisten tarvetekijöiden painokertoimien sekä tarvittaessa myös maakuntien omien painokertoimien valmistelussa tukeuduttaisiin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen osaamiseen.

66 §. Kiinteän korvauksen perusteena oleva aika. Pykälässä määriteltäisiin se aika, jonka puitteissa annettua palvelua korvausvastuu koskisi. Kiinteä korvaus jaettaisiin niiden päivien lukumäärällä jotka on otettu huomioon kiinteää korvausta laskettaessa ja kerrottaisiin tätä pienemmällä palvelujen tuottajan vastuupäivien lukumäärällä.

67 §. Korvausten maksutapa ja maksuaikataulu. Maakunta ja palveluntuottaja sopisivat 1 momentin mukaan 48 §:ssä tarkoitettussa sopimuksessa korvausten maksutavasta sekä maksuaikataulusta.

Pykälän 2 momentin mukaan ennakkomaksun käyttö ei olisi mahdollista suoran valinnan palvelujen korvaamisessa. Maakunnan tulisi maksukäytännöillään pyrkiä siihen, että se maksaa tuottajille korvaukset vasta palvelujen toteutumisen jälkeen. Maakunnan harkintaan jäisi kuitenkin tulkita, milloin jokin palvelukokonaisuus on toteutunut siten, että korvaus voitaisiin suorittaa.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta valtioneuvoston asetuksella antaa tarkempia säännöksiä korvausten maksutavasta sekä maksuaikataulusta.

68 §. Suoriteperusteiset korvaukset. Osa suoran valinnan palveluiden piiriin kuuluvista palveluista voi olla tarkoituksenmukaista joko asiakkaiden tarpeiden, korvattavan palvelun luonteen tai markkinatilanteen vuoksi toteuttaa osin tai kokonaan suoritekorvauksiin perustuen. Maakunnan tulee määrittellä tarkemmin ne perusteet, jolloin se käyttää palveluiden korvaamisessa suoriteperusteisia korvauksia. Suoriteperusteisia korvauksia voidaan rahoittaa kuitenkin ainoastaan sillä osuudella suoran valinnan palveluihin varatusta määrärahasta, jota ei ole varattu kiinteää korvausta varten.

Pykälän 2 momentin perusteella suun terveydenhuollossa käytettävien suoriteperusteisten korvausten osalta noudatettaisiin valtakunnallisia korvausperusteita. Suunhoidon yksikön 18 §:n mukainen palveluvalikoima sisältää huomattavan määrän toimenpiteitä. Näiden toimintojen hinnoittelu sekä mahdollinen ryhmittely on näihin toimiin vaadittavien merkittävien resurssien takia perusteltua tehdä valtakunnallisella tasolla.

Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin 3 momentin mukaan antaa tarkempia säännöksiä 2 momentissa tarkoitetuista toimenpiteistä ja palveluista sekä niiden tarkemmasta sisällöstä. Valtakunnallisen yhdenvertaisuuden sekä parhaiden käytäntöjen toteuttamiseksi valtio voisi asetuksen avulla ohjata suoriteperusteisten korvausten käyttöä.

69 §. Kannustinperusteiset korvaukset. Pykälässä säänneltäisiin maakuntien mahdollisuudesta maksaa suoran valinnan palveluntuottajille korvauksia kannustinperusteisesti. Maakunnan tulisi määrittellä kannustinperusteisten korvausten edellytyksenä olevat palvelujen laatu, kustannustehokkuutta ja vaikuttavuutta koskevat kriteerit. Mikäli laatuvaatimukset olisivat seuranta-aikana täyttyneet joko kokonaan tai osittain, maakunta maksaisi tuottajalle kannustinperusteisen korvauksen kriteerien ylittymisen mukaisesti. Maakunnan määrittelemien perusteiden tulisi olla korkeammat kuin lainsäädännössä palveluille määritelty taso.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta käyttää asiakkaiden palveluintegraatiota vahvistavaa ja palveluketjun koko kokonaisuuden huomioivaa kannustinjärjestelmää. Pykälän 2 momentin mukaan maakunta voisi käyttää myös kannustinjärjestelmää, jossa koko palveluketjussa saadut kustannushyödyt jaetaan ketjun eri tuottajien ja maakunnan välillä edellyttäen että laadulliset ja muut kriteerit täyttyvät. Sisällyttämällä tuottajien kannustinjärjestelmään koko hoitoketjussa aikaansaadut kustannushyödyt maakunnan on mahdollista saada tuottajien intressiksi myös oman tuottamisvastuun ulkopuolella olevien palveluiden kustannustehokas ja tarkoituksenmukainen toteutus.

Maakunta voi näin edistää erityisesti palveluketjujen vertikaalisen integraation toteutumista sekä vähentää osaoptimointia sosiaali- ja terveysjärjestelmän sisällä. Edellytyksenä on, että voidaan varmistaa saavutettujen kustannushyötyjen syntyneen koko palvelujärjestelmää hyödyttävistä tekijöistä. Jos vastuu asiakkaan kaikkien palvelujen kustannuksista olisi yhdellä taholla, menettely oli hyvin tehokas osaoptimoinnin vähentämisessä. Nyt esitetyssä mallissa asiakkaan kokonaisuhoitovastuu jakautuisi modulaarisesti usealla toimijalle, siksi menettelytavan yksityiskohtia on kehitettävä edelleen.

Pykälän 3 momentin mukaan maakunnan tulisi käyttää suoran valinnan palveluiden tuottajien suoriutumisen arvioinnissa yhdenvertaisia mittareita ja perusteita. Maakunnan tulisi tiedottaa käyttämistään mittareista ja perusteista ja näiden muutoksista tuottajia hyvissä ajoin niin, että tuottajat pystyisivät suunnittelemaan toimintaansa vaatimusten mukaisesti.

Pykälän 4 momentin mukaisesti valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä kannustinperusteisten korvausten mittareista ja perusteista sekä näiden perusteella maksettavien kannustinperusteisten korvausten vähimmäis- tai enimmäismääristä. Mittarit ja perusteet voisivat koskea palvelujen laatua, kustannustehokkuutta ja vaikuttavuutta. Valtakunnallisen yhdenvertaisuuden sekä parhaiden käytäntöjen toteuttamiseksi valtio voisi asetuksen avulla ohjata kannustinperusteiden käyttöä.

70 §. *Suoran valinnan palveluntuottajalle maksettavat muut korvaukset.* Pykälän 1 momentin mukaan maakunta ja palveluntuottaja voisivat sopia palveluntuottajalle maksettavista muista korvauksista. Muita korvauksia voitaisiin käyttää lähtökohtaisesti silloin kun se olisi tarpeen alueellisten erityispiirteiden huomioimiseksi. Maakunta pystyisi näin huomioimaan mm. oman alueensa pitkiä etäisyyksiä. Korvauksilla voitaisiin ohjata markkinoita ja markkinoiden syntymistä tarkoituksenmukaisella tavalla ja kohdentaa hoitoa asukkaiden tarpeiden mukaisesti.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta antaa valtioneuvoston asetus, jossa annettaisiin tarkempia säännöksiä suoran valinnan palveluntuottajalle maksettavien muiden korvausten tarkemmista perusteista silloin kun tähän olisi erityisesti valtakunnallisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta tai muutoin tämän lain 63 §:n tavoitteiden näkökulmasta perusteltua tarvetta.

Asiakasseteli ja henkilökohtainen budjetti

71 §. *Korvaukset asiakassetelipalveluntuottajalle.* Pykälässä säädettäisiin maakunnan liikelaitoksen myöntämän asiakassetelin perusteella kyseisen palvelun tuottajalle maksettavasta korvauksesta. Pykälän 1 momentin mukaan maakunnan liikelaitos päättää maksettavista korvauksista. Asiakassetelin arvo määräytyy 24 §:n 4 momentin mukaisesti.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Pykälän 2 momentin mukaan maakunnan liikelaitos korvaisi asiakassetelipalveluntuottajalle liikelaitoksen ennalta määräämään arvoon asti kustannukset palveluista, joita asiakas saisi liikelaitoksen myöntämällä asiakassetelillä. Asiakassetelin olisi oltava samasta palvelusta eri tuottajille samansuuruinen. Jos asiakassetelipalveluntuottaja olisi kuitenkin ennakkoon ilmoittanut palvelulle asiakassetelille määriteltyä arvoa alemman hinnan, korvaus maksettaisiin palveluntuottajan ilmoittaman hinnan suuruisena.

Pykälän 3 momentin mukaan maakunnan liikelaitoksen myöntämään asiakasseteliin voitaisiin liittää kannustinperusteinen osuus, jonka tuottaja saisi silloin kun annettu palvelu täyttää maakunnan etukäteen määrittelemät palvelun laadun ja vaikuttavuuden kriteerit. Maakunnan liikelaitoksen määrittelemien perusteiden pitää olla korkeammat kuin lainsäädännössä määritelty taso.

Pykälän 4 momentin mukaan asiakassetelipalveluntuottajan olisi toimitettava tiedot asiakkaalle annetuista palveluista ja palvelujen tuottamisesta aiheutuneista kustannuksista asiakassetelin myöntäneelle maakunnan liikelaitokselle. Liikelaitos suorittaisi korvauksen asiakassetelipalveluntuottajalle viimeistään kahden viikon kuluttua siitä, kun se vastaanotti palvelun tuottajan ilmoittamat tiedot.

Pykälän 5 momentin mukaan asiakassetelipalveluntuottaja ei saisi periä asiakkaalta maksuja asiakassetelillä annetuista palveluista. Mahdolliset asiakasmaksulain mukaiset asiakasmaksut perii maakunta annettua palveluja koskevien tietojen perusteella.

72 §. *Korvaukset annettaessa palveluja henkilökohtaisella budjetilla.* Pykälän 1 momentin mukaan maakunnan liikelaitos korvaisi palveluntuottajalle liikelaitoksen ennalta määräämään arvoon asti kustannukset palveluista, joita asiakas saa henkilökohtaisella budjetilla. Henkilökohtaisen budjetin arvo määräytyy 30 §:n 3 momentin mukaisesti. Asiakas vastaisi itse palveluntuottajalle niiden palvelujen kustannuksista, jotka eivät sisälly henkilökohtaista budjettia koskevaan asiakassuunnitelmaan.

Pykälän 2 momentin mukaan palveluntuottajan olisi toimitettava tiedot asiakkaalle annetuista palveluista ja palvelujen tuottamisesta aiheutuneista kustannuksista maakunnan liikelaitokselle. Liikelaitos suorittaisi korvauksen viimeistään kolmen viikon kuluttua siitä, kun se vastaanotti palveluntuottajan ilmoittamat tiedot.

Pykälän 3 momentin mukaan palveluntuottaja ei saisi periä asiakkaalta maksuja henkilökohtaisella budjetilla annetuista palveluista. Mahdolliset asiakasmaksulain mukaiset asiakasmaksut perii maakunta asiakkaan saamia palveluja koskevien tietojen perusteella.

Muut korvauksia koskevat säännökset

73 §. *Korvaukset toisen maakunnan alueella toimivalle palveluntuottajalle.* Pykälässä säädetäisiin toisen maakunnan alueella toimiville palveluntuottajille maksettavista korvauksista. Lisäksi säädetäisiin korvauksista, kun palvelua on annettu muualla kuin tuottajan sijaintimaakunnassa asuvalle asiakkaalle. Asiakkaan palveluista päävastuussa olevalla suoran valinnan palveluntuottajalla olisi aina kokonaisvastuu suoran valinnan palveluista ja niistä aiheutuvista kustannuksista myös silloin jos asiakas käyttää 7 §:n perusteella väliaikaisesti toisen sosiaali- ja terveyskeskuksen tai suun hoidon yksikön palveluja tai 8 §:n perusteella tarvitsisi kiireellistä hoitoa. Myös näiltä osin vastuu säilyisi aina asiakkaan valitsemalla tuottajalla, vaikka asiakas käyttäisikin satunnaisesti toisessa maakunnassa olevaa tuottajaa. Asiakkaan valitseman

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

palveluntuottajan oikeus saada korvausta maakunnalta 63—70 §:ien mukaisesti ei siten lakaisi, vaikka asiakas käyttäisi väliaikaisesti toisen tuottajan palveluita.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että asiakkaan valitseman suoran valinnan palvelujen tuottajan korvauksista olisi vastuussa se maakunta, joka on tehnyt lain 48 §:ssä tarkoitetun sopimuksen palveluista tuottajan kanssa. Sopimuksen tehnyt maakunta on yleensä asiakkaan asuinkunnan mukainen maakunta, jolla on vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä kyseiselle asiakkaalle. Suoran valinnan palveluntuottaja voi toimia myös useiden maakuntien alueella ja siten tuottajalla voi olla sopimuksia useiden maakuntien kanssa. Kunkin asiakkaan suoran valinnan palvelujen korvauksien osalta noudatettaisiin voimassa olevaa maakunnan ja tuottajan välistä sopimusta.

Jos asiakas olisi valinnut suoran valinnan palveluntuottajan, jolla ei ole sopimusta asiakkaan asuinpaikan mukaisen maakunnan kanssa, noudatettaisiin lain 51 §:n 2 momentin tavoin myös kustannusten korvauksiin ehdotetun 2 momentin mukaisesti tuottajan ja palvelujen sijaintipaikan maakunnan välistä sopimusta.

Pykälän 3 momentin nojalla maakunnan olisi korvattava sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuulleen kuuluvan asiakkaan toisessa maakunnassa aiheutuneet suoran valinnan palvelun kustannukset sille maakunnalle, joka olisi suorittanut näistä palveluista korvauksen palveluntuottajalle. Maakunta maksaisi tuottajalle lain 51 §:n 2 momentin mukaisesti määrättyvän korvauksen.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin korvausvastuusta silloin kun asiakas käyttää väliaikaisesti tai tilapäisesti muun kuin 17 §:n mukaisesti valitseman suoran valinnan palveluntuottajan ylläpitämää sosiaali- ja terveysasemaa tai suunhoidon yksikköä. Väliaikaisesta palveluntuottajan valinnasta ja sen palvelujen käytöstä säädetään 8 §:ssä ja kiireellisistä tarvittavista palveluista 9 §:ssä. Näissäkin tapauksissa vastuu palveluista aiheutuneista kustannuksista olisi asiakkaan valitsemalla suoran valinnan palveluntuottajalla. Asiakkaalle palvelun tällöin antanut sosiaali- ja terveyskeskus tai suunhoidon yksikkö voisi laskuttaa asiakkaan valitsemaa suoran valinnan palveluntuottajaa. Korvauksen määrän pitää tällöin perustua todellisiin kustannuksiin. Perusteena on tällöin tuoteistus ja tuotehinnat, joita asianomainen palveluntuottaja käyttää seurattessaan omaa toimintaansa ja toimenpiteistä aiheutuvia todellisia kustannuksia.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin, että silloin kun asiakas on käyttänyt toisen maakunnan liikelaitoksen palveluja, aiheutuneita kustannuksia korvattaisiin järjestämislain 37 §:n mukaisesti.

Pykälän 6 momentin mukaisesti valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä korvausmenettelystä.

74 §. *Kansaneläkelaitoksen tehtävät korvausten maksatuksessa.* Maakuntien itsehallinnon ohella on tarkoituksenmukaista varmistaa valtakunnallisten rakenteiden hyödyntäminen korvausjärjestelmien käytössä. Kansaneläkelaitoksella on toimivat ICT-järjestelmät, jotka ovat käytettävissä maan laajuisesti. Kansaneläkelaitoksella on myös toimivat tietoliikenneyhteydet alueellisiin toimijoihin, useisiin muihin viranomaisiin sekä yksityisiin tuottajiin.

Pykälän 1 momentin perusteella Kansaneläkelaitos vastaisi palveluihin ja korvauksiin liittyvän valtakunnallisen maksuliikenteen hoitamisesta ja siihen liittyvien keskitettyjen tietojärjestel-

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

mäpalvelujen teknisestä toteuttamisesta. Kela maksaisi korvaukset muun muassa suoran valinnan palvelujen tuottajille lain säännösten ja maakuntien päätösten mukaisesti.

Pykälän 2 momentin mukaan maakunnat vastaisivat korvausten perusteiden sisällöllisestä määrittelystä ja siitä, keille korvauksia maksettaisiin. Kansaneläkelaitos puolestaan laskisi lain 65 §:n perusteella määräytyvät suoran valinnan palvelun tuottajien korvaukset jotka 1 momentin mukaisesti maksettaisiin tuottajille.

Pykälän 3 momentissa todetaan, että maakuntien sekä Kansaneläkelaitoksen keskinäisen aseman selkiyttämiseksi tehtävien hoidosta sovittaisiin tarkemmin maakuntien sekä Kansaneläkelaitoksen kesken. Korvausjärjestelmään ja korvausten maksatukseen liittyviä vastuuta ei lähtökohtaisesti siirrettäisi Kansaneläkelaitokselle, vaan sen vastuulla olisi ainoastaan maksujen tekniseen toteutukseen liittyvien kysymysten ratkaiseminen.

Pykälän 4 momentissa säädetään Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada maksatustehtävien hoitamiseksi tarvittavia tietoja. Kelalla olisi oikeus saada tarvittavat tiedot salassapitosäännösten estämättä maakunnilta ja lain mukaisilta palveluntuottajilta sekä valtion viranomaisilta. Tämän perusteella maksatukset voitaisiin hoitaa ja kohdentaa oikein. Lisäksi säännöksen perusteella Kansaneläkelaitos voisi käyttää lain 65 §:n mukaisten kiinteiden korvausten laskemiseksi niitä tietoja, joita sille on kertynyt muiden lakisääteisten tehtäviensä hoitamisen yhteydessä. Esimerkiksi yhtenä tekijänä kiinteän korvauksen määräytymisessä on asiakkaiden sairastavuus. Sairastavuuskertoimen määrittelyssä voidaan hyödyntää muun muassa tietoa lääkemenkustannusten erityiskorvausoikeuksista. Ehdotetun säännöksen perusteella Kela voisi käyttää asiakaskohtaisia tietoja erityiskorvausoikeuksista silloin kun se on välttämätöntä korvauksen laskemiseksi. Se mitkä tiedot ovat välttämättömiä, määräytyy käytännössä sen perusteella, mitkä tekijät on määritelty 65 §:n 4 momentin mukaisella valtioneuvoston asetuksella.

11 luku Erinäiset säännökset

75 §. Rikosoikeudellinen virka- ja vahingonkorvausvastuu. Suoran valinnan palveluja tuottavien sosiaali- ja terveyskeskusten ja suun hoidon yksiköiden palveluksessa olevaan henkilöstöön sovellettaisiin ehdotuksen mukaan rikoslain (39/1889) 40 luvun mukaista rikosoikeudellista virkavastuuta, sillä suoran valinnan palveluntuottajien tehtäviin kuuluu julkisia hallinto- ja toiminta on julkisrahoitteista. Vastuu voi tulla sovellettavaksi silloin, kun henkilöstöön kuuluvat suorittavat ehdotetun valinnanvapauslain mukaisia tehtäviä. Virkavastuulla tarkoitettaisiin virkamiehiä koskevia rikoslain virkavastuusäännöksiä, joita sovellettaisiin kaikkiin sosiaali- ja terveyskeskusten ja suun hoidon yksiköiden palvelussuhteessa oleviin työntekijöihin. Hankittaessa palveluja muilta palveluntuottajilta, säännöksiä sovellettaisiin myös alihankkijan henkilöstöön heidän suorittaessaan ehdotetun lain mukaisia tehtäviä.

Vahingonkorvausvastuun osalta pykälä sisältää selvyyden vuoksi viittauksen vahingonkorvauslakiin (412/1974).

76 §. Asiakas- ja potilastietojen rekisterinpito. Pykälässä säädetään valinnanvapauspalvelujen yhteydessä syntyneiden asiakas- ja potilastietojen rekisterinpidosta.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi henkilötietolain (523/1999) mukaisesti, että henkilötietolain 3 §:ssä tarkoitettu rekisterinpitäjä on maakunta sen järjestämisvastuulle kuuluvassa toiminnassa syntyneille sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas- ja potilasasiakirjoille. Järjestämisvastuussa olevan maakunnan rekisterinpitäjyyttä puoltavat muun muassa yhteisten

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

rekisterien sisällä joustavasti mahdollistuva sosiaali- ja terveydenhuollon palveluverkon ja palveluntuottajien välisen työnjaon kehittäminen sekä säädökset ja vakiintuneet käytännöt, joissa järjestämävastuullinen toimija toimii tietojen rekisterinpitäjänä. Tästä esimerkkinä on laki sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä (569/2009). Maakunta toimisi täten rekisterinpitäjänä myös tapauksissa, joissa palvelut hankitaan ostopalveluna tai asiakassetelillä yksityisen tai kolmannen sektorin palveluntuottajilta.

Julkisen sosiaali- tai terveydenhuollon toimintayksiköiden tai rekisterinpitäjien toiminnan yhdistyessä ovat ennen yhdistymistä syntyneet rekisterit siirretty osaksi uuden organisaation vastaavaa käyttötarkoitusta varten olevaa asiakas- tai potilasrekisteriä. Tämän mukaisesti myös ennen maakuntien perustamista syntyneet asiakas- ja potilasasiakirjat siirtyvät osaksi maakunnan asiakas- ja potilasrekistereitä niiden käyttötarkoituksen mukaisesti.

Asiakas- ja potilasasiakirjojen käsittelyyn sovelletaan muutoin mitä niistä säädetään sosiaali- huollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa, potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa, viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetussa laissa ja henkilötietolaissa. Näissä laeissa on säädetty muun muassa asiakas- ja potilastietojen ja niitä sisältävien asiakirjojen salassapidosta ja tietojen käsittelystä.

Pykälän 2 momentin perusteella palveluntuottajilla on oikeus käsitellä maakunnan asiakas- ja potilasrekisterissä olevia tietoja asiakkaasta silloin, kun se on tarpeellista asiakkaan palvelun toteuttamiseksi. Säännöksen perusteella myös yksityisoikeudellisilla palveluntuottajilla olisi oikeus käsitellä asiakas- ja potilastietoja samojen perusteiden mukaisesti kuin maakunnan liikelaitoksen palveluksessa olevilla henkilöillä. Tämän perusteella palvelutilanteissa olisi aina käytettävissä palvelutapahtuman edellyttämät ajantasaiset tiedot asiakkaasta. Oikeus koskisi vain palvelutapahtumassa tarvittavia tietoja. Esimerkiksi sairaanhoidon yhteydessä olisi oikeus käsitellä potilaan terveystietoja. Sosiaalihuollon asiakastietoja voisi käsitellä vastaavasti asiakkaan sosiaalipalvelujen yhteydessä. Pääsy tarvittaviin asiakas- ja potilastietoihin hoidettaisiin asiakas- ja potilastietojärjestelmän käyttöoikeushallinnalla. Säännöksen perusteella palveluntuottajalla ei ole kuitenkaan oikeutta käsitellä muita salassa pidettäviä asiakas- ja potilastietoja, kuin mihin sillä on oikeus edellä mainittujen asiakas- ja potilasasiakirjoja ja niiden salassapitoa koskevien säännösten perusteella.

Pykälän 3 momentissa säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen käytöstä maakunnan asiakas ja potilasrekisterien toteutuksessa. Potilasasiakirjarekisteri muodostuu sähköisistä ja paperisista potilasasiakirjoista. Asiakastietolain mukaisessa kansallisessa arkistointipalvelussa (Kanta-palvelu) on maakuntien toiminnan alkaessa vuonna 2019 jo suurin osa hoidon kannalta merkityksellisestä tiedosta. Asiakastietolaki mahdollistaa myös vanhojen tietojen tallennuksen osaksi kansallista palvelua. Rekistereiden muuttaminen kaikissa käytössä olevissa potilasjärjestelmissä vaatisi laajan kehittämistyön ja aiheuttaisi merkittävästi kustannuksia. Sen vuoksi pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että näiden rekistereiden muodostamisessa hyödynnettäisiin kansallista tietojärjestelmäpalvelua. Kansaneläkelaitoksen tulisi kansallisesta arkistointipalvelusta vastaavana toimijana toteuttaa tähän vaadittava toiminnallisuus. Koska kaikki asiakirjat eivät ole sähköisessä muodossa ja toisaalta koska sosiaalihuollon kansallinen tietojärjestelmäpalvelu ei ole välttämättä täysimääräisesti käytössä rekistereiden muodostamishetkellä, rajattaisiin säädös koskemaan valtakunnalliseen tietojärjestelmäpalveluun tallennettavia tietoja. Paperisten ja muiden asiakirjojen, joita ei voi tallentaa sähköisesti, osalta rekisterinpitäjä voisi sopia tiedon tuottaneen toimijan kanssa säilytykseen liittyvistä järjestelyistä tarkoituksenmukaisimmalla tavalla.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Pykälän 4 momentin mukaan velvollisuus liittyä asiakastietolain mukaisiin tietojärjestelmäpalveluihin ja tallentaa palvelua koskevat tiedot maakunnan asiakasrekisteriin ei kuitenkaan koskisi sellaisia palveluja ja niiden tuottajia, joita ei tarvitse rekisteröidä palveluntuottajalain 10 §:n mukaiseen rekisteriin. Esimerkiksi sosiaalipalveluna asiakkaalle myönnettävien kuljetuspalvelujen tai kotipalveluihin kuuluvien tukipalvelujen tuottajilla ei ole palveluntuottajalaissa säädettyä rekisteröitymisvelvollisuutta.

77 §. Valinnanvapauden tiedonhallintapalvelut. Valinnanvapausmallin toteuttaminen edellyttää, että asiakkaalla on tieto vaihtoehtoisista palveluntuottajista ja että tieto hänen valinnastaan välittyy maakunnalle ja tuottajalle. Tiedon pitää olla kaikkien saatavissa ja ajantasaista. Lisäksi saatuja palveluja ja laskutusta varten tarvitaan kaikki toimijat yhdistävät tiedonhallintapalvelut ja ne mahdollistavat tietojärjestelmät. Ehdotettavassa pykälässä säädetään näistä tiedonhallintapalveluista.

Pykälän 2 momentissa säädetään tiedonhallintapalvelujen kokonaisuuteen kuuluvista kokonaisuuksista. Nämä kokonaisuudet toteutetaan siten, että eri kokonaisuuksissa olevat tiedot ovat samanaikaisesti asiakkaiden, maakuntien ja muiden toimijoiden käytettävissä. Tiedonhallintapalvelut ovat välttämättömiä valinnanvapauden kustannustehokkaan toteuttamisen kannalta.

Momentin 1 kohdan mukaisen palvelun kautta asiakas voi ilmoittaa, minkä suoran valinnan palveluntuottajan, sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön sekä maakunnan liikelaitoksen ja tarvittaessa minkä palveluyksikön asiakkaaksi hän ilmoittautuu. Valintapalvelut välittävät tiedon maakunnalle ja asianomaiselle palveluntuottajalle. Jos asiakas haluaa vaihtaa toisen tuottajan asiakkaaksi, ilmoitus vaihdosta tehdään vastaavasti tämän palvelun välityksellä. Vaihtotilanteessa tieto menee automaattisesti myös sille tuottajalle, jonka asiakkuudesta siirrytään pois. Asiakas voi ilmoittaa tuottajan valinnasta tässä pykälässä tarkoitetun valintapalvelun sijasta halutessaan myös muutoin 20 §:n 1 momentin, 21 §:n 3 momentin ja 22 §:n 3 momentin perusteella.

Kohdassa 2 säädetään valinnanvapauden tietopalvelusta. Siinä on tiedot kaikista valinnanvapauspalvelujen tuottajista ja niiden palveluista. Kaikkien palveluntuottajien, maakunnan liikelaitosten, suoran valinnan palveluja tuottavien sosiaali- ja terveyskeskusten ja suunhoidon yksiköiden sekä asiakassetelillä ja henkilökohtaisella budjetilla palveluja tuottavien yritysten, yhteisöjen ja ammattihenkilöiden on ilmoitettava palvelujaan koskevat tiedot tähän tietopalveluun. Siltä osin kuin palveluntuottajien toiminnasta on saatavissa muuta tietoa, sitä kootaan myös tähän tietopalveluun. Tällaista tietoa on esimerkiksi 58 ja 59 §:ssä tarkoitetut tiedot palveluntuottajista ja palveluista. Lisäksi jatkossa tullaan saamaan tuottajakohtaisesti tietoa palvelujen laadusta ja vaikuttavuudesta. Nämäkin tiedot on tarkoitus koota valinnanvapauden tietopalveluun. Kohdan 2 tietopalvelun toteuttamisessa hyödynnetään hallinnon yhteisistä sähköisen asioinnin tukipalveluista annetun lain (571/2016), jäljempänä KaPA-laki, tarkoitettua palvelutietovarantoa valinnanvapauden tietopalvelun taustalla.

Kohdan 3 perusteella toteutetaan tuottajahallintapalvelu. Sen välityksellä palveluntuottajat tekevät laissa säädetty ilmoitukset toiminnastaan. Tuottajahallintapalvelun kautta suoran valinnan palveluntuottajat tekevät maakunnalle 45 §:ssä tarkoitetun ilmoituksen tuottajaksi hakeutumisesta. Sen kautta tehdään myös 54 ja 55 §:ssä tarkoitetut ilmoitukset. Lisäksi palvelussa on suoran valinnan palveluntuottajat ja yksityisten suoran valinnan palveluntuottajien kanssa tehdyt sopimukset. Tuottajahallintapalvelu toteutetaan siten, että valtion, maakuntien ja muiden viranomaisten hallussa olevat tiedot voidaan noutaa automaattisesti tuottajahallinta-

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

palveluun. Tällöin tuottajien ei tarvitse ilmoittaa uudelleen sellaisia tietoja, jotka se on jo aiemmin toimittanut jollekin viranomaiselle.

Kohdassa 4 säädetään palvelutuotannon seurantapalvelusta. Seurantapalvelun kautta välitetään tiedot asiakkaista ja heidän saamistaan palveluista maakunnalle sekä asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin antajalle. Palvelutuotannon seurantapalvelun kautta esimerkiksi asiakassetelin perusteella palvelun asiakkaalle tuottanut ammatinharjoittaja ilmoittaa maakunnan liikelaitokselle asiakkaan saaman palvelun sekä siihen perustuvat laskutustiedot. Tieto menee myös maakunnalle, joka tämän perusteella voi periä asiakkaalta asiakasmaksun. Tieto on tarpeen myös palvelutoimintaa koskevan kokonaiskuvan muodostamiseksi siten, että maakunta voi seurata miten sille kuuluva järjestämisvastuu toteutuu. Vastaavasti maakunnan liikelaitos ja suoran valinnan palveluntuottaja voivat seurata oman kokonaisvastuunsa toteutumista. Palvelun kautta välitetään myös palveluja koskevat laskutustiedot, joiden perusteella tuottajalle maksetaan korvaus annetusta palvelusta.

Kohdassa 5 todetaan palveluntuottajan yhteiskuntavastuun tietopalvelu. Siihen kootaan 58 §:n mukaiset tiedot yksityisistä suoran valinnan palveluntuottajista ja asiakassetelillä palveluja tuottavista yrityksistä ja yhteisöistä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin sille, joka toteuttaa yhden tai useamman valinnanvapauden tiedonhallintapalvelun, velvollisuus käyttää tiettyjä KaPA-laissa tarkoitettuja tukipalveluja. Näin ollen esimerkiksi Kansaneläkelaitoksella olisi valtion, maakuntien ja kuntien viranomaisia vastaava velvollisuus käyttää tiedonhallintapalvelujen toteutuksessa tukipalveluja. Säännöksessä tarkoitettu käyttövelvollisuus kattaisi KaPA-lain 5 §:n 1 momentissa tarkoitettut palvelut eli palveluväylän, palvelutietovarannon, palvelunäkymän, luonnollisen henkilön tunnistuspalvelun, viestinvälityspalvelun sekä verkkomaksamisen kokoamis- ja hallinnointipalvelun. Käyttövelvollisuus palveluihin olisi KaPA-lain 5 §:n 1 momentin johdantolauseessa säädettyin edellytyksin. Käyttövelvollisuudesta päättämiseen sovellettaisiin mitä KaPA-laissa säädetään.

Tarkoituksena on, että valinnanvapauden tiedonhallintapalveluiden toteuttamisessa hyödynnetään KaPA-laissa tarkoitettuja tukipalveluita. Hallinnon yhteiset sähköisen asioinnin tukipalvelut on rakennettu hyödynnettäväksi lähtökohtaisesti kaikissa julkisen hallinnon sähköisissä palveluissa. Tukipalvelujen kustannukset katetaan keskitetysti valtion varoista siten, että ne ovat käyttäjäorganisaatioille pääsääntöisesti maksuttomia. KaPA-lain 5 §:n mukaan muun muassa valtion hallintoviranomaiset, virastot ja laitokset sekä kunnalliset viranomaiset ovat velvollisia hyödyntämään tukipalveluja. Lakiin on tarkoituksena lisätä käyttövelvollisuus myös maakuntien viranomaisille. Palveluja on lupa hyödyntää myös muutoin julkista hallintotehtävää hoidettaessa, osin julkista tehtävää hoidettaessa sekä tietyiltä osin myös yksityisessä palvelutoiminnassa. Sosiaali- ja terveydenhuollon, mukaan lukien valinnanvapauden toteuttamiseen liittyvissä sähköisissä palveluissa hyödynnetään täysimääräisesti KaPA-laissa tarkoitettuja palveluja, jolloin vältetään päällekkäisten ratkaisujen rakentaminen. KaPA-lain mukaiset tukipalvelut ja niiden hyödyntäminen tulee ottaa huomioon valinnanvapauttakin tukevien sähköisten palvelujen suunnittelussa. KaPA-lain 3 §:ssä tarkoitetuista palveluista palveluväylän, palvelunäkymän, tunnistuspalveluiden sekä viestinvälityspalvelun ja verkkomaksamisen palvelun hyödyntäminen ovat tärkeitä asiakaslähtöisessä valinnanvapauden toteuttamisessa.

Ehdotetun 4 momentin mukaan tässä laissa tarkoitetuilla suoran valinnan palveluntuottajilla olisi KaPA-lain 5 §:n 3 momentissa säädetystä riippumatta oikeus käyttää toiminnassaan mainitussa laissa tarkoitettuja tunnistuspalveluja, verkkomaksamisen kokoamis- ja hallinnointi-

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

palvelua sekä viestinvälityspalvelua. Tässä momentissa tarkoitettua tukipalvelujen käytöstä voidaan periä suoritteiden tuottamisesta valtiolle aiheutuvien kokonaiskustannusten määrää vastaava maksu.

Maakunnan viranomaisen päätöksellä suoran valinnan palveluja tuottavat tahot kuuluvat KaPA-lain 5 §:n 3 momentissa tarkoitettuihin käyttäjäorganisaatioihin, jotka hoitavat julkista tehtävää, ja joilla olisi sen perusteella oikeus käyttää julkisessa tehtävässään muita tukipalveluja paitsi tunnistuspalveluja ja verkkomaksamisen kokoamis- ja hallinnointipalvelua sekä viestinvälityspalvelua, joiden tarjoamisesta tässä näille organisaatioille päättää kyseistä tukipalvelua tuottava palveluntuottaja.

Säädöksessä annettaisiin näille ja muille suoran valinnan palveluntuottajille KaPA-lain mukaisen palveluntuottajan päätöksestä riippumaton oikeus käyttää edellä mainittuja tukipalveluja. Samalla säädettäisiin mahdollisuus periä suoran valinnan palveluntuottajilta suoritteiden tuottamisen omakustannusarvoon perustuva maksu säännöksessä tarkoitettujen tukipalvelujen käytöstä. Tukipalvelujen käytön pääsääntöisestä maksuttomuudesta poikkeava maksujen periminen näiltä toimijoilta on perusteltua, koska mainittujen tukipalvelujen hyödyntämisestä näin laajasti sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa saattaa koitua ennalta arvaamattoman suuria kustannuksia tukipalvelun tuottajalle muun muassa suoritteiden tai palvelun tuottamiseen liittyvistä kolmannelta osapuolelta ostetuista palveluista aiheutuvista kustannuksista.

Pykälän 5 momentin perusteella valinnanvapauden tietojärjestelmät toteutetaan siten, että ne ovat yhteydessä toisiinsa. Tämän perusteella kaikki näissä tietojärjestelmissä olevat tiedot ovat asiakkaiden, maakuntien ja muiden toimijoiden käytettävissä saman käyttöliittymän kautta. Tiedonhallintapalveluissa olevat 1 momentin 2, 3 ja 5 kohdassa tarkoitettut tiedot julkaistaan julkisessa tietoverkossa. Näin tiedot ovat kaikkien vapaasti käytettävissä internet-yhteyden kautta.

Pykälän 6 momentissa on asetuksenantovaltuus. Sen perusteella sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä tiedonhallintapalvelujen tietosisällöistä ja toiminnallisuuksista.

78 §. Tiedonhallintapalvelujen toteuttaminen. Pykälässä määritellään miten 77 §:n mukaiset valinnanvapauden tiedonhallintapalvelut toteutetaan. Pykälän 1 momentin mukaan Kansaneläkelaitos toteuttaisi asiakkaan valinnan toteuttavan palvelun. Palvelu toteutetaan osana asiakastietolain mukaisia kanta-palveluja. Asiakas voi tällöin tehdä tuottajan valinnan asiakastietolain 19 §:n perusteella toteutetun omakannan kautta. Lisäksi Kansaneläkelaitos toteuttaisi tuottajahallintapalvelun ja palvelutuotannon seurantapalvelun.

Pykälän 2 momentin mukaan väestörekisterikeskus toteuttaisi valinnanvapauden tietopalvelun osana hallinnon yhteisistä sähköisen asioinnin tukipalveluista annetussa laissa tarkoitettua palvelutietovarantoa ja palvelunäkymää. Toteutuksessa on hyödynnettävä palveluntuottajalaissa tarkoitettua palveluntuottajarekisteriä.

Sosiaali- ja terveysministeriö on keväällä 2017 käynnistänyt valinnanvapauden kokonaisarkkitehtuurityön. Siinä tullaan täsmentämään järjestelmäkokonaisuudelta edellytettäviä palveluntuottajien rekisteröitymisen ja palvelun tuottajaksi ilmoittautumisen, palveluiden laadun arvioinnin ja seurannan sekä maksatuksen ja kustannusten seurantaan tarvittavia toiminnallisuuksia, tietoja ja tietojärjestelmiä. Edellä 77 §:n 2 momentin 1—5 kohdissa tarkoitettujen tiedonhallintapalvelujen toteuttajien tehtävänä olisi rakentaa ja vastata tarvittavien tietojärjestelmä-

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

palveluiden palvelutasosta, ylläpidosta ja kehittämisestä. Lisäksi tullaan määrittelemään tietojärjestelmien yhteentoimivuuden varmistavat toiminnalliset, tekniset tietosisältömääritykset, jotka sitovat kaikkia palveluntuottajia.

79 §. *Asiakasseteliä ja henkilökohtaista budjettia koskeva tiedonhallinta.* Maakunta vastaisi asiakasseteliä ja henkilökohtaista budjettia koskevien tiedonhallintaratkaisujen toteuttamisesta. Osana toteutusta on huomioitava maakunnan tietojärjestelmien yhteentoimivuus 77 §:ssä tarkoitettuihin tiedonhallintapalveluihin. Maakunnan vastuulla olevista järjestelmistä on tuotettava seuraavat tiedot 77 §:ssä tarkoitettuihin kansallisiin valinnanvapauden tiedonhallintapalveluihin: 1) annetut asiakassetelit; 2) myönnetyt henkilökohtaiset budjetit; 3) tieto asiakassetelillä tai henkilökohtaisen budjetilla maksettavan palvelun tuottajasta; 4) tieto asiakassetelin ja henkilökohtaisen budjetin perusteella annetuista palveluista ja perityistä asiakasmaksuista.

Maakuntien ohjelmistojen olisi noudatettava asiakassetelin ja henkilökohtaisen budjetin osalta asetettavia kansallisia yhteentoimivuusvaatimuksia ja hyödynnettävä 77 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettua valinnanvapauden tietopalvelua.

80 §. *Valvonta.* Pykälässä säädettäisiin maakunnan suorittamasta valvonnasta. Pykälän 1 momentin mukaan maakunnan olisi valvottava alueellaan toimivia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajia, jotka antavat suoran valinnan palveluja, asiakassetelipalveluja tai henkilökohtaisella budjetilla annettavia palveluja. Lisäksi maakunta valvoo alueellaan myös palveluntuottajia, joilta edellä mainitut palveluntuottajat hankkivat tässä laissa tarkoitettuja palveluja. Maakunta valvoisi, että palveluntuottaja tuottaa palvelut maakunnan asettamien ehtojen mukaisesti ja noudattaa palveluntuottajaa velvoittavia säännöksiä.

Maakunnalla olisi oikeus salassapitosäännösten estämättä saada maksutta palveluntuottajalta valvonnan toteuttamiseksi välttämättä tarvittavat tiedot ja selvitykset tuottajan toiminnasta sekä palvelujen asianmukaisuuden arvioimiseksi välttämättä tarvittavat tiedot ja asiakirjat tuottajan asiakkaiden saamasta hoidosta ja palveluista. Maakunnalla olisi pykälän perusteella oikeus saada esimerkiksi asiakkaita koskevat sosiaalihuollon asiakasasiakirjat ja potilasasiakirjat, jos niitä välttämättä tarvitaan valvonnan suorittamiseksi. Maakunta on myös lakiehdotuksen 76 §:n ja järjestämislain perusteella rekisterinpitäjä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasrekistereissä. Asiakastietolaissa säädetään asiakastietojen sähköisestä käsittelystä ja sen edellytyksistä. Maakunta ei valvonnan perusteella muodostaisi omaa henkilörekisteriään vaan käsittelee maakunnan rekisterinpitäjänä ylläpitämään rekisteriin kuuluvia tietoja valvonnan välttämättä edellyttämässä laajuudessa. Lisäksi maakunnalla olisi oikeus tarkastaa palveluntuottajan toiminta ja toimitilat. Tarkastuksen voisi tehdä ennalta ilmoittamatta. Tarkastusta ei saisi kuitenkaan suorittaa pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyissä tiloissa. Perustuslaissa turvattu kotirauhan suoja ei ulotu liikehuoneistoihin tai vastaaviin yritysten tiloihin. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että viranomaisten tarkastusvaltuuksia koskevan lainsäädännön on oltava riittävän täsmällistä ja tarjottava riittävät takeet väärinkäytöksiä vastaan. Lainsäädännön on sisällettävä tämän toteuttamiseksi riittävät takeet oikeudenmukaisesta menettelystä ja muusta oikeusturvasta. Tarkastuksilla ei saa puuttua mielivaltaisesti tai suhteettomasti oikeushenkilöiden yksityisen toiminnan piiriin (PeVL 5/2010 vp. s. 2 ja 3).

Tarkastuksen tekemiseen sovelletaan hallintolain 39 §:ää. Hallintolain 39 §:n mukaan viranomaisen on ilmoitettava toimivaltaansa kuuluvan tarkastuksen aloittamisajankohdasta asianosaiselle, jota asia välittömästi koskee, jollei ilmoittaminen vaaranna tarkastuksen tarkoituksen toteutumista. Edellä tarkoitettulla asianosaisella on oikeus olla läsnä tarkastuksessa sekä esittää mielipiteensä ja kysymyksiä tarkastukseen liittyvistä seikoista. Tarkastuksen kuluissa

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

asianosaiselle on, mikäli mahdollista, kerrottava tarkastuksen tavoitteista, sen suorittamisesta ja jatkotoimenpiteistä. Tarkastus on suoritettava aiheuttamatta tarkastuksen kohteelle tai sen haltijalle kohtuutonta haittaa. Tarkastajan on viipymättä laadittava tarkastuksesta kirjallinen tarkastuskertomus, josta tulee käydä ilmi tarkastuksen kulku ja tarkastajan tekemät keskeiset havainnot. Tarkastuskertomus on annettava tiedoksi tarkastuksessa läsnäoloon oikeutetulle asianosaiselle.

Jos 1 momentissa tarkoitettujen palveluntuottajan toiminnassa ilmenisi mahdollisia epäkohtia tai puutteita, maakunnan olisi 2 momentin mukaan pyydettävä palveluntuottajalta asiasta selvitystä asettamassaan riittävässä määräajassa. Selvityksen pyytämiseen sovellettaisiin hallintolain säännöksiä. Epäkohtien tai puutteiden ilmettyä maakunnan olisi vaadittava niiden korjaamista asettamassaan riittävässä määräajassa. Perustuslakivaliokunta on katsonut, ettei viranomaisille lähtökohtaisesti kuuluvien hallintotehtävien hoitaminen kuulu perustuslain 18 §:n 1 momentissa turvatuun elinkeinovapauden piiriin (PeVL 40/2002 vp). Valiokunta on tällöin kuitenkin pitänyt viranomaisorganisaatioon kuulumattoman yksityisen toimijan oikeuksia ja velvollisuuksia koskevan sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta välttämättömänä, että hyväksynnän peruuttamismahdollisuus sidotaan vakaviin tai olennaisiin rikkomuksiin tai laiminlyönteihin sekä siihen, että yksityiselle toimijalle annetut huomautukset ja varoitukset eivät ole johtaneet toiminnassa esiintyneiden puutteiden korjaamiseen (PeVL 20/2006 vp).

Jollei suoran valinnan palveluntuottaja tai asiakassetelipalveluntuottaja korjaa epäkohtia tai puutteita maakunnan asettamassa määräajassa, maakunnan olisi 3 momentin mukaan ryhdyttävä 47 §:ssä tarkoitettuun menettelyyn hyväksymisen peruuttamiseksi ja 52 §:ssä tarkoitettuun menettelyyn sopimuksen irtisanomiseksi tai purkamiseksi, jos mainituissa säännöksissä olevat edellytykset täyttyvät.

Pykälän 4 momentin mukaan palveluntuottajien valvonnasta säädetään palveluntuottajalaissa. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajia valvovat nykyisin aluehallintovirastot ja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira). Jatkossa valvontaviranomaisena toimisi Valtion lupa-, ohjaus- ja valvontavirasto, jolla olisi käytössään palveluntuottajalaissa säädetty valvontakeinot. Valvontaviranomaisella olisi palveluntuottajalain mukainen toimivalta puuttua havaittuihin epäkohtiin ja tarvittaessa esimerkiksi keskeyttää palveluntuottajan toiminta tai asettaa uhkasakko palveluntuottajalle. Palveluntuottajalain 24 §:n mukaisesti maakunnan olisi ilmoitettava välittömästi valvontaviranomaiselle tietoonsa tulleista puutteellisuuksista tai epäkohdista palveluntuottajan toiminnassa ja palveluissa. Lisäksi 4 momentissa säädettäisiin, että jos valvontaviranomainen saisi valvontatoiminnassaan tiedon epäkohdasta tässä laissa tarkoitettujen palveluntuottajan toiminnassa, sen olisi ilmoitettava asiasta maakunnalle, jonka alueella palveluntuottaja toimii. Maakunnan ja valvontaviranomaisen olisi myös lähetettävä toisilleen tiedoksi laatimansa tarkastuskertomukset, jotka koskevat maakunnan alueella toimivien palveluntuottajien toimintaa. Näin viranomaiset saisivat toisiltaan tietoja valvonnan tarkoituksenmukaiseksi toteuttamiseksi. Vastaava toimintatapa on ollut jo ennestään aluehallintovirastojen ja kuntien käytössä.

81 §. *Asian saattaminen maakunnan käsiteltäväksi.* Pykälässä säädettäisiin asiakkaan mahdollisuudesta saattaa maakunnan tietoon ja käsiteltäväksi asia, joka liittyy tässä laissa tarkoitettujen palveluntuottajan toimintaan. Tämän lisäksi palveluihinsa tai samaansa kohteluun tyytymättömällä asiakkaalla on aina mahdollisuus tehdä palveluntuottajalle itselleen sosiaalihuollon asiakaslain 23 §:n ja potilaslain 10 §:n mukainen muistutus. Asiakkaalla on mahdollisuus tehdä myös kantelu valvoville viranomaisille kuten palveluntuottajalain mukaiselle valvontaviranomaiselle tai eduskunnan oikeusasiamiehelle. Sosiaalihuollon asiakaslain 23 a §:ssä ja

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

potilaslain 10 a §:ssä kuitenkin säädetään, että jos asiassa ei ole tehty muistutusta, ja valvontaviranomainen arvioi, että kantelu on tarkoituksenmukaisinta käsitellä muistutuksena, viranomainen voi siirtää asian asianomaiseen toimintayksikköön käsiteltäväksi.

Asiakkaalla olisi ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan oikeus saattaa maakunnan käsiteltäväksi kokemansa epäkohta palveluntuottajan palveluissa, palveluihin pääsyssä tai saamassaan kohtelussa. Koettu epäkohta voisi liittyä esimerkiksi palveluissa ilmenneisiin puutteisiin, huonoon kohteluun tai siihen, ettei asiakas saa tarvitsemaansa palvelua tai haluamaansa asiakasaseteliä suoran valinnan palveluntuottajalta. Jos asiassa ei olisi tehty sosiaalihuollon asiakaslain 23 §:n tai potilaslain 10 §:n mukaista muistutusta palveluntuottajalle, ja maakunta arvioisi, että asia on tarkoituksenmukaisinta käsitellä muistutuksena, maakunta voisi siirtää asian asianomaisen palveluntuottajan käsiteltäväksi. Maakunta voisi näin ollen siirtää palveluntuottajan käsiteltäväksi esimerkiksi lievemmät tapaukset, joissa maakunnan puuttuminen tilanteeseen ei ole ensisijaisesti välttämätöntä. Maakunnan tulisi kuitenkin ottaa heti käsiteltäväkseen vakavimmat tapaukset, joissa asiakkaan oikeusturva edellyttää asian selvittämistä maakunnan toimesta. Asian mahdollinen siirto olisi tehtävä välittömästi arvion tekemisen jälkeen. Siirrosta olisi ilmoitettava asiakkaalle. Palveluntuottajan olisi annettava tieto siirrettyyn asiaan annettusta vastauksesta siirron tehneelle maakunnalle, joka arvioisi tämän jälkeen asian jatkoselvittelyn tarpeen.

Jos maakunta ottaisi asiakkaan esiin tuoman epäkohdan käsiteltäväkseen, maakunnan olisi 2 momentin mukaan annettava asiakkaalle vastaus kohtuullisessa ajassa.

Pykälän 3 momentin mukaan maakunnan olisi ryhdyttävä käsiteltäväkseen saatetun asian johdosta 80 §:ssä tarkoitettuihin toimenpiteisiin, jos 80 §:ssä säädetty edellytykset täyttyvät. Maakunnan olisi näin ollen pyydettävä tarpeen vaatiessa palveluntuottajalta selvitystä asiassa ja vaadittava mahdollisesti havaitun epäkohdan korjaamista. Tarvittaessa maakunta voisi myös ohjata asiakkaan maakunnan liikelaitokseen 34§:ssä tarkoitettuun, myös suoran valinnan palveluntuottajaa sitovaan palvelutarpeen arviointiin, jos kyse on siitä, ettei asiakas ole saanut suoran valinnan palveluntuottajalta tarvitsemaansa palvelua. Jos asiakkaan ja suoran valinnan palveluntuottajan välillä on esimerkiksi vaikea konflikti, jota ei saada selvitettyä, maakunta voisi antaa asiakkaalle mahdollisuuden vaihtaa suoran valinnan palveluntuottajaa määräajasta riippumatta siten kuin 20 §:n 4 momentissa säädetään.

82 §. Muutoksenhaku. Pykälässä säädettäisiin muutoksenhausta ehdotetussa laissa tarkoitettuihin päätöksiin. Maakunnan tekemiin 1 momentissa tarkoitettuihin päätöksiin saisi pykälän 1 momentin mukaan hakea muutosta siten kuin maakuntalaissa säädetään. Maakuntalaissa säädetään maakuntavalituksen tekemisestä. Maakuntavalitusta edeltää maakuntalain mukaisen oikaisuvaatimuksen tekeminen toimivaltaiselle maakunnan toimielimelle tai viranhaltijalle. Hallinto-oikeuden valitukseen antamasta päätöksestä voi valittaa edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen ilman edellytystä valitusluvan hakemisesta. Maakuntavalitus ei lykkää päätöksen täytäntöönpanoa, joten päätös voidaan panna täytäntöön valituksesta huolimatta. Maakuntavalituksen voisi tehdä 18 §:n 7 momentin mukaisesta maakunnan päätöksestä sisällyttää suoran valinnan palveluihin 18 §:n 2 ja 4 momentissa säädettyjä palveluja. Nämä maakunnan päätöksellä suoran valinnan palveluihin sisällytettävät palvelut olisivat suoran valinnan palveluihin liittyviä terveydenhuollon ammattihenkilöiden konsultaatioita ja avovastaanottopalveluja. Lisäksi maakuntavalituksen voisi tehdä 24 §:n 1 ja 4 momentin mukaisesta maakunnan päätöksestä koskien palveluja, joissa maakunta ottaa käyttöön asiakasetelin, sekä 27 §:n 2 momentin mukaisesta maakunnan päätöksestä henkilökohtaisen budjetin henkilöllisen soveltamisalan laajentamisesta. Edellä mainitut maakunnan päätökset palveluista, jotka siirretään

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

suoran valinnan palvelujen, asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin piiriin, eivät kohdistuisi yksittäiseen asianosaiseen, vaan olisivat maakunnan asukkaita ja valinnanvapauspalveluntuottajiksi hakeutuvia tuottajia yleisesti koskevia päätöksiä, jolloin maakuntavalitus olisi tarkoituksenmukainen muutoksenhakukeino päätökseen. Maakuntavalituksen voisi tehdä 40 §:n 2 momentissa tarkoitettua maakunnan poikkeuslupapäätöksestä tai 40 §:n 3 momentissa tarkoitettua poikkeuslupan peruuttamisesta koskien kielellisiä velvoitteita kaksikielisissä kunnissa. Yksittäiseen suoran valinnan palveluntuottajaan kohdistuvalla kielellisiä velvoitteita koskevalla poikkeuslupapäätöksellä ja sen peruuttamista koskevalla päätöksellä on merkitystä myös maakunnan asukkaiden asemaan, minkä vuoksi päätöksestä olisi mahdollisuus tehdä maakuntavalitus. Myös muilla palveluntuottajilla voi olla muutoksenhakuintressi poikkeuslupapäätökseen. Lisäksi maakuntavalituksen voisi tehdä 42 §:n 3 momentin mukaisesta maakunnan päätöksestä, jolla maakunta asettaa suoran valinnan tuottajille tai asiakasselillä tai henkilökohtaisella budjetilla annettavan palveluntuottajille muita kuin laissa säädettyjä vaatimuksia. Maakuntavalituksen voisi tehdä 64 §:n mukaisesta maakunnan päätöksestä koskien suoran valinnan palveluntuottajille maksettavia korvauksia ja korvausten muuttamista sekä 71 §:n 1 momentin mukaisesta maakunnan liikelaitoksen päätöksestä, jolla maakunta määrittää asiakassetelipalveluntuottajille maksettavat korvaukset. Maakunnan päätös tuottajille asetettavista ehdoista ja maakunnan tai maakunnan liikelaitoksen päätökset tuottajille maksettavista korvauksista koskisivat yleisesti tuottajia, eivätkä kohdistuisi vain yksittäiseen tuottajaan, minkä vuoksi muutosta päätökseen vaadittaisiin valittamalla maakuntalain mukaan.

Pykälän 2 momentin mukaan 47 §:ssä tarkoitettuun maakunnan päätökseen, joka koskee yksityisen suoran valinnan palveluntuottajan tai asiakassetelipalveluntuottajan hyväksymisen peruuttamista, saisi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Hyväksymisen peruuttaminen kohdistuisi asianomaiseen palveluntuottajaan, jolloin asianosaisen olisi mahdollista tehdä päätöksestä hallintovalitus. Päätös voitaisiin panna täytäntöön muutoksenhausta huolimatta, joten hallintovalituksen tekeminen ei lykkäisi hyväksymisen peruuttamista, jos maakunta niin päättää. Tämä mahdollistaisi epäasianmukaisesti toimivan palveluntuottajan toiminnan estämisen siltä osin, kuin maakunta on peruuttanut hyväksymisen.

Pykälän 3 momentin mukaan muuhun päätökseen saisi vaatia oikaisua maakuntalain 130 §:n 2 momentissa tarkoitettulta viranomaiselta siten kuin hallintolaissa säädetään. Oikaisua voisi vaatia maakunnan toimivaltaiselta toimielimeltä tai viranhaltijalta. Oikaisuvaatimukseen annettuun päätökseen saisi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Päätöksiä, joista voisi tehdä hallintolain mukaisen oikaisuvaatimuksen olisivat 20 §:n 4 momentin, 21 §:n 2 momentin ja 22 §:n 2 momentin mukainen maakunnan päätös siitä, voiko asiakas vaihtaa sosiaali- ja terveystieteiden yksikköä tai maakunnan liikelaitosta tai sen palveluyksikköä muusta maakunnan harkitsemasta perustelusta syystä. Lisäksi hallintovalituksen voisi tehdä maakunnan liikelaitoksen päätöksestä koskien henkilökohtaisen budjetin myöntämistä (30 §) ja sen muuttamista (31 §). Edellä mainitut päätökset palveluntuottajan tai palveluyksikön vaihtamisesta ja henkilökohtaisesta budjetista kohdistuvat yksittäiseen asiakkaaseen, jolloin hänellä on oikeus vaatia päätöksen oikaisua ja tehdä oikaisuvaatimukseen annetusta päätöksestä hallintovalitus. Hallintovalituksen voisi tehdä myös suoran valinnan palveluntuottajan ja asiakassetelipalveluntuottajan hyväksymistä (46 §) koskevasta maakunnan päätöksestä. Palveluntuottajan hyväksymistä tai hyväksymättä jättämistä koskeva maakunnan päätös kohdistuisi asianomaiseen palveluntuottajaan, jolloin asianosaisen olisi mahdollista vaatia päätökseen oikaisua ja tehdä edelleen oikaisuvaatimukseen annetusta päätöksestä hallintovalitus.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Pykälän 4 momentin mukaan hallinto-oikeuden päätökseen 2 ja 3 momentissa tarkoitettussa asiassa saisi hakea muutosta valittamalla vain, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

83 §. *Tiedonhallintapalvelujen toteuttajan ohjaus.* Pykälässä säädettäisiin, että tässä laissa säädettyissä tehtävissä 77 §:n 2 momentissa tarkoitettujen tiedonhallintapalvelujen toteuttajat toimivat sosiaali- ja terveysministeriön ohjauksessa. Ehdotetussa laissa Kansaneläkelaitoksen tehtävistä säädettäisiin 74 §:ssä, joka koskee korvausten maksatusta sekä 78 §:ssä, joka koskee tiedonhallintapalvelujen toteuttamista. Kansaneläkelaitos toteuttaisi 78 §:n mukaan asiakkaan valinnan toteuttavan 77 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaisen palvelun, joka toteutetaan osana asiakastietolain mukaisia kanta-palveluja, 3 kohdassa tarkoitettuna tuottajahallintapalvelun ja 4 kohdassa tarkoitettuna palvelutuotannon seurantapalvelun. Väestörekisterikeskus toteuttaisi valinnanvapauden 2 kohdan mukaisen tietopalvelun.

12 luku Voimaantulo, siirtymäsäännökset ja käyttöönottoaikataulu

84 §. *Voimaantulo.* Ehdotettava laki tulisi pykälän 1 momentin mukaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2020. Osa lain säännöksistä tulisi kuitenkin voimaan jo 1 päivänä heinäkuuta 2018 ja osa 1 päivänä tammikuuta 2019, mikä mahdollistaisi lain toimeenpanoon liittyvien maakunnan päätösten ja muiden tarvittavien toimenpiteiden tekemisen jo ennen lain varsinaista voimaantuloa.

Pykälän 2 momentin mukaan pilotointia koskevat 90 - 92 § ja maakunnille annettavaa muutostukea koskeva 94 § tulisivat voimaan 1 päivänä heinäkuuta 2018 heti ehdotetun lain tultua hyväksytyksi ja vahvistetuksi. Pilotointi on tarkoitus käynnistää jo vuoden 2018 aikana.

Pykälän 3 momentin mukaan maakunta voisi tehdä 1 päivästä 2019 alkaen 18 §:n 7 momentissa tarkoitettua päätöksen 18 §:n 2 ja 4 momentissa tarkoitettujen palvelujen sisällyttämisestä suoran valinnan palveluihin, 24 §:ssä tarkoitettua asiakassetelin käyttöönottoa koskevat päätökset, 27 §:n 2 momentissa tarkoitettua päätöksen henkilökohtaisen budjetin henkilöllisen soveltamisalan laajentamisesta sekä 64 §:ssä tarkoitettua päätöksen suoran valinnan palveluntuottajille 65 - 70 §:n mukaisesti maksettavista korvauksista. Lisäksi maakunnan liikelaitos voisi tehdä 1 päivästä 2019 alkaen 71 §:ssä tarkoitettua päätöksen asiakassetelipalveluntuottajille maksettavista korvauksista. Lisäksi lain 38 - 48 ja 50 - 52, jotka koskevat palveluntuottajille asettavia ehtoja, palveluntuottajien hyväksymistä ja palveluntuottajien kanssa tehtäviä sopimuksia tulisivat voimaan 1 päivänä tammikuuta 2019. Samoin tiedonhallintaa ja tiedonhallintapalvelujen toteuttajien ohjausta koskevat 77 - 79 § ja 83 §, muutoksenhakua koskeva 82 §, sosiaali- ja terveyskeskusten toiminnan aloitusta koskeva 86 §:n 3 momentti, maakunnan liikelaitoksen valintaa koskeva 93 § ja suoran valinnan palveluja koskevaa rajoitusta koskeva 95 § tulisivat voimaan 1 päivänä tammikuuta 2019.

Ehdotettavalla lailla kumottaisiin terveydenhuoltolain 47—49 §, joissa säädetään kiireettömän hoidon hoitopaikan valinnasta julkisessa terveydenhuollossa eli terveyskeskuksen ja erikoissairaanhoidon toimintayksikön valinnasta sekä terveydenhuollon ammattihenkilön valinnasta. Kumottavien säännösten tilalle tulisivat ehdotettavan lain säännökset asiakkaan valinnanvapaudesta. Lisäksi ehdotettavalla lailla kumottaisiin laki sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä. Palvelusetelin sijasta ehdotettavan lain 5 luvussa säädettäisiin maakunnan liikelaitoksen antamista asiakassetelistä.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Maakunnan liikelaitoksen ja sen palveluyksiköiden valintaa sekä ammattihenkilön valintaa koskevat säännökset tulisivat voimaan heti vuoden 2020 alusta lukien. Maakunnan olisi myös otettava maakunnan liikelaitoksen myöntämä henkilökohtainen budjetti käyttöön heti vuoden 2020 alusta. Asiakasetelin ja suoran valinnan palvelujen osalta sovellettaisiin jäljempänä tässä luvussa säädettyjä siirtymäsäännöksiä ja käyttöönottoaikataulua koskevia säännöksiä. Palveluseteli jäisi pois käytöstä heti vuoden 2020 alusta lukien siten, ettei uusia palveluseteleitä voitaisi enää myöntää. Ennen vuotta 2020 myönnetty palvelusetelit siirtyisivät kuitenkin kunnilta maakunnan vastattavaksi palvelusetelin sisältämän sitoumuksen mukaisesti.

85 §. Asiakaseteliä koskeva siirtymäaika. Maakunnan pitäisi ottaa 24 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa palveluissa maakunnan liikelaitoksen antaman asiakasetelin käyttöön vaiheistettusti vuosina 2020 - 2022. Viimeistään vuoden 2020 heinäkuun alusta lukien asiakaseteli pitäisi ottaa käyttöön 24 §:n 1 momentin 1 – 9 kohdan mukaisissa palveluissa. Momentin 10 ja 11 kohdissa todetuissa leikkaushoidoissa ja vastaanottokäynneissä asiakaseteli pitäisi ottaa käyttöön viimeistään vuoden 2022 alusta lukien. Maakunnalla olisi kuitenkin mahdollisuus päätöksensä mukaisesti ottaa asiakasetelin erikseen päättämässään palveluissa käyttöön heti vuoden 2020 alusta lukien. Tämä mahdollistaisi sen, että maakunnan liikelaitos käyttäisi asiakaseteliä niissä palveluissa joissa kunnat tai kuntayhtymät ovat käyttäneet voimassa olevan palvelusetelilain (569/2009) mukaista palveluseteliä. Näin toimivia palvelusetelikäytäntöjä ei olisi tarpeen keskeyttää vuosien 2020 ja 2021 ajaksi. Palvelusetelilaki on tarkoitus kumota uudistuksen voimaantuloon liittyen 1 päivästä tammikuuta 2020 lukien.

86 §. Sosiaali- ja terveyskeskusten toiminnan aloitus. Pykälässä säädettäisiin sosiaali- ja terveyskeskusten toiminnan aloittamista koskevista siirtymäajoista. Pykälän 1 momentin perusteella sosiaali- ja terveyskeskukset aloittaisivat kaikissa maakunnissa 1 päivänä tammikuuta 2021, jolloin maakunnan olisi siirrettävä 18 §:n 1 momentin 1 - 7 kohdan mukaiset suoran valinnan palvelut tuotettavaksi sosiaali- ja terveyskeskuksiin. Suoran valinnan palvelut siirrettäisiin samaan aikaan kaikkiin maakunnan liikelaitoksen sosiaali- ja terveyskeskuksiin ja maakunnan hyväksymiin yksityisiin sosiaali- ja terveyskeskuksiin.

Pykälän 2 momentin mukaan maakunta voisi siirtää 18 §:n 2 momentissa tarkoitettuja palveluja tuotettavaksi sosiaali- ja terveyskeskuksiin 1 päivästä tammikuuta 2022 alkaen. Säännöksessä todetut sisätautien, lastentautien, geriatrian ja silmätautien erikoisalojen konsultaatio- ja avovastaanottopalvelut pitäisi siirtää kaikissa maakunnissa mainitusta ajankodasta lukien sosiaali- ja terveyskeskusten tehtäväksi. Maakunta voisi siirtää päättämässään muita terveydenhuollon ammattihenkilöiden konsultaatioita ja avovastaanottopalveluja sosiaali- ja terveyskeskuksiin samasta ajankohdasta lukien päättämässään aikataulussa. Sosiaali- ja terveyskeskuksiin voitaisiin siirtää vaihteittain uusia kyseisiä palveluja.

Maakunnan liikelaitos vastaisi 18 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen suoran valinnan palvelujen tuottamisesta siihen saakka, kunnes palvelut siirretään sosiaali- ja terveyskeskuksiin. Kun suoran valinnan palvelut on siirretty sosiaali- ja terveyskeskuksiin, maakunnan liikelaitos voisi tuottaa niitä 16 §:ssä tarkoitettussa maakunnan liikelaitoksen sosiaali- ja terveyskeskuksessa.

Pykälän 3 momentin mukaan maakunnan olisi tehtävä viimeistään 31 päivänä joulukuuta 2019 päätös sosiaali- ja terveyskeskuksiin 1 päivänä tammikuuta 2022 siirrettävistä 18 §:n 2 momentissa tarkoitetuista palveluista, 42 §:ssä tarkoitetuista ehdoista sosiaali- ja terveydenhuollon suoran valinnan palveluntuottajille sekä 10 luvussa tarkoitetuista sosiaali- ja terveydenhuollon suoran valinnan palveluntuottajille suoritettavista korvauksista. Maakunnalla olisi

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

vuosi 2019 aikaa mainittujen päätösten tekemiseen, kun maakuntahallinto aloittaisi toimintansa vuoden 2019 alusta lukien.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että jos yksityinen palvelun tuottaja haluaa päästä sosiaali- ja terveydenhuollon suoran valinnan palvelun tuottajaksi 1 päivästä tammikuuta 2021 lukien, sen olisi tehtävä 45 §:ssä tarkoitettu ilmoitus maakunnalle viimeistään 31 päivänä maaliskuuta 2020. Maakunnan olisi tehtävä päätös yksityisen suoran valinnan palveluntuottajan hyväksymisestä kolmen kuukauden kuluessa ilmoituksen saapumisesta. Muilta osin yksityisen suoran valinnan palveluntuottajan ilmoittautumiseen ja hyväksymiseen sovellettaisiin 8 luvun säännöksiä. Yksityisen suoran valinnan palveluntuottajan tultua hyväksytyksi maakunnan olisi tehtävä tämän kanssa 48 §:ssä tarkoitettu sopimus viivytyksettä edellyttäen, että suoran valinnan palveluntuottaja sitoutuu maakunnan palveluntuottajille asettamiin ehtoihin. Maakunta ottaisi uusien suoran valinnan palveluntuottajien ilmoittautumisia vastaan myös maaliskuun 2020 jälkeen sekä sen ajankohdan jälkeen, kun maakunta on siirtänyt suoran valinnan palvelut palveluntuottajien tuotantovastuulle.

Pykälän 5 momentin mukaan maakunnan olisi tiedotettava palvelujen siirtämisestä suoran valinnan palveluntuottajien tuotantovastuulle sekä valittavista sosiaali- ja terveyskeskuksista ja valintamenettelystä alueen asukkailla viimeistään 1 päivästä lokakuuta 2020 alkaen, mistä lukien maakunnan asukkaalla olisi myös voitava ilmoittautua sosiaali- ja terveyskeskuksista asiakkaaksi. Asiakkaat voisivat valita maakunnan liikelaitoksen sosiaali- ja terveyskeskuksista sekä niistä yksityisistä sosiaali- ja terveyskeskuksista, jotka maakunta olisi mainittuun ajankohtaan mennessä hyväksynyt ja joiden kanssa se olisi tehnyt sopimuksen. Jos uusia suoran valinnan palveluntuottajiksi halukkaita tuottajia ilmoittautuu myöhemmin maakunnalle, asiakkaat voisivat valita haluamansa suoran valinnan palveluntuottajan myös näistä uusista tuottajista. Jollei asiakas tee sosiaali- ja terveyskeskuksen valintaa 1 päivään tammikuuta 2021 mennessä, asiakas saisi 88 §:ssä säädetyn mukaisesti suoran valinnan palvelut asuinmaakuntansa liikelaitoksen sosiaali- ja terveyskeskuksesta.

87 §. *Suunhoidon yksiköiden toiminnan aloitus.* Pykälässä säädettäisiin suunhoidon yksiköiden aloittamista koskevista siirtymäsäännöksistä. Pykälän 1 momentin perusteella suunhoidon yksiköt aloittaisivat kaikissa maakunnissa 1 päivänä tammikuuta 2022, jolloin maakunnan olisi siirrettävä 18 §:n 3 momentin 1 - 7 kohdissa tarkoitettut palvelut tuotettavaksi suunhoidon yksiköihin. Suoran valinnan palvelut siirrettäisiin samaan aikaan kaikkiin maakunnan liikelaitoksen suunhoidon yksiköihin ja maakunnan hyväksymiin yksityisiin suunhoidon yksiköihin.

Pykälän 2 momentin mukaan maakunnan on siirrettävä 18 §:n 4 momentissa tarkoitettuja palveluja tuotettavaksi suunhoidon yksiköihin 1 päivästä tammikuuta 2023 alkaen. Maakunta siirtäisi päättämäänsä terveydenhuollon ammattihenkilöiden konsultaatioita ja avovastaanotto- palveluja suunhoidon yksiköihin päättämässään aikataulussa. Suunhoidon yksiköihin voitaisiin siirtää vaiheittain uusia kyseisiä palveluja. Maakunta voisi myös päättää siirtää suunhoidon yksiköihin siirrettyjä kyseisiä palveluja takaisin maakunnan liikelaitoksen tuotantovastuulle.

Maakunnan liikelaitos vastaisi 18 §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitettujen suoran valinnan palvelujen tuottamisesta siihen saakka, kunnes palvelut siirretään suunhoidon yksiköihin. Kun suoran valinnan palvelut on siirretty suunhoidon yksiköihin, maakunnan liikelaitos voisi tuottaa niitä 16 §:ssä tarkoitettussa maakunnan liikelaitoksen suunhoidon yksikössä.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Pykälän 3 momentin mukaan maakunnan olisi tehtävä viimeistään 31 päivänä joulukuuta 2020 päätös suunhoidon yksiköille 1 päivänä tammikuuta 2023 siirrettävistä 18 §:n 4 momentissa tarkoitetuista palveluista, 42 §:ssä tarkoitetuista ehdoista suunhoidon suoran valinnan palveluntuottajille sekä 10 luvussa tarkoitetuista suunhoidon suoran valinnan palveluntuottajille suoritettavista korvauksista.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että jos yksityinen palveluntuottaja haluaa päästä suunhoidon suoran valinnan palveluntuottajaksi 1 päivänä tammikuuta 2022, sen on tehtävä 45 §:n mukainen ilmoitus maakunnalle viimeistään 31 päivänä maaliskuuta 2021. Maakunnan olisi tehtävä päätös yksityisen suoran valinnan palveluntuottajan hyväksymisestä kolmen kuukauden kuluessa ilmoituksen saapumisesta. Muilta osin yksityisen suoran valinnan palvelun tuottajan ilmoittautumiseen ja hyväksymiseen sovellettaisiin ehdotetun lain 8 luvun säännöksiä. Suoran valinnan palvelun tuottajan tultua hyväksytyksi maakunnan olisi tehtävä 48 §:ssä tarkoitettu sopimus tämän kanssa viivytyksettä edellyttäen, että suoran valinnan palvelun tuottaja sitoutuu maakunnan palvelun tuottajille asettamiin ehtoihin. Maakunta ottaisi uusien tuottajien ilmoittautumisia vastaan myös maaliskuun 2021 jälkeen sekä sen ajankohdan jälkeen, kun maakunta on siirtänyt suoran valinnan palvelut palveluntuottajien tuotantovastuulle.

Pykälän 5 momentin mukaan maakunnan olisi tiedotettava valittavista suunhoidon yksiköistä ja valintamenettelystä maakunnan asukkaille viimeistään 1 päivästä lokakuuta 2021 lukien. Maakunnan asukkaan olisi voitava ilmoittautua suunhoidon yksikön asiakkaaksi viimeistään mainitusta ajankohdasta lukien. Asiakkaat voisivat valita maakunnan liikelaitoksen suunhoidon yksiköistä sekä niistä yksityisistä suunhoidon yksiköistä, jotka maakunta olisi kyseiseen ajankohtaan mennessä hyväksynyt ja joiden kanssa se olisi tehnyt sopimuksen. Jos uusia tuottajia ilmoittautuu myöhemmin maakunnalle, asiakkaat voisivat valita haluamansa palvelun tuottajan myös näistä uusista tuottajista. Jollei asiakas tee valintaa 1 päivään tammikuuta 2022 mennessä, asiakas saisi 85 §:ssä säädetyn mukaisesti suoran valinnan palvelut asuinmaakuntansa liikelaitoksen suunhoidon yksiköstä.

88 §. Sosiaali- ja terveyskeskuksen valinta. Asiakkaan olisi tehtävä sosiaali- ja terveyskeskuksen valinnastaan ilmoitus 20 §:ssä tarkoitettulla tavalla. Ilmoitus tehtäisiin tiedonhallintapalvelua käyttäen tai muutoin kirjallisesti asiakkaan asuinmaakunnalle. Ilmoituksen voisi tehdä myös henkilökohtaisesti tai kirjallisesti valitulle suoran valinnan palveluntuottajalle.

Jos maakunnan asukas ei ole valinnut sosiaali- ja terveyskeskusta ennen tuotantovastuun siirtymistä suoran valinnan palveluntuottajille, asiakas saisi 2 momentin perusteella suoran valinnan palvelut asuinmaakuntansa liikelaitokseen kuuluvasta sosiaali- ja terveyskeskuksesta kahden vuoden ajan. Asiakkaalle ilmoitettaisiin tällöin maakunnan liikelaitoksen sosiaali- ja terveyskeskus, jonka asiakas hän on asuinpaikkansa perusteella. Maakunnan liikelaitoksen asiakkaaksi osoitettu henkilö voisi kuitenkin vaihtaa sosiaali- ja terveyskeskusta ja suunhoidon yksikköä 20 §:n 4 momentissa tarkoitettua kuuden kuukauden määräajasta riippumatta, mistä myös ilmoitettaisiin asiakkaalle. Asiakkaan valittua sosiaali- ja terveyskeskuksen, uuden valinnan voisi tämän jälkeen tehdä pääsääntöisesti aikaisintaan kuuden kuukauden kuluttua edellisestä valinnasta.

Jos maakunnan asukas, ei ole uudistuksen voimaan tullessa, eikä sen jälkeenkään ennen vuotta 2023 valinnut sosiaali- ja terveyskeskusta, osoitettaisiin hänelle vuoden 2022 jälkeen uusi sosiaali- ja terveyskeskus. Maakunnan asukkaalle osoitettaisiin tällöin sosiaali- ja terveyskeskus, joka on maakunnan alueella parhaiten asukkaan saavutettavissa. Asukkaalla, jolle on osoitettu uusi sosiaali- ja terveyskeskus olisi oikeus vaihtaa sosiaali- ja terveyskeskusta 20 §:n

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

4 momentissa tarkoitettusta määräajasta riippumatta. Alaikäisten kohdalla ja muissa erityistilanteissa sosiaali- ja terveyskeskuksen valinnassa sovellettaisiin tällöin 11 ja 12 §:ää.

Edellä kuvattu malli perustuu siihen, että valintaa tekemättömien maakuntien asukkaiden jakaminen heti uudistuksen voimaantulovaiheessa aiheuttaisi suuren taloudellisen riskin maakuntien taloudelle. Toisaalta malli, jossa ne maakunnan asukkaat, jotka eivät ole tehneet valintaa, osoitettaisiin maakunnan liikelaitoksen asiakkaaksi ja siirtyminen muun sosiaali- ja terveyskeskuksen asiakkaaksi edellyttäisi aktiivista tuottajan vaihtamista, ei erityisemmin kannustaisi maakuntien liikelaitoksia muuttamaan toimintaansa uuteen toimintaympäristöön. Ehdotetulla mallilla pyritään välttämään edellä todettujen mallien riskejä.

Jotta edellä kuvattu menettely maakunnan asukkaan sijoittamisesta uuden sosiaali- ja terveyskeskuksen asiakkaaksi ei tulisi yllätyksenä, ehdotetaan 4 momentissa, että maakunnan olisi tiedotettava uudelleen sijoittamisesta. Tällöin asiakas voisi jo ennen uudelleen sijoittamista tehdä valinnan, joko jäämisestä maakunnan liikelaitoksen sosiaali- ja terveyskeskuksen asiakkaaksi tai siirtymisestä jonkun toisen sosiaali- ja terveyskeskuksen asiakkaaksi.

Maakunnan olisi ilmoitettava pykälän mukaisesta menettelystä asiakkaille viimeistään lokakuussa 2022. Ilmoitus tehtäisiin nimenomaan niille maakunnan asukkaille joita sosiaali- ja terveyskeskuksen mahdollinen muutos koskisi.

89 §. *Suunhoidon yksikön valinta ja suunhoidon yksikön korvaukset vuosina 2022–2023.* Pykälässä säädetään suunhoidon yksikön valinnasta uudistuksen voimaantulovaiheessa sekä tuottajille suoritettavista korvauksista vuosina 2022 – 2023. Pykälän 1 momentin mukaan asiakkaat voivat tehdä ilmoituksen suunhoidon yksikön valinnasta lain 20 §:ssä säädetyllä tavalla. Valinnan voi tehdä suoraan palveluntuottajalle tai sähköisesti valtakunnallista tietojärjestelmää käyttäen. Jos maakunnan asukas ei ole tehnyt valintaa ennen vuotta 2024, asiakas ohjataan maakunnassa sellaisen suunhoidon yksikön asiakkaaksi, joka on asiakkaan parhaiten saavutettavissa. Asiakkaalla, joka on ohjattu maakunnan liikelaitoksen asiakkaaksi, on oikeus valita uusi suun hoidon yksikkö 20 §:ssä säädetyistä kuuden kuukauden määräajasta riippumatta. Mahdollisuus säädetyistä määräajasta poikkeamiseen koskee kuitenkin vain ensimmäistä valintaa. Jatkossa noudatetaan mainittua kuuden kuukauden rajausta tuottajan valinnalle.

Suunhoidon yksikön valinta vuosina 2022 ja 2023 toteutuu siten, että asiakkaalla on oikeus itse valita ilman maakunnan osoitusta yksityinen suunhoidon yksikkö tai maakunnan liikelaitoksen suunhoidon yksikkö ja minkä tahansa maakuntalaissa tarkoitettun maakunnan alueelta. Asiakkuus syntyy hoitopalveluihin ilmoittautuessa ja palvelun käytön alkaessa. Jos hän ei ole tehnyt valintaa, asiakkaan tiedot kerätään maakunnan liikelaitoksen tietoihin, mutta hänestä ei tule asiakasta, eikä häntä siirretä tuolloin minkään suunhoidon yksikön asiakkaaksi. Liikelaitoksen tiedoissa oleva voi tehdä valinnan hänen niin tarvitessaan. Vaiheistuksen jälkeen siirytään toteutuksessa vuoden 2024 alusta muun sosiaali- ja terveydenhuollon suoran valinnan mallin mukaiseen täytäntöön.

Pykälän 2 momentissa säädetään siirtymäkaudella vuosina 2022 ja 2023 suunhoidon yksikölle suoritettavista korvauksista. Siirtymäkausi vaikuttaa lain 65 §:n mukaisiin kiinteisiin korvauksiin. Maakunnat rahoittavat suunhoidon yksiköiden toiminnan kaikille yhtäläisesti ja kansallisesti määritellyillä tuottajakorvauksilla vuosina 2022 ja 2023. Suunhoidon yksikölle suoritetaan korvaukset asiakkaiden lukumäärän ja suoritteiden perusteella. Korvauksen maksaminen alkaa asiakkaalle tehdystä hoidon ja palvelutarpeen arvioinnista. Kiinteä korvaus määräytyy yleisimpien hoitotoimenpiteiden sisällön (hoitopaketti) ja niiden kustannusten perusteella.

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

Hoidon ja palvelutarpeen arviointiin perustuva kiinteä korvaus maksetaan kuukausittain hoitajakson aikana. Hoitajakso voi olla ajallisesti eripituinen riippuen asiakkaan tarpeesta. Kiinteän korvauksen koko määrä tulee maksetuksi hoidon päättyessä. Kiinteän korvauksen suuruus määritellään siten, että se on enintään puolet maakunnan suunhoidon suoran valinnan palveluihin osoittamasta määrärahasta.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään kiinteän korvauksen perusteena olevat suunhoidon hoitotoimenpiteet ja korvauksen suuruus sekä toimenpidekohtaisesti suoriteperusteisen korvauksen vähimmäismäärä vaiheistusvaiheen aikana 2022 ja 2023. Pelkästään asiakkaan ilmoittautuminen ei oikeuta tuottajakorvauksiin vaan korvaukset edellyttävät hoidon tarpeen arviointia ja asiakkuutta. Suun terveydenhuollossa noudatetaan valtakunnallisia korvausperusteita. Suoritekorvaukset maksetaan tuottajalle hoidon jälkeen selvityksen perusteella.

Maakunnat voivat lisäksi päättää lain 69 §:n mukaisista kannustinperusteisista korvauksista ja 70 §:n mukaisista muista korvauksista.

Valinnanvapauden piirissä olevien palvelujen kysyntää hallitaan potilaan hoidon tarpeen perusteella. Hoidon tarpeen arvioinnin yhteydessä hammaslääketieteellisesti tarpeelliseksi todettu hoito on järjestettävä potilaan terveydentila ja sairauden ennakoitavissa oleva kehitys huomioon ottaen kohtuullisessa ajassa, kuitenkin lainsäädännössä määritellyissä aikarajoissa (terveydenhuoltolaki 51 §). Hammaslääketieteellisen hoidon tarpeen arvion tekemisessä käytetään apuna valtakunnallisia yhtenäisiä hoidon perusteita. Suunhoidossa määritellään yksilöllinen hoitoväli, joka perustuu asiakkaan yksilölliseen tarpeeseen. Suoran valinnan tuottajien niin yksityisten kuin maakunnan suunhoidon yksiköiden tuottajien tulee sitoutua näihin periaatteisiin.

90§. Suoran valinnan palvelujen pilotointi. Pykälässä säädetään suoran valinnan palvelujen käyttöönottoa tukevasta pilotoinnista sekä sen aikataulusta ja sovellettavista säännöksistä. Pykälän mukaan suoran valinnan palvelujen kehittämiseksi toteutetaan pilotointi vuosina 2018- 2019. Pilotoinnin tarkoituksena on saada kokemusta suoran valinnan palveluista ja tukea sosiaali- ja terveyskeskusten ja suunhoidon yksiköiden toiminnan varhaista käynnistämistä. Kokeilu voisi koskea 18 §:n 1 ja 3 momentin mukaisia palveluja.

91 §. Asiakassetelipalvelujen ja henkilökohtaisen budjetin pilotointi. Pykälässä säädettäisiin asiakassetelipalveluja ja henkilökohtaista budjettia koskevasta pilotoinnista. Pykälän 1 momentin mukaan asiakassetelipalvelujen ja henkilökohtaisen budjetin käytön kehittämiseksi toteutetaan pilotointi vuosina 2018—2019. Pilotoinnin tarkoituksena on saada kokemusta asiakassetelin ja henkilökohtaisen budjetin käytöstä ja tukea niiden käyttöönottoa.

Asiakassetelipalvelujen pilotointi toteutettaisiin pykälän 2 momentin mukaan noudattaen valinnanvapauslain 5 luvun säännöksiä. Koska lakiesityksen mukaan vuoden 2020 alusta toimintansa aloittavat maakunnat päättäisivät palvelujen tuottamisesta asiakassetelillä, momentissa todettaisiin, että piloteissa asiakassetelipalvelujen hankkijana toimisi maakunnan sijasta kunta tai kuntayhtymä.

Henkilökohtaisen budjetin pilotointi voisi koskea 27 §:n 1 momentin mukaisia palveluja eli ikääntyneiden ja vammaisten henkilöiden sosiaali- ja terveyspalveluja. Henkilökohtainen budjetti toteutettaisiin voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti. Pilotin käynnistyessä keskeistä olisi sen mukaisesti asiakassuunnitelman laatiminen asiakkaalle sosiaalihuoltolain 39 §:n mukaisesti. Asiakassuunnitelmassa todettaisiin henkilökohtaiseen budjettiin sisältyvät palvelut,

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

niiden kustannukset ja vaihtoehdot joiden mukaisesti asiakas voi saada palvelut. Asiakkaan asema ja oikeudet määräytyisivät sosiaalihuollon asiakaslain, sosiaalihuoltolain ja 27 §:ssä todettujen lakien mukaisesti.

92 §. *Valtionavustuksen myöntäminen pilotointiin.* Pykälässä säädettäisiin valtionavustuksen myöntämiseen liittyvistä keskeisimmistä asioista, kuten valtionavustuksen myöntäjästä ja saajasta. Pykälän 1 momentin mukaan sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö myöntäisi avustusta pilotointiin osallistuville kunnille ja kuntayhtymille. Yhteen pilottiin osallistuu useampia kuntia ja kuntayhtymiä, minkä vuoksi pilottia hallinnoi teknisesti yksi kunta tai kuntayhtymä, joka toimii myös valtionavustuksen hakijana ja vastaa viime kädessä valtionavustuksen käytöstä. Pilottiin osallistuvat kunnat ja kuntayhtymät tekevät pilotoinnin hallinnoinnista keskinäisen sopimuksen.

Valtionavustus myönnetään 1 momentin mukaan täysimääräisenä. Valtionavustuslain (688/2001) 6 §:n 1 momentin mukaan valtionavustus ei saa kattaa valtionavustuksen kohteena olevasta toiminnasta tai hankkeesta aiheutuvien kokonaiskustannusten täyttä määrää, jollei valtionavustuksen myöntämisen tavoitteiden saavuttamiseksi välttämättömistä ja perustelluista syistä muuta johdu. On katsottu perustelluksi, että pilotointiin myönnettävä valtionavustus on täysimääräinen. Pilotoinnin tavoitteena on tukea maakuntien järjestämisen toiminnan, kuten sosiaali- ja terveyskeskusten varhaista käynnistämistä. Ei ole pidettävä tarkoituksenmukaisena, että kunnat ja kuntayhtymät joutuisivat ottamaan taloudellista vastuuta toiminnasta, joka siirtyy vuoden 2019 alusta lähtien maakunnille. Pilottien toteutumisen katsotaan myös olevan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen ja erityisesti siihen liittyvän asiakkaiden valinnanvapauden toimeenpanon kannalta erityisen merkittävää ja yhteiskunnallisella tasolla vaikuttavaa. Pilottien onnistumisen ja tulosten turvaamisen kannalta pilottien järjestämisen ilman omarahoitusosuutta katsotaan olevan ratkaisevaa.

Pykälä 2 momentissa on todettu, että yhdessä pilotissa voidaan kokeilla niin 89 kuin 90 §:n mukaisia palvelujen järjestämisen ja hankkimisen tapoja. Pilottihakemus voi sisältää näin ollen sekä suoran valinnan palvelujen, asiakassetelipalvelujen että henkilökohtaisen budjetin pilotoinnin.

Valtionavustuksen myöntämisen yleiset perusteet sekä avustuksen hakemiseen, käyttöön ja käytön valvontaan liittyvät yleiset oikeusohjeet sisältyvät valtionavustuslakiin, jota 3 momentin mukaan sovelletaan piloteille myönnettävään valtionavustukseen.

93 §. *Maakunnan liikelaitoksen valinta.* Maakuntien liikelaitokset aloittaisivat toimintansa 1 päivänä tammikuuta 2020, jolloin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestämisvastuu siirtyy kunnilta maakunnille. Maakunnan liikelaitos olisi tuotantovastuussa muista kuin suoran valinnan palveluista. Lisäksi maakunnan liikelaitos olisi tuotantovastuussa suoran valinnan palveluista siihen saakka, kunnes niiden tuotantovastuu siirtyy suoran valinnan palveluntuottajille. Kun suoran valinnan palvelut on siirretty suoran valinnan palveluntuottajien tuotantovastuulle, maakunnan liikelaitos voisi tuottaa niitä 16 §:ssä tarkoitettussa maakunnan liikelaitoksen sosiaali- ja terveyskeskuksessa ja suunhoidon yksikössä.

Maakuntien asukkaat voisivat valita 4 luvussa tarkoitettulla tavalla maakunnan liikelaitoksen ja sen palveluyksiköt, joita he haluavat käyttää muissa kuin suoran valinnan palveluissa. Kunnes suoran valinnan palvelujen tuotantovastuu on siirretty suoran valinnan palveluntuottajille, asukkaat saisivat myös suoran valinnan palvelut valitsemistaan maakunnan liikelaitoksen palveluyksiköistä. Pykälän 1 momentin mukaan maakunnan olisi tiedotettava asukkailleen

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

maakunnan liikelaitoksen valintamenettelystä ja liikelaitosten palveluyksiköistä ja niiden palveluista viimeistään 1 päivästä lokakuuta 2019 alkaen, mistä lukien maakunnan asukkaiden olisi voitava valita maakunnan liikelaitos ja sen palveluyksiköt. Maakunnan liikelaitoksen ja sen palveluyksiköiden valinta tapahtuisi 21 ja 22 §:n mukaisesti 77 §:n 2 momentissa tarkoitettua tiedonhallintapalvelua käyttäen tai muutoin kirjallisesti maakunnalle, jonka asukas henkilö on.

Jos maakunnan asukas ei ole valinnut maakunnan liikelaitosta 1 päivään tammikuuta 2020 mennessä, asiakas saisi 3 momentin mukaan muut kuin suoran valinnan palvelut asuinmaakuntansa liikelaitoksesta. Asiakas voisi kuitenkin tällöin vaihtaa maakunnan liikelaitosta 21 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräajasta riippumatta..

94 §. Muutostuki. Pykälän 1 momentin mukaan sosiaali- ja terveysministeriö ja valtiovarainministeriö antaisivat hallinnonalojensa mukaista ohjausta ja tukea maakunnille tämän lain toimeenpanossa.

Tehostettu muutostuki sisältäisi palveluntuottajien korvausmallin hinnoitteluineen ja laskentamalleineen sekä mallisopimusten laadinnan, sosiaali- ja terveyskeskusten palveluvalikoiman esimerkkien ja hyvien käytäntöjen koosteiden valmistelun sekä kansallisesti yhteisesti toteutettavat tietojärjestelmäratkaisut erityisesti asiakkuudenhallintaan ja toiminnanohjaukseen. Sosiaali- ja terveysministeriön johdolla ja yhteistyössä valtiovarainministeriön, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen, Kansaneläkelaitoksen sekä eri tutkimuslaitosten kanssa laadittaisiin valinnanvapauden piirissä olevan palvelutuotannon korvausmallit mallilaskelmineen sekä asiakassetelien ja henkilökohtaisen budjetin hinnoitteluja esimerkkipalveluihin. Samalla laadittaisiin myös laskentamallit ja suosituslaskelmat asiakkaiden henkilökohtaisen hyvinvointiriskin ja ehdotetun lain mukaisten palvelun tuottajien kannustimien laskentaan. Laskentamallit ja tulokset luovutettaisiin alkuvuodesta 2019 maakuntien järjestäjäorganisaatioille, jotka voisivat hyödyntää malleja oman maakuntansa laskennassa. Vastuutahoina olisivat sosiaali- ja terveysministeriö (sosiaali- ja terveys- ja valinnanvapausasiat, sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan digiratkaisut) ja valtiovarainministeriö (maakuntien perustamisen ja toiminnan käynnistämisen yleinen tuki, yleiset digiratkaisut). Maksatuksen tietojärjestelmäratkaisut toteutettaisiin Kelan kanssa.

95 §. Suoran valinnan palveluja koskeva rajoitus. Ennen sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen voimaantuloa eräissä kunnissa ja kuntayhtymissä on sovittu jopa 10—20 vuoden ajaksi yksityisen palvelun tuottajan kanssa nyt ehdotettavassa 18 §:ssä tarkoitettujen suoran valinnan palvelujen piiriin kuuluvien palveluiden tuottamisesta. Koska nämä sopimukset on tehty ennen sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta sitä edeltävän lainsäädännön nojalla, poikkeavat ne todennäköisesti lähes kaikissa tapauksissa ehdotetusta valinnanvapausmallista sekä palvelujen sisällön että tuottajille maksettavien korvausten osalta. Käytännössä näiden sopimusten avulla voisi joissain tilanteissa olla mahdollista tehdä järjestelyjä, joissa sama tuottaja saisi sekä sopimukseen perustuvat että valinnanvapausjärjestelmän mukaiset korvaukset samojen asiakkaiden samoista palveluista.

Pykälän 1 momentin mukaan palveluntuottaja, jolla on maakunnalle siirtyvä kunnan tai kuntayhtymän kanssa tehty sopimus kaikkien 18 §:n 1 ja 2 momentissa tai kaikkien 18 §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitettujen suoran valinnan palvelujen tuottamisesta, voitaisiin hyväksyä tässä laissa tarkoitetuksi palvelun tuottajaksi 46 §:n mukaisessa hyväksymismenettelyssä sopimuksen voimassaoloaikana. Kuitenkin lain 48 §:n mukaisen sopimuksen edellytyksenä olisi lisäksi, että sopimuksessa määritellään palveluntuottajan korvauksen muodostuvan tämän lain 10

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

luvussa säädetyn mukaisesti, elleivät maakunta ja palveluntuottaja sovi siitä, että korvaukset maksetaan maakunnan vastuulle siirtyneen sopimuksen mukaisesti. Näin ollen palveluntuottaja ei voisi saada saman asiakkaan osalta korvausta sekä maakunnalle siirtyneen sopimuksen perusteella että ehdotetun lain 48 §:n mukaisen sopimuksen perusteella suoran valinnan palveluntuottajana.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että jos maakunnalle siirtyneen sopimuksen mukaiset palvelut käsittävät vain osan 18 §:n 1 ja 2 momentissa tai 18 §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitetuista palveluista, on palveluntuottajan sitouduttava vastaamaan muista 18 §:n mukaisista palveluista maakunnan kanssa 48 §:n mukaisesti tehtävässä sopimuksessa, jossa sovitaan samalla palveluntuottajan saamista korvauserusteista. Palveluntuottaja saisi näin ollen ehdotetun lain 10 luvun mukaisen korvauksen 18 §:n mukaisista palveluista vain siltä osin, kuin se ei saa niistä korvausta maakunnalle siirtyneen sopimuksen perusteella.

Pykälän 3 momentin mukaan sopimuksen voimassaolo ei rajoittaisi asiakkaiden oikeutta valita palveluntuottaja tämän lain mukaisesti. Jos asiakas on valinnut toisen palveluntuottajan, 1 ja 2 momentissa tarkoitettua palveluntuottajan saamaa korvausta pienennetään vastaavasti. Näin ollen maakunta ei olisi velvoitettu maksamaan 1 ja 2 momentissa tarkoitettua palveluntuottajalle sopimuksen mukaista korvausta asiakkaasta, joka on valinnut toisen palveluntuottajan sosiaali- ja terveystieteiden tai suunhoidon yksikön.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että mitä edellä 1 tai 2 momentissa säädetään palveluntuottajasta, sovelletaan myös samaan konserniin kuuluvaan palveluntuottajaan ja palveluntuottajaan, joka yhdessä kunnan tai kuntayhtymän kanssa käyttää määräämisvaltaa sopimusosapuolena olevassa palveluntuottajassa. Edellä 1 ja 2 momenttia sovelletaan myös, jos edellä tarkoitettu palveluntuottaja on osallistunut toimenpiteeseen, jolla on muutettu kunnan tai kuntayhtymän kanssa tehtyä sopimusta tai järjestetty palvelun tuottamisen oikeudellinen muoto 1 momentin soveltamisen välttämiseksi. Ulkoistussopimuksen tehnyttä tuottajaa koskeva säännös koskisi myös ulkoistussopimuksen mukaisten palveluiden tuottajan kanssa samaan konserniin ja samaan yhteisyritykseen osallisia palveluntuottajia. Lisäksi säännös koskisi tilanteita, joissa ulkoistussopimusta tai yritysten yhtiömuotoa tai omistusta olisi muutettu siinä tarkoituksessa, että esimerkiksi ulkoistussopimuksen osapuolena oleva palveluntuottaja tai sen kanssa samaan konserniin kuuluva palveluntuottaja voisi tulla hyväksytyksi tässä laissa tarkoitettuksi palveluntuottajaksi sopimuksessa tarkoitetuille asiakkaille.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin, että jos asiakas, jonka palveluja 1 tai 2 momentissa tarkoitettu sopimus koskee, ei ole valinnut 88 ja 889 §:ssä tarkoitettulla tavalla sosiaali- ja terveyskeskusta ja suunhoidon yksikköä, asiakas saa 18 §:ssä tarkoitettua palvelua 1 tai 2 momentissa tarkoitettua palveluntuottajan kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti sopimuksen voimassaoloajan. Asiakkaalla on kuitenkin oikeus valita 20 §:ssä tarkoitettulla tavalla sosiaali- ja terveyskeskus ja suunhoidon yksikkö 20 §:n 4 momentissa tarkoitettua määräajasta riippumatta. Asiakkaalla olisi ehdotetun lain mukaisesti oikeus valita sosiaali- ja terveyskeskus ja suunhoidon yksikkö riippumatta 1 tai 2 momentissa tarkoitettua sopimuksesta. Jollei asiakas tekisi sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön valintaa, asiakas saisi edelleen palvelunsa 1 tai 2 momentissa tarkoitettua sopimuksen perusteella. Asiakas voisi kuitenkin säädetystä kuuden kuukauden määräajasta riippumatta vaihtaa palveluntuottajaa 20 §:n mukaisesti.

Maakuntien tulisi varautua niille siirtyneiden 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen sopimusten päättymiseen huolellisesti ja varautua valinnanvapauslain mukaisen malliin siirtymiseen siten, että alueen asukkailla olisi mahdollisimman aito valinnanvapaus uuden tuottajan valinnan

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

suhteen samoin kuin halukkailla palveluntuottajilla olisi tosiasiallinen mahdollisuus päästä markkinoille kyseisellä alueella.

Laki tuloverolain muuttamisesta

21 d §. *Maakunnan verovelvollisuus suoran valinnan palvelujen tuottamasta tulosta.* Pykälässä säädettäisiin maakuntien verovelvollisuudesta asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa annetussa laissa tarkoitettujen suoran valinnan palvelujen tuottamasta tulosta. Kyseisen lain mukaan maakunnalla olisi oltava liikelaitoksessa sosiaali- ja terveydenhuollon suoran valinnan palveluja varten sosiaali- ja terveyskeskus tai -keskuksia ja suunhoidon suoran valinnan palveluja varten suunhoidon yksikkö tai yksiköitä. Maakunnat olisivat verovelvollisia kyseisistä tuloista valtiolle ja kunnalle lain 124 §:n 2 momentissa tarkoitettun yhteisön tuloveroprosentin mukaan. Maakunnan tulisi kirjanpidossaan eriyttää suoran valinnan palvelut muusta liikelaitoksen toiminnasta siten, että toiminnan tulot ja menot sekä varat ja pääomat pidetään erillään maakunnan muusta toiminnasta ja taloudesta. Esimerkiksi velkojen eriyttäminen on välttämätöntä, jotta tiedetään toimintaan kohdistettavien korkojen määrä. Lähtökohtaisesti toiminnan tulos laskettaisiin tuloverotusta toimitettaessa elinkeinotulon verottamisesta annetun lain säännösten mukaisesti.

Muilta osin maakuntien verovelvollisuus määräytyisi 21 §:n mukaisesti. Ne olisivat verovelvollisia kunnalle elinkeinotulostaan ja muuhun kuin yleiseen tai yleishyödylliseen tarkoitukseen käytetyn kiinteistön tai kiinteistön osan tuottamasta tulosta lain 124 §:n 3 momentissa tarkoitettun tuloveroprosentin mukaan.

120 a §. *Maakunnan suoran valinnan palveluiden tappio.* Pykälässä säädettäisiin maakunnan suoran valinnan palvelujen tappioiden vähentämisestä. Lain 21 d §:ssä tarkoitettujen maakunnan suoran valinnan palvelujen verovuoden tappio vähennettäisiin vain suoran valinnan palvelujen tuloksesta 10 seuraavan verovuoden aikana sitä mukaa kuin tuloa syntyy.

Tarkemmat säännökset ja määräykset

Hallituksen esityksessä olevaan lakiehdotukseen asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa sisältyy useita asetuksenantovaltuuksia sekä valtuutussäännös, jonka perusteella valtioneuvosto voi antaa päätöksen.

Valinnanvapauslain 45 §:ssä säädettäisiin ilmoittautumisesta suoran valinnan palvelun ja asiakassetelipalvelun tuottajaksi. Ehdotetun 45 §:n 4 momentin mukaan sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella voitaisiin tarvittaessa antaa tarkempia säännöksiä ilmoituksessa ilmoitettavista tiedoista ja sähköisen ilmoituksen tietoteknisistä vaatimuksista. Valinnanvapauslain 54 §:n 2 momentin mukaan suoran valinnan palveluntuottajan olisi ilmoitettava palvelun tuottamista koskevista olennaisista muutoksista maakunnalle. Lisäksi mainitun säännöksen mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin tarvittaessa antaa tarkempia säännöksiä siitä, mitkä ovat palvelun tuottamista koskevia olennaisia muutoksia.

Valinnanvapauslain 57 §:ssä säädettäisiin yksityisen palveluntuottajan toiminnan taloudellisesta eriyttämisestä. Ehdotetun 57 §:n 5 momentin mukaan eriytettyjen toimintojen tuloslaskelman ja sen lisätietojen tarkemmasta sisällöstä ja julkistamisesta voitaisiin säätää erikseen valtioneuvoston asetuksella. Valinnanvapauslain 58 §:ssä säädettäisiin palveluntuottajan verovelvollisuudesta tilinpäätös- ja verotustietojen antamiseen. Ehdotetun 58 §:n 5 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää tarkemmin maakunnalle toimitettavien tietojen

Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityiskohtaiset perustelut, 3.11.2017

yksityiskohdista. Valinnanvapauslain 59 §:ssä säädettäisiin palveluntuottajan velvollisuudesta palvelutoimintaa koskevien tietojen antamiseen. Ehdotetun 59 §:n 2 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää tarkemmin maakunnalle ja maakunnan liikelaitokselle toimitettavien tietojen yksityiskohdista ja tietojen toimittamisen tavoista.

Valinnanvapauslain 65 §:ssä säädettäisiin suoran valinnan palvelun tuottajalle maksettavasta kiinteästä korvauksesta. Ehdotetun 65 §:n 4 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä 65 §:n 2 momentissa tarkoitetuista kiinteän korvauksen määristä sekä 3 momentissa tarkoitetuista kansallisista tarvetekijöistä sekä painokertoimista.

Valinnanvapauslain 67 §:ssä säädettäisiin suoran valinnan palvelun tuottajien korvausten maksutavasta ja maksuaikataulusta. Ehdotetun 67 §:n 3 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä 1 momentissa tarkoitettusta maksutavasta sekä maksuaikataulusta. Valinnanvapauslain 69 §:ssä säädettäisiin suoran valinnan palveluntuottajalle maksettavista kannustinperusteisista korvauksista. Ehdotetun 69 §:n 4 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä kannustinperusteisten korvausten mittareista ja perusteista sekä näiden perusteella maksettavien kannustinperusteisten korvausten vähimmäis- tai enimmäismääristä. Valinnanvapauslain 68 §:ssä säädettäisiin suoran valinnan palveluntuottajalle maksettavista suoriteperusteisista korvauksista. Ehdotetun 68 §:n 3 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä 68 §:n 2 momentissa tarkoitetuista toimenpiteistä ja palveluista sekä niiden tarkemmas- ta sisällöstä ja korvausten vähimmäismäärästä. Valinnanvapauslain 70 §:ssä säädettäisiin suoran valinnan palveluntuottajalle maksettavista muista korvauksista. Ehdotetun 70 §:n 2 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä suoran valinnan palveluntuottajalle maksettavien muiden korvausten perusteista. Valinnanvapauslain 73 §:ssä säädettäisiin korvauksista toisen maakunnan alueella toimivalle palvelun tuottajalle. Ehdotetun 73 §:n 6 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä korvausmenettelystä.

Valinnanvapauslain 77 §:ssä säädetään valinnanvapauden tiedonhallintapalveluista. Ehdotetun 77 §:n 6 momentin mukaan sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä valinnanvapauden tiedonhallintapalvelujen tietosisällöstä ja toiminnallisuudesta.

Voimaantulo

Laki asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2020. Lain xx-xx §:t ovat kuitenkin tarkoitettut tulemaan voimaan 1 päivänä xxkuuta 2019, mikä mahdollistaisi lain toimeenpanoon liittyvien maakunnan päätösten ja muiden tarvittavien toimenpiteiden tekemisen jo ennen lain varsinaista voimaantuloa.